

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

İSMETÎ DİVANI (İNCELEME-METİN-DİZİN)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Elif GÜNAYDIN

BURSA - 2020

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

İSMETİ DİVANI (İNCELEME-METİN-DİZİN)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Elif GÜNAYDIN
0000-0002-2259-6605

Danışman:
Doç. Dr. Özlem ERCAN

BURSA – 2020

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 10/07/2020

Tez Başlığı / Konusu: İSMETİ DİVANI (İNCELEME-METİN-DİZİN)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 238. sayfalık kısmına ilişkin, 10./07/2020 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 18.4'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

10.07.2020

Adı Soyadı: Elif GÜNAYDIN

Öğrenci No: 701741001

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Programı: Yüksek Lisans

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Doç. Dr. Özlem ERCAN

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “İsmetî Divanı İnceleme-Metin-Dizin” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

E. Günaydin

29/07/2020

Adı Soyadı : Elif GÜNAYDIN
Öğrenci No : 701741001
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Programı : Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans
Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı: Elif GÜNAYDIN

Üniversite: Bursa Uludağ Üniversitesi

Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı

Bilim Dalı: Eski Türk Edebiyatı

Tezin Niteliği: Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı: xvi + 220

Mezuniyet Tarihi: 29/07/2020

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Özlem ERCAN

İSMETİ DİVANİ (İNCELEME-METİN-DİZİN)

Bu çalışma, XVII. yüzyılda yaşamış olan Divan şairlerinden İsmetî'nin hayatını, edebî kişiliğini ve Divanı'nın tespit edilen on dört nüshasını esas almaktadır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İsmetî'nin hayatı hakkında bilgiler verilip edebî kişiliği incelendi.

İkinci bölümde Divan'ın incelemesine yer verildi. İsmetî Divanı'ndaki nazım şekilleri ve türleri, ahenk özellikleri, dil ve üslup özellikleri ve muhteva özellikleri incelendi.

Üçüncü bölümde metni oluştururken izlenen yol gösterildi. Tespit edilen nüshalar tanıtıldı.

Dördüncü bölüm ise tenkitli metin ve dizini içermektedir.

Hazırlanan bu yüksek lisans teziyle kaynaklardan yapılan araştırmalar ve *Divan*'ından hareketle İsmetî'nin Türk Edebiyatı içindeki yeri tespit edilmeye çalışıldı.

ANAHTAR SÖZCÜKLER:

İsmetî, XVII.Yüzyıl, Sebki Hindî, Divan

ABSTRACT

Name and Surname: Elif GÜNAYDIN

University: Bursa Uludağ Üniversitesi

Institution: Sosyal Bilimler Enstitüsü

Field: Türk Dili ve Edebiyatı

Branch: Eski Türk Edebiyatı

Degree Awarded: Yüksek Lisans Tezi

Page Number: xvi + 220

Degree Date: 29/07/2020

Supervisor: Doç. Dr. Özlem ERCAN

DIVAN OF İSMETÎ (EXAMINATION – TEXT – INDEX)

This thesis has been studies life of İsmetî, and his literary personality and only known 14 works Divan.

This thesis is formed on four parts. In the first part the details of İsmetî's life has been mentioned and studied his literary personality.

In the second part the “Divan” has been studied. İsmetî Divanı examined according to verses structure and types, harmony elements, language characteristics and content.

In the third part, the path followed has been shown. The found texts have been introduced.

In the fourth part there are critical text of “İsmetî” and index.

With this thesis Divan of İsmetî is presented to determine its place in Turkish literature.

KEY WORDS:

İsmetî, XVII.Century, Sebk-i Hindî, Divan

ÖN SÖZ

Divan edebiyatında şairlerin şiirlerini topladığı “divanlar” önemli yere sahiptir. Bu eserler sayesinde şairlerin şiir anlayışları, edebî yönelişleri, başka şairlerle benzerlikleri hakkında bilgiler elde edilmektedir.

XVII. yüzyılda Divan sahibi şairlerinden biri olan İsmetî'nin adı tezkirelerde Mehmed olarak geçer. Şairliğinin yanı sıra devlet kademesinde de görev yapan İsmetî, ilmiye sınıfına mensuptur. Müderrislik, kadılık vazifelerinin ardından bir defa Anadolu ve iki defa Rumeli kazaskerliğiyle vazifelendirilen şair, her ne kadar devlet kademesinde üst mevkilerde yer alsada sık sık görevlerinden alınmıştır. Özellikle Şam'da görev yaptığı iki yıla yakın dönemde işini gereken özenle yapmadığını, devrinde zulüm ve haksızlığın arttığını söyleyen halk tarafından şikâyet edilince azledilerek İstanbul'a gelmiştir.

Hazırlanan bu çalışmada, *İsmetî Divanı*'nın transkripsiyonlu metin çevrisi ve metin incelemesinin yapılması hedeflenmektedir. Şairin *Divan*'ı üzerine ilk çalışmayı 1974 yılında Haluk İpekten yapmıştır. İpekten bu çalışmasında dokuz yazma nüshayı karşılaştırarak *Divan*'ın edisyon kritiğini hazırlamıştır. 2003 yılında Tülay Söğüt tarafından yüksek lisans tezi olarak İsmetî Divanı'nın tahlili yapılmıştır. 2005 yılında Serdar Yüksel yüksek lisans tezinde *Divan*'ın Gramer İndeksi'ni hazırlamıştır.

Çalışmada esas nüsha olarak kabul edilen İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'ne kayıtlı TY 391/3 numaralı yazma, Haluk İpekten'in çalışmasında da temel alınan nüshadır. Nüshanın kütüphane numaraları aynı olmakla birlikte muhtemelen farklı nüshalardır. Çünkü söz konusu bu iki nüsha arasında birçok kelime ve imla farklılıkları mevcuttur. Ayrıca *Divan*'a tespit edilen üç yeni nüsha eklenmiştir. Mecmualarda kayıtlı ancak *İsmetî Divanı*'nda bulunmayan manzumeler tespit edilmiş ve onlar da çalışmaya dahil edilmiştir.

Çalışmada Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Topkapı Sarayı Kütüphanesi ve Türkiye Yazma Eserler Kurum Başkanlığı'ndan verilen dijital görsellerden faydalanıldı.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde şairin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri incelendi.

Hayatı başlıklı bölümde, kaynaklarda yer alan bilgiler doğrultusunda İsmetî'nin mahlası, ailesi, tahsili ve mesleği hakkında bilgiler verildi. *Divan*'ından ve tezkirelerdeki bilgilerden hareketle kişiliğine dair izler ortaya konulmaya çalışıldı.

Edebî Şahsiyeti başlığı altında yar alan *Şair ve Şiir Hakkında Görüşleri, Nazireleri, Dönem Şairlerine Olan Yakınlığı, Mecmualarda Tespit Edilen Şiirler* alt başlıklarıyla şairin edebî kişiliğinin değerlendirilmesine çalışıldı.

Eserleri başlığı altında İsmetî'nin tespit edilen eserleri hakkında bilgi verildi.

Çalışmanın ikinci bölümünde *Divan'ın İncelenmesi*'ne yer verildi. Bu bölüm *Şekil Özellikleri, Âhenk Özellikleri, Dil ve Üslup Özellikleri, Muhteva Özellikleri* adı altında dört ana başlıktan oluşmaktadır.

Şekil Özellikleri kısmında *Nazım Şekilleri ve Türleri* alt başlığı altında *Divan*'da yer alan nazım şekilleri incelenip manzumelerin içeriklerinden bahsedildi.

Âhenk Özellikleri başlığı *Vezin, Kafiye, Redif, Söz Tekrarları* alt başlıklarından oluşmaktadır.

Dil ve Üslup Özellikleri başlığı altında İsmetî'nin dil ve üslup özellikleri hakkında bilgiler verildi. *Genişletilmiş Tamlamalar, Birleşik Yapılar, Yeni Kelime ve Terkipler, Konuşma Diline Yer Verme, Somutlaştırma, Alışılmamış Bağdaştırmalar, Üslûb-ı Muâdele, Bazı Edebî Sanatlar* alt başlıklarıyla şairin özellikle Sebk-i Hindî üslubuna ait ayırıcı özellikleri incelendi. Bu üslubun manzumelerdeki yansıması örneklerle ispat edilmeye çalışıldı.

Muhteva Özellikleri adını taşıyan kısımda *Sosyal ve Gündelik Hayatın Şiire Yansıması, Vâsûht Aşk ve Sevgiliden Yüz Çevirme, İstirap ve Ateş* alt başlıklarıyla *Divan*'ın içerik özellikleri üzerinde duruldu.

Üçüncü bölüm *İsmetî Divanı'nın Tenkitli Metni* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde metni oluştururken izlenen yol gösterildi. *Metin Tespitiyle İlgili* adını taşıyan alt başlıkta daha önce tespit edilmeyen üç yeni nüshayla beraber on dört nüshanın tanıtımı yapıldı. Tespit edilen on dört nüsha haricinde yurtdışında olan nüshalar

hakkında da bilgi verildi. Karşılaştırmalı metni oluştururken çalışılan nüshalar üzerinde değerlendirmelerde bulunuldu.

Metnin İmlası Üzerine alt başlığında *Metin Tertibiyle İlgili Hususlar, Vezinle İlgili Hususlar, Nüsha Farklılıklarının Gösterilmesi Üzerine* bilgiler verildi.

Dördüncü bölümde *Karşılaştırmalı Metin* yer almaktadır. Tüm nüshalar çalışmaya dahil edilerek nüsha farkları ortaya konulmuş böylece İsmetî'ye en yakın metin ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Oluşturulan metin çeviri yazı alfabetiyle gösterilip dizin verildi.

Ortaya konan bu çalışmayla İsmetî'nin hayatı, edebî kimliği, XVII. asırdaki şairler arasındaki konumu ve *Divan*'ındaki Sebki Hindî üslubunun özellikleri belirlenmeye çalışıldı.

Tez konusunu tespit etme ve hazırlama aşamasında bilgi ve birikimiyle yardımlarını esirgemeyen başta danışman hocam Doç. Dr. Özlem ERCAN'a, eğitim hayatım boyunca desteklerini hiçbir zaman üzerimden eksik etmeyen, bana her zaman inanan aileme teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAY SAYFASI	ii
İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	x
TABLOLAR LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ TABLOSU.....	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSMETİ'NİN HAYATI, EDEBİ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1.HAYATI.....	3
1.1. Adı ve Mahlası.....	3
1.2.Doğum Yeri, Yılı ve Ailesi	3
1.3 Tahsili ve Mesleği.....	4
1.4.Ölümü	6
1.5. Kişiliğine Dair İzler.....	7
2. EDEBİ ŞAHSİYETİ.....	9
2.1. Şair ve Şiir Hakkındaki Görüşleri.....	9
2.2.Nazireleri	11
2.3.Dönem Şairlerine Olan Yakınlığı.....	24
2.4.Mecmualarda Tespit Edilen Şiirler	26
3.ESERLERİ	29

İKİNCİ BÖLÜM
İSMETİ DİVANI'NIN İNCELENMESİ

1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ.....	30
1.1. Nazım Şekilleri ve Türleri.....	30
1.1.1. Kaside.....	30
1.1.2. Gazeller	32
1.1.3. Tarihler	34
1.1.4. Nazım / Kıta	35
1.1.5. Rubaîler.....	36
1.1.6. Matla ve Müfretler.....	37
2. AHENK UNSURLARI	38
2.1. Vezin.....	38
2.2. Kafiye	43
2.3. Redif.....	45
2.4. Söz Tekrarları	50
3. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ	52
3.1. Genişletilmiş Tamlamalar, Birleşik Yapılar	52
3.2. Yeni Kelime ve Terkipler	53
3.3. Konuşma Diline Yer Verme	54
3.4. Somutlaştırma, Alışılmamış Bağdaştırmalar.....	56
3.5. Üslub-ı Muâdele.....	59
3.6. Bazı Edebî Sanatlar.....	60
3.6.1. Tensikü's-sıfat.....	60
3.6.2. Teşhis ve Tecsım	61
3.6.3. Mübalağa.....	62
3.6.4. Tezat.....	63
3.6.5. Teşbih	64
3.6.6. İstiare	65
4. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ.....	66
4.1. Sosyal ve Gündelik Hayatın Şiire Yansıması	66
4.2. Vâsuht Aşk ve Sevgiliden Yüz Çevirme	68

4.3. İstırap ve Ateş	71
----------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSMETİ DİVANI'NIN TENKİTLİ METNİ

1. METİN TESPİTİYLE İLGİLİ HUSUSLAR	73
1.1. Nüsha Tavsifleri.....	73
1.2. Nüshaların Değerlendirilmesi	83
2. METNİN İMLÂSİ ÜZERİNE.....	94
2.1. Metin Tertibiyle İlgili Hususlar ve İşaretler Sistemi.....	94
2.2. Vezinle İlgili Hususlar	94
2.3. Nüsha Farklılıklarının Gösterilmesi ve İmlâyla İlgili Hususlar	95

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI METİN

KARŞILAŞTIRMALI METİN.....	97
DİZİN.....	200
Kişi İsimleri Dizini	200
Yer İsimleri Dizini.....	202
Eser İsimleri Dizini.....	203
SONUÇ	204
YAZMA NÜSHA ÖRNEKLERİ.....	205
KAYNAKLAR.....	215

TABLolar LİSTESİ:	SAYFA
TABLO I : İsmetî'nin kullandığı nazım biçimlerinin sayısı.....	30
TABLO II : Gazellerin beyit sayısının kullanım sıklığı.....	33
TABLO III : Gazellerin beyit sayılarının yüzdelerik dağılımı	33
TABLO IV : Elifbâya göre gazel sayıları.....	34
TABLO V : Vezin bahirlerinin nazım biçimlerine göre dağılımı.....	38
TABLO VI : Redif formları.....	46
TABLO VII : İsmetî'de somutlaştırılan soyut unsurlar.....	57

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
a.yer	: Yazara ait son zikredilen yer
AE	: Ali Emirî Efendi Manzum Eserler (Millet Kütüphanesi), 298 / 1
b.	: Baskı
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
E	: Esad Efendi (Süleymaniye Kütüphanesi), 3798 / 3
G.	: Gazel
H	: Hicri
Hız.	: Hazreti
K.	: Kaside
Kıt.	: Kıta
M	: Miladi
Mat.	: Matla
Mil1	: Millî Kütüphane, Yz, FB 297
Mil2	: Millî Kütüphane, Yz, FB 37
mm.	: Milimetre
Müf.	: Müfret
N	: Nuruosmaniye Yazma Eserler Kütüphanesi 34 Nk 4959 / 4

Naz.	: Nazım
R1	: Revan (Topkapı Sarayı Kütüphanesi), 764 / 2
R2	: Revan (Topkapı Sarayı Kütüphanesi), 798 / 3
R3	: Revan (Topkapı Sarayı Kütüphanesi), 789 / 1
Rüb.	: Rübai
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
ss.	: Sayfadan sayfaya
T.	: Tarih
TDK	: Türk Dil Kurumu
Ü1	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. TY 1597 / 2
Ü2	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 391 / 3
Ü3	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 2838 / 2
Ü4	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 978 / 1
Ü5	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 3966 / 4
Ü6	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 462 / 6
vr.	: Varak
Yz.	: Yazmalar

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ TABLOSU			
آ	a, ā	ش	ş
أ	a, e	ص	ş
ء	ʾ	ض	z, d
ب	b	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʿ
ث	s	غ	ġ
ج	c	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, ñ
خ	ḫ	ل	l
د	d	م	m
ذ	z̤	ن	n
ر	r	و	v (o, ö, u, ü, ū)
ز	z	ه	h (a, e)
ژ	j	ی	y (ı, i, ī)
س	s		

GİRİŞ

XVII. yüzyıl Osmanlı Devleti için parlak dönemin sona erip duraklamanın başladığı ve bununla beraber birçok değişimin görüldüğü bir yüzyıldır. Bir asır önce görülen ihtişamlı zaferlerin yerini bu dönemde iç karışıklıklar, ekonomik ve siyasi problemler almıştır.

Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümüyle beraber Osmanlı Devleti'ni meydana getiren temel unsurlarda birtakım aksaklıklar, siyasi ve ekonomik bozulmalar kendini göstermeye başlamıştır¹ ancak bu sorunların devletin kudretini gölgeleyecek boyuta ulaşması XVII. yüzyılı bulmaktadır.²

Dönemin ilk yarısında duraklama çok hissedilmese de ikinci yarısından itibaren yeni topraklar kazanılamaması, eldeki toprakların kaybedilmesi, idari açıdan bozulmaların başlaması, rüşvet ve iltimasın artması, medreselerin bozulması gibi sebeplerle duraklama toplumun her kademesinde kendini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde padişahların çocuk yaşta tahta geçmeleri özellikle valide sultanların devlet işlerine müdahale etmelerine neden olmuştur. Devlet yönetiminde yaşanan bu bozulmalar halkın devlete olan güveninin sarsılmasına yol açmıştır.³

Bunun neticesinde cereyan eden isyanlarla devlet otoritesi sekteye uğramıştır. XVII. yüzyılın ilk yıllarında tahta oturan I. Ahmed, bu isyanlar neticesinde 1606 yılında Zitvatorak Antlaşması'nı imzalayarak devletin yeni fetihlerde bulunma emellerine son vermiştir.⁴

Siyasi başarısızlıkların getirmiş olduğu otorite boşluğu sık sık padişah değişikliklerinin yaşanmasına sebep olmuş ve yüzyılın sonunda imzalanan Karlofça Antlaşması'yla Osmanlı Devleti ilk defa büyük çapta bir toprak kaybı yaşamıştır.⁵

İmparatorluğu içinde bulunduğu bu kötü vaziyetten kurtarmayı amaçlayan devlet yetkilileri birtakım ıslahat faaliyetlerine başlamışlardır. Özellikle Köprülüler'in bu

¹ Lokman Erdemir, *17. Ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Islahat Ve Yenileşme Faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001, s.1.

² Mine Mengi, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 13. b., Ankara: Akçağ Yayınları, 2007, s. 191.

³ Fatma Baş, "17. Yüzyıl Divanlarında Köprülü Ailesinden Sadrazamlara Sunulan Kasideler", *Journal of Turkish Language and Literature*, Volume 2, Winter 2016. s.36.

⁴ Mengi, a.g.e., s. 192.

⁵ Mengi, a.g.e., s. 191,192.

konuda başarılı olduğu söylenebilir. Devletin uzun zamandır kötü giden vaziyetini bir anda tersine çevirmişler ve toplumda düzeni sert tedbirlerle yeniden tesis etmeye çalışmışlardır.⁶ Yine de tüm çabalara karşın duraklamaya engel olunamamış yüzyılın sonuna doğru Osmanlı Devleti için gerileme dönemi başlamıştır.

Siyasî, ekonomik ve askerî alanda sorunların baş gösterdiği bu yüzyılda Türk edebiyatı bu kötü gidişten etkilenmemiştir. Özellikle yüzyılın ilk yarısında yetişen Nef'î, Nâ'ilî, Neşâtî gibi sanatçılar sadece kendi dönemlerindeki şairleri değil; daha sonraki yüzyıllarda yetişen şairleri de etkileyip onlara üstat olmuşlardır. Bu dönem Türk şiiri önceki yüzyıllara göre oturmuş ve yerli bir yapıdadır. Şiirdeki yerlilikle beraber İran edebiyatının etkisi de azalmış⁷ ve güçlü eserler kaleme alınmıştır.

XVII. yüzyıl Divan edebiyatı sanatçıları bu dönemde eserlerini kaleme alırken yeni anlatım biçimi arayışlarına girmişlerdir. Bu anlamda en fazla dikkat çeken söyleyişler Sebki Hindî ve Hikemî Şiir üslubudur.⁸

Çalışmanın konusu olan İsmetî, Sebki Hindî üslubu şairlerinden biridir. Manzumlerinde üslubun birçok özelliği görülmektedir. Bu özelliklerin bazıları şiirlerinde yoğun bir şekilde kullanılırken bazı özelliklere ise daha az yer verilmiştir.

⁶ Baş, a.g.m., s. 36.

⁷ Mengi, a.g.e., s. 195.

⁸ Mengi, a.g.e., s. 197.

I.BÖLÜM

İSMETÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ ŞAHSİYETİ VE ESERLERİ

1. HAYATI

1.1. Adı ve Mahlası

İsmetî mahlasını kullanan şairin asıl adı tezkirelerde *Mehmed* olarak geçer.⁹ “Masumluk, günahsızlık, temizlik ve haramdan çekinme”¹⁰ anlamlarına gelen “ismet” kelimesine, nispet î’sinin getirilmesiyle oluşturulan İsmetî mahlası, “temizliğe ait, temiz olan, haramdan kaçınan” anlamına gelmektedir.

Kaynaklarda şairin neden bu mahlası seçtiğine ya da kendisine bu mahlası kimin verdiğiğine dair bir bilgiye rastlanmamaktadır.

1.2. Doğum Yeri, Yılı ve Ailesi

İstanbul’da dünyaya geldiği bilinen İsmetî’nin doğum yerine dair Safâyî tezkiresinde¹¹ “*Nihâl-i vücud-ı fezâ’il-nümûdı dıraht-zâr-ı İstanbul’dan bedidâr olmuştur.*”¹² bilgisi yer almaktadır.

⁹ Gencay Zavotçu, *Rızâ Tezkiresi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 3550, 2017, s.163.

¹⁰ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 25. b., Ankara: Aydın Kitapevi, 2008, s. 452.

¹¹Nuran Üzer Altuner, *Safâî ve Tezkiresi*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, 1989, s. 517.

¹² “Faziletli olan beden fidanı İstanbul bahçesinden ortaya çıkmıştır.”

İsmetî'nin hangi yılda doğduğuna dair kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte Haluk İpekten, şairin ilk vazifeye tayin olduğu H. 1037 / M. 1627 yılını dikkate alarak H. 1020-1022 / M. 1611-1613 yılları arasında doğmuş olabileceği kanaatine varmıştır.¹³

Dedesı Birgili Mehmed Efendi, Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatı yıllarında dünyaya gelmiş, çeşitli sahalarda eserler veren ve sadece yaşadığı dönemle sınırlı kalmayarak sonraki dönemlerde de derin izler bırakmış büyük bir ilim adamıdır.¹⁴

Babası da I. Mustafa devrinin tanınan ilim adamlarından Şeyh Fazullah Efendi'dir.¹⁵ İsmetî meşhur ve saygı duyulan bir ailenin mensubu olarak dünyaya gelmiştir. Dedesinin babası olan müderris Pir Ali'nin Balıkesir'deki kabri bugün dahi ziyaret edilmektedir.¹⁶

1.3. Tahsili ve Mesleği

İlmiye sınıfına mensup olan bir ailede doğan İsmetî, ilk tahsilinin ardından medrese öğrenimini tamamlayıp Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin yanında müderrisliğe başlamış ancak bazı cahillerin ona üstünlük taslamasından gönlü kırılarak görevinden feragat etmiştir.¹⁷

İsmetî, bir dönem Yenikapı Mevlevîhanesi'nde şeyh olan Toganî Ahmed Dede'ye intisap etse de sonrasında tekrar müderrislik görevine geri dönmüştür. Görev yaptığı yerlerle ilgili Şeyhî Mehmed Efendi'nin eserinde ayrıntılı bilgiler mevcut olup söz konusu yerler tarihleriyle birlikte aşağıdadır:

[Rebiülevvel 1037 / Kasım-Aralık 1627]'de Gümölcineli Ali Efendi yerine Şeyhülislâm Zekeriya Efendi Medresesi'nde,

[Zilkâde 1040 / Haziran 1631]'de Bostan-zâde Ahmed Efendi yerine Siyavuş Paşa Sultan Medresesi'nde,

¹³ Haluk İpekten-Şinasi Tekin, "XVII. Asır Şâirlerinden İsmetî", *Tarih Dergisi*, C.XIII, S.17-18 (1963) s. 105.

¹⁴ Emrullah Yüksel, "Birgivi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1992, C. 6, s. 191.

¹⁵ İpekten-Tekin, a.g.m., s.103.

¹⁶ Yüksel, a.g.m., s. 192.

¹⁷ Üzer Altuner, a.g.e., s. 517.

[Ramazan 1042 / Mart-Nisan 1633]'te Müezzinzâde Abdülkadir Efendi yerine Sahn Medreseleri'nden birinde,

[Safer 1044 / Temmuz-Ağustos 1634]'te Hasan Efendizâde Şeyh Mehmed Efendi yerine Kalenderhane Medresesi'nde,

[Muharrem 1048 / Mayıs-Haziran 1638]'de Astarıcı Sinanzâde Mehmed Efendi yerine Vâlide Sultan Medresesi'nde görev yapmıştır.

Şairin kadılık yaptığı yerler ise tarihleriyle birlikte şunlardır:

[Şevval 1049 / Şubat 1640 – Recep 1051 / Ekim 1641] arasında Bahayî Mehmed Efendi yerine Şam'da,

[Zilkâde 1054 / Ocak 1645 – Rebiülevvel 1055 / Mayıs 1645] arasında Kudsizâde Şeyh Mehmed Efendi yerine Bursa'da,

[Recep 1055 / Ağustos 1645 – Şevvâl 1055 / Kasım 1645] arasında Caferzâde Abdalbâki Efendi yerine İzmir'de,

[Recep 1057 / Ağustos 1647 – Şaban 1057 / Eylül 1647] arasında Yahya Paşazâde Mehmed Nutki Efendi yerine Ebu Eyyup El-Ensârî'de,

[Recep 1059 / Temmuz 1649 – Şevvâl 1060 / Ağustos 1650] arasında Abdurrahimzâde Mehmed Efendi yerine Galata'da,

[Ramazan 1062 / Ağustos 1652 – Şevval 1062 / Eylül 1652] arasında Beyâzî Hasan Efendi yerine İstanbul'da,

[Şevvâl 1062 / Eylül 1652 – Zilkâde 1063 / Eylül 1653] arasında Selanik'te kadı olarak görev yapmıştır.

Sonrasında İsmetî'nin kazaskerlik dönemi başlar.

[Ramazan 1067 / Haziran 1657 – Şaban 1068 / Mayıs 1658] arasında Bolevî Mustafa Efendi yerine Anadolu,

[Rebiülevvel 1069 / Aralık 1658 – Recep 1071 / Mart 1661] arasında Bostanzâde Efendi yerine Rumeli,

[Muharrem 1074 / Ağustos 1663 – Ramazan 1075 / Mart 1665] arasında Abdulkadir Efendi yerine ikinci defa Rumeli kazaskerliği yapmıştır.¹⁸

H. 1037-48 / M. 1627-38 yılları arasında müderris, H. 1049-62 / M. 1641-53 yılları arasında kadı ve son olarak H. 1067-74 / M. 1658-65 yılları arasında ise kazasker olarak görev yapan İsmetî, devletin üst mevkilerinde kendisine yer bulan devlet adamlarından biridir. Bu şekilde taltif edilmesinde kendi meziyetlerinin yanı sıra onu her zaman himaye eden Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'nin etkisi muhakkak ki vardır. Öte yandan İsmetî her ne kadar yüksek mertebelere getirilse de görevlerinden sık sık uzaklaştırılmıştır. Özellikle Şam'da görev yaptığı iki yıla yakın dönemde işini gereken ciddiyetle yapmadığını, devrinde zulüm ve haksızlığın arttığını dile getiren halk tarafından şikâyet edilince H. 1051 / M. 1641 yılında azledilerek İstanbul'a geri gelmiştir.¹⁹

1.4. Ölümü

H. 12 Safer 1076 / M. 24 Ağustos 1665 Pazartesi günü Kanlıca'daki yalısında fenalaşarak vefat eden İsmetî'nin cenazesi Edirnekapısı dışında Sırt Tekye karşısındaki mezarlığa defnedilmiştir.²⁰ Belîğ tezkiresinde “*Biñ yetmiş altı senesinde terk-i ârâyiş-i İsmetî-i fâni idüp Edirnekapusu hâricinde medfûndur.*”²¹ kaydı mevcuttur. Ölümü üzerine Nazmî ve Feyzî'nin yazdığı tarihler şöyledir:

Ben daħi nazmı didüm târîhîni
‘İşmetînüñ cāy-ı ‘adn ola yeri (H. 1076 / M. 1665)

Fevtinüñ feyzî du‘ â ile didüm târîhîni
İde bārî ‘İşmetîye cāy-ı ‘adni cilvegâh (H. 1076 / M. 1665)

¹⁸ Ramazan Ekinci, *Vekâyi ‘u’l Fuzalâ Şeyhî’nin Şakâ’ik Zeyli*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2018, C. 1, s. 907-909.

¹⁹ İpekten-Tekin, a.g.m., s. 107.

²⁰ İpekten-Tekin, a.g.m., s. 109.

²¹ Abdülkerim Abdulkadiroğlu, *İsmail Belîğ Nubetü’l-Âsâr Li-Zeyli Zübtetü’l Eşâr*, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi Yayınları, 8, 1985, s. 418.

1.5. Kişiliğine Dair İzler

Her Divan şairinde olduğu gibi İsmetî'nin şiirlerinde de kişiliğine ait birtakım izleri görmek mümkündür.

Geleneksel şiirde fikirler beyan edilirken “ben” değil “biz” vurgulanır ve nesnelere, olaylar belli kalıplar içinde ele alınıp değerlendirilir. Oysa Sebki Hindî şairleri “ferdîleşen” bir şiir dili oluşturmayı hedeflemektedirler.²²

Sebki Hindî üslubunu benimseyen bir şair olarak İsmetî de eserinde “ben” zamirini ve 1. tekil kişi ekini zaman zaman kullanarak ferdî bir pencereden duygu ve düşüncelerini anlatmaya çalışır.

İsmetî aşk içinde sadece Allah'a niyaz edilmesini ondan başka hiç kimseden bir şey istenmemesini öğüt verir.

‘ Işık içre ne dervîşe ne hüd şâhe niyâz it

Her kâr ki düşvâr ola Allâhe niyâz it (G. 4 / 1)

Şairin devamlı ümit ve ümitsizlik arasında gidip geldiği dikkat çekmektedir. Geçici dünyanın zevki sürekli gama bulaşmıştır. Sevgilinin bir tebessümü için binlerce ağlamaya değmez diyerek ümitsiz bir bakış açısı sergileyen şair, bir başka beytinde ise gam denizinin sahili şimdilik görünmese de uygun bir rüzgârla talih gemisinin kıyıya çıkacağını söyleyerek ümitli bir kişilik sergiler.

Hemîşe zevkî gam-âlüdedür bu bâğ-ı fenânuñ

Tebessüm-i güli giryânî-i hezârına degmez (G. 39 / 3)

Sâhil-i ‘ummân-ı gam şimdi görünmezse n’ola

Keştî-i bahta müsâ‘ id rüzgâr olsun da gör (G. 20 / 4)

²² İsrail Babacan, *Klasik Türk Şiirinin Son Baharı Sebki Hindî (Hint Üslubu)*, Ankara: Akçağ, 2012, s. 391.

Bir beytinde kanaatkâr olmayı, sevgilinin hayaliyle avunmayı tavsiye eden İsmetî, başka bir beytinde ise gerçek vuslatı düşler. Hayalini daha da ileriye götüren şair sevgiliyle bir bahçede el ele olmayı arzular. Bu Divan şiirindeki âşıklık geleneğinde çok karşılaşılan bir hayal değildir. Aşağıdaki beyitler şairin yaşadığı ikilemi göstermektedir.

Yād-ı la‘ lile anuñ eyle kanā‘ at ey dil
Bezm-i ğamda heves-i bāde-i gülfām itme (G. 93 / 2)

Açılsa ğoncaveş dil geşt-i bāğ itsem bahār olsa
Bir elde sāğar-ı la‘ lîn bir elde dest-i yār olsa (G. 90 / 1)

İsmetî, hayat tecrübelerini aktarırken birtakım nasihatlerde bulunur. Bu aşamada “ben” diline başvurur. “Pendümi gûş it, gûş it niyâzımı” gibi öğüt niteliğindeki söyleyişler için “ben” dilinin kullanımı oldukça etkili bir yöntemdir:

Pendümi gûş idüp ey ‘İşmetî mengûş eyle
Yârsız cennet olursa yerüñ ārām itme (G. 94 / 5)

Bil kıadr-i ‘ışk pākümi gûş it niyâzumı
Harf-ı recā zebān-ı temennāya bir gelür (G. 33 / 3)

İsmetî hakkında bilgi veren kaynaklar kendisinden iyi huylu, hoşsohbet, nazik ve zeki bir insan olarak bahseder.²³ Şeyhî Mehmed Efendi eserinde İsmetî’nin kişiliği hakkında birçok övgüde bulunur ve İsmetî’nin övülecek vasıflarının çok olup itibarlı bir insan olduğunu dile getirir. Terbiye ve iyi ahlâkın ona ailesinden bir miras kaldığını, çeşitli ilimlerde ve maarifte döneminde kimseyle kıyaslamayacak şekilde tek olduğunu söyler.²⁴

²³ İpekten-Tekin, a.g.m., s. 109.

²⁴ Ekinci, a.g.e., 909.

Güftî ise İsmetî'nin Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'den terbiye gördüğünü, nükteleri yerinde kullanan biri olduğunu ifade eder. Eserinde İsmetî'yi övdükten sonra bazı eleştirilerde de bulunur. Güftî'ye göre böyle nazik hayallere ve nadir sözlere sahip birinin bu kadar cimri olması uygun değildir.

Öyle nâzûk-ḥayâl ü nâdire-ḥarf
Hiç lâyıḳ mı ola ḥisset-i zarf²⁵

2. EDEBÎ ŞAHSİYETİ

İsmetî hakkında bilgi veren kaynaklarda onun sanatına dair bilgiler mevcuttur. Safâyî tezkiresinde “*Hakkâ ki inşâsı hûb ve elfâzı mergûbdur.*”²⁶ ifadesiyle İsmetî'nin nesirlerinin güzel olduğunu ve sözlerinin beğenildiğini söyleyip şairi överken, Güftî²⁷ onu şair meclislerinin en başta oturmanı, meclislerin meliki olarak niteler. Rıza da “*Eşârı dil-pezîr ü muhayyel ve ebyâtı lâ-nazîr ü bî-bedeldür.*”²⁸ sözleriyle İsmetî'nin şiirlerini eşsiz benzersiz, hoş giden olarak betimler.

Tezkirelerde kendisi için söylenen sözlere bakılarak İsmetî'nin yaşadığı dönemde şairliği açısından belirli bir seviyede olduğu, şairlik kimliğiyle birçok insanı etkileyip onların saygısını kazandığı görülmektedir.

2.1. Şair ve Şiir Hakkındaki Görüşleri

İsmetî, *Divan*'ında şiir ve şair hakkında görüşlerine yer vermekten ziyade kendi şiirinin -sözlerinin- niteliklerini vurgular, bazı tavsiyelerde bulunur. *Divan*'da başka şairlerden ve onların şiirlerinden hiç bahsetmez, herhangi beğeni veya eleştiri ifadesine yer vermez.

Şair özellikle gazellerinin mahlas beyitlerinde kendi şiiriyle ilgili görüşlerini ortaya koyar.

²⁵ Kâşif Yılmaz, *Güftî-Teşrifâtü's Şuarâ*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 3646, 2019, s. 117.

²⁶ Üzer Altuner, a.g.e., s. 518. “Hakikaten nesirleri güzel, sözleri beğenilmiştir.”

²⁷ Yılmaz, a.g.e., s. 117.

²⁸ Zavotçu, a.g.e., s. 163. “Şiirleri gönle hoş giden hayallerle dolu, beyitleri eşsiz ve benzersizdir.”

Sözlerinin eşsiz olduğunu söyleyen şair, bunu herkese bahşedilmeyen Allah vergisi bir yetenek olarak görür:

Böyle bir sūz-ı suhen nādîr olur ‘İşmetiyā
Nuṭṭ-ı cān-sūzda bir feyz-i Ḥudā-dād ister (G. 24 / 5)

Şiirler, şairlerin duygularını okuyucuya aksettirme görevini taşır. Şairin tavrında, ruhunda neler varsa şiirine de onlar yansır. İsmetî, sözlerinin gönül ateşinden kopup geldiğini söyleyerek bir nevi bu düşünceyi dile getirir. Ona göre şiirleri “*rengîn*” yani gösterişli, renkli ve parlaktır. Ayrıca bu kelime, ıstılah manasıyla “meczalı, süslü, kinayeli, değişmeli, tasvirli²⁹ anlamlarını da karşılamaktadır. Şair, bu özelliklere sahip sözlerini sadece bu işte ehil olanların anlayacağını, cahillerin ise anlayamayacağını dile getirir:

Sūz-ı dilden ḳopmadur bu şi‘r-i rengîn ‘İşmetî
‘Arz iderseñ ehline ‘arz eyle nā-dān görmesün (G. 63 / 5)

Bir diğerk manzumesinde şair, saf şiir söyleme niteliğine ve güzel anlatıma sahip olmak isteyen şairlerin saf şiirin üstatlarının yolundan ayrılmaması gerektiğini salık verir:

Eger pākîze-gūy-ı ḥūb-ta‘ bir olmak isterseñ
Ṭarîḳin ‘İşmetî üstād-ı pākîze-suḥenden bil (G. 50 / 5)

Hız. Muhammed’i övmesiyle kaleminin mürekkebinden etrafa ölümsüzlük suyunun yayıldığını söyleyerek mübalağalı bir şekilde anlatımını övmektedir:

Hāmem revān ider ise ta‘ dād-ı medḥine
Āb-ı ḥayātı micmere-i yem-nişārdan (K. 1 / 53)

Başka bir manzumesinde ise kıymetinin çok bilinmediğinden yakınarak şairliği için güneş benzetmesini yapan İsmetî, bu güneşin elbet ortaya çıkıp ışık saçacağını yani bir gün şairliğinin kıymetinin bilineceğini dile getirir:

²⁹ Ömer Zülfe, *Hecrî Kara Çelebî Muhyi’-d-dîn Mehmed Dîvân*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2010, s. 29.

Şāhid-i ma‘ nā ider elbette bir yerden zūhūr
‘İşmetî hūrşîd-i ṭab‘ uñ tâbdār olsun da gör (G. 20 / 5)

Şair, döneminde insanların şiir zevkini de eleştirir. Onun şiirleri tıpkı bir mücevher gibi çok değerlidir. Fakat döneminde toprakla mücevher arasında bir fark kalmadığını söyleyen şair, mücevher gibi olan şiirlerine bu açıdan itibar olmadığını vurgulayıp serzenişte bulunur:

Şimdi hāzefle yoḡ güherüñ farkı ‘İşmetî
Kim raḡbet eyler almaḡa bir pāreye seni (G. 100 / 5)

2.2. Nazireleri

Bir şairin şiirine sonradan başka bir şair ya da şairin kendisi tarafından aynı vezin, aynı kafiye ve aynı konuda yazılan şiirlere *nazire* denir.³⁰ Nazire, Divan şiirinde önemli bir yer tutar. Nazire geleneği, iyi şairlerin yetişmesi için önemli işleve sahiptir. Şairler, nazireler yazarak şiir yazma becerilerini geliştirirler. Ayrıca nazire, şairler arasındaki etkileşimin ve üslup benzerliklerinin anlaşılmasını sağlar.

İsmetî de nazire yazma geleneğini sürdüren şairlerden biridir. *Divan*'ının Ali Emirî nüshasında Bâkî, Nâdirî, Yetîmî, Vücûdî'ye ait olan gazellerin hemen altında "Nazîre-i İsmetî, Nazîre-i Be Gazel-i Yetîmî"³¹ şeklindeki başlıklardan şairin söz konusu şiirlerini nazire olarak yazdığı anlaşılmaktadır. Adı geçen nüshada belirlenen şiirlerin matla beyitleri şu şekildedir:

1. Bâkî:

Açıl bâḡuñ gül ü nesrîni ol ruḡsârı görsünler
Salın serv ü sanavber şive-i reftârı görsünler (G. 55 / 1)³²

³⁰ Kemal Yavuz, "Türk Şiirinde Nazire", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 10 (2013), s. 359.

³¹ İsmetî Birgili-zâde Mehmed Efendî, *Divan*, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi, No. 298/1, vr. 4b, 5a, 13b, 15a.

³² Sabahattin Küçük, *Bâkî Dîvânı Tenkitli Basım*, 2. b, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 134.

İsmetî:

Niķābuñ yüzden ey mehrü gider ruķsarı görsünler
Temāşā eylesünler nic{e} olur didāri görsünler (G. 13 / 1)

2. Nâdirî:

Dil-i sūzānı ol şuķ-ı keman-dārum nişān eyler
Semenderdür ĥadengi āteş içre āşyān eyler (G. 29 / 1)³³

İsmetî:

Bu dil bār-ı gamuñla ĥaddini āķir kemān eyler
Ĥadeng-i āhı ol dem menzilin tā āsmān eyler (G. 17 / 1)

3. Yetîmî:

İtsem n'ola ben ol ruķ-ı pür-nāba teveccüh
Def^c -i ģam ider āba teveccüh³⁴

İsmetî:

İtmez şanemā mihr-i cihān-tāba teveccüh
Ālemde iden sen meh-i tābāna teveccüh (G. 95 / 1)

4. Vücûdî:

Ĝam-ı zülfüñ her ċuşşāķ-ı nālāna belādur heb
Bu cānā bir kemer-i gedālar mübtelādur heb³⁵

İsmetî:

Dilā sultān-ı ċişķuñ bendesi bāy u gedādur heb
Yanında en gedā kemter ģulāmı pādişādur heb (G. 3 / 1)

³³ Numan Külekçi, *Gani-Zāde Nâdirî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserler: Dîvânı ve Şeh-nâmesinin Tenkidli Metni*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1985, s. 236.

³⁴ XVI. ve XVII. yüzyılda Yetîmî mahlasını kullanan birden fazla sanatçı vardır. <http://teis.yesevi.edu.tr/arama> İsmetî'nin nazire yazdığı şiirin aynı mahlaslı hangi şaire ait olduğu tespit edilememiştir. Söz konusu gazel Yetîmî Ali Çelebi'nin Divanı'nda da mevcut değildir.

³⁵ Vücûdî mahlasını kullanan şairler arasında Divan'ı tespit edilen sanatçı yoktur. Bu sebeple gazelin hangi Vücûdî'ye ait olduğu anlaşılamamıştır. <http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

Ayrıca bu konu kapsamında Hisâli'nin *Metâli'ü'n-Nezâ'ir*³⁶ isimli nazire mecmuası tarandığında mecmuada İsmetî'ye ait matla beyitlerinin bulunduğu ancak zemin şiirlerin belirtilmediği görülmektedir. Aşağıda mecmuadan alınan şiirler İsmetî'nin diğer şairler ile benzerliklerini göstermek amacıyla verilmiştir:

1. Şeyhülislâm Yahyâ:

Dil degüldür kafes-i cismüme bülbül qodılar
Dâğlar anlamanuz yir yir aña gül qodılar (G. 98 / 1)³⁷

İsmetî:

Ehl-i 'ışkuñ dil-i hünin'in adın gül qodılar
Bâğ-ı kûyuñda benüm adımı bülbül qodılar (G. 19 / 1)

2. Nef'î:

Ol ebrûlar ki levh-i cebhe-i cānāne yazmışlar
Cemāli maṭla' idur kim ser-i dīvāna yazmışlar (G. 34 / 1)³⁸

İsmetî:

Ruḥuñ resmin muşavvirler 'aceb şāhāne yazmışlar
Güle seyr eyleye anı göre cānāne yazmışlar (G. 25 / 1)

3. Azmizâde Hâletî:

Mīve-i vaşluña yāruñ ṭama' -ı ḥām itme
Ey gönül olmayacak nesneye iḳdām itme (Mat. 475)³⁹

İsmetî:

Mīve-i vaşlına yāruñ gönül iḳdām itme
Olacak nesne degüldür ṭama' -ı ḥām itme (G. 93 / 1)

³⁶ Bkz: Bilge Kaya, *Hisâli Hayatı Eserleri ve Metâli'ün Nezâir Adlı Eserinin Birinci Cildi (İnceleme-Metin)*, (Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, 2003; Abuzer Kalyon, *Peşтели Hisâli Metâli'ü'n-Nezâ'ir (II. Cilt) İnceleme-Metin*, (Doktora Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, 2011.

³⁷ Kaya, a.g.t., s. 437.

³⁸ Kaya, a.g.t., s. 766.

³⁹ Bayram Ali Kaya, *Azmizâde Hâletî Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 3524, 2017, s. 642.

Nazire mecmuasının haricinde olan şiir mecmualarında da İsmetî'ye ait olan şiirler belirlenmiştir. Bu mecmualarda yer alan bazı başlıklardan İsmetî'nin çağdaşı olan şairlerin şiirlerini tanzir ettiği anlaşılmaktadır. Nazire yazdığı şiirler ile kendi şiirleri söz konusu şiirler ile İsmetî'nin şiirlerinin matla beyitleri şöyledir:

1. Ebû Sâid Efendi:

Ruḥ-ı pür-tābuñ āteş-i gerdüñdür şem^ç i kâfûrî
Dağıt zülfüñ siyāhın dūd-veş eفزün olur tûrî⁴⁰

İsmetî:

Elinden içmemek yāruñ ne mümkün cām-ı pür-şûrî
Çeker meclisde ḥānçer sīnem üzre çeşm-i maḥmûrî (G. 103 / 1)

2. Şeyhülislâm Yahyâ:

Ḥüsn kim ğāliye vü ğāzeden imdād ister
İstemez dil anı bir ḥüsn-i Ḥüdā-dād ister⁴¹

İsmetî:

Rind ^ç ālemde nice ḥātır-ı āzād ister
Güli bī-dād bunuñ bülbüli feryād ister (G. 24 / 1)

Hisâlî'nin *Metâli'ü'n-Nezâ'ir*'inde yer alan İsmetî'ye ait matlalarla başlayan şiirler *İsmetî Divanı*'nda bulunmamaktadır. Söz konusu matlalar şu şekildedir:

Mir'ât-ı ḥüsni olsa anuñ rû-nümā baña
^ç Ālemde yiter idi hemān ol şafā baña⁴²

⁴⁰ Kebiran Gül, *Milli Kütüphane FB-464 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuası (v.1b-109b) İnceleme-Metin, Çeviri Yazısı*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2019, s. 518.

⁴¹ İlhami Atak, *İBB Atatürk Kitaplığı MC Yz K 0131 Numarada Kayıtlı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni ve Mecmuların Sistemik Tasnifi Projesine (MESTAP) Göre Tasnifi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik: Şeyh Edebalı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2019, s. 258.

⁴² Kaya, a.g.t., s. 19.

Elinde tāze lü'le yakdıgunca ol gül-i ra' nā
Şanurlar kırmızı kıatmer kıaranfül eylemiş peydā⁴³

Haıt-ı müşgīnūñ eyler hāl-i ' anber-būñı nā-peydā
Çemen-zār-ı melāhat içre gūyā hābetü's-sevdā⁴⁴

Dem-i cān-bağşile ' İsi gibi oldu gūyā
Bir dem içinde bütün ' ālemi itdi ihyā⁴⁵

' İzāruñ üzere o hāl-i ' anberin cānā
Şu üzre düşdi hemān şanki hābetü's-sevdā⁴⁶

Ne hoş yaraşmış o ruhsāre haıt-ı müşg-āsā
Hemān aķar şuya kıonmuş benefşedür gūyā⁴⁷

Serüm kūh-ı belādur mūyı olmışdur şehāb-āsā
Döker bārān-ı eşküm dāne-i dürr-i hoş-āb-āsā⁴⁸

Reşk-i la' lūñle şehā eşk-i terüm bāde-i nāb
Nār-ı ğayretle derūnumda ciğer oldu kebāb⁴⁹

Çarħda şanma nümāyān olanı ebrū şehāb
Nev-' arūs-ı felek aldı yüzine yine niķāb⁵⁰

Gör şun' -ı Hūdā-yı mütē' āli ki ne kıudret
Hengām-ı şitā ola hevā böyle leķāfet⁵¹

⁴³ Kaya, a.g.t., s. 71.

⁴⁴ a. yer

⁴⁵ Kaya, a.g.t., s. 87.

⁴⁶ Kaya, a.g.t., s. 121.

⁴⁷ a. yer

⁴⁸ Kaya, a.g.t., s. 135.

⁴⁹ Kaya, a.g.t., s. 157.

⁵⁰ a. yer

⁵¹ Kaya, a.g.t., s. 203.

Nedür bu zāt-ı şerīfūnde bu ḥamīde-şıfāt
Ḥudāsını yed-i kudretle eylemiş bi'z-zāt⁵²

Dendānuñile la' l-i lebūñ itmiş imtizāc
Güyā ikisi olmuş anuñ sükkeri gülāc⁵³

Dil-berā şirīn kelāmuñ oldu sükkerden lezīz
Büse-i la' l-i lebūñ kand-i mükerrerden lezīz⁵⁴

Bildūñ mi zāhidā zeķan-ı dil-rübā nedür
Murğ-ı dile gümüşden o bir āşiyānedür⁵⁵

İtseñ olmaz mı şehā bu dil-i şad-çāke nazār
Göñül alçaklık idüp eyle ne var ḥāke nazār⁵⁶

Bize geldükçe ol şūḥ-ı cihān cevri ü cefā eyler
Varup ağıyāre ammā turmayup mihr ü vefā eyler⁵⁷

Ṭiğ-ı firākuñile göñül pāre pāredür
Görseñ biricik anı hele yare yaredür⁵⁸

Göñül ey saçları Leylī senūñ Mecnūnuñ olmuşdur
Gezer vādī-i ğamda rüz u şeb maḥzūnuñ olmuşdur⁵⁹

Lebleri üzre görinen şanmañuz teb-ḥāledür
Bāğ-ı ḥüsni içre ol māhuñ açılmış lāledür⁶⁰

⁵² Kaya, a.g.t., s. 213.

⁵³ Kaya, a.g.t., s. 259.

⁵⁴ Kaya, a.g.t., s. 330.

⁵⁵ Kaya, a.g.t., s. 371.

⁵⁶ Kaya, a.g.t., s. 398.

⁵⁷ Kaya, a.g.t., s. 404.

⁵⁸ Kaya, a.g.t., s. 405.

⁵⁹ Kaya, a.g.t., s. 429.

⁶⁰ Kaya, a.g.t., s. 430.

Dür-i nazmı yine gūşına mengūş itmemüz vardur
Hezārı ol gülüñ bezminde hāmūş itmemüz vardur⁶¹

Sākī göre meclisde şurāhī neler eyler
Erbāb-ı dile tırmayup ol nağmeler eyler⁶²

Tāb-ı mihr-i dilde maḥfī dīdede hūn-ābı var
Haḫ bu kim ol şāh-ı hūsnūñ ḫayli āb u tābı var⁶³

Şehā sevdā-yı ḫālūñ bādī-i ‘ ıṣḫ u cünūnumdur
Cihāna sırr-ı ‘ ıṣḫūñ fāş iden āh-ı derūnumdur⁶⁴

Dil-rübālar merḫabā eyler o dem a‘ yād olur
‘ İyd-ı ‘ ıḫḫādur bugün ‘ uşşāk añā dil-şād olur⁶⁵

Ḳadri yüce olurdı eger eylese dil-dār
Manşūr-ı dili zūlf-i dil-āvīzine ber-dār⁶⁶

Yine raḫm idüp şorarsa ey şabā ḫālüm eger
Diyesün ey dil-ber-i ra‘ nā anuñ ḫāli deger⁶⁷

Rūyuñ şanemā mihr-i dirāḫşāna berāber
Olsa n’ola her zerresi Keyvāna berāber⁶⁸

‘ Ālemde şanurdum ola āzāde şanavber
Üftāde meger bir boyı şimşāde şanavber⁶⁹

⁶¹ Kaya, a.g.t., s. 502.

⁶² Kaya, a.g.t., s. 522.

⁶³ a. yer

⁶⁴ Kaya, a.g.t., s. 523.

⁶⁵ Kaya, a.g.t., s. 544.

⁶⁶ Kaya, a.g.t., s. 557.

⁶⁷ Kaya, a.g.t., s. 564.

⁶⁸ Kaya, a.g.t., s. 619.

⁶⁹ Kaya, a.g.t., s. 659.

Ölümlü hastañ ancak dil tabībüm bir nice demdür
Diriğ itme marīz -i ʿ işka luṭf it leblerüñ emdür⁷⁰

N'ola āh u fiğān itsem gelen mäh-ı Muḥarremdür
Delüp ney gibi bağrum eylesem eyyām-ı mätemdür⁷¹

Bezm-i ğamında yārüñ eşküm şarāba beñzer
Nār-ı firākı ile bağrum kebāba beñzer⁷²

Gönlümde şehā mihr ü maḥabbet ezeliüdür
ʿ Uşşāka bu bir mevhibe-i lem-yezeliüdür⁷³

Bāğ-ı dehr içre yüzüñ görelı ey gül-ruḥsār
Āh dir āh işidür bülbül-i dil leyl ü nehār⁷⁴

Şol ḥabāb-ı mey ki sāķi sāğar-ı şahbādudur
Kaṭre kaṭre jālelerdür ki gül-i ḥamrādudur⁷⁵

Serv-i nāzum ben niyāz itdükçe her dem nāz ider
Nāz u istiğnā yeter disem yine ṭurmaz ider⁷⁶

Endüh u ğam-ı ʿ işkuñile pek elemüm var
Gel def ʿ -i melāl eyleyelüm dilde ğamum var⁷⁷

Āh kim gerdiş-i gerdün ile ol dem mehcür
Ṭāli ʿ ümdür beni ey dost iden senden dūr⁷⁸

⁷⁰ Kaya, a.g.t., s. 693.

⁷¹ a. yer

⁷² Kaya, a.g.t., s. 714.

⁷³ Kaya, a.g.t., s. 721.

⁷⁴ Kaya, a.g.t., s. 740.

⁷⁵ Kaya, a.g.t., s. 757.

⁷⁶ Kaya, a.g.t., s. 764.

⁷⁷ a. yer

⁷⁸ Kaya, a.g.t., s. 790.

Giyse gül-gūnī kabā ol gül-i ḥandāna düşer
Ne giyerse yaraşur ol şeh-i ḥübāna düşer⁷⁹

Yüzüñi göstermeyeydi gün gibi cānānımız
Ḥasret ü derd-i firākıyla çıkardı cānımız⁸⁰

Vişālūñ mübtelā-yı derd-i hicrān olmağa degmez
Dem-i vaşluñla ḥande şoñra giryān olmağa degmez⁸¹

Sāḳiyā sāğarı şun oldı gönül ğamdan pas
Ki ola cür' a-i mey ḥurde-i la' l ü elmās⁸²

Ey kaçları hilāl felekde yūzi güneş
Mihir ü maḥabbet itdi gönül saña zerreveş⁸³

Şanma metā' -i vaşlı anuñ rāy-gānmış
Ey ḥ'āce bil ki aña bahā naḳd-i cānmış⁸⁴

Bend-i zülfinden dil-i Mecnūnı itmezsen ḥalāş
Ey saçı Leylī anı gīsūlaruñla bāri aş⁸⁵

La' l-i dil-berdür hemān cām-ı muşaffādan ğarez
Yā nedür ey şāḳī-i gül-çihre şahbādan ğarez⁸⁶

Şafḥa-i rüyında yārūñ kıt' a-i mirdür o ḥaḫ
Ḥāl-i ' anber-būyı üstinde anuñ yir yir nuḫat⁸⁷

⁷⁹ Kaya, a.g.t., s. 805.

⁸⁰ Kaya, a.g.t., s. 834.

⁸¹ Kaya, a.g.t., s. 882.

⁸² Kaya, a.g.t., s. 949.

⁸³ Kaya, a.g.t., s. 962.

⁸⁴ Kaya, a.g.t., s. 983.

⁸⁵ Kaya, a.g.t., s. 1010.

⁸⁶ Kaya, a.g.t., s. 1015.

⁸⁷ Kaya, a.g.t., s. 1027.

Olmadı ol bî-vefâ derd-i derûna muṭṭali^ç
Gerden-i cāna urur tîġ-i cefâ lâ-yenḳatı^ç⁸⁸

Āteş-i ^ç ışkuñla yaḳdum sīnede bir tâze dâġ
Ḥāne-i dilde bi-Ḥamdi'l-lāh uyandurdum çerāġ⁸⁹

Eger dirsen nedür ḥadden ziyāde sende şeydālîḳ
Yine oldum şehā āşüfte-dil oldur bu rüsvālîḳ⁹⁰

Dendānuñ oldı her biri bir lü'lü-i Necef
Ḥoḳḳa dehānuñ olsa n'ola çün aña şadef⁹¹

Nāgehān ḳavş-ı ḳuzāḥdan çıksa ey dil tîr-i ^ç aşḳ
Lā cerem olur dil-i ^ç aşîḳ ana ḥacîr-i ^ç aşḳ⁹²

Ḳaddüñe öykünemez bâġda serv-i çemenüñ
Ṭoġrusın mı diyeyin iy lebi şîrîn-suḥanuñ⁹³

Pervāne derdmendi yandurdı rāzı şem^ç üñ
Olsun hemîşe efzûn süz u güdāzı şem^ç üñ⁹⁴

Faşl-ı bahār irdi gelüñ bade-nüş oluñ
Geldi irişdi ^ç ıyş u ṭarab vaḳti ḥüş oluñ⁹⁵

Vaşlı el virdi dilā bir büt-i sîm-endāmuñ
Eyledüñ zevḳ u şafāsını yine bayramuñ⁹⁶

⁸⁸ Kaya, a.g.t., s. 1037.

⁸⁹ Kalyon, a.g.t., s. 86.

⁹⁰ Kalyon, a.g.t., s. 142.

⁹¹ Kalyon, a.g.t., s. 108.

⁹² Kalyon, a.g.t., s. 172.

⁹³ Kalyon, a.g.t., s. 190.

⁹⁴ Kalyon, a.g.t., s. 192.

⁹⁵ Kalyon, a.g.t., s. 194.

⁹⁶ Kalyon, a.g.t., s. 255.

Ḳanğı ‘āşık kim felekde pür-mihr-i hem-dem degül
Giryedür kārı dem-ā-dem ebrveş ḥurrem degül⁹⁷

Açmazam sırr-ı lebüñ zerrece ey ḥūr-ı cemāl
İttiḥād eyleyüp ağıār-ı bed-endīşi Ḥalīl⁹⁸

Sīnem üzre tāze dāğum dāyimā eksik degül
Özge gülşendür güli şayf u şitā eksik degül⁹⁹

Mevsim-i rūze gidüp geldi yine çün bayram
Sāḳiyā sāğarı şun eyleyelüm ‘ıyş-ı müdām¹⁰⁰

Günden güne ‘ışk ile anuñ oldı ğam efzün
Bilmem nice ola anuñla ḥāl-i diger-gün¹⁰¹

İlāhī gül gibi ‘āşıklarūñ cānā hezār olsun
Gülistān-ı ğamuñda bülbülāsā cümle zār olsun¹⁰²

Lebleri mül ğabğabı bir cāmdur billürdan
Pertev-i ‘aks-i ruḥı bir lem‘a oldı ḥürdan¹⁰³

Baña gösterdi felek gerçi o māhuñ fūrḳatin
Göresin āhum anuñ silleye n’yler şüretin¹⁰⁴

Ḳılıcuñ üstün olup yarıcuñ Allāh olsun
Düşmenüñ cümlesi kem küşte vü kem-rāh olsun¹⁰⁵

⁹⁷ Kalyon, a.g.t., s. 358.

⁹⁸ Kalyon, a.g.t., s. 388.

⁹⁹ Kalyon, a.g.t., s. 397.

¹⁰⁰ Kalyon, a.g.t., s. 449.

¹⁰¹ Kalyon, a.g.t., s. 619,620.

¹⁰² Kalyon, a.g.t., s. 700.

¹⁰³ Kalyon, a.g.t., s. 730.

¹⁰⁴ Kalyon, a.g.t., s. 747.

¹⁰⁵ Kalyon, a.g.t., s. 777.

Bülbül-i dil oldı lâl ey ğonca-fem şimden gerü
Kimseye sırr-ı dehānuñ söylemem şimden gerü¹⁰⁶

Dilâ ol ğamze vü bu çeşm-i ebrü
Harāmîdür hemân bi oklu yaylu¹⁰⁷

Dir hatt-ı sebzini gören ol la' l-i yârde
Bitmiş benefşe şanki leb-i cüybârda¹⁰⁸

Hağka budur ki hüsn-i melâhat kemâlde
Yoğdur anuñ leţâfeti âb-ı zelâlde¹⁰⁹

Eşküme şanemâ dîde-i giryân arasında
Lü'lü gibidür la' l-i bedağşân arasında¹¹⁰

Fürkat deminde geçdi günüm âh u vâh ile
Bilmem nice ola hâlümüz ey dil o mâh ile¹¹¹

Çemen şahnında gelse tañ mıdur bād-ı şabâ ser-cüşâ
Kenâr idüp getürdi bir boyı servi der-âğüşa¹¹²

Hüsnüñ cihāna ey yüzi gül şaldı ğulgüle
Şürîde diller anuñçün döndi bülbüle¹¹³

Çığdı âhum şereri çarğ-i zümürüd fâme
Eşer itmez n'ideyin ol meh-i sîm-endâma¹¹⁴

¹⁰⁶ Kalyon, a.g.t., s. 799.

¹⁰⁷ Kalyon, a.g.t., s. 803.

¹⁰⁸ Kalyon, a.g.t., s. 849.

¹⁰⁹ Kalyon, a.g.t., s. 850.

¹¹⁰ Kalyon, a.g.t., s. 870.

¹¹¹ Kalyon, a.g.t., s. 912.

¹¹² Kalyon, a.g.t., s. 926.

¹¹³ Kalyon, a.g.t., s. 941.

¹¹⁴ Kalyon, a.g.t., s. 953.

O dil-ber uğramaz semt-i Vefāya
Velī māyildurur cevr ü cefāya¹¹⁵

Bir dāğ yaqdı geldi dilā yār sīneye
Mihr urdı şāh kendü eliyle hazīneye¹¹⁶

Göñlüm nice meyl itmesün ol dürr-i sīmīne
Fer virdi ziyā-güster olup rüy-i zemīne¹¹⁷

Yolın gözetse n'ola dīde reh-güzār üzre
Giçer diyü o şehi hayli intizār üzre¹¹⁸

Hevā-yı kāküli mesken tütaldan ol mehūñ serde
Dil-i şūrīde hiç eglenmez oldu gitdi bir yerde¹¹⁹

Ey dil-i biçāre sende mübtelālīk var gibi
Şāhlardan birine yine gedālīk var gibi¹²⁰

Ne māhiyyet durur bilseñ o māhı
Gelüp 'uşşāka mihr itmez kemāhı¹²¹

Hezāruñ yine beñzer kim irişdi āh-ı pür-sūzı
Çemen bezminde yandı ğoncanuñ şem' -i dil-firūzı¹²²

Çaçan meclisde muṭrib-i büselikden itse āġāzı
İder 'uşşāka karşı naġme-sāz olup şehnāzı¹²³

¹¹⁵ Kalyon, a.g.t., s. 1018, 1019.

¹¹⁶ Kalyon, a.g.t., s. 1051.

¹¹⁷ Kalyon, a.g.t., s. 1068.

¹¹⁸ Kalyon, a.g.t., s. 1081.

¹¹⁹ Kalyon, a.g.t., s. 1109.

¹²⁰ Kalyon, a.g.t., s. 1265.

¹²¹ Kalyon, a.g.t., s. 1326.

¹²² Kalyon, a.g.t., s. 1370.

¹²³ a. yer

Olmazdı o şeh böyle iken meh gibi şehri
Ağyār-ı bed-endîşe eger olmasa dehri¹²⁴

‘Iyd irüp geldi yine çünki şafâ hengâmı
Sâkıyâ şun bize şol cām-ı sürür encāmı¹²⁵

2.3. Dönem Şairlerine Olan Yakınlığı

Aynı edebî ortamda bulunan şairlerin birbirlerinden etkilenmeleri ve şiirlerinde birtakım benzerliklerin olması kaçınılmazdır. Aynı dönemde yaşamış şairlerin birbirlerini hangi surette etkiledikleri, hangi şairin etkileyen, hangi şairin etkilenen olduğunu tespit etmek oldukça güçtür.

Aşağıda seçilen manzumelerin matla beyitlerinden yola çıkarak İsmetî'nin kimleri etkilediği veya kimlerden etkilendiğine dair kesin bir yargıya varılması mümkün olmamakla beraber şiirler, devrin şairleri arasındaki etkileşimi vurgulamak ve yüzyılın şiir anlayışına dair bazı ipuçlarını göstermek amacıyla verilmiştir.

1. Nâilî-i Kadîm:

Yāra dil virmede ‘uşşāka haber virmezler
Cān virürlerse de cānāna keder virmezler (G. 126 / 1)¹²⁶

İsmetî:

Bezme rindān mey-i sāğarla keder virmezler
Āftāb olsa gelen meclise yer virmezler (G. 7 / 1)

Nâ’ilî-i Kadîm:

Sūz-ı elemle hâtır-ı nāza niyāz degmesün
Dāmenine ağun daği āteş-i nāz degmesün (G. 285 / 1)¹²⁷

¹²⁴ Kalyon, a.g.t., s. 1383.

¹²⁵ Kalyon, a.g.t., s. 1397.

¹²⁶ Haluk İpekten, *Nâilî-i Kadîm Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 3645, 2019, s. 368.

¹²⁷ İpekten, a.g.e., s. 491.

İsmetî:

Nāme-i sūziş-i dile āb-ı niyāz degmesün
Āyine-i haķīkate jeng-i mecāz degmesün (G. 60 / 1)

2. Neşâtî:

‘ Āşıķuñ kim ‘ ışķ ile dīvāne dirler göñline
Şevķ-i la‘ l-i yār ile mestāne dirler göñline (G. 107 / 1)¹²⁸

İsmetî:

‘ Ārif-i Cem-meşrebüñ mestāne dirler göñline
Her belā-keş ‘ āşıķuñ dīvāne dirler göñline (G. 92 / 1)

3. Şeyhülişlām Yahyâ:

Umup nigāh der-i dil-rübāya yüz sürerüz
Ayağına düşerüz ol ricāya yüz sürerüz (G. 136 / 1)¹²⁹

İsmetî:

Recā-yı luţf ile dest-i niyāze yüz sürerüz
‘ İtāb iderse düşer hāk-pāye yüz sürerüz (G. 40 / 1)

Şeyhülişlām Yahyâ:

Göñül şol murga döndi kurtulınca lāne kaydından
Giriftār ola bir dām-ı belāya dāne kaydından (G. 291 / 1)¹³⁰

İsmetî:

Şehā murğ-ı dili kırtardı zülfüñ lāne kaydından
‘ İzār-ı alüñ üzre hāl-i müşķin dāne kaydından (G. 77 / 1)

¹²⁸ Mahmut Kaplan, *Neşâtî Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 3650, 2019, s. 193.

¹²⁹ Hasan Kavruk, *Şeyhülişlām Yahyâ Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 3147, s. 161.

¹³⁰ Kavruk a.g.e. s. 316.

Şeyhülislâm Yahyâ:

Ele cām-ı şarāb alsan yine sākī bahār olsa

Şaçılsa cür' alar yer yer çemenler lālezār olsa (G. 361 / 1)¹³¹

İsmetî:

Açılsa goncaveş dil geşt-i bāğ itsem bahār olsa

Bir elde sāğar-ı la' lîn bir elde dest-i yār olsa (G. 90 / 1)

4. Beyânî:

Ruğuñ ki seyr ide ' aşık nice qarārı qalır

Güli görince hezāruñ ne ihtiyārı qalır (G. 220 / 1)¹³²

İsmetî:

Dilüñ görince o şūhı nice qarārı qalır

O mäh-pāreyi kim görse ihtiyārı qalır (G. 9 / 1)

Beyânî:

Āteşüm nā'ire-sāz-ı dil-i zār olsun mı

Ĥabb-ı sevdā-yı derün aħker-i nār olsun mı (G. 769 / 1)¹³³

İsmetî:

Āh-ı dil-süz o mehi şayda medār olsun mı

Pençe-i düd-ı derün mihre şikār olsun mı (G. 101 / 1)

2.4. Mecmualarda Tespit Edilen Şiirler

1

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Hevāyī meşreb olsa gönüm eyler dil-rübādan hazz

Hevāyīdür bu gönüm çün ider [...] hevādan hazz

¹³¹ Kavruk a.g.e. s. 388.

¹³² Fatih Başpınar, *17. Yüzyıl Şairlerinden Beyânî'nin Divan'ı İnceleme-Tenkitli Metin*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, 2008, s. 292.

¹³³ Başpınar, a.g.t. s. 610.

Ne deñlü hasta vü bî-çâresi olsañ şafâ eyler
‘ Acebdür eyler imiş dil-rübâlar mübtelâdan hazz

Lebüñ emdür şifâ-sâz [.] ola şâyed bu bîmâra
Tabîbüm hoş bilürsin haste eyler [.] devâdan hazz

Ser-i kûyunda feryâd itmek ‘ aceb olmasun cânâ
Gül-i nevreste eyler bülbül-i nağme-serâdan hazz

İrişse vaqt-i gül devr itse sâgar heb şafâ itsem
Olınur ‘ İşmetî hengâm-ı gülden çün şafâdan hazz¹³⁴

2

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Dil ser-i kûyuñda kim buldı şafâ-yı câvidân
Cilvegâhı cennet-i ‘ Adn olsa tutmaz âşiyân

Bir ‘ aceb âşüftedür çeşmüñ ki zîr-i ‘ işveden
Eylemez ‘ uşşâka nigâh nâzla zağmın ‘ ayân

Dâd ol yiñe süvâr-ı nâzdan kim dillerüñ
Kimisin fitrâk-ı bend itmiş kimin der-zîrdân

Bir gülnâze niyâz ur ey dil-i âşüfte kim
Şad Mesîhâya virür mu‘ cîz lebi ruḥ-ı revân

Tâ ki o bād-ı felekden şekve sâzî Nazmiyâ
Saña yitmez mi der-i iqbâl-i üstâd-ı cihân

¹³⁴ *Mecmû‘a-i Eş‘âr ve Fevâ‘id*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan, No. 34 SÜ-Tarlan 67/1, vr. 1b.

Fāzıl-ı yektā cenāb-ı ʿİşmetī kim sözleri
Olsa lāyık gevher-i tesbīh bize ıudsiyān¹³⁵

3

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

N’ola şād olsa dil hengām-ı hicr-i pür melālinde
Cemāl-i naqş-ı yārun her dem āgūş-ı hayālinde

Ĥadeng-i cān-sitānından hirāsān murğ-ı dil gūyā
Hezārān ĥār pinhān eylemişler zīr ü bālinde

Dem-ā-dem fitneye taĥrīk iderler çeşm-i bīmārın
Ķomazlar ġamzeler ol nātüvānı kendi ĥālinde

İder gāhī nem-i şubĥ-ı bahārı şüst şu amma
Gülün daĥi nihāndur ĥün-ı bülbül dest-mālinde

Ruĥ-ı ebrü-yı yāri ańdurur ehl-i dile yoĥsa
Ne ʿālem var sipihrüń ʿİşmetī bedr-i hilālinde¹³⁶

4

Mefʿülü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

Ol dem ki eyledüm nigeĥ-i ibtidā sańa
Ol dem bu demdür oldı göńül mübtelā sańa¹³⁷

¹³⁵ *Mecmûʿa-i Eşʿâr ve Fevâʿid*, Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, No. 06 Hk 240, vr. 79b.

¹³⁶ *Mecmûʿa-i Müntehabât-ı Eşʿâr*, Nuruosmaiye Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, No. 34 Nk 4967/1, vr. 75b.

¹³⁷ *Mecmûʿa-i Eşʿâr*, Milli Kütüphane, Ankara Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, No. 06 Hk 578, vr. 1b.

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

Şafāsın görmemişsin zāhid inkār itme meydür bu
Nümū-dār-ı havāşş-ı cümle eşyā turfesidür bu¹³⁸

3. ESERLERİ

İsmetî'nin tespit edilen eserlerinden ilki çalışmanın esas konusunu teşkil eden mürettep *Divan*'ıdır. Çalışmanın diğer kısımlarında *Divan* hakkında detaylı bilgi verilecektir.

Bir diğer eseri ise *Terceme-i Tarikatü'l-Muhammediyye*'dir. Bu eser, dedesi Mehmed Birgivi Efendi'nin Arapça yazmış olduğu *et-Tarikatü'l-Muhammediyye* adlı eserin Türkçe tercümesidir.

Ayrıca İsmetî'nin fıkha dair bazı talikatı ve çeşitli mecmualarda rastlanan mektupları vardır. *İsâ-zâde Tarihi*'nde İsmetî'nin *Tevârih-i Devlet-i Aliyye* isimli bir eserinin olduğu söylense de bu eserin varlığına dair bir kayda henüz rastlanmamıştır.¹³⁹

¹³⁸ *Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane, Ankara Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, No. 06 Hk 578, vr. 131b.

¹³⁹ İpekten-Tekin, a.g.m., s. 111.

İKİNCİ BÖLÜM

İSMETİ DİVANİ'NİN İNCELENMESİ

1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.1. Nazım Şekilleri ve Türleri

Tespit edilen nüshalar içinde *İsmetî Divanı*'ndaki manzumelerin nazım şekillerine göre dağılımı şu şekildedir:

Nazım Şekilleri	Gazel	Kaside	Kıta Nazım	Tarih	Rübaî	Matla Müfred
Sayılar	112	3	3	3	3	12

Sebk-i Hindî üslubunda nazım şekilleri açısından dikkat çeken artışlar, müstezad, musammat ve rübaîlerde olmuştur.¹⁴⁰ Ancak küçük bir *Divan*'a sahip olan İsmetî'yi bu genellemenin dışında tutmak yerinde olacaktır çünkü Sebk-i Hindî şairi olarak ele alınan İsmetî; *Divan*'ında sözü edilen nazım şekillerinden musammat ve müstezata hiç yer vermemiştir.

1.1.1. Kaside

Divan'da yer alan ilk kaside, Rızâyî Efendi'ye nazire olan bir naattır. 68 beyitten müteşekkil olan naat, aruzun *Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Şairin mahlası 66. beyitte yer alır.

Klasik kaside niteliklerini taşıyan manzumenin 1-15 beyitleri nesip bölümüdür. Şair burada baharın tasvirini yapar. Daha sonra girizgâh beyti olan;

¹⁴⁰ Babacan, a.g.e., s. 177.

Tahrir-saz-ı nağme ola muṭrib-i hezār

Pākīze böyle bir ğazel-i ābdārdan

(K. 1 / 16)

beytiyle beraber Hz. Muhammed'in övgüsüne geçer. Hz. Muhammed'i tüm peygamberlerin şahı olarak niteleyen şair, naat boyunca Hz. Muhammed'in birçok mucizesine telmihte bulunur. Miraç hadisesini anlatırken namazı adalet evinden gönderilen beş hediye olarak niteler. Peygamberin mucizesiyle eski bir dal bile Cennet bahçesindeki fidana dönüşmüştür. Hz. Muhammed'in iyiliğinin gölgesi kendisine inananları kıyamet gününün yakıcılığından koruyacaktır. Ayrıca şair Allah'tan levh-i mahfuzda kendi tabiatını "nükte-gir" olarak yazmasını ister. Son olarak dua bölümüyle manzumesini bitirir.

İsmetî Divanı'nda 2 ve 3 numaralı manzumeler birer methiyedir. Her ikisinde de Sultan IV. Mehmed'in övgüsü bulunur. Şiirler bir kaside gibi dua bölümüyle bitmekte ve her iki manzume de yedi beyitten oluşmaktadır.

İki numaralı manzume yazma nüshada gazellerin içinde kayıtlıdır. Tahallüs beytinden sonra iki beyitlik zeyl bulunmaktadır. Mahlas beytinden sonra beyit ya da beyitlerin eklenmesiyle oluşan bu tür gazellere müzeyyel gazel denir. Müzeyyel gazeller ve kasideler arasında birtakım yapısal benzerlikler de bulunmaktadır.¹⁴¹ Bazı araştırmacılar mahlas beytinden sonra eklenen dizelerin sadece methiye olması durumunda şiirin müzeyyel gazel olacağını, dua bölümü özelliği taşımasında ise kaside olarak nitelenmesi gerektiğini belirtirler.¹⁴² Bu konu hakkında bir diğer görüş ise müzeyyel gazellerin *kaside-i beççe* olarak ele alınması gerektiğidir. Kaside-i beççe olarak adlandırılan nazım türünün kasidelerden kısa gazellerden uzun olması açısından müzeyyel gazellere benzediğini vurgulanmaktadır.¹⁴³ Dolayısıyla *Divan*'da yer alan bu şiiri, yukarıda bahsi geçen sebeplerden dolayı küçük kaside olarak değerlendirmek uygun olacaktır.

¹⁴¹ Osman Ünlü, "Müzeyyel Gazelerde Fahriye", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 31 (2012), s. 38.

¹⁴² Cemal Kurnaz-Halil Çeltik, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, 1. b., Ankara: H Yayınları, 2010, s. 81,82.

¹⁴³ Ünlü, a.g.m., s. 39.

Üç numaralı manzume yazma nüshada gazel ve kasidelerden bağımsız olarak yazmanın sonlarında kayıtlıdır. Manzumenin taç beyti yoktur fakat methiye ve dua bölümlerinden oluşmaktadır. Bu sebeple söz konusu manzume de ikinci manzumede ki aynı sebeplerden ötürü küçük kaside olarak değerlendirilmiştir.

Her iki manzume de Sultan IV. Mehmed'i övgüsü bulunmaktadır. Şair Sultan'ın yanında kendisini "eski kul" olarak nitelemektedir. Tarihsel olarak bakıldığında IV. Mehmed dönemi fetih hareketleri bakımından olumsuz bir dönemdir. Fethedilen herhangi bir toprak yoktur. Ülke toprakları kuzeyden ve güneyden istilaya uğramıştır. Padişah'ın ilgisiz tavırları ise halkın tepkisine yol açmaya başlamıştır.¹⁴⁴ Buna rağmen şair iki manzumesinde de Sultan için *Ebu'l Feth* (Fetihlerin Babası) ifadesini kullanır. Aynı zamanda IV. Mehmed'in adaletli yönünü Dahhâk'ı mağlup ederek İran tahtına geçen meşhur padişah Feridun¹⁴⁵'a benzetir. Saltanatında tüm halkın huzurla yaşadığını söyleyerek bu saadetin devam etmesini ister.

Ebu'l-feth ol şeh-i Sultân Mehemmed Hân-ı gâzi kim
Sa' âdetdür ki dergâhı hemîşe büsegâhumdur (2 / 2)

Ebu'l-feth Sultân Mehemmed k'odur
Sipih-r-âstân şâh-ı gerdün-veķâr (3 / 1)

Daği görmedi dâde-i rûzgâr
Ferîdün-meniş böyle bir şehryâr (3 / 3)

1.1.2. Gazeller

Divan'da toplamı 557 beyit tutan 112 gazel bulunmaktadır. *İsmetî Divanı*'ndaki gazellerden dördü nâ-tamâm gazeldir.¹⁴⁶ Az beyitle çok şey söylemeyi amaçlayan Sebki Hindî şairlerinden biri olarak İsmetî de *Divan*'ındaki gazellerde beyit sayıları açısından aşırıya kaçmaz. *Divan*'da en fazla tercih ettiği beyit sayısı beştir. Yedi

¹⁴⁴ Abdulkadir Özcan, "Mehmed IV" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2004, C. 28. s. 416, 417.

¹⁴⁵ Dursun Ali Tökel, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, 1. b., Ankara: Akçağ Yayınları, 2000, s. 166.

¹⁴⁶ G. 35, G. 74, G. 83, G. 109.

beyitten fazla olan gazellere ise hiç yer vermemiştir. Beyit sayılarına göre yazılan gazeller şu şekildedir:

TABLO II: Gazellerin beyit sayısının kullanım sıklığı.

Beyit Sayıları	Gazel Sayıları
4	4
5	103 ¹⁴⁷
6	4 ¹⁴⁸
7	1 ¹⁴⁹

TABLO III: Gazellerin beyit sayılarının yüzdeler dağılımı.

Beyit Sayısı	4	5	6	7
Yüzdeler	%3.57	%91.96	%3.57	%0.89

Matla beytinde yer alan bir mısraın şiirin farklı bir beytinde tekrarlanmasıyla oluşan redd-i matlanın XVII. ve XVIII. asırda Sebki Hindî üslubunun kendisini daha fazla göstermesiyle beraber arttığı gözlenmektedir.¹⁵⁰ Fakat bu durum, *İsmetî Divanı*'nda aynı şekilde kendini göstermez. Şair 112 gazelden oluşan *Divan*'ında sadece bir (G. 11) gazelinde redd-i matlaya yer verir.

İsmetî, bir gazelinde (G. 103) mahlas beytinden sonra iki beyit daha ekleyerek müzeyyel gazel örneği vermiştir. 35. gazelinde ise şairin mahlası bulunmamaktadır.

İsmetî Divanı'ndaki 62. gazel, birbiriyle kafiyeli birden fazla beyti barındıran “zü'l-metâli” örneğidir.

Divan elifbâya göre düzenlenmiştir. se, ce, ha, hı, zal, sin, sad, dâd, tı, zı, ayın, gayın, fe, vav harfleri dışında aşağıdaki tabloda belirtilen harflerde ve sayıda gazel yazılmıştır:

¹⁴⁷ G. 1, G. 2, G. 3, G. 4, G. 5, G. 6, G. 7, G. 8, G. 9, G. 10, G. 11, G. 12, G. 13, G. 14, G. 15, G. 16, G. 17, G. 18, G. 19, G. 20, G. 21, G. 22, G. 23, G. 24, G. 25, G. 26, G. 27, G. 28, G. 30, G. 31, G. 32, G. 33, G. 34, G. 56, G. 37, G. 38, G. 39, G. 40, G. 41, G. 42, G. 43, G. 44, G. 45, G. 46, G. 47, G. 48, G. 49, G. 50, G. 51, G. 42, G. 53, G. 54, G. 55, G. 56, G. 57, G. 58, G. 59, G. 60, G. 61, G. 63, G. 64, G. 65, G. 66, G. 68, G. 69, G. 70, G. 71, G. 72, G. 73, G. 75, G. 76, G. 77, G. 78, G. 79, G. 80, G. 81, G. 82, G. 84, G. 85, G. 86, G. 87, G. 88, G. 89, G. 90, G. 91, G. 92, G. 93, G. 94, G. 95, G. 96, G. 97, G. 99, G. 100, G. 101, G. 102, G. 104, G. 105, G. 106, G. 107, G. 108, G. 110, G. 111, G. 112.

¹⁴⁸ G. 29, G. 62, G. 67, G. 98.

¹⁴⁹ G. 103.

¹⁵⁰ Babacan, a.g.e., s. 210.

TABLO IV: Elifbâya göre gazel sayıları.			
Harf	Gazel Sayısı	Harf	Gazel Sayısı
Elif	1	Qâf	1
Bâ	2	Kef	3
Tâ	2	Lâm	3
Dâl	1	Mîm	7
Râ	32	Nûn	18
Zâ	5	Hâ	22
Şîn	2	Yâ	13

Tablodan anlaşılacağı gibi İsmetî elifbânın on dört harfiyle gazel yazmıştır. Gazelerde en fazla tercih edilen sırasıyla râ, ha, nun, ye harfleridir.

1.1.3. Tarihler

Divan'da üç tarih manzumesi vardır. "Târîh-i Kasr-ı Sultân İbrâhîm" başlığını taşıyan birinci manzume aruzun *Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır ve 6 beyitten oluşan bir kıta-i kebiredir. İsmetî, Hz. Süleyman'ın peygamber olmasının yanında bir padişah olmasından yola çıkarak Sultan İbrahim'i Hz. Süleyman'ın mülkünün varisi olarak niteler. Sultan İbrahim'in padişahlığına övgülerde bulunan şair, onun muazzam bir hükümdar olduğunu söyler.

Şehinşâh-ı mu'azzam Hâzret-i Sultân İbrâhîm

Odur devletle şimdi vâriş-i mülk-i Süleymânî (T. 1 / 1)

Şaire göre Sultan İbrahim'in yaptırmış olduğu kasrın güzelliği karşısında insan aklı aciz kalır. Öyle yüce ve ihtişamlı bir eserdir ki kasrın yüksekliği gökyüzünü alçakta bırakır.

O deñlü irtifâ'ı var o kaşr-ı dil-pesendûñ kim

Sipihruñ pestdür nisbetle aña tāk-ı eyvânı (T. 1 / 4)

Nesīmāsā hevāsı rūḥ-baḥş ābı ḥayāt-efzā

Muḥaşşal ḥüsniñüñ fehminde ‘āciz ‘aql-ı insānī (T. 1 / 5)

“Târîh-i Feth-i Bagdâd” başlığını taşıyan diğer tarih manzumesi aruzun *Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün* kalıbıyla yazılmıştır. 4 beyitten oluşan bir kıta-i kebiredir. “*Fethüke müteyemmin*” ifadesi Bağdat’ın fetih tarihi olan H. 1048 / M. 1639 yılını vermektedir.¹⁵¹ İsmetî, IV. Murat’ı “*zıllu’llah*” yani yeryüzünde Allah’ın gölgesi olarak niteleyerek övmektedir.

Tebrîk-i ğazā eyleyüp ol zıllu’l-lāha

Hâfîf didi târîḥini fethüke müteyemmin (H. 1048 / M. 1639)

“Târîh-i Yahyâ Efendi El-Merhûm” başlığını taşıyan son tarih beyti, Şeyhülislâm Yahyâ Efendi’nin ölümü üzerine yazılmış tek beyitten oluşan Farsça bir tarihtir. Bu tarih beyti yalnızca Ü5 nüshasında kayıtlıdır.

1.1.4. Nazım / Kıta

Divan’da iki nazım ve bir kıta bulunmaktadır. İlk nazım aruzun *Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Beyit sayısı bakımından ikiden fazladır. Birinci beyti musarra‘, ikinci ve üçüncü beytinin ikinci dizeleri birinci beyitle kafiyelidir. Manzumenin ilk beytinin kendi içinde kafiyeli oluşu bu manzumenin kıta olduğunu göstermektedir.¹⁵² Manzumenin ilk beyti şudur:

*Eyyeda’l-lāh*¹⁵³ zihî zāt-ı mekârim-üslüb

Eyledi kâh-rübâ-yı keremi cezb-i kulüb

Âşık sevgilinin dergâhının toprağında bir saman çöpü de olsa değerlidir. Tıpkı hilal gibi âşık da parmakla gösterilir. Bu beyitte Ramazan’ın ve bayramın başladığının habercisi olan hilalin gösterilmesi de telmih vardır.

¹⁵¹ Mehmet İnbaşı, “Dördüncü Murad’ın Bağdat Seferi Masraf Defteri”, *Erzurum, AÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 12 (1999), s. 277.

¹⁵² Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 8. b., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005, s. 202.

¹⁵³ Allah’ın eli manasında Arapça bir tabirdir.

Gösterürler beni engüşt ile m̄nend-i hilāl
H̄āk-i dergāhına bir kāh da olsa mensüb

İkinci nazım aruzun *Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün* yazılmıştır. Şairin gül ve bülbül mazmunu üzerinden aşkı dile getirdiği bir manzumedir.

Hār-ı miḥnetden şikāyetdür şanurlar nālesin
Bülbülüñ ammā ki maḫşūdı niyāz-ı gıncadur

Divan'daki tek kıta ise şairin Ramazan Bayramı'nın gelişini anlattığı manzumedir. Kıta aruzun *Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Şair, bayramın gelişiyile beraber atılan topları feleğin ahları olarak değerlendirmektedir.

Bir iki tūp ki atılır şeb-i 'id
Felegüñ āh-ı şu' lenākidür

1.1.5. Rubaîler

Divan'da üç rubaî bulunmaktadır. Manzumelerin hepsi *Mef' ulü Mefā' ilün Mefā' ilün Fa'* vezninde yazılmıştır. Birinci ve ikinci rubaîler aaaa kafiye şemasıyla oluşurken üçüncü manzumenin kafiye şeması aaxa şeklindedir. Üçünde de şair, aşktan ve sevgiliden bahseder.

Şair, sevgilinin aşkına düştüğünden, kendini onun aşkında unuttuğundan beri tüm tanıdıklara yabancı olduğunu dile getirmektedir.

Mehcūr ideli bendesini cānāne
Hem-sāyeler oldı cümle hep bī-gāne (Rüb. 1)

Bir diğerk rubaîde şair sevgilinin yüzündeki siyahlığın ayva tüyü olmadığını, siyah sürmeyi sürerken yer yer dökülmesi sebebiyle ayva tüyüne benzediğini söylemektedir. Ayrıca şair, kadınların gözlerine siyah sürme çekme âdetine telmihte bulunmuştur.

Seyr eyleriken naqş-ı ruḥ-ı dildārı
Şanma ola görinen ḥaṭ-ı ruḥsārı
Dögmiş yer yer çekerken üstād-ı cemāl
Ol çeşm-i siyāhına sürme-i bīmārı (Rüb. 3)

1.1.6. Matla ve Müfretler

Divan'da üç müfret ve dokuz matla beyti bulunmaktadır. Müfret ve matlalarda genel olarak aşk, sevgilinin karşısında âşığın aciz hali ve rakiplerin çokluğu vurgulanmıştır.

Güzellik padişahı olan sevgilinin gözleri bir doğandır. Bu doğana hüma kuşları bile av olurken âşığın gönül kuşunun yakalanması şaşılacak bir şey değildir.

Ey pādişāh-ı ḥüsn ne şeh-bāz olur gözüñ
Dil murğı n'etsün aña hümālar şikār olur (Müf. 1)

Sevgilinin siyah saçlarının esiri olmasıyla âşığın beli iki büklüm olmuştur. Bu sebeple şair, sevgiliden lütufta bulunmasını ve âşığı daha fazla süründürmemesini ister.

Luṭf eyle ' İşmetiyi süründürme dostum
Çokdan esir-i zülf-i siyāh-ı dü-tā imiş (Müf. 3)

Bir numaralı matlada şair, sevgiliye kavuşma yolunda çer çöpün çok olduğunu söyleyerek rakipleri değersiz bir çöp olarak nitelemektedir.

Dimeñ ki rāh-ı vişāl içre ḥār u ḥaş çokdur
O ḥārzārı açar āteşin nefes çokdur (Mat. 1)

Baharın gelmesiyle dalların açılması ve gül bahçesinde eğlencelerin başlaması ele alınan bir diğer konudur.

Açdı yine gülleri bād-ı bahā
Dağların tazeledi rūzgār (Mat. 3)

Dest-i bahār açınca ħum-ı ğonca-i teri
Her gül hemān pür eyledi gülşende sāğarı (Mat. 6)

Yedi numaralı matla, Bağdat'ın fethi üzerine yazılmıştır. Şaire göre adaletiyle tanınan Sultan Murat, Allah tarafından aziz kılınmıştır ve böylelikle Bağdat şehrini devlet atının ayaklarının altına almıştır.

Ĥudā i' zāz idüp Sulţān Murād-ı dād-mu' tādı
Semend-i devletine itdi pāy-endāz Bağdādı (Mat. 7)

2. AHENK UNSURLARI

2.1. Vezin

İsmetî Divanı'ndaki bütün şiirler aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Eserde kullanılan aruz kalıpları, bahirler ve bunların kullanıldığı şiirlerin tablosu şu şekildedir:

TABLO V: Vezin bahirlerinin nazım biçimlerine göre dağılımı.

Bahirler	Vezin	Kaside	Gazel	Kıta Nazm	Tarih	Müfret Matla	Toplam
Hezec	Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün	1	18		1	2	22
	Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün		1				1
	Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün	1	7		1		9
Recez	Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün		6			1	7

Remel	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün		27	1		1	29
	Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün		1			1	2
	Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün		12	1			13
Muzârî	Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün	1	15			4	20
	Müstef' ilün Fe' ülün Müstef' ilün Fe' ülün					1	1
Müctes	Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilātün		2				2
	Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün		17			2	19
Hafif	Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün		3	1			4
Kâmil	Mütefā' ilün Fe' ülün Mütefā' ilün Fe' ülün		3				3
Mütekârib	Fe' ülün Fe' ülün Fe' ülün Fe' ül	1					1

Tablodan da anlaşılacağı üzere İsmetî'nin kullandığı vezin çeşidi azdır. En fazla tercih ettiği vezin *Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün* veznidir. Tüm *Divan* içinde % 21.80 oranında kullanılan bu vezin, gazellerde % 24.10 kullanım yüzdesine sahiptir.

İsmetî, eserinde vezinleri kullanırken birtakım tasarruflar yapmıştır. *Divan*'da tespit edilen aruz tasarruflardan bazıları şu şekildedir:

ümmîd > ümîd

Bir kârvân ki eyledüm andan ümîd-i feyz

Peymâne-i 'azîz ile mestâne çıkdı heb

(G. 2 / 3)

tennūr > tenūr

Tenūr-ı sīneye gelmek muḥāldür tīrūñ
Gelürse bu dil [.] zehr-āb bādeden geçmez (G. 42 / 2)

ne eyler > n'eyler

Hemīşe kendüyi dil böyle nāl idüp n'eyler
Vişāle çāre bulunmaz ḥayāl idüp n'eyler (G. 8 / 1)

Ḥaḳḳ > Ḥaḳ

Anuñ üstine bir güzel olmaz
Ḥaḳ bu kim var egerçi daḥi hezār (G. 37 / 2)

ne ola > n'ola

Ser-i kūyuñda ' aşıqlar n'ola āh u fiğān itse
Şehā erbāb-ı ' ışkuñ cümlesi ehl-i hevādur heb (G. 3 / 4)

dükkān > dükān

Metā' -ı şevḳ kesād üzre ' İşmetī şimdi
Dükān-ı dehrde bir cām-ı pür-şafā düşmez (G. 43 / 5)

ne itsün > n'itsün

Dil-i bī-ḳarār n'itsün gül ü lālesin bu bāguñ
Mey-i hecr-i nā-ümīdi ne sebū ne sāğar ister (G. 12 / 2)

ḥattı > ḥaṭ

Gel ey ḥaṭ-ı ruḥ-ı gül maḥrem-i dil-i zār ol
Şeb-i siyāh gibi perdedār-ı esrār ol (G. 52 / 1)

ki odur > k'odur

Ebu'l-feth Sulţān Meĥammed k'odur

Sipihr-āstān ŧāh-ı gerdūn-veĥār (3 / 1)

Peygamberī > peyāamberī

Ser-levĥ-i na' t-ı naĥş-ı cemāl-i peyāamberī

Kim ĥırz-ı cān-ı ūmmet imiŧ ĥavf-ı nārdan (K. 1 / 64)

Divan'da yer alan manzumelerde imale, zihaf, vasl gibi aruz hatalarına sık sık rastlanmaktadır.

Divan'da Tŧrkçe kelimelerde olan bazı imale örnekleri ŧunlardır:

Sāĥil-i ' ummān-ı ğam ŧimdi gŧrŧnmezse n'ola

Keŧtī-i baĥta mŧsā' id rŧzgār olsun da gŧr (G. 20 / 4)

Eger ey ' İŧmetī mihr ū vefā isterse ' āŧıĥlar

Varup yār eŧigine yŧz sŧrŧp yalvarı (gŧrsŧnler) (G. 13 / 5)

ŧafĥa-i dil aĥı lup bir bir gŧrŧnsŧn ŧerĥalar

Cā-be-cā rāz-ı derŧnum āŧkār olsun da gŧr (G. 20 / 3)

Ruĥuñ resmin muŧavvirler ' aceb ŧāĥāne yazmıŧlar

Gŧle seyr eyleye anı gŧre cānāne yazmıŧlar (G. 25 / 1)

Divan'da gŧrŧlen bir diĝer aruz kusuru zihafıdır. ŧairin bazen İŧmetī mahlasını yazarken nispet i'sinde zihaf yaptıĝı gŧrŧlmektedir.

Nāme yazsam yāre ĥāmem vird-i ' unvānın bilŧr

Mŧnŧi-i dīvān-ı ğamdur ' iŧĥ fermānın bilŧr (G. 16 / 1)

Bilürdi dil gibi dilber gam-ı cihān nicedür
Bileydi çāšnī-i şīve-i bütān nicedür (G. 26 / 1)

İder mi ‘İşmetī-i zāre luṭf pāye-i vaşlın
Göñül o şāhid-i nāzuñ bir i‘ tibārına degmez (G. 39 / 5)

Vasl örnekleri:

Zebān-ı lālūmi bī-gāne-i niyāz itdi
Cefālar eyledi bu çarḥ-ı ḥīle-bāz baña (G. 1 / 2)

Devrān müsā‘ id olmağa muḥtāc ‘İşmetī
Şaḥn-ı çemende nūş-ı meyüñ de zamānı var (G. 14 / 5)

Medd örnekleri

Ḥūn-āb-ı dil ki dīde-i giryāne çıkdı heb
Emvāc-ı derd sāḥil-i dermāne çıkdı heb (G. 2 / 1)

Dil mest zūlf-i yārda feryād u āḥ mest
Ehl-i hevā hemīşe olur sāmgāh mest (G. 5 / 1)

Şairin bazen vezin gereği Türkçe kelimelerde de imāle-i memdūd yaptığı görülmektedir:

Dil-i nā-murāduñ ey çarḥ ne recāsı var senden
Kimedür bu şīve vü nāz kime ‘arz u cāh (idersün) (G. 70 / 4)

Bīdār eyle ‘İşmetinüñ çeşm-i baḥtını
Bir şem‘ uyandır ki o ‘ālemde sönmesün (G. 76 / 5)

2.2. Kafiye

Divan şiirinde kafiye, bir şairin nazımda kudret ve becerisinin ölçüsü sayılmaktadır. Şairler, genellikle kafiyelenmesi güç kelimeleri seçerek hünerlerini göstermek isterler. Ama bu durum zaman zaman şiirde zorlamalara yol açar.¹⁵⁴

İsmetî Divanı'nda manzumeler kafiye açısından incelendiğinde en çok tercih edilen kafiyenin *kâfiye-i mürdefe* olduğu anlaşılmaktadır.

Bilürdi dil gibi dilber ğam-ı cihān nicedür
Bileydi çāşnî-i şîve-i bütān nicedür (G. 26 / 1)

Hemîşe ârzû-yı cām-ı pür-şarāb iderem
Mişāl-i zerre temennâ-yı âftāb iderem (G. 57 / 1)

Kâfiye-i mücerrede Divan'da ikinci sırada tercih edilen kafiye çeşididir.

Bezme rindān mey-i sāġarla keder virmezler
Āftāb olsa gelen meclise yer virmezler (G. 7 / 1)

Ehl-i 'ışkuñ dil-i hūninin adın göl kodılar
Bāġ-ı kūyuñda benüm adımı bülbül kodılar (G. 19 / 1)

Kâfiye-i mukayyede ise birkaç manzumede kullanılmıştır.

Dem-be-dem eyledükçe āh şu' le-i dil bülend olur
Havf iderem ki dāmen-i zülfine bir gezend olur (G. 27 / 1)

Divan'da bulunan kafiyelerde birtakım kusurlar da mevcuttur. Uyaklı sözcüklerdeki ridf harflerinin farklı olmasına dayanan *sinâd*¹⁵⁵ bazen müstensihin kelimenin imlâsını bozmasıyla da görülebilmektedir. Aşağıdaki beyitte kelimenin imlâsı

¹⁵⁴ Ömer Faruk Akün, *Divan Edebiyatı*, 3. b, İstanbul: İsam Yayınları, 2015, s. 75.

¹⁵⁵ Dilçin, a.g.e. s. 64.

“belā-zede” olmasına rağmen kafiye uyması için kelime “bela-zāde” şeklinde yazılmıştır.

Tā fikr-i zülfi cān-ı **belā-zāde** gelmedi
Evtār-ı çeng-i dil ser-i feryāde gelmedi (G. 112 / 1)

Uyaklı sözcüklerin Arap harfleriyle yazılışlarının aynı, harekelerinin farklı olmasıyla oluşan *ikvā*¹⁵⁶ bir kafiye kusurudur. Örneğin matla beyti

Niḳābuñ yüzden ey mehrū gider **ruḥsārī** görsünler
Temāşā eylesünler nic{e}olur **ḍidārī** görsünler (G. 13 / 1)

olan 13. gazelin dördüncü beytinde bu kusur bulunmaktadır.

Senūñ la‘ l-i lebūñ ḥod ey perī āb-ı zülāl olmuş
Anı şun teşne-diller nic{e}olurmuş **bārī** görsünler (G. 13 / 4)

Ayrıca 18. gazelin üçüncü beytinde de aynı kusur vardır.

Rindūñ hemīşe nāle vü **āhī** nihān olur
Bir şāhdur ki ceyš ü **sipāhī** nihān olur (G. 18 / 1)

Bir bī-ḳarār devlete beñzer ḥayāl-i yār
Gāhī görünse dīdeye **gāhī** nihān olur (G. 18 / 3)

Şiir içinde bir uyağın aynı anlamda yinelenmesiyle oluşan *îṭā*¹⁵⁷; *Divan*’da diğer kafiye kusurlarına göre daha fazla karşımıza çıkmaktadır. Bir beyit arayla hatta art arda oluşan beyitlerde kafiyenin aynı sözcüğe dayandırıldığı görülmektedir.

Ehl-i ‘ışḳuñ dil-i ḥūnīnin adın **gūl** ḳodılar
Bāğ-ı kūyuñda benüm adımı bülbul ḳodılar (G. 19 / 1)

¹⁵⁶ a. yer

¹⁵⁷ a. yer

Na‘l şanma şanemā sā‘id-i sīmīnūñde
Şem‘i kāfūra bir iki varağ-ı **gül** kodılar (G. 19 / 3)

Eşk-i hūnīn ile pūr-dīdelerüm ‘İşmetiyā
Gūyiyā şīşeler oldu ki aña **gül** kodılar (G. 19 / 5)

...

Mest itdi beni tā o kadar bāde-i nāzuñ
Şimdi çekemem kaçresini cām-ı **niyāzuñ** (G. 49 / 1)

Bilmez ki ider devlet-i pā-būsuñı taqrīb
Alçaqlar egerçi dili gīsū-yı **niyāzuñ** (G. 49 / 3)

...

Ey bülbül-i zār eyleme da‘vā-yı maḥabbet
Pervāne-şıfat ‘āşık-ı **pervāz** degülsin (G. 72 / 3)

Gülzār-ı vişālūñ ki ḥayāt-āver-i cāndur
Murğ-ı dile ruḥşat-dih-i **pervāz** degülsin (G. 72 / 4)

Kusur olarak değerlendirilen kafiye özelliklerinden biri de bazı örneklerde kök hâlindeki kelime ile çekime girmiş kelime arasında kafiye yapılmış olmasıdır.

Recā-yı luṭf ile dest-i **niyāze** yüz sürerüz
‘İtāb iderse düşer ḥāk-**pāye** yüz sürerüz (G. 40 / 1)

Ümīd odur k’olavuz behredār-ı vuşlata dost
Zemīn-i luṭfına kim bī-**nihāye** yüz sürerüz (G. 40 / 4)

2.3. Redif

Redif, Divan şiirinde kafiyenin bütünleştiricisi ve zenginleştiricisi olarak görülmüş ve manzumelerde çokça kullanılmıştır.¹⁵⁸ Kafiyeyle beraber şiirde ahengi

¹⁵⁸ Akün, a.g.e. s. 75.

sağlayan en önemli unsurlardan biri olan redif, *İsmetî Divanı*'nda ön plana çıkan ahenk unsurlarından biridir.

Divan'da 112 gazelin 105'inde redif kullanılmıştır. Daha çok sade söyleyişli Türkçe fiil ve kelimelerle oluşturulan redifler mevcuttur.

Gazelerde kullanılan redifleri oluşum şekillerine göre üç grupta toplayabiliriz:

TABLO VI: Redif formları

1. Sözcük ya da Birden Fazla Sözcükle Yapılmış Redifler			
Gazel Numarası	Redif	Gazel Numarası	Redif
G. 1	baña	G. 60	degmesün
G. 2	çıkdı heb	G. 62	idemezsün
G. 5	mest	G. 63	görmesün
G. 7	virmezler	G. 65	ne disün
G. 8	idüp n'eyler	G. 69	eylemesün
G. 10	şanmışlar	G. 70	idersün
G. 11, G. 17	eyler	G. 72	degülsin
G. 12, G. 24	ister	G. 74	n'eydügin
G. 13	görsünler	G. 77	şaydından
G. 19	şodılar	G. 78	itmezse de
G. 20	olsun da gör	G. 79	olmada
G. 22, G. 27	olur	G. 80, G. 82	ola
G. 23	böyledür	G. 81	olmaya
G. 25	yazmışlar	G. 83	mestane
G. 26	nicedür	G. 85	tāze
G. 28	olduğum yerdür	G. 86	şanma
G. 29	ne tutar	G. 88	eyleme
G. 32	dirlir	G. 89	itse de
G. 40	yüz sürerüz	G. 90	olsa
G. 41	bilmez	G. 91	itmege
G. 43	düşmez	G. 92	dirlir göñline
G. 44	itmiş	G. 93	itme
G. 47	olmaduñ gitdüñ	G. 99	ise de
G. 52	ol	G. 101	olsun mı
G. 53	itdüm	G. 108	oldı
G. 54	görsem	G. 109	beni

G. 57	iderem	G. 110	çalur mı
G. 58	üzre bulmadum		
2. Ek + Sözcükle Yapılmış Redifler			
Gazel Numarası	Redif	Gazel Numarası	Redif
G. 3	-dur hep	G. 48	-e mi geldüñ
G. 4	- e niyāz it	G. 50	-den bil
G. 9	-ı çalır	G. 51	- ını gül
G. 14	-ı var	G. 55	- ı nesim
G. 15	-um bir midür	G. 67	-e gelsün
G. 16	-ın bilür	G. 73	-uñ tuymasun
G. 18	-ı nihān olur	G. 75	-mesün tuvsun
G. 21	-e döner	G. 84	-e gösterme
G. 31	-ın kim bilür	G. 95	-a teveccüh
G. 33	-a bir gelür	G. 100	-e seni
G. 34	-sı pestdür	G. 104	-ın bulmadı
G. 39	-ına değmez	G. 106	-ı bilmedi
G. 42	-den geçmez	G. 112	-e gelmedi
G. 45	-ler şalmış		
3. Ek ya da Eklerle Yapılmış Redifler			
Gazel Numarası	Redif	Gazel Numarası	Redif
G. 61, G. 68	-dan	G. 94	-da
G. 38	-ler	G. 96	-uña
G. 49	-uñ	G. 97	-la
G. 56	-um	G. 102	-yi
G. 59	-yem	G. 103	-ı
G. 64	- ından	G. 105	-yı
G. 71	-inden	G. 107	-umı
G. 76	-masun	G. 111	-ini
G. 87, G. 98	-ına		

Mısra başında tekrarlanan kelime grupları çoğunlukla tekrar kabul edilmekle beraber bazı araştırmacılara göre bu kelime gruplarının aynı anlam ve görevde yinelenmesiyle mısra başı ön redif ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Yaşar Aydemir- Halil Çeltik "Redife Farklı Bir Bakış: Divan Şiirinde Ön Kafiye ve Ön Redif", *Bilig*, S. 46, (2008), s. 193.

İsmetî'nin 68 beyitten oluşan naatında 15 defa *demdür*, 8 defa *bir dil ki*, 5 defa *heb ıřkđur*, 3 defa *şâh-ı rusül ki*, 5 defa *ya Rab* kelime gruplarını mısra başlarında redife benzer şekilde aynı anlam ve görevde peş peşe kullanmasıyla ilk mısralarda bulunan ön redifi örneklendirdiği görölmektedir.

Demdür ki feyz-yâb ola ' âlem bahârdan
Gül-deste-i neřâť ola dil rûzgârdan

Demdür ki ' andelîb-i hoş-âvâze-i çemen
Âġâz-ı naġme eyleye bir tâze kârdan

Demdür ki ola hem-eşer-i şavt bülbüle
Her naġme çıkmadın daği âġûř-ı târdan

Demdür ki kâse-i güle üstâd-ı nev-bahâr
Bir bir güher-feşân ola reşk-i hezârdan

Demdür ki bir kadeğ mey-i nâb eyleye ġalâř
Dâmân-ı çeşm-i nergisi dest-i ġumârdan

Demdür ki keyf-i sâġar-ı pîşîne-i bahâr
Bî-gâne-sâz-ı fikr ola encâm-ı kârdan

Demdür ki sişrkârî-i gül-gonca-i çemen
şad mihr göstere nemed-i çâkdârdan

Demdür ki şu' le-ġîz ola kibrît-i âftâb
Sünbül sefid-gün ola dūd-ı buġârdan

Demdür ki kâr-sâz ola ressâm-ı nev-bahâr
Perkâr-ı cüy şalmaya hemvâre kârdan

Demdür ki fāriğ olmaya nessāc-ı bād-ı şubḥ
Ḥārā-yı cūda keşmekeş-i pūd u tārđan

Demdür ki meyl-sāz-ı çerāğān olup nesīm
Şad-şem‘ -i şu‘ le-güster ola ḥārzārđan

Demdür ola hezār ‘ araḫ-rīz-i cām-ı gül
Her laḫza lü’lü-i müje-i eşk-bārđan

Demdür ola benefşe ser-efgende-i ḥicāb
Mestāne cünbiş-i gül ü āvāz-ı ḥārđan

Demdür şu resme ebr-i bahār ola reşḫa-rīz
Gül ittikā-yı şāḫ ide ḫavf-ı ‘ işārđan

Demdür tehī piyāle-i ḫum-hāne-i çemen
Reng iktisāb olup mey-i āteş-‘ izārđan

(K.1 / 1-15)

...

Bir dil ki cām-ı ‘ ışḫla mest-i müdām ola
Gül-gūnedār-ı şerm ola mı reng-i ‘ ārđan

Bir dil ki hem-nişīn-i neşāṭ-ı vişāl ola
Ḥazz eylesün mi ğam gibi bir yādigārđan

Bir dil ki zūr-ı ‘ ışḫla zār u nizār ola
Düşmez hilālveş nazar-ı i‘ tibārđan

Bir dil ki āšnā-yı ṭarīḫ-i niyāz ola
Ḥarf-i cevāz alur dehen-i zīnhārđan

Bir dil ki ḥār-zār-ı gülistān-ı şevḫ ola
Ser-māye-i tebessüm alur girye-zārđan

Bir dil ki dūr-bīn ola mānende-i ħired

Naqş-ı şafā görür şuver-i intizārdan

Bir dil ki şevķına çeke ʿ ışķuñ mey-i niyāz

Zībā turunc būse alur laʿ l-i yārdan

Bir dil ki hem-piyāle-i Cemşid-i ʿ ışķ ola

Bāc-ı neşāţ alur keder-i rūzgārdan

(K. 1 / 23-30)

2.4. Söz Tekrarları

Şiirde ahengi sağlamak için kullanılan söz tekrarları üslup özelliği olarak değerlendirilmektedir. Sebk-i Hindî şairleri söz tekrarlarına kendi dönemlerdeki diğer şairlere nazaran daha fazla yer verirler.¹⁶⁰

Anlama sözden daha fazla önem veren bir söyleyişin şairi olan İsmetî, *Divan*'ında tekrar sanatı olarak ele alınabilecek bu üslup özelliğine fazlasıyla yer vermiştir.

Bazı manzumelerde anlatılmak istenen duygu ve düşüncenin daha etkili olmasını sağlamak için tekrarların yapıldığı görülmektedir:

Meclisüñden kimseye feyz olmaz ey sākī-i ğam

Mey midür ol **mey** ki ħālet-bağş-ı yārān olmaya (G. 81 / 2)

Bāde o **bāde**dür anı mest içe hūşyār ola

Şişe o **şişe**dür anuñ neş ʿesi ber-ķarār ola (G. 82 / 1)

Reşk ol gedā-yı bī-ser ü sāmāne kim anuñ

Bir kendi **bir** de **bir** dil-i nā-mihribānı var (G. 14 / 3)

¹⁶⁰ Babacan, a.g.e., s. 213.

Hemān **ben bende** mi şanduñ o māhuñ zülfine **bende**
Kemend-i zülf-i yāre ḥalk-ı ʿālem mübtelādur heb (G. 3 / 2)

Bazı beyitlerde ilk mısrada geçen kelimenin ikinci mısrada da kullanılmasıyla oluşturulan söz tekrarları bulunmaktadır.

Dilā sulṭān-ı ʿışḫuñ bendesi bāy u **gedā**dur heb
Yanında en **gedā** kemter ḡulāmı pādişādur heb (G. 3 / 1)

Her mū-yı sīne bāde-i miḥnetle ser-girān
Tā cürʿ a ile olurımış **her** giyāh mest (G. 5 / 4)

Pervāne **şem**ʿ-ı bezm lisānın bilür hele
Gel **şem**ʿ-ı baḥtı gör ki bilinmez lisānı var (G. 14 / 4)

Böyle bir **sūz**-ı suḥen nādir olur ʿİşmetiyā
Nuḫḫ-ı cān-**sūz**da bir feyz-i Ḥudā-dād ister (G. 24 / 5)

Aynı sözcüğün tekrarlanmasıyla oluşturulan ikilemeler, ahengi sağlamanın yanı sıra beytin anlamının kuvvetlenmesine katkı sağlayan unsurlardan biridir.

İder **bir bir** ḥikāyet eşḫ ü āhuñ ʿİşmetī yāre
Ne deñlü mācerā-yı derd-i ʿışḫuñ bī-şumār olsa (G. 90 / 5)

Rūzgār el virmeyüp baḫr-ı ḡam içre fülk-i dil
Döne döne ḥāşılı ḫaldı yine gird-ābda (G. 94 / 4)

Ey gül-i bāḡ-ı leṭāfet aḡzuñ içre dişlerüñ
Ḳatre ḳatre jālelerdür ḡonca-ı sīr-ābda (G. 94 / 2)

Ḥadeng-i sīneden **yer yer** aḳıtmış cū-yı ḥūn-ālūd
Ten-i ḥākümde naḥl-i derd-i diller dāller şalmış (G. 45 / 2)

İsmetî'nin şiirde ahenk sağlama vasıtalarından biri de *ne...ne, ya...ya, hem...hem, gâh...gâh* gibi kalıplaşmış bağlaçları sık sık kullanmasıdır.

Dil-i bî-*karâr* n'itsün gül ü lālesin bu bāguñ
Mey-i hecr-i nā-*ümîdi* **ne** sebū **ne** sāgar ister (G. 12 / 2)

Şimdi şafā dilūñ ki **ne** nām u **ne** şānı var
Āsib-i dehr-i cevri-i felekden emānı var (G. 14 / 1)

‘Ālemūñ bir fikre şālih kārı yoğdur ‘İşmetî
Vaz‘-ı nā-sāz-ı cihān **yā** şöyledür **yā** böyledür (G. 23 / 5)

Bir bî-*karâr* devlete beñzer hayāl-i yār
Gāhî görünse dādeye **gāhî** nihān olur (G. 18 / 3)

Dil-i mehcūr gelmiş bezm-i meyde hātır-ı yāre
Geçen aḥvāli añmış **geh** şikāyet **geh** şenā (itmiş) (G. 44 / 4)

Kaḅı nā-dāne o meh-pāre hevādār olsun
Her gören **hem** bilürem ḥüsnini dir **hem** bilmez (G. 41 / 2)

3. DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

3.1. Genişletilmiş Tamlamalar, Birleşik Yapılar

Sebk-i Hindî şiirinde peş peşe gelen genişletilmiş tamlamaları ve birleşik yapıları görmek mümkündür. Bu kullanım, şiire anlatım derinliği ve zenginlik katmanın yanı sıra sözü kısaltma amacı da taşımaktadır.¹⁶¹ Bu tür kullanımlar az sözle çok şey anlatmaya yarasa da şiirin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

İsmetî Divanı'nda genişletilmiş tamlamalara çok fazla yer verilmemiştir. Oluşturulan tamlamalar en fazla üçlü yapılarla meydana gelmektedir. Şiirlerinde dörtlü,

¹⁶¹ Babacan, a.g.e., s. 219-221.

beşli ve daha fazla şekilde oluşan tamlamalara rastlanmamaktadır. Öte yandan “teşne-dil, zehr-âb, niyâz-nâme, kûteh-nazar, bed-âheng...” gibi iki unsurlu tamlamaların ters çevrilmesiyle oluşturulan *izâfet-i maktûblar* ve “ser-rişte, hâk-pây, pây-bû, mâh-tâb ...” gibi tamlamanın kısaltılmasıyla oluşturulan *izâfet-i maktû*’lar İsmetî şiirinde sıklıkla rastladığımız birleşik yapılarıdır.

Ey dîde-i gâfil nedîmân-ı bezm-i râz
Kûteh nazâr dimişler o meh-pâreye seni (G. 100 / 2)

Ser-rişte-i ümmîdüñ eger olsa da pür-pîç
Bir ‘uğde-güşâ ‘ârif-i âgâhe niyâz it (G. 4 / 4)

Ümîd odur ki ola pây-bûsına bâ‘ iş
Hemîşe dâmen-i zülf-i dü-tâye yüz sürerüz (G. 40 / 4)

3.2. Yeni Kelime ve Terkipler

Sebk-i Hindî şiirinde mananın derinleşip önem kazanmasıyla şairler daha önce kullanılmamış, dönem için yeni olan ifade tarzı arayışlarına girmişlerdir. Bu da beraberinde yeni mazmun, kelime ve terkipleri getirmiştir.

Mananın lafızdan daha fazla ön planda olduğu bu üslupta, aktarılmak istenen derin ve zengin manalar için sağlam bir lafza ihtiyaç olduğu muhakkaktır.¹⁶² Karmaşık hayaller, mananın derinliği, eşyaya bakışın değişmesi gibi sebepler şairleri mevcut terkip ve mazmunların dışına çıkıp yeni ve farklı söyleyişler bulmaya sevk etmiştir.

İsmetî Divanı’nda dönemine göre farklı söyleyişleri görmek mümkündür. Şair malı, mülkü az olan fakir insanları anlatmak amacıyla dönemi için yeni olan “sepük-sâmân” birleşik yapısını kullanmaktadır.

Sepük-sâmân gerekdür rind olan ey dil habâbâsâ
Ki açılsa çıkan ancak hevâdur cür‘ adânından (G. 64 / 3)

¹⁶² İsrâfil Babacan, “Sebk-i Hindî Şiirinde Teşbîh ve İstiâre Tercihindeki Farklılıklar”, *Turkish Studies*, Volume 5 / 1 Winter 2010, s. 756.

İsmetî Divanı'nda Farsça bazı eklerin yaygın olmayan şekilleriyle kullanıldığı görülmektedir. “isyân-kâr, fûsun-kâr, hile-kâr” gibi kullanımlara benzetilerek “gamze-kâr” birleşik yapısı sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.¹⁶³

İderdi merhamet ol ğamzekâr-ı nâz baña
Vireydi baht eger fırsat-ı niyâz baña (G. 1 / 1)

Göñül mestâne fâş itmiş nigâh-ı germ-i pinhânı
Meded ey ğamzekâr-ı nâz ‘afv eyle hâta itmiş (G. 44 / 3)

Yeni kullanımlar, kelimenin sözlükteki anlamının değiştirilerek farklı bir mana verilmesi suretiyle de karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdaki beyitte “gûşe” kelimesinin bilinen anlamı “köşe” olmasına rağmen bu mana beyitteki anlamını karşılamamaktadır. Şair, manzumesinde kelimeyi eziyet, sıkıntı, çile manalarına gelecek şekilde kullanmıştır:

Nigâh-ı mihr-i vefâ zanneder görenammâ
Ne gûşeler ider ol çeşm-i fitne-sâz baña (G. 1 / 4)

Aşağıdaki beyitte şairin gül kelimesi yerine “hem-hâbe-i hâr” yani dikenle beraber uyuyan tabirini kullanması günlük hayattan aldığı bir teşbihi şiirine yansıtması¹⁶⁴ olarak değerlendirilebilir:

Güle hem-hâbe-i hâr olma demek mümkün mi
Bülbül olmuş tütalum bezmine mahrem ne (disün) (G. 65 / 2)

3.3. Konuşma Diline Yer Verme

Sebk-i Hindî şairleri şiirlerinde uzun tamlamaları, az kullanılan kelimeleri, girift ve yoğun anlatımları tercih etseler de onların şiirlerinde yer yer konuşma diline ait kelimeler, deyimler, atasözleri görülmektedir.

¹⁶³ Babacan, a.g.e., s. 268, 269.

¹⁶⁴ Babacan, a.g.e., s. 231.

İsmetî Divanı 'nda deyimler sıkça kullanılmıştır. *Divan*'ında en fazla *yüz sürmek* deyimini kullanan şairin aynı deyimini redif olarak kullandığı bir gazeli de (G. 40) vardır.

Divan'da ayrıca uğruna ölmek anlamında “*yolina ser vermek*”, bir şeyi kusursuz görmek anlamında “*toz kondurmamak*”, çok mutlu olmak anlamında “*ayağı yer basmamak*”, eskisi gibi ilgili olmamak, ilgiyi kesmek anlamında “*yüz çevirmek*”, yardımcı olmak anlamında “*el vermek*”, çok güzel anlamında “*bir içim su*”, kendinden bekleneni yapmamak anlamında “*adam olmamak...*” kullanılan deyimlerden bazılarıdır.

‘ Ālemūñ bir fikre şālih kārı yoğdur ‘ İřmetī
Vaz‘ -1 nā-sāz-ı cihān **yā şöyledür yā böyledür** (G. 23 / 5)

Derd-i derūnı pāre hep **söyleye düşmüşem** bu şeb
Sırr-ı nihānuma şağın dīde-i rāz degmesün (G. 60 / 2)

Vağti geçdi bāğda ‘ ıyş u şafānuñ ‘ İřmetī
Şimdi ben **dünyāya virmem** kūşe-i virāneyi (G. 102 / 5)

Ne ki giyse yaraşur o sīm-tene
Bu meşeldür güzel ne giyse uyar (G. 37 / 4)

Ƙıl Ƙadar bir yerinde yoğ ‘ aybı
Bir muşavver rūğdur cümle o yār (G. 37 / 3)

Cihānda devlet anuñ kim esīr-i zülfi ola
Her ādemūñ serine sāye-i hümā düşmez (G. 43 / 3)

İsmetî, Eski Anadolu Türkçesi'nden gelen, günlük hayatta kullanılan kelimelere de yer vermiştir: anda (onda) G. 7 / 2, andan (ondan) G. 2 / 3, ayag (kadeh) G. 99 / 4, degme (herhangi) G. 77 / 2, G. 86 / 1, içre (içinde, arasında) G. 4 / 1, G. 6 / 1, G. 13 / 2, G. 19 / 4, G. 46 / 3, G. 59 / 3, G. 76 / 1, G. 94 / 2, G. 94 / 4, kangı (hangi) G. 41 / 2, kaçan (ne zaman) G. 54 / 3, katı (çok fazla, şiddetli) G. 6 / 4, ta‘ n (yerme) G. 103 / 2.

3.4. Somutlaştırma, Alışılmamış Bağdaştırmalar

Şiirde soyut kavramların somut unsurlarla ilişkilendirilerek verilmesi sadece Sebki Hindî üslubuna ait bir özellik değildir. Divan şiirinin başlangıcından itibaren hemen hemen her divanda bu özellik görülmektedir.¹⁶⁵

Soyut ifadelerin somut bilgilerle örneklendirilmesi, yeni mazmunların yaratılmasını sağlamıştır.¹⁶⁶ *Bikr-i mazmun* arayışında olan, anlamda incelmeye önem veren Sebki Hindî şairleri için somutlaştırma ve alışılmamış bağdaştırmalar, hayal gücünün sınırlarını zorlaması dolayısıyla son derece önemlidir.

Alışılmamış bağdaştırmalar Sebki Hindî'nin hem anlam hem de söz yönünü alakadar etmektedir. Soyut kavramların somut unsurlarla beraber verilmesiyle anlam incelemek ayrıca az sözle çok şey ifade edilecektir.¹⁶⁷

İsmetî'nin manzumelerinde bazen aynı beyit hatta aynı mısra içinde birden fazla soyut unsurun somutlaştırıldığı görülmektedir.

Hûn-âb-ı dil ki dâde-i giryâne çıktı heb
Emvâc-ı derd sâhil-i dermâne çıktı heb (G. 2 / 1)

Sâhil-i 'ummân-ı gam şimdi görünmezse n'ola
Keştî-i bahta müsâ' id rûzgâr olsun da gör (G. 20 / 4)

Metâ' -ı şevk kesâd üzre ' İsmetî şimdi
Dükân-ı dehrde bir câm-ı pür-şafâ düşmez (G. 43 / 5)

Bir tamlama içinde bazen iki soyut unsur birden somutlaştırılmaktadır.

Gönlümi vîrân idüp a' dâyi dil-şâd eyleme
Ey şeh-i hüsn ü behâ dâd eyle bî-dâd eyleme (G. 88 / 1)

¹⁶⁵ Şener Demirel, "17. Yüzyıl Sebki Hindî Şairlerinden Nâilî ve Fehîm'in Şiirlerinde Somutlaştırma veya Alışılmamış Bağdaştırmalar", *Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebki Hindî*, İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2006, s. 34-88.

¹⁶⁶ Özge Öztekin, "Eski Şiire Diyalektik Gönderme: Sebki Hindî'nin Alışılmamış Bağdaştırmalarında Metaforik Bir Yansıma Olarak Karşıtların Birliği", *Turkish Studies*, Volume 4 / 1 Winter 2009, s. 522.

¹⁶⁷ Özlem Ercan, *Sâfi Dîvânı Hayatı-Sanatı-Karşılaştırmalı Metin Sözlük-Dizin*, Bursa: Gaye Kitabevi, 2014, s. 79.

Yeter ser-māye-i ʿizz ü şeref bu ʿabd-ı nā-çize

Hemān dünyāda maḫşūdum budur Mevlā güvāhumdur (2 / 6)

Bazı soyut unsurlar ise tamlama şekli dışında bağımsız bir şekilde somutlaştırılmıştır. Aşağıdaki beyitte gönül, herhangi bir tamlama içinde yer almadan ve ek olmadan kayık kelimesiyle somutlaştırılmıştır.

Baḫr-ı firḫatde nice demdür gezer dil zevraḫı

Rūzgār ile ʿaceb bir gün bulur mı ḫāreler (G. 38 / 3)

İsmetî Divanı'nda tespit edilen somutlaştırılmış unsurlar şu şekildedir:

TABLO VII: İsmetî'de somutlaştırılan soyut unsurlar			
ʿadem	firḫat	ʿizz	rüşd
âh	gam	kahr	sabr
âzâdî	ʿaziz	kâm	safâ
baht	hakîkat	letâfet	sitem
bârik	hasret	lutf	şeref
behâ	hâtır	mahabbet	şevk
belâ	hayâl	maksûd	tabʿ
cân	hayât	mecâz	tâliʿ
cefâ	hecr	mehâbet	tebessüm
cevr	hicrân	melâhat	tecellî
cünûn	hüsn	melâmet	tedbîr
dehr	ıstıḡfâr	metânet	temennâ
derd	ʿışk	mezellet	ümmîd
derman	iftihâr	murâd	vasl
dil	iltifât	nâz	vefâ
emel	imtiyâz	niyâz	visâl
fenâ	isyân	râz	vuslat
feyz	iʿtizâr	recâ	

Sebk-i Hindî şiirlerinde somutlaştırma ve alışılmamış bağdaştırmaların yanında *hiss-âmîzî* adı verilen bir bağdaştırma türü daha vardır. Bu tabir Türkçede *duyumlar arası* geçiş olarak adlandırılabilir.¹⁶⁸ Bazı araştırmacılar ise *çoklu duyulama* tabirini uygun görmüşlerdir. Genel ifadeyle çoklu duyulama farklı duyuların alanına giren kavramları aynı tamlamada bir araya getirmektir. Meselâ tuzluluk, şekerlilik, tatlılık sıfatlarının her üçü tat alma duyusunun alanına giren kavramlarken şair, bunları farklı duyularla bir araya getirerek çoklu duyulamayı oluşturur.¹⁶⁹

İsmetî'nin bazı manzumelerinde çoklu duyulamaya rastlamaktayız. Aşağıdaki beyitte birinci mısırda “*sûz-ı suhen*” (yakıcı sözler) terkihiyle duyma duyusuna ait olan özelliği dokunma duyusuna ait bir özelliklerle beraber anlatmıştır.

Böyle bir **sûz-ı suhen** nâdir olur ʿİşmetiyâ
Nuṭṭ-ı cân-sûzda bir feyz-i Hudâ-dâd ister (G. 24 / 5)

50 numaralı gazelde şair, “*pâkîze-gûy*” (temiz konuşan), “*pâkîze-suhen*” (temiz sözler) ifadeleriyle duyma melekesine ait özelliklerle görme melekesine ait özellikleri beraber kullanmıştır.

Eger **pâkîze-gûy**-ı hûb-taʿ bir olmak isterseñ
Ṭarîḳin ʿİşmetî üstâd-ı **pâkîze-suhen**den bil (G. 50 / 5)

Aşağıdaki beyitlerde şair, “*duşnâm-ı telh*” (acı küfürler, sövgüler) tamlamasında tatma duyusunu konuşma duyusuyla, “*çâşni-i derd-i hicrân*” (ayrılık derdinin lezzeti) tamlamasında hüznün duygusunu tat alma duyusuyla, “*çâşni-i şîve-i bütân*” (sevgilinin bakışının lezzeti) tamlamasında ise görme duyusunu tat alma duyusuyla birlikte vererek *çoklu duyulama* yapmıştır.

Germ olup meclisde göndermiş birer **duşnâm-ı telh**
Luṭf idüp añmış beni ol nev-cevânum pîr ola (G. 80 / 3)

¹⁶⁸ Babacan, a.g.e., s. 257.

¹⁶⁹ Cafer Mum, “Sebk-i Hindî’de Beyit Yapısı, Paradoksal İmajlar ve Çoklu Duyulama”, *Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebk-i Hindî, 29 Nisan 2005 Bildiriler*, İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2006, s. 137, 138.

Sāyeveş bir daği olmaz hāk-ı pāyından cüdā
Dil o şūhuñ çāşnī-i derd-i hicrānın (bilür) (G. 16 / 3)

Bilürdi dil gibi dilber ğam-ı cihān nicedür
Bileydi çāşnī-i şīve-i bütān nicedür (G. 26 / 1)

3.5. Üslub-ı Muâdele

İlk defa İrani araştırmacı Kedkenî tarafından kullanılan *uslûb-ı muâdele* terimi, bir mısra da ifade edilen herhangi bir soyut düşüncenin, diğ er mısra da somut bilgiyle örneklendirilmesine imkân sağlamaktadır.¹⁷⁰ Soyut düşüncenin dile getirildiği mısraa *pîş-mısra* veya *mısra-ı ma'kûl*, somutlaştırmanın yapıldığı mısraa ise *mısra-ı mahsûs* adı verilmektedir. Somutlaştırmayı sağlayan genellikle temsil, teşbih, leff ü neşr, hüsn-i ta'lil gibi sanatlardır.¹⁷¹

Aşağıdaki beyitte birinci mısra, *mısra-ı berceste* ikinci mısra ise *pîş-mısradır*. *Pîş-mısradaki* düşünceler *mısra-ı berceste* de somutlaştırılmıştır. Düşmanların makam ve mevkiye kolay bir şekilde ulaşabileceklerini düşünmemeleri gerektiğini söyleyen şair, bunu gökkuşağının bize yakın gibi gözükse de aslında ulaşamayacağımız kadar uzakta olmasıyla örneklendirir.

Çavş-ı çuzah mişāl var olduçça dūr olur
‘Add itmesün mesāfe-i cāhın ‘adüv yesir (G. 35 / 3)

Başka bir beytin birinci mısraında âşığın inilti ve ahlarının gizli olması gerektiği düşüncesini, ikinci mısra da leff ü neşr sanatıyla somutlaştırarak padişahın da asker ve ordularının gizli olmasıyla örneklendirir. Böylece şair, aklındaki soyut düşünceleri okuyucunun gözünde canlandırmaktadır.

Rindüñ hemişe nāle vü āhı nihān olur
Bir şāhdur ki ceyš ü sipāhı nihān olur (G. 18 / 1)

¹⁷⁰ Beyhan Kesik, “Koca Râgıp Paşa’nın Şiirlerinde Sebki-i Hindî Tesiri”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2., 2009, s. 163.

¹⁷¹ Kesik, a.g.m. s. 163.

Âşık, sevgilinin hayalinin gönül çölünde gözükmemesini, çeşmesi yani suyu olmayan vadi ile benzerlik ilgisi kurarak anlatır.

Deşt-i sînemde hayâlûñ bir dem ârâm eylemez
Beñzer ol vâdide çeşmüm çeşmesârın (bulmadı) (G. 104 / 2)

İrsal-i mesel sanatını kullanarak fikri somutlaştırma düşüncesi Divan şiirinde öteden beri başvurulan bir üslup özelliğidir. İsmetî de sevgilisinin güzelliğini bir atasözü ile somutlaştırmaktadır.

Ne ki giyse yaraşur o sîm-tene
Bu meşeldür güzel ne giyse uyar (G. 37 / 4)

3.6. Bazı Edebî Sanatlar

3.6.1. Tensikü's-sıfat

Sıfatların sıralanması anlamına gelen bu sanat, ele aldıkları kavramı tüm yönleriyle vafetmelerine imkân sağladığı için Sebk-i Hindî sanatçıları tarafından beğenilerek kullanılmıştır.¹⁷²

İsmetî'de bu sanat, bazı gazellerde redife bağlı olarak kavramların vafedilmesi şeklinde oluşurken bazen de gazelin bütün beyitlerine yayılmadan kimi beyitlerde belli bir kavramın özelliklerinin sıralanmasıyla karşımıza çıkmaktadır.

‘ Ârif-i Cem-meşrebûñ mestâne dirler gönline
Her belâ-keş ‘ âşıkûñ dîvâne dirler gönline (G. 92 / 1)

Ehl-i isti‘ dâde enfâsı hîred-sûz olmada
Pîr-i deyrûñ âteşin peymâne dirler gönline (G. 92 / 2)

¹⁷² Babacan, a.g.e., 287.

...
Nāme yazsam yāre ḥāmem vird-i ‘unvānın bilür
Münşī-i divān-ı ḡamdur ‘ışk fermānın bilür (G. 16 / 1)
...
Ehl-i ‘ışkuñ dil-i ḥūnīnin adın gül ḡodılar
Bāḡ-ı kūyuñda benüm adımı bülbül ḡodılar (G. 19 / 1)
...
Ḳaṣuñ ḥüsnüñ berātında ‘aceb ṡuḡra-yı ḡarrādur
Anuñ ṡeklin berāt-ı ṡāh-ı ‘ālī-ṡāne yazmıṡlar (G. 25 / 4)

3.6.2. Teşhis ve Tecsim

Teşhis, insan dışındaki varlıkları kişileştirmek suretiyle onları maddi ve gerçek bir hüviyete kavuşturma sanatıdır. Sebk-i Hindî şairleri en fazla kapalı istiare yoluyla yapılan teşhise yer vermişlerdir. Bunun en sık görülen yolu, insan tarafından yapılması mümkün bir eylemin cansız bir varlığa atfedilmesidir.¹⁷³ *İsmetî Divanı*’nda bu yolla yapılan kişileştirmeler sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Nīṡ-i sitemle ‘ıyşını telḡ itdi bülbülüñ
Böyle ḡalursa varsun öḡünsün çemende ḡār (G. 30 / 4)

Dil-i nā-murāduñ ey çarḡ ne recāsı var senden
Kimedür bu ṡīve vü nāz kime ‘arz u cāh (idersün) (G. 70 / 4)

Ḥalkḡla germ-ülfet olmaḡ ārzü itmez ḡöñül
ṡıfl-ı dil itmez taḡammül kimsenüñ āzārına (G. 98 / 5)

İnsana ait eşyanın ya da uzvun cansız varlıklara atfedilmesi istiarî teşhis olarak nitelenmektedir.¹⁷⁴

¹⁷³ Babacan, a.g.e., s. 379.

¹⁷⁴ Babacan, a.g.e., s. 380.

Rüy-ı dil göstermedi bir kerre mir'ât-ı hayâl
Yoğsa bilmem çarhla baht-ı siyâhum bir midür (G. 15 / 3)

Dem-be-dem eyledükçe âh şu' le-i dil bülend olur
Havf iderem ki dâmen-i zülfine bir gezend olur (G. 27 / 1)

Soyut düşünce ya da kavramlara insana ait özellikler vererek cisimlendirme, sonra da onlar üzerinde yine insanî vasıfları canlandırmak anlamındaki *tecsim* çoğu kez alegorik bir yapıya sahiptir.¹⁷⁵ Aşağıdaki beyitte İsmetî, “aşk” kelimesini tecsim yoluyla kişileştirmiş ve onu makamında oturan bir padişah olarak cisimleştirmiştir. Aynı şekilde “gönül” kelimesi öncelikle çocuk olarak kişileştirmiş daha sonra da insanî niteliklerle vasfedilmiştir.

Güzel tarh eylemiş üstâd-ı hikmet hâne-i cânı
Şeh-i ' ışka münâsib bir mağâm-ı dil-güşâ itmiş (G. 44 / 2)

Halkla germ-ülfet olmak ârzü itmez gönül
Tıfl-ı dil itmez taħammül kimsenün âzârına (G. 98 / 5)

3.6.3. Mübalağa

İsmetî Divanı'nda mübalağa sanatına sıklıkla rastlanmaktadır. Akla uygun fakat geleneğe uygun olmayan *iğrak* en fazla tercih edilen mübalağa çeşididir. Aşağıdaki beyitlerde âşığın gözyaşlarının ve ahlarcının onun sırrını tüm dünyaya yayması, toprağa dökülen içkinin bitkileri bile sarhoş etmesi, zayıflıktan vücudunun duvardan farkı kalmaması, aşk kölesinin yanında en değersiz kölenin bile padişah sayılması gibi örnekler *iğrak* olarak değerlendirilebilir.

Sırr-ı ' ışkım ' âleme fâş itdi âhumla sirişk
Bildiler anı muħaşşal çâre yok inkârla (G. 97 / 4)

¹⁷⁵ Babacan, a.g.e., s. 382.

Her mū-yı sīne bāde-i miḥnetle ser-girān
Tā cūr^ç a ile olurımıṣ her giyāh mest (G. 5 / 4)

Ža^ç f-ı hecr-i yār ile şöyle ḥayāl oldı tenüm
Şūretā teşḥīṣ olunmaz peykerüm dīvārdan (G. 68 / 2)

Dilā sultān-ı ^ç iṣḫuñ bendesi bāy u gedādur heb
Yanında en gedā kemter ğulāmı pādişādur heb (G. 3 / 1)

Manzumeler arasında akla ve geleneğe uygun olmayan mübalağa çeşidi olan *guliv* örnekleri de mevcuttur. Aşağıdaki beyitte şair, âşığın dergahına giderken bu yolda gölgesinin bile kendisini takip etmemesini söyleyerek mübalağa (*guliv*) yapmaktadır. Zira İslâm inancına göre sadece Hz. Muhammed'in gölgesi bulunmamaktadır.

Yāre ^ç azm itdüm vücūdum ḥāk-ı dergāh itmege
İstemem sāyem bile bu yolda hem-rāh itmeğe (G. 91 / 1)

3.6.4. Tezat

Divan'da tezat sanatıyla ilgili örnekler iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bir tamlama içinde anlamca birbirine zıt olan kelimelerin birlikte kullanılması; ikincisi ise aynı mısra veya beyit içinde birbirine zıt olan kelimelerin kullanılması şeklindedir. Aşağıdaki beyitlerde ayrılık derdinin lezzeti ve ateş dalgaları tamlamalarıyla şair, anlamsal olarak tezat durumda olan unsurlardan terkip oluşturmuştur.

Sāyeveṣ bir daḥi olmaz ḥāk-ı pāyından cüdā
Dil o şūḥuñ **çāşnī**-i **derd**-i hicrānın (bilür) (G. 16 / 3)

Ĝark-āb-ı eşk ü **āteş**-i mevvāc-ı ḥasretem
Ḥall eylesem bu remzi kim añlar zebānumı (G. 107 / 3)

Sevgilinin saçlarının tuzağına düşen âşık, azat olup olmayacağını merak etmektedir.

Murğ-ı dil **dām**-ı zülfine düşdi
İde mi kuşca cānumı **āzād** (G. 6 / 2)

Şair, gönlündeki aşk ateşinin hararetini yalnızca gözyaşı sularının dindirebileceğini söyleyerek ateşin yakıcılığı ve suyun söndürücü özelliğini kullanarak zıtlığı oluşturmaktadır. Aynı gazelin dördüncü beytinde de şair, mutluluk ve üzüntü kelimelerini, bir başka beyitte ise cevr ve lutf kelimelerini aynı beyit içinde kullanarak tezat sanatı yapmıştır. *Divan*'da bu şekilde oluşturulan tezat sanatı oldukça fazladır.

Şöyle germiyyeti var **āteş**-i 'ışkuñda gönül
Çeşme-i çeşmüm anı **ābla** teskīn eyler (G. 11 / 3)

Beni **şād** itmedi bir lahza hayāliyle o şūh
Dem-be-dem miñnet-i hicrāniyle **gamgīn** eyler (G. 11 / 4)

Dir ise nāleyi 'uşşāk dırāz eylesesün
O perī **cevr**ini çok **lutf**ını az eylesesün (G. 69 / 1)

3.6.5. Teşbih

İsmetî Divanı'nda teşbih sanatı sıkça rastlanılan edebî sanatların başında gelmektedir. Aşağıdaki beyitte sevgilinin yüzünde görünen benleri şair, karabibere benzetmektedir. Aynı zamanda sevgilinin yüzü hem yuvarlak olması hem de parlaklığından dolayı simli bir tabaktır.

Rūyuñ üzre görinen hāl degüldür yer yer
Tabağ-ı sīm içine bir nice fülful kodılar (G. 19 / 2)

Sevgilinin kaşlarının bazen çatık olup bazen çatık olmamasından yola çıkan şair onları denizde oynayan balıklara benzetmiştir. Bu ilgi kaşların ve suyun içindeki balığın hareket etmesinden dolayı kurulmuştur.

Kaşlaruñ ‘ aksi şehā bu çeşm-i pür-ḥūn-ābda
Beñzer ol mähilere oynar miyān-ı ābda (G. 94 / 1)

Aşağıdaki beyitte güneş, yanarak etrafa ışık saçan kibritin yuvarlak başına benzetilmiştir. Bu benzetme, kibritin ışık vermesi ve yuvarlak olmasıyla ilgilidir.

Demdür ki şu‘ le-ḥīz ola kibrit-i āftāb
Sünbül sefid-gūn ola dūd-ı buḥārdan (K. 1 / 8)

Başka bir beytinde ise şair, sevgilinin dudağının üstündeki benleri gubârî ta’lik ile yazılmış bir yazıya benzetmektedir. Gubârî yazı, toz gibi küçük olmasından dolayı çıplak gözle zor okunan bir yazı çeşididir.¹⁷⁶ Şairin bu benzetmesindeki sebep sevgilinin beninin çok küçük olmasındandır.

Lebüñ üzre görinen güyiyā bir beyt-i ra‘ nādur
Anı ta‘ lîḳ ḡubārî ḥaṭṭ ile mîrāne yazmışlar (G. 25 / 3)

3.6.6. İstiare

Kelime anlamı birinden ödünç bir şey isteyip almak olan istiare, bir kelimeye aralarındaki benzerlikten dolayı temel anlamının dışında yeni bir anlam vermektir. İstiaarenin temelinde teşbih vardır. Diğer bir deyişle kısaltılmış bir teşbihtir.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Ali Alparslan, “Gubârî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1996, C. 14. s. 167.

¹⁷⁷ Yekta Saraç, *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları*, 3. b., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013, s. 24.

Teşbih unsurlarından *müşabbehün bih* yani kendisine benzetilenin söylenmesiyle yapılan açık istiare¹⁷⁸ İsmetî'nin en fazla tercih ettiği istiaredir. Kendisine benzetilenin açıkça söylenmediği sadece onu hatırlatan bir unsurun bulunduğu kapalı istiarelere¹⁷⁹ de *Divan*'da rastlanmaktadır.

Aşağıdaki beyitte şair, sevgiliyi denizin dibinde olan inci tanesine benzetmektedir. Dolaylı yönden, aşk denizlerine aşınayım, diyerek kendini de inciye elde etmeye çalışan dalgıca benzettiği görülür.

Cüst ü cüyam şanma kim ey 'İşmetî bî-hüdedür
Âşnāyam baħr-ı 'ışka t̄alib-i dūr-dāneyem (G. 59 / 5)

Şair, sevgilinin kaşlarının çatık olması ve âşığını öldürmesi dolayısıyla keskin bir hançer olarak hayal etmiştir. Mavi kâse ifadesiyle de kastedilen gökyüzüdür.

Meyl itse n'ola hançer-i bürrānuña gönlüm
Dil-teşne olan lā-büd ider āba teveccüh (G. 95 / 2)

Heb cür' a-i maħabbet-i şahbā-yı 'ışkdur
Rizān olan bu kâse-i mīnā-nigārdan (K. 1 / 32)

4. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

4.1. Sosyal ve Gündelik Hayatın Şiire Yansıması

İsmetî, toplumun bir parçası olarak sosyal hayatla ilgili birçok kavrama *Divan*'ında yer verir. Sosyal hayata dair olan kelimeleri bazen gerçek manasıyla kullanırken bazen de sanatıyla yoğurup hayal dünyasıyla birleştirerek farklı şekillerde ifade eder. Sosyal yapılanma, giyim-kuşam, yiyecek, içecekler, oyunlar, gündelik eşyalar, meslekler gibi birçok unsur şiirine yansır.

¹⁷⁸ Saraç, a.g.e., s. 25.

¹⁷⁹ a. yer

Şer'î mahkemelerde şahit olabilmek için belli şartların yerine getirilmesi beklenmiştir. Bu şartlardan biri de mahkemede şahit olan kişinin ayık olmasıdır.¹⁸⁰ Sarhoş olan kişinin şahitliği kabul edilmediği için İsmetî, aşk sarhoşu olan âşığın davasını ispatlayamadığını söylemiştir.

İşbât-ı ʿışk eylemedi baña ʿİşmetî

Daʿvâ olur mı şıdķ olunca güvâh mest (G. 5 / 5)

Osmanlı Devleti'nde özellikle padişahların geçtiği yollara, karşılama törenlerine gül yaprakları saçmak gelenektir.¹⁸¹ Önemli kişilerin geçtiği yolları kırmızı halılarla döşemek bugün halâ devam eden âdetlerden biridir. Şair, bu geleneği şiirine yansıtarak sevgilinin bağa gelmesi dolayısıyla seher rüzgârının onun yollarına gülden halılar serdiğini ifade eder.

Şeh-i bahâr gelür deyü ʿİşmetî bâğa

İder nesîm-i seher ferş-i reh-güzârını gül (G. 51 / 5)

Osmanlı Devleti'nde bayramlar ve arife günlerinde yapılan merasimler içinde top atışının önemi çok fazladır. Kurban ve Ramazan Bayramlarının arife günleri ikindi vaktinden bayram sonuna kadar yirmi bir pare top atışı yapılırdı. Top atma geleneği adeta bayramla bütünleşmiş gibidir.¹⁸² İsmetî'ye göre bayramın habercisi olan top atma geleneği dolayısıyla gökyüzü ışıltılı olmuştur.

Bir iki tûp ki atılır şeb-i ʿîd

Felegûñ âh-ı şuʿlenâkidür (Rüb. 2 / 2)

¹⁸⁰ İsa Topuz, *İslam Muhâkeme Hukukunda Şâhîtte Aranan Şartlar*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, 2008, s. 73.

¹⁸¹ Esmâ Şahin, *Bâkî Divanı'na Göre 16. Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, 2011, s. 548.

¹⁸² Şakir Batmaz, "Osmanlı Devleti'nde Bir Merasim Kaidesi Olarak Topla Selâmlama (1800-1900)", *Bilimname*, XII, 2007 / 1. s. 193.

Bir haberi veya ilan edilmesi istenen bir şeyi gür bir sesle halka duyurmakla görevli olan dellâllar aracılığıyla halk bazı konularda haberdar olurdu.¹⁸³ *Divan*'da da bu meslek erbabının görevini âşığın ahları ve feryatları yapmaktadır.

Yine mülk-i dili şâh-ı maḥabbet eyleyüp teşhîr
Fiğân u nâleden ey ' İşmetî dellâller şalmış (G. 45 / 5)

Kadehin dibindeki son yudumun yere dökülmesi gelenektir¹⁸⁴ Aşağıdaki beyitte ikinci mısradaki bu gelenek vurgulanmaktadır.

Her mû-yı sîne bâde-i miḥnetle ser-girân
Tâ cür' a ile olurmuş her giyâh mest (G. 5 / 4)

Bunlar dışında av ve avcılık, çeşitli oyunlar, düğünlerde gelinlerin süslenmesi, yazı çeşitleri, musiki gibi kavramlar sosyal ve gündelik hayatın parçası olarak bu konuya örnek olarak gösterilebilir.

4.2. Vâsûht Aşk ve Sevgiliden Yüz Çevirme

Divan şiirinde aşk, şair için dışında kalınamayan yegâne duygudur. Şairin kendini daima âşık pozisyonunda göstermesi bu geleneğin adabındandır. Onda seven ve aşkın ıstırabını çeken sadece âşıktır. Sevgili ise âşığın duygularına seyirci ve ilgisiz tavırlı görülür. Sevgilinin uzaktan yüzünü göstermesi, sadece gamzeli bakışını çevirmesi bile âşık için bir lütuftur. Aşkta en korkulan ise sevgilinin eziyetlerinden vazgeçmesidir. Bu âşık için tüm ümitlerin bitmesi demektir.¹⁸⁵

Vâsûht aşk yani sevgilinin tavrından bıkmaya ve ondan yüz çevirme tavrı, geleneksel aşk anlayışından sapma¹⁸⁶ olarak değerlendirilmektedir.

¹⁸³ Yusuf Ataseven, "Mesihî Divanı'nda Gündelik Hayat Tezâhürleri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 50, 2017, s. 232.

¹⁸⁴ İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, 19.b., İstanbul: Kapı Yayınları, 2010, s. 94.

¹⁸⁵ Akün, a.g.e., s. 127-132.

¹⁸⁶ Babacan, a.g.e., s. 414, 415.

Tüm divanlarda olduğu gibi *İsmetî Divanı*'nda da aşk eserin özünü oluşturmaktadır. Ancak *İsmetî*'nin sevgiliye bakışı bazı manzumelerinde yer yer farklılık arz eder. *Divan*'da vâsûht aşk ve sevgiliyi umursamama tavrının aşkın dile getirildiği tüm beyitlerde olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Bu durum geleneksel âşık tipinin yanında sınırlı örneklerle kalsa da *Divan*'da rastladığımız bir muhteva özelliğidir.

Bir beytinde sevgili olmadan cennete dahi girmeyeceğini (G. 93 / 5) söyleyerek geleneksel âşık izlenimi veren şair, bir başka beytinde ise bin naz eden sevgiliyi niyaz ederek beklemeye değmeyeceğini belirtir.

Hezār nāzla ‘uşşāka bir nigāhı o şūhuñ
Reh-i niyāzda yıllarca intizārına degmez (G. 39 / 4)

Sevgilinin ağzından âşık için söylenecek güzel sözlere dair bir iz bile yokken âşığın kendine boşuboşuna eziyet ettiğini ifade eder.

Nişān-ı luṭf görünmez dehān-ı dilberden
Dil-i nizāre hemān yoḡ yere ‘azāb iderem (G. 57 / 3)

Bir beytinde eşi benzeri olmayan bir inci gibi olan sevgiliye herkesin teveccüh etmesinin normal olduğunu (G. 95 / 4) söyleyen şair, bir başka beytinde ise kaşlarını çatan, gamzeleriyle kan döken sevgilinin yanına kimsenin gitmeyeceğini belirtir. Ayrıca zamanla ayva tüyleri sevgilinin güzelliğini örteceği için sevgili artık âşıklarına naz edemeyecektir.

Ol siyeh-mest āfetūñ şimdi kim uğrar yanına
Ġamzeler ḡūnīn cebīn pūr-çīn ebrūdur keman (G. 66 / 2)

Geldükde ḡaṭuñ ‘āşīkuña nāz idemezsün
Mānend-i hümā evcde pervāz idemezsün (G. 62 / 2)

İsmetî'ye göre sevgili âşığın canının mayası olsa da onun yüklerine, eziyetlerine tahammül etmek zordur; bu sebeple sevgiliden vazgeçmek gerekmektedir.

Geç o nahl-i tâzenüñ berg ü berinden 'İşmetî
Māye-i cān olsa da güçdür taḥammül bārına (G. 87 / 5)

Şaire göre sevgilinin acı sözler söyleyerek âşığı anması âşık için bir lütuf (G. 80/3), sevgilinin ayaklarının altında olmak ise bir şerefken (G. 78/5) buna rağmen şair, gönlünü kıran sevgili için beddua eder ve ahlarının yerde kalmayacağını, bu sebeple sevgilinin korkması gerektiğini söyler.

Şikest iden dilümi bād-ı āhumdan ḥazer itsün
Ki yerde şöyle mi inler bu inkisār ḳalur mı (G. 110 / 3)

Âşık rolündeki Divan şairinin sevgiliye olan kıskançlığı; seven, sevilen ve rakiple beraber kalıplaşmıştır ve Divan şiirinin ilk dönemlerinden itibaren söz konusu tema birçok manzumede ortaya çıkmaktadır.¹⁸⁷ Âşıkların en büyük korkularından biri sevgilinin ağyara meyledip âşığı görmezden gelmesidir. Bu âşık için ıstırapların en büyüğüdür.

İsmetî, ayrılık acısıyla ölüme bile razıdır. Onun tek korkusu sevgiliyi rakiplerle, başka âşıklarla görmektir. Bu seven için ölümden bile zordur. Bu gelenekle örtüşen bir bakış açısıdır. Başka bir beytinde ise şair, sevgiliden ümidi keserek onun istediği kişiyle beraber olabileceğini söyler. Bu Divan şiirindeki âşıklık geleneğine tamamen aykırı bir bakış açısıdır. Dönemi için yenilik arz etmektedir. Aşağıdaki iki beyit mana olarak birbirine tezat teşkil etmektedir.

Rāzıyam öldüğüme yāruñ firāḳıyla dilā
Görmesün tek gözlerüm anı hemān ağyārla (G. 97 / 3)

¹⁸⁷ Ömer Demirbağ, "Dîvân Şiirinde Kıskançlık", *Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 45, (2019), s. 19.

Ne çäre n'eyleyeyüm çünki benden ayrıldıñ

Kimüñle ister iseñ ey nedim-i cân yār ol

(G. 52 / 4)

4.3. İstırap ve Ateş

İsmetî, ıstırap duygusunu ayrılığın getirdiği acı veren imgeler etrafında ele alır. Çoğu zaman çektiği acıyı, ıstırapını göstermek için seçtiği cefa, gam, sitem, cevr, derd, bela, elem gibi soyut kavramları alışılmamış bağdaştırmalar yoluyla somutlaştırarak acısının büyüklüğünü vurgular.

Sebk-i Hindî akımının bir özelliği olarak sıkça kullanılan ıstırap, şairin kişisel hayatındaki birtakım sıkıntıların tezahürü olarak da değerlendirilebilir. Zira şairin yaşadığı dönem, sosyal hayattaki yozlaşmanın çoğaldığı, askeri ve siyasi alanda kayıpların arttığı ve ekonominin bozulduğu bir dönemdir. Bu gibi olumsuz durumlar tüm şairleri olduğu gibi İsmetî'yi de etkilemiştir. Bunun yanında *Divan*'da şairin hayatına dair izlere pek rastlanmasa da bilinen bir şey var ki İsmetî devlet kademesinde önemli mevkilere getirilmiş ama sürekli sorunlar yaşayıp azledilmiştir. Bu dönemlerde çeşitli sıkıntılar yaşamıştır. Bunlar şairin ıstırap duygusunu çoğaltan etkenlerdir.

Şu'le, şerar, dūd, ahker, şem' gibi başka unsurlar da hatırlatılarak kullanılan ateş imgesi, diğer Sebk-i Hindî şairlerinde olduğu gibi İsmetî'nin şiirlerine de çokça etki etmiştir. Ateş imgesi şairin acısını, ıstırapını anlatmak için seçtiği imgelerin başında gelir. *İsmetî Divan*'ında ateş; yakıcı olması, renginin kırmızılığı, acı çektirmesi, yok edici olması gibi özellikleriyle ön plandadır.

Divan'da ateş imgesi genellikle ıstırapla beraber kullanılmıştır. Bu ıstırapın en fazla kendini gösterdiği alan ise aşk uğruna çekilen ıstıraptır. Aşk yarası âşığa ıstırap vermesi dolayısıyla bir ateştir ve bu ateş tüm dünyayı yakacak güçtedir. Ayrıca âşığın ateş yüklü ahına kâinat bile tahammül edemez.

Cihâne od urur sūz-ı 'ışk 'İşmetiyā

Eger güşāde idersem dehān-ı şekvāyı

(G. 105 / 5)

İhtirâz itmek gerek sūz-ı dilinden ‘āşıkūñ
Kā’ināt itmez taḥammül āh-ı āteş-bārına (G. 98 / 2)

Bazen şairin gönlü ateştir. Renkli şiirleri de bu ateşten kopup gelmiştir. Bu sebeple herkese gösterilmemelidir. *Divan*’da şarap da bazen ateşle ilişkilendirilir. Bu ilgi çoğu zaman şarabın rengi ve hararet vermesi dolayısıyladır.

Sūz-ı dilden koptur bu şi‘r-i rengin ‘İşmeti
‘Arz idersen ehline ‘arz eyle nā-dān görmesün (G. 63 / 5)

Ateş, yakıcı olmasıyla cehennemdir; şair, bu ateşten kurtarması için Allah’a dua eder.

Āteş-i hecri yağıdı yandırdı
*Ve kınā Rabbenā ‘azābe’n-nār*¹⁸⁸ (G. 36 / 2)

¹⁸⁸ Rabbimiz biz inandık, bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateş azabından (cehennemden) koru. (Âl-i İmrân, 3 / 16)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSMETÎ DİVANİ'NİN TENKİTLİ METNİ

1. METİN TESPİTİYLE İLGİLİ HUSUSLAR

1.1. Nüsha Tavsifleri

Divan'ın tespit edilebildiği kadarıyla Türkiye kütüphanelerinde on altı, yurtdışında ise dokuz yazma nüshası mevcuttur. Topkapı Sarayı Hazine 964 / 1 ve İstanbul Üniversitesi 5575 / 2 nüshaları temin edilemediğinden Türkiye'deki on dört yazma nüsha üzerinde çalışma yapılmıştır. Çalışılan nüshaların tespit edilebilen başlıca özellikleri ve nüshalara verilen kısaltmalar şöyledir:

1. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 1597 / 2 (Kısaltması: Ü1)

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Boyut (Dış-İç): 242x123-196x71mm.

Yaprak: 16-25

Satır: 33

Yazı Türü: Tâlik

Kâğıt Türü: Abâdi taklidi.

Cilt Özellikleri: Kahverengi yumuşak meşin zencereklidir.

Baş: Demdür ki feyz-yâb ola 'âlem bahârdan

Gül-deste-i neşâ' ala dil rûzgârdan

Sonu: Nûzhet-sarây-ı 'ışka daği 'İşmeti gibi

Şûrîdekâr bir dil-i âzâde gelmedi

Diğer özellikleri: Nüshada 1 na't, 1 tarih, 80 gazel mevcuttur. Ser levha nakışlı, ilk çift sayfa cetvelleri yaldızlı, diğerleri kırmızıdır.

2. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 391 / 3 (Kısaltması: Ü2)

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Boyut (Dış-İç): 216x140-172x73 mm.

Yaprak: 22-38

Satır: 19

Yazı Türü: Tâlik

Kâğıt Türü: Aharlı filigran, su yolu filigranlıdır.

Cilt Özellikleri: Sırtı ve kenarları kahverengi meşin, üzeri ebru kâğıt kaplıdır.

Başı: Demdür ki feyz-yâb ola 'âlem bahârdan

Gül-deste-i neşâ't ola dil rûzgârdan

Sonu: Her ne zaman ki vaşf idem nazm-ı şafâ-şi'ârımı

Ĥüsni-ı kabûl-i bûs ider dâmen-i iftiĥârımı

Diğer özellikleri: Nüshada 1 na't, 90 gazel, 1 nazım, 2 rubâî, 3 beyit bulunmaktadır. Başlıklar kırmızı mürekkeplidir.

3. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 2838 / 2 (Kısaltması: Ü3)

İstinsah Tarihi: H. 1223 / M. 1711

Müstensih: Muhammed Yümnî

Boyut (Dış-İç): 222x120-151x59 mm.

Yaprak: 28-42

Satır: 19

Yazı Türü: Tâlik

Kâğıt Türü: Aharlı abâdi taklidi

Cilt Özellikleri: Kahverengi meşin, miklepli, şemseli, salbekli, zencereklidir.

Başı: Demdür ki feyz-yâb ola   âlem bahârdan

Gül-deste-i neşâf ala dil rûzgârdan

Sonu: Kışt-i emelüm feyz-i hevâ eyledi şâd-âb

Maḥşûl-i recâ   İşmetiyâ bî-ta  b oldu

Diğer özellikleri: Nüshada 1 na't, 66 gazel mevcuttur. Cetveller kırmızı mürekkeplidir.

4. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 978 / 1 (Kısaltması: Ü4)

İstinsah Tarihi: H. 1110 / M. 1698

Müstensih: Kâtipzâde

Boyut (Dış-İç): 204x107-156x73 mm.

Yaprak: 1-14

Satır: 19

Yazı Türü: Tâlik

Kâğıt Türü: Abâdi taklidi.

Cilt Özellikleri: Etrafi meşin, üstü ebru kâğıt kaplıdır.

Başı: Demdür ki feyz-yâb ola   âlem bahârdan

Gül-deste-i neşâf ala dil rûzgârdan

Sonu: Hâr-ı miḥnetden şikâyetdür şanurlar nâlesin

Bülbülün ammâ ki maḥşûdı niyâz-ı gıncadur

Diğer Özellikleri: Nüshada 1 na't, 68 gazel, 1 nazım, 1 kıt'a mevcuttur. Cetvel ve söz başları kırmızıdır. Nüshanın yapraklarından bazıları lekeli olduğundan bazı beyitler zor okunmaktadır.

5. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 3966 / 4 (Kısaltması: Ü5)

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Boyut (Dış-İç): 316x124-255x69 mm.

Yaprak: 91-100

Satır: 41

Yazı Türü: Tâlik

Kâğıt Türü: Aharlı abâdi taklidi.

Cilt Özellikleri: Kahverengi yumuşak meşin, şemseli, zencereklidir.

Başı: Demdür ki feyz-yâb ola   âlem bahârdan

Gül-deste-i neşâť ola dil rûzgârdan

Sonu: O bî-hemtâ serây-ı dil-keşüň târîh-i itmâmın

Didi hâtif   aceb a   lâ müferrih  aşr-ı sultâni

Diğer Özellikleri: Nûshada 1 naat, 83 gazel, 3 tarih, 3 rubaî, 1 nazım, 12 beyit mevcuttur. Cetvel ve söz başları kırmızıdır.

6. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 462 / 6 (Kısaltması: Ü6)

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Boyut (Dış-İç): 213x115-150x66 mm.

Yaprak: 119-132

Satır: 21

Yazı Türü: Tâlik

Kâğıt Türü: Aharlı abâdi taklidi.

Cilt Özellikleri: Altı meşin, üstü bez kaplıdır.

Başı: Demdür ki feyz-yâb ola 'âlem bahârdan

Gül-deste-i neşâf ala dil rûzgârdan

Sonu: Hüdâ i' zâz idüp Sulţân Murâd-ı dâd-mu' tâdı

Semend-i devletine itdi pây-endâz Bağdâdı

Diğer Özellikleri: Bu nüshada 1 naat, 65 gazel, 3 rubaî, 13 beyit mevcuttur. İlk iki sayfa bakır yaldızlı, diğerleri kırmızıdır. Cetveller ve söz başları kırmızıdır.

7. Revan (Topkapı Sarayı Kütüphanesi), 764 / 2 (Kısaltması: R1)

İstinsah Tarihi: H. 1118 / M. 1706

Müstensih: -

Boyut (Dış-İç): 213x135 mm.

Yaprak: 63-79

Satır: 17

Yazı Türü: Tâlik

Kâğıt Türü: Aharlı abâdi taklidi.

Cilt Özellikleri: Sırtı meşin, üstü yeşil bez kaplıdır.

Başı: Demdür ki feyz-yâb ola 'âlem bahârdan

Gül-deste-i neşâf ala dil rûzgârdan

Sonu: Hâr-ı miñnetden şikâyetdür şanurlar nâlesin

Bülbülñ ammâ ki maşşûdı niyâz-ı ğoncadur

Diğer Özellikleri: Nüshada 1 naat, 68 gazel, 1 kıt'a, 1 nazım mevcuttur. Nüshanın sonunda *Temmet Fi Ğurre Şevvâl'lül Mükerrerrem Sene Şabân 'Üşre ü Mâye ü Elf* kaydı mevcuttur.

8. Revan (Topkapı Sarayı Kütüphanesi), 798 / 3 (Kısaltması: R2)

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Boyut (Dış-İç): 200x120 mm.

Yaprak: 184-201

Satır: 17

Yazı Türü: Tâlik

Kâğıt Türü: Aharlı abâdi. Cilt Özellikleri: Kahverengi meşin,şemseli.

Baş: Demdür ki feyż-yâb ola  alem bahârdan

Gül-deste-i neşâf ola dil rûzgârdan

Sonu:  Aceb mi  İşmeti biz zulmet-i gamdan halâş olsağ

O mâhuñ mihr-i ruhsâriyle  alem pür-ziyâdur hep

Diğer Özellikleri: Nûshada 1 naat, 2 küçük kaside, 2 tarih, 76 gazel, 1 rubaî, 1 nazım, 11 beyit mevcuttur. İlk varak yaldızlı, diğerleri kırmızı cetvel içindedir.

9. Revan (Topkapı Sarayı Kütüphanesi), 789 / 1 (Kısaltması: R3)

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Boyut (Dış-İç): 197x129 mm.

Yaprak: 1-13

Satır: 17

Yazı Türü: Tâlik

Kâğıt Türü: Kalın

Cilt Özellikleri: Sırtı kahverengi meşin, üstü yeşil bez.

Baş: Demdür ki feyż-yâb ola  alem bahârdan

Gül-deste-i neşâf ola dil rûzgârdan

Sonu: Elbette  İşmeti görünür sâhil-i ümîd

Mühlet virüp Hudâ eger almazsa cânımı

Diğer Özellikleri: Nüshada 1 naat, 55 gazel mevcuttur. Nüshanın başında Sultan III. Mustafa'nın tuğrası ve Beşir Ağa'nın mührü bulunmaktadır.

10. Millî Kütüphane, Yz, FB 297 (Kısaltması: Mil1)

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Boyut (Dış-İç): 217x142-158x88 mm.

Yaprak: 1-17

Satır: 17

Yazı Türü: Tâlik

Kâğıt Türü: Üzüm salkımı filigranlı.

Cilt Özellikleri: Kahverengi bez ciltlidir.

Başı: Demdür ki feyz-yâb ola ' âlem bahârdan

Gül-deste-i neşâ' ola dil rûzgârdan

Sonu: Nüzhet-sarây-ı ' ışka da'î ' İşmetî gibi

Şûrîdekâr bir dil-i âzâde gelmedi

Diğer Özellikleri: Nüshada 1 naat, 1 tarih, 75 gazel mevcuttur. İlk iki cetvel yaldızlı, sonrakiler söz başları mahlas üstü çizgiler kırmızı mürekkeplidir. Nüshanın başında (1a) Küçük Ali Ağa-zâde Mustafa'nın temellük kaydı ve mührü vardır. Fahri Bilge varislerinden satın alınmıştır.

11. Millî Kütüphane, Yz, FB 375 (Kısaltması: Mil2)

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Boyut (Dış-İç): 215x140-150x75 mm.

Yaprak: 1-18

Satır: 16

Yazı Türü: Tâlik

Kâğıt Türü: Taçlı salkım filigranlı zerefşan.

Cilt Özellikleri: Kahverengi meşin

Başı: Demdür ki feyz-yâb ola   âlem bahârdan

Gül-deste-i neşâť ola dil rûzgârdan

Sonu: Her ne zaman ki vaşf idem nazm-ı şafâ-şî  arumı

Hüsn-i kabûl-i bûs ider dâmen-i iftihârumı

Diğer Özellikleri: Bu nüshada 1 naat, 79 gazel, 1 nazım, 2 rubaî, 2 beyit mevcuttur. Başlık, söz başları ve mahlas üstleri kırmızı mürekkeplidir. Nüshada Seyyid İbrahim Edhem'e ait H. 1273 / M. 1856 tarihli vakıf kaydı ve mühür, Kethüda-zâde el Hac Mehmed b. İsmail, es-Seyyid İsmail'e ait temellük kaydı ve mühürler 1b'de Ali Hâdî'nin mührü bulunmaktadır.

12. Nuruosmaniye Yazma Eserler Kütüphanesi 34 Nk 4959 / 4 (Kısaltması: N)

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Boyut (Dış-İç): 273x149 mm.

Yaprak: 37-47

Satır: 25

Yazı Türü: Tâlik

Cilt Özellikleri: Üzeri yeşil bez kaplı şirazeli.

Başı: Demdür ki feyz-yâb ola   âlem bahârdan

Gül-deste-i neşâť ola dil rûzgârdan

Sonu: Hâr-ı miñnetden şikâyetdür şanurlar nâlesin

Bülbülñ ammâ ki maşşûdı niyâz-ı ğoncadur

Diğer Özellikleri: Nüshada 1 naat, 68 gazel, 1 kıt'a, 1 nazım mevcuttur. Nüshanın kenarda Münîrî'nin bir gazeli ve Sırrı Çelebi divanından iki kaside ve gazeller kayıtlıdır.

13. Esad Efendi (Süleymaniye Kütüphanesi), 3798 / 3 (Kısaltması: E)

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Boyut (Dış-İç): 200x145 mm.

Yaprak: 46-51

Yazı Türü: Tâlik

Kâğıt Türü: Kalın aharlı abâdi taklidi.

Cilt Özellikleri: Yeşil meşin.

Başı: Demdür ki feyz-yâb ola ' âlem bahârdan

Gül-deste-i neşâf ola dil rûzgârdan

Sonu: Hüdâ i' zâz idüp Sulţân Murâd-ı dâd-mu' tâdı

Semend-i devletine itdi pây-endâz Bağdâdı

Diğer Özellikleri: Bu nüshada 1 naat, 68 gazel, 3 rubaî, 2 beyit, 6 matla mevcuttur. Başlıklar kırmızı mürekkeplidir.

14. Ali Emirî Efendi Manzum Eserler (Millet Kütüphanesi), 298 / 1 (Kısaltması: AE)

İstinsah Tarihi: -

Müstensih: -

Boyut (Dış-İç): 213x130 mm.

Yaprak: 1-17

Satır: 17

Yazı Türü: Nesih-Tâlik

Kâğıt Türü: Avrupa

Cilt Özellikleri: Sırtı bez, üstü mavi kâğıt kaplı

Başı: Demdür ki feyz-yâb ola   âlem bahârdan

Gül-deste-i neşâţ ola dil rûzgârdan

Sonu: Kesb-i emelüm feyz-i hevâ eyledi şâd-âb

Maḥşûl-i recâ   İşmetiyâ bî-ta  b oldu

Diğer Özellikleri: Nûshada 1 naat, 83 gazel mevcuttur. Nûshanın başında Ali Emirî'nin mührü vardır. 2a-2b ve 11a-11b'de muhtemelen müstensih hatasından ötürü Fuzûlî'nin şiirleri kaydedilmiştir. 16 ve 17. sayfaların kenarlarında Yetîmî, Reşîd, Mezâkî, Nef i, Kelîm, Sabrî ve Şeyhî'nin gazelleri mevcuttur. 4b kenarda Vücûdî, 5a kenarda Nâdirî, 13b kenarda Bâkî, 15a kenarda Yetîmî'nin gazelleri vardır. Söz konusu manzumelerin hemen altında da İsmetî'nin onlara yazmış olduğu nazireleri bulunmaktadır.

Yurtdışındaki nûshalar ise şunlardır:

1. Madrid Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, B.N.M. 12135
2. İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 7131
3. İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 7201
4. İngiltere Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Or. 7202
5. Vatikan Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Vat. Turco 224/1
6. Mısır Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Talat 159
7. Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms. or. oct. 1628
8. Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, Ms. or. oct. 2155
9. Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Ms. or. oct. 2048

1.2. Nüshaların Değerlendirmesi

On dört nüshayı karşılaştırırken dikkat çeken hususlardan biri aralarındaki farkların daha ziyade aynı sözcüğe başka eklerin getirilmesiyle oluşmasıdır. Bazı farkların da müstensihlerin tasarrufuyla oluştuğu muhtemeldir.

Hem Ü2 nüshasında hem de diğer nüshalarda eğer imâle-i memdûd yapma imkânı varsa “ü /u” bağlacı zaman zaman yazılmamıştır: gūy çevgān Ü2] gūy u çevgān Ü3 Ü6 R1Mil1 Mil2 N E; pūd u tardan Ü2] pūd tardan R3 N; heft ü çihārdan Ü2] heft çihārdan Ü1 Ü5 Mil1 AE; Tārmār Ü2] Tār u mār Ü1 Ü3 Ü5 R1 R2 R3 Mil1 AE E gibi.

Nüshalarda “nazal nun” bazen “nun” ile karşılanmıştır: zūlfūnden Ü2] zūlfinden Ü5 Mil2.

Bazı beyitlerde kelimelerin yerleri değişmiştir: çünkü bir nigāhı Ü2] bir nigāhı çünkü Ü3 Ü6; ‘ālemūñ gūş itmeyüp Ü2] gūş idüp bu ‘ālemūñ N; elbette bir yerden Ü2] bir yerden elbette Ü5; Göñlümi yār ‘İşmeti kâyilem almasun ele Ü2] Kayiliz ‘İşmeti o yār hātırım almasun ele Mil

Bazı nüshalarda tamlamanın Farsça biçimi yerine Arapçası ya da Arapçası yerine Farsçası tercih edilmiştir: zıllu’l-lāha Ü5] zıll-ı ilāha Ü1 R2 Mil1

Bütün nüshalarda bazı sözcüklerde “hemze” yerine “y” tercih edilmiştir: dāyim, rāyic gibi.

Ü2 ve diğer nüshalarda yer alan sözcükler dört grupta toplanabilir:

• Ü2 nüshasında Farsça olup diğer nüshalarda Arapça, Farsça veya başka bir Farsça sözcükle aktarılan sözcükler:

āhına Ü2] ehline N

āhum Ü2] nālem N

āteşinin Ü2] nişininÜ3

āvāz-1 Ü2] āzār-1 Ü1

āvāz-1 Ü2] envār-1 AE

āyā Ü2] ammā Ü3

āzāde Ü5] āvāre Ü1

bāde Ü2] dāde Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

bād-1 Ü2] dest-i R1 R2 Mil1 E

baht Ü2] dil R2

bār Ü2] dem Mil2 AE

bā-Ü2] pür- Ü1 Mil1

be-tāb-1 Ü2] be-şān-1 Ü4 R1 N E

bezm Ü2] dil R2
 bezm-i kām ol Ü2] bezmgāh Ü1
 bī-bāk Ü2] bī-pāk Mil1 AE
 bī-derd Ü2] bī-dād AE
 bün-ı Ü2] debn-i AE
 büt-hāne Ü2] dīvāne R2
 cān-süz Ü2] suzān Ü3
 ciğer Ü2] çeker Ü4
 cihān Ü2] felek R2
 cū-yı Ü2] hūn-ı AE
 cū-yı Ü2] şāh-ı Mil1
 çākdār Ü2] hākdar Ü1 Ü3 Mil1
 çarh-ı Ü2] baht-ı Mil2
 çarh-ı Ü2] şabr-ı Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2
 R3 N E
 dāde Ü2] yāde Mil2 AE
 dārdan Ü2] bārdan Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2
 R3 Mil1 Mil2 N AE E
 dāstān Ü2] nā-tüvān AE
 dem-i Ü2] ğam-ı Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1 R2
 R3 Mil1 N E
 derd-i Ü2] hāl-i AE
 dest-i Ü2] çāk-ı Mil2 AE
 deşt-i Ü2] dest-i R2
 eger Ü2] n'ola Mil1
 ey Ü2] çık R2 AE
 Ferhāddur Ü2] feryāddur Ü1 Mil1
 fermānın Ü2] 'unvānın N
 feşān Ü2] nişān R2 Mil1
 germ Ü2] nerm R2
 giryān Ü2] mihmān Mil1
 güdāzı Ü2] güzārı AE

gül Ü2] mül Ü5
 güm-geşte Ü2] ham-geşte Ü1 Mil1
 güneh-i Ü2] gene Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 R1 R2
 Mil1 N E
 güneh-i Ü2] yine ol Ü6
 güneh-i Ü2] yine R3
 güsiste Ü2] şikeste Ü4 R1 N AE E
 h'āstkar-ı Ü2] h'āstgān-ı Ü5
 h'ābgeh-i Ü2] hūbgeh-i R1
 hāme-i Ü2] hāne-i Ü3
 hāme-i Ü2] nāme-i Ü4 R1 Mil1 N E
 ham-ı Ü5] zaḥm-ı AE
 hār-zār-ı Ü2] hāne-zād-ı R2
 hār-zār-ı Ü2] hāne-zār-ı Ü1 Ü4 Ü6 R1
 N
 hayātı Ü2] hayāl-i Ü4 R1 R2 R3 N E
 hemān Ü2] hemīn Ü3
 her geh Ü2] hergiz Ü5 R1
 her Ü2] bir Ü1 Mil1
 her Ü2] bu R2
 her Ü2] hem E
 hıred-fırībi Ü2] hıred-zemīni Mil1
 hurrem Ü2] 'ışyān Ü3 Ü4 R1
 kārı Ü2] vaż' -ı Ü3 R1 E
 kār-vān Ü2] kār-bān R1 E
 kār-vān Ü2] kār-dān Ü4 R2 Mil1
 kenārın Ü2] qarārın Ü4
 kendeveş Ü2] küzeveş Ü4
 Kirdgārdan Ü2] rüzgārdan Ü1
 kūy-ı Ü] kūh-ı Mil1
 kūyuñda Ü2] 'ışkında Ü5

la‘l-gün Ü2] gūyiyā Ü3 Ü4 R1 N E	pençe Ü2] çeşme Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N
māh-tāb Ü2] āftāb Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E	per Ü2] ter R2 Mil1
māye-i Ü2] pāye-i Ü4	perde-dār Ü2] perde var Ü3 R1
meh Ü2] dil Mil1	perkār-ı cūy Ü2] bir kār-ı cūy Ü3
meh Ü2] mihr R2 R3 Mil1	pervāneyi Ü2] peymāneyi Ü1
mest-i cām-ı Ü2] cām-ı bezm-i Ü3 Ü4 R1 N E	pervāz Ü2] ser-bāz Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 Mil2 N AE E
meyūñ Ü2] mehūñ Ü1 Mil1	peykerüm Ü2] şuretüm Mil1
mīnā-nigārdan Ü2] mīnā-kārdan R3	pīrāmeninden Ü2] pīrāheninden Ü4
nāl Ü2] bāl Mil1	Pīr-i Ü2] Tīr-i Mil1
nāleñ Ü2] alduñ R2	pür Ü2] bir E N
nām u Ü2] kām u Ü3 R1 R2, R3, E	pür-gül Ü2] bir gün Ü6
nāme-i Ü2] nāfe-i R1 N	rāh-ı Ü2] hāk-i N
nā-ümīdi Ü2] nā-murādı Mil1	rāz-ı Ü2] zār-ı Mil1
nergisi Ü2] ter gibi R2	reng-i ‘ārdan Ü2] reng-i hārdan Ü1 Mil1
nevā-yı Ü2] nidā-yı Ü5	reng-i Ü2] berg-i Ü1
nev-bahār-ı nāz Ü2] nev-nihālden Mil1	reşk-i Ü2] eşk-i Ü1 Ü4 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 N E
nigāh Ü2] günāh AE	revān Ü2] güzār Ü4 R1 N E
nihāl Ü2] qarār AE	sākiyā ne gam Ü2] sākiyān-ı gam Ü1 Mil1 Mil2
nihāl Ü2] nihān Mil2	sāye-i Ü2] šāne-i R3
nişān-ı Ü2] neşāt-ı Ü1	sāz Ü2] bār Ü3
nişānın Ü2] mekānın Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E	sefid Ü2] ümīd Ü3 Ü4 R1 E
niyāze Ü2] vefāya Ü1 Ü5 Mil1	serine Ü2] başına Ü3 Mil1
niyāzuñ Ü2] dirāzuñ Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 Mil1 N E	serine Ü2] perine Ü4
nizāre Ü2] niyāze Ü3	ser-lüle-i Ü2] her lüle R1 E
od Ü2] āteş Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 Mil1 Mil2 N AE E	sīm-i Ü2] sīb-i R2
pāre Ü2] kerre R3	sīmīni Ü2] sinemi Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E
penāh Ü2] tebāh R1	sīnede Ü1 [yine Mil1 AE

süz-1 Ü2] şūr-1 R2
şāhuñ Ü2] şūḡuñ Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1
Mil2 N E
şānı Ü2] nişānı Ü4 R3 Mil1
şikār Ü2] medār Ü4
tā ki Ü2] cā'iz R2 Mil1
tā ki Ü2] şāyed Ü1 Ü3 Ü4
tārına Ü2] bārına R2 Mil1
teng-i Ü3] neng-i Ü1
Ten-i Ü5] Ben AE
Tīşe-i Ü2] Şīşe-i R1 R3 N E
ümmīd odur Ü2] ümmīddür Ü3 Ü4 R1
N E
ümmīd-i Ü2] āyīn-i R1 N

vīrāneyi Ü2] ġam-ḡāneyi N
vīrāneyi Ü2] mey-ḡāneyi Ü3 Ü4 R1 R2
ya Ü2] ne Mil1
yārān Ü2] nādānı R3
yek Ü2] biñ R1R3 N
zār u nizār Ü2] zār u hezār Ü1
zerdüme Ü2] derdüme AE
zīr-i zemīn-i sīnedeki Ü2] zīb-i zemīn-i
sīne olanı Ü6
zūr-1 Ü2] derd-i Ü3
zūr-1 Ü2] süz-1 Ü1 Ü4 R1 R3 Mil1 N E
zūr-1 Ü2] zerd ü Ü6 R2 Mil2
zülfi-yār Ü2] rüzgār R2

• Ü2 nüshasında Türkçe olup diğer nüshalarda Farsça, Arapça veya başka bir Türkçe sözcükle aktarılan sözcükler:

almayan Ü2] eyleyen Ü5
alup Ü2] olup Mil1
alup Ü2] olur Ü1
alur Ü2] olur Ü1 Mil1
ancaḡ Ü2] bī-baḡt Ü4
anı sen Ü2] sen anı Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1
Mil1 N E
aña R2] saña Ü5 AE
ben Ü2] bir Ü4 R1 N E
beni Ü2] anı da R2
bir bir Ü2] yer yer Ü4 AE
bir sene Ü2] 'āḡıbet Ü6
bir Ü2] biñ Ü1 Mil1
bir Ü2] her Ü3
biraz Ü2] hezār Ü3

birer Ü2] biri R2
birer Ü2] bize Ü3 Ü6 Mil2 N E
biz R2] bir AE
bizi Ü2] beni Ü4
bu Ü2] bir R1
bulmaḡdur Ü2] lāzımdur Ü5
çıḡarmış R2] gidermiş Ü1 Mil1
çoḡ Ü1 Mil1] ḡaḡ AE
didi Ü2] viridi R2 Mil1 N
düşmez R2] düşmen AE
eyle Ü2] itmiş Mil1
eyle Ü2] olma Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2
Mil1 N E
eylemez Ü2] itmedi Ü1 R2 Mil1
eyler Ü2] ide Ü4

eyler Ü2] ider R2

giçsün Ü2] çeksün Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1
R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

görünsün Ü2] açılısun Ü1 Ü5 Mil1 AE

götürse Ü2] gösterse Ü4

ide Ü2] eyle Mil1

iñende Ü2] şaķın kim Ü3 Ü4 R1 N E

işitdüm Ü2] istemiş Ü3

itdi Ü2] eyle R2

itmek Ü2] eylemegen Mil1

itmeyüp Ü2] eyleyüp Ü3

itse Ü2] olsa Ü4

itsün Ü2] olsun Mil1

ķulu R2] ħūyı AE

ne var Ü2] n'ola N

neler Ü2] sāgar Ü5

neydi Ü2] yandı AE

o Ü2] bu R2

o Ü2] ne R2

o Ü3] ol Ü4

ol Ü2] ey R1 N E

ol Ü2] bir Ü1

ol Ü2] hep R2 AE

ol Ü2] o Ü3

ol Ü2] olsun ol Ü4 R1 E

ol Ü2] olsun Ü3

ola Ü2] ala Ü1 Ü3 Ü6 Mil1 N

olmada Ü2] rüzgār Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6
R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

olmaz Ü2] ķalmaz Ü1 Ü3 Mil1

olup Ü2] oldı E

olup Ü2] olur Ü1 Mil1

olur Ü2] ider R2

şaķın Ü2] meded Ü3 Ü4 R1 Mil1 E

şanma Ü2] kūy-ı Ü4 E

şanma Ü2] rind-i R2

şanma Ü2] şaķn-ı Ü1 Ü3 Ü5 Ü6 R1 R3
Mil1 Mil2 N AE

senden Ü2] benden Ü1 Ü5 Mil1 Mil2
AE

sönmesün Ü5] ķonmasun R2

şimdi Ü2] şehri Ü5

şu resme Ü2] şūriş-i AE

tururmuş Ü2] şorarmış Ü1 Ü3 Ü4 Ü5
Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

yansun Ü2] yaķsun Ü1 Ü4 N

yer yer Ü2] bir bir R3 Mil1

yine Ü2] hele Ü1

• Ü2 nüshasında Arapça olup diğer nüshalarda Farsça, Türkçe veya başka bir Arapça sözcikle aktarılan sözcükler:

āfetūñ şimdi Ü2] ‘ āşıķuñ AE

behāsı Ü2] edāsı Ü5

būnyān Ü2] bīnān Ü3 Ü6

cemāl-i Ü2] ħayāl-i Ü1 Mil1

cürm-i Ü2] şerm-i Mil1

dehr-i Ü1] devr-i Ü5

deyrūñ Ü2] dehrūñ R2

dūnyāyı Ü2] hicrānı R2

esrār Ü1] şebdār Mil1	kesb-i Ü2] kişt-i Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1 R2 Mil1 N E
fehminde Ü5] kıymetde R2	ķurbān Ü2] berdār Ü1 Mil1
furşat Ü2] ruşsat Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E	lu‘bda Ü2] şu‘bede Mil2 AE
furūş-ı Ü2 [ferş-i Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E	luţf Ü2] vaşl Ü1 Ü5 Mil1
ġam-ı Ü2] yem-i Ü4	lū‘lū-i Ü2 [lūle-i Ü3 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil2 N
ġamzeñ Ü5] zūlfüñ AE	maġrūrı Ü2] ma‘zūrı Ü3
ġaraż Ü2] ‘arz Ü3 R3	maġabbet Ü2] ġaķıķat-i Ü1 Mil1
ġabābāsā Ü2] ġayātāsā Ü3	maġabbetdür Ü2] ta‘accübdür Ü4 R1 N
ġarf-ı Ü2] ġavf-ı Ü1	maġmūrı Ü2] maġrūrı Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 Mil1 E
ġasretüm Ü2] ġayretüm Ü5 Mil1 N	maġrem Ü2] ey dil Ü3 Ü4 R1
ġavf-ı nārdan Ü2] ġarf-ı nārdan Ü4	mecāl Ü2] muġāl Mil1 R2
ġavf-ı nārdan Ü2] ġarf-ı tārđan R1 N E	medār Ü2] şikār Ü4
ġayāl Ü2] cemāl AE	metāneti Ü2] ġayātı Ü1 Mil1
ġayāliyle Ü2] vişāliyle Ü5	mevvāc Ü2] emvāc Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 E
ġayf Ü2] kim Mil1	müdüām Ü2] tamām Ü1 Ü3 Ü5 Ü6 R2 R3 Mil1
hecrüñle Ü2] sihrüñle Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E	naķş-ı Ü2] medġ ü Ü3
hevā Ü2] vefā Ü3 Ü4 R1	naķş-ı Ü2] ‘ışķ-ı Mil2 AE
hicrāniyle Ü2] hecri ile Ü5	nerrād-ı Ü2] mezād-ı
ġidmet-güzār-ı Ü2] ġidmet-zebān-ı Ü4 R1 N E	nübüvvet Ü2] risālet Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 N E
iktisāb Ü2] el-hayāt R2	nükte-gİR-i Ü2] nükte gibi Ü1 Mil1
i‘tibār Ü1] i‘tinā Mil1 AE	‘āķile Ü2] ‘āşıķa Ü3 R1 E
i‘tizārđan Ü2] i‘tibārđan R1 E	‘ālem Ü2] ādem N E
izn-i nüzül Ü2] ezden Ü3	‘ālem Ü2] maġrem Ü3 Ü4 R1
ķadr-i Ü2] ķıldı Ü4 R1 N E	‘arz-ı Ü2] cāy-ı Ü1 R2 Mil1
ķays-ı Ü2] feys-i Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 AE	‘aziz Ü2] ġurūr Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E
ķeder Ü2] ġüzer Ü3 R1 E	‘azm Ü2] ‘arz Ü1 Ü3 Mil1
ķem Ü2] ķeh Ü1 Ü3 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 N E	

‘ işārdan Ü2] gubārdan Ü4 R1 N E

‘ izzet Ü2] ehl-i R2

‘ ömr-i Ü3] şabrı Ü1 Ü4 Ü5 N

‘ uzlet ü ol Ü2] evvel Ü3

reşha-riz Ü2] reşhādār Mil1

reşha-riz Ü2] reşha-ḥīz R2

rūḥ Ü2] ruḥ Ü1 Ü6

ruḥşat Ü2] furşat Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1
R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

şafāsı Ü2] cefāyı Ü5

sā‘ at Ü2] laḥza Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1
R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

şayd Ü2] şıyt Ü1 Ü5 R3 N

semtin Ü2] resmin Ü3 Ü4 R1 E

şenā Ü2] niyāz Ü1

şenā Ü2] şafā N

şāhid-i Ü2] şāh-ı AE

şemmeden Ü2] kimseden Ü1 Ü6 R2

• **Arapça, Farsça ve Türkçe olup aynı sözcüğe farklı bir ek alan ya da olmayan sözcükler:**

āb-ı Ü2] āb u AE

açılmasaydı Ü2] açılmayaydı Ü5

açılsa Ü2] açıldı E

ağlaya Ü2] ağlayam Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 R1
R3 Mil2 N AE E

āh u Ü2] āh-ı Ü1 Ü3 R1 E

āhumdan Ü2] āhdan Mil2

ali Ü2] al Ü5 AE

anuñ da Ü2] anuñ Mil1

āstānında Ü2] āstānuñda Ü4

bāde gül Ü2 E R1 [bāde-i gül Ü1 Ü3 Ü4
Ü5 Ü6 Mil2 N

şevk Ü2] ‘ ışk Ü5 Mil2

şevk-ı Ü2] şavt-ı Mil2 AE

taḥrīr Ü2] taḥrīk Ü3 Ü4 R1 R3 N E

ta‘ dād-ı Ü2] Bağdād-ı Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1
R2 Mil1 Mil2 N E

tefsir-i Ü2] ta‘ bīr-i Ü5

ṭab‘ um Ü2] ṭab‘ -ı şūḥum Ü3

ṭa‘ nekārdan Ü2] rüzgārdan Ü1

va‘ d R2] ‘ ahd AE

vaşfla Ü2] ṭa‘ nla Mil1

vaz‘ -ı Ü2] kār Ü3 Ü4 R1 N E

vifāḫı Ü2] vefāyı Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2
R3 Mil1 N AE E

vuşlat Ü2] firḫat Mil2

zāhid Ü2] şimdi Ü3 Ü4 R1 E

zamānından Ü2] zebānından R1 E

zevk-ı bāb-ı Ü2] zevkiyyāt-ı Ü5

zevraḫ-ı deryā Ü2 [zerḫ u riyā Ü1 Ü3
Ü4 Ü5 Ü6 Mil1 Mil2 N E

bādeye Ü2] badeyi

bādeyi Ü2] bāde-i AE

bağlanup Ü2] bağlayup Ü3 Ü4 R1 R2
R3 N E

bahārī Ü2] bahār AE

baḫt-ı Ü2] baḫt ü Ü4

baḫtuñ Ü2] ey baḫt Ü3 Ü4 R1 R2 Mil1
N E

bāli Ü1] bāl Mil1

bed-ḫ‘ āh-ı Ü2] bed-ḫ‘ āh R2

be-sīne-i Ü2 [be-sīne Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6
R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

bî-berk-i Ü2 Ü1 R1 N AE E] bî-berk ü
Ü3 Ü4 Ü5 Ü6
bîdâr u Ü2] bîdâr-ı Ü1 Ü5 Mil1 Mil2
AE
bî-ķarâr Ü2] bî-ķarârı E
bilsem Ü2] bilmem Ü4 Ü6 R1 N
biterdi Ü2] bitürdi AE E
bî-vefâdur Ü2] bî-vefâsın Ü1 Ü3 Ü4 Ü5
Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E
buña Ü2] bu AE
bülbül ü Ü2] bülbül Ü4 E
bün-ı Ü2] bünü AE
câhuma Ü2] câhda Ü1 Ü3
câmın Ü2] câmını Mil2
cân u Ü2] cân AE
ceyş ü Ü2] ceyş-i Ü3
cismini Ü2] cismüñi R2
cürm ü Ü2] cürm-i Ü5 AE
çıkmadın Ü2] çıkmadan Ü1 Ü4 Ü5 R2
R3 Mil1
def -i Ü2] def i AE
dehre Ü5 [dehr-i R2
dehr-i Ü2] dehr ü Ü1 Ü6 R2 R3 Mil1
Mil2
dehr-i Ü2] dehrde AE
dervişe R2] derviş ü Ü1
dest-i Ü2] dest ü Ü1 Ü3 Ü5 Ü6 R2 R3
Mil1
dil ü Ü2] dil AE
dil ü Ü2] dil-i R2
dildäre Ü2] dildârı R2 Mil2
dil-i Ü2] dili AE
dirken Ü2] dir iken AE

diyâr-ı dile Ü2] diyâr-ı dil E
dûr u Ü2] dûr-ı Ü5 AE E
düşer Ü2] düşüp Ü1 Ü5 Mil1
elbet de Ü2] elbet Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1
R2 R3 Mil1 Mil2 N E
eşk ü Ü2] eşk-i R1 R3 E
eylemeyüp Ü2] eylemesün Ü1 Ü3 Ü4
Ü5 Ü6 R1 R2 N AE E
eyler Ü2] eyle AE
Ferhâd u Ü2] Ferhâd AE
fermân-ber Ü2] fermânı Mil1
fermânı Ü2 [fermân-ı Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6
R1 R2 Mil1 Mil2 N AE E
ğamda Ü2] ğamla R1
ğâr Ü2] ğârı Ü3
gelse Ü2 [gelürse Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1
R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E
gerekse Ü2] gerek Ü5
germî-i Ü2] germî Ü3
germiyyet-i Ü2] germiyyet ü Mil1
girânı Ü2] girân AE
göre Ü2 [görme Ü1 Ü5 Mil1 AE
göremez Ü2] göre R1
gören Ü2] görüñ Ü4 R1 N E
görsün Ü2] görsün ki Ü6
gösterem Ü2 [gösterirem Ü1 Ü3 Ü4 Ü5
Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE
ğubârî Ü2] ğubâr R2 AE
güy Ü2] güy u Ü3 Ü6 R1 Mil1 Mil2 N E
gül ü lâlesin Ü2] gül ü lâlesi R1 E
gül ü Ü2] gül R3
gülde Ü2] gülle Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1
R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

güncinde Ü2] güncinden Ü6 E
ḡāce kim Ü2] ḡāce-i Ü1 Ü5 Ü6 R3
Mil1
ḡaberi Ü2] ḡaber R2
ḡadeng-i Ü2] ḡadengi AE
ḡāk-i Ü2] ḡāki AE
ḡār u Ü2] ḡār-ı Ü5
ḡāḡıruma Ü2] ḡāḡırama Ü4
ḡayāline Ü2 [ḡayālūme Ü1 Ü3 Ü4 R2
Mil1
hecr-i Ü2] hecr ü Ü3
hecrüñle Ü2] hecriyle Ü1 Mil1
heft ü çihārdan Ü2] heft çihārdan Ü1
Ü5 Mil1 AE
hevāsı Ü3] hevāyı Ü1
hezārdan Ü2] hezārda Ü5
ḡicābı Ü2] ḡicāb AE
ḡoş-ḡān-ı Ü2] ḡoş-ḡān u Ü1 Ü6 R1
Mil2 AE
ḡūnīn Ü2] ḡūnī Ü1 Ü4 Ü6 R1 R3 Mil1
E
ḡūnīnūñ Ü2] ḡūnīni Ü5
ḡūsn ki Ü2] ḡūsnī ki Ü3 Ü4 N
ḡūsnidür Ü2] ḡūsndür Ü5
içürdi Ü2] içürmiş Ü1 Ü3 R1 R2 R3
Mil1
ide mi Ü2] idemez Ü1
ide Ü2] ider Ü3
ider Ü2] iden Ü4
iderse Ü2] iderse de
idüp Ü2] ider Ü3
iñledüñ Ü2] iñledür Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6
R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E
irgürürseñ Ü2] irgürürsin Ü4 R1 R2 N
E
irişse Ü1] irişseñ Mil1
ister iken Ü5] istedigüñ R2
itdi Ü2] itmiş Mil2
itdükçe Ü2] itdükte Ü1 Ü6 R2
itmede Ü2] itmeden AE
itmede Ü2] itmege Mil1
itmeye Ü2] itme Ü1
ḡadr-i Ü2] ḡadri Ü1 Ü3 Ü5 R2 R3 Mil1
N AE
ḡadrin Ü2] ḡadrini Ü5
ḡahrın Ü2] ḡahrı Ü5
kenāre Ü1] kenār Ü5
Kendüyi Ü2] Kendümi Ü4
kendüyi Ü2] kendüñi R2
ḡıl Ü2] ḡıldı Ü3
kīn ü Ü2] kīn-i Ü3 Ü4 R1 AE E
kūyuña Ü2] kūy ile Mil1
lālezāre Ü2] lālzāre AE
lebüñe Ü2] lebüñi Ü1 Ü3 AE
mācerāsı Ü2] mācerā-yı Ü5
maḡabbet Ü2] maḡabbet ü R1 R2 R3 N
E
maḡām-ı Ü2] maḡāmı R2
meclis-i Ü2] meclisde Ü4
meh-rūnuñ Ü2] meh-rūdan R2
mekrūmetile Ü2] mekrūmetüñle Ü1
Mil1
melāmete Ü2] melāmet Mil2
meş' al Ü2] meş' ale N
mey Ü2] meyi Ü5 AE

mey-i Ü2] mey ü Ü1 Ü3 Ü6 R2 Mil1	olup Ü2] olmadı E
meyüñ Ü2] meyün Mil1	olur Ü2] ola R2
mihir ü vefâ Ü2] mihr-i vefâ R2	pākīze-gūy-ı Ü2] pākīze-gūy u Ü5 Mil2
mihri Ü2] mihr AE	pençe-i Ü2] pençe Ü3 Ü5
mihr-i Ü2] mihr ü Ü1 Ü5 Ü6 R1 R2 Mil2	perīveşi Ü2] perīveş N AE
müje Ü2 [müje-i Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE	perkār-ı cūy Ü2] perkār-ı cūyı Ü1 Ü4 R1 R3 E
müştākda Ü2] müştākdan Ü1 R2 Mil1	pervāzı Ü2] pervāz ey Ü1 Ü3 Ü5 R1 Mil1
nāzı Ü2] nāz AE	pīşīne-i Ü2] pīşīne R2
ne için Ü2] ya n' için Ü1 R1 E	pūd u Ü2] pūd R3 N
neşātuñ Ü2] neşātın Ü5 R2 Mil1 E	pür-tāb u Ü2] pür-tāb-ı Ü3 Ü4 R1 Mil1 N AE
nic'olurmuş Ü2] nice olurmuş AE	pür-tef ü Ü2] pür-tef-i Ü4 AE E
nic'olurmuş Ü2] nice olur R2	rāz Ü2 [rāza Ü4
nigāhe Ü2] nigāhı E	reng ü Ü2] reng-i AE E
nüh Ü2] nüh ü AE	resmi Ü2] resm AE
‘ālemin Ü2] ‘ālemüñ R1 R2 N E	rind Ü2 Mil2 AE [rinde Ü1
‘arz u Ü2] ‘arz-ı Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 Mil1 Mil2 N AE E	rind Ü2] rindi Ü3 Mil1
‘ışık Ü2] ‘ışıkı Ü3 Ü5	ruḥsār Ü2] ruḥsārı E
‘ışkuña Ü2] ‘ışkı ki Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil2 N AE E	rūz Ü2] rūz u Ü3 R2
‘ıyş u Ü2] ‘ıyş Ü1	rūz Ü2] rūz-ı Ü4 Ü6 R1 N E
‘ıyşı Ü2] ‘ıyşın Ü3 R1	rūzgār el Ü5] rūzgāruñ R2
ola Ü2] olup Ü3	rūzgārdur Ü2] rūzgārda Ü3 Ü6 E
ola Ü2] olur Ü1 Ü3 Ü5 Ü6 R1 R3 Mil1 N E	Rüstem ile Ü2] Rüstemde N
olalı Ü2] olalı mı Ü3	rüşdi Ü1] rüşd ü Ü5 Mil1
olduğuñ Ü2] olduğın Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 Mil1 Mil2 N AE E	şabr u Ü2] şabr Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E
olduñsa da Ü2] olduñ ise Ü1 Mil1	şabr u Ü2] şabr-ı Ü4
olmasam Ü3] olmuşum Ü1 Ü4 N	şanma kim Ü2] şanmañ kim Ü1 Ü3 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 N E
olunmaz Ü2] olunca R2	sa‘y u Ü2] sa‘y-ı Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

şayd Ü2] şaydı R2
ser-cümle-i Ü2] ser-cümle R1
ser-i R2] seri AE
ser-sebze Ü2 [ser-sebze-i Ü5 Mil2 N
AE E
servi R2] serv AE
sifle Ü2] sifli Ü5
sīnede Ü2] sīne AE
sirişk-i Ü2] sirişk ü Ü5 R1 Mil1 AE
şunşañ Ü1] şunşa Mil1
süz u tāb Ü2] süz-ı tāb Ü1 Ü4 R3 Mil1
AE
süz-ı Ü2] süz u Ü1 Ü4 Ü6 R1 R2 Mil1
Mil2 E
süzümü Ü2] süz AE
şerī'ati Ü2] şerī'at AE
şikest-i Ü2] şikeste Ü5 Mil2
şī'ār-ı Ü2] şī'ār u Ü1 Ü4 Ü6 R2 R3
Mil1 N
şīve vü Ü2] şīve Ü4
şīve-i Ü2] şīve Ü3 E
ṭab'ı Ü1] ṭab'ı Ü5
teng ü Ü2 [teng-i Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2
R3 Mil1 Mil2 N AE E
tīr-i Ü2] tīr ü Ü5
ṭa'nekārdan Ü2] ṭa'nkārdan AE
ṭurur bu Ü2] ṭurursun Ü6
umulmaz mı Ü2] umulmazdı
vaşluñ Ü2] vaşlın R1 E
vişāl-i Ü2] vişāle Ü5 Ü6 R2 Mil2 AE

yārān Ü2] yārānı Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1
R2 Mil1 Mil2 N AE E
yaşum Ü2] yaşuñ Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1
R2 R3 Mil2 N AE E
yekser Ü2] yekser R1
yeñemezsun Ü2] yeñemezseñ N AE
yıllarla Ü2] yıllarca Ü4 N
yuşarudan Ü3] yuşardan ol
zamān Ü2] zamāne Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6
R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E
zārı Ü2] zār Mil1
zēvķ u Ü2] zēvķ-i Ü4 Mil2 N AE
zēvķı Ü2] zēvķ-i AE
zūlf ü Ü2] zūlf-i Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1
R2 R3 Mil1 Mil2 AE N E
zūlfüñ Ü2] zūlfın Ü1 Ü5 Ü6 R2 R3
Mil1

2. METNİN İMLÂSİ ÜZERİNE

2.1. Metin Tertibiyle İlgili Hususlar ve İşaretler Sistemi

Metnin yazma nüshalardaki varak numaraları sayfa sonunda dipnotta, beyit numaraları ise her beytin yanında verildi.

Metinde geçen özel isimlerin ilk harfi ve başlıklar büyük harfle yazıldı ve özel isimlerden sonra gelen ekler kesme işaretiyle ayrıldı.

Metinde geçen ayetler eğik (italik) karakterler yazıldı. Arapça ibarelerin ve ayetlerin Türkçe karşılıkları dipnotta gösterildi.

Hece ve kelime sonlarında b,c,d sesleri ve zarf-fiil eki (-İp) bazı Türkçe kelimelerde kafiye ve tamlamanın bozulmaması için korunurken (heb) bazı kelimelerde ise korunmadı. Bazı Arapça ve Farsça kelimelerde “c-ç” harflerinin yazımında birlik sağlandı. (gonçe>gonca)

Farsça vâv-ı ma‘dûleler “h’âh” örneğindeki şekliyle yazıldı.

Kafiye düzenini etkilemediği yerlerde geçen yazım yanlışları düzeltildi: ihtiyâr >ihtiyâr gibi.

Divan’da bazı hemzeli yazılması gereken kelimelerin “y” harfiyle yazıldığı görülmektedir. Bu yazım metnin aslının korunması adına muhafaza edildi. qâyil, câyiz gibi.

Âşnâ, âftâb, âsmân gibi kelimeler asıllarına uygun biçimde yazıldı.

Yazı fontu olarak Times Turkish Transcription kullanıldı.

2.2. Vezinle İlgili Hususlar

İsmetî Divanı’nda vezin metin içerisinde her manzumenin başında verildi.

Bazı beyitlerde hecelerin eksik olduğu görülmüştür. Bu durumda eksik kalan hece uzunluğunun olması gerektiği yer belirlendi. Bu sebeple dipnota atama yapmadan metin içinde [...] şekliyle gösterildi. Böylelikle kaç heceye ihtiyaç olduğu tespit edildi.

Veze tasarrufu gereği fazla olan çıkartılması gereken heceler engelli parantez {} içine alındı. Bazı beyitlerde ise eksik bir hece ya da kelime vardır. İlâve edilen heceler veya kelimeler [] köşeli parantez içinde gösterildi.

Bazı manzumelerde rediflerin sadece matla beytinde yazıldığı durumlarda redifler diğer beyitlerde parantez () içine yazılarak gösterildi.

Şeddeli kelimelerin yazımında vezne göre hareket edildi. Һağğ / Һağ-ı gibi.

Zihaf olan hecelerde kelimeler aslına uygun yazıldı: İsmetî, münşî, aşnî gibi.

2.3. Nüsha Farklılıklarının Gösterilmesi ve İmlâyla İlgili Hususlar

On dört nüsha karşılaştırılarak şaire en yakın metin ortaya konulmaya çalışıldı. Nüshalardaki farklılıklar nüshaların kısaltmalarıyla beraber dipnotta verildi.

İstanbul Üniversitesi TY 391/3 (Ü2) nüshası eksiklerin az olması manzumelerin fazlalığı dolayısıyla esas nüsha kabul edilerek metin bu nüshaya göre sıralandı. Burada eksik olan manzumeler diğer yazmalardan alındı.

Nüshaların birinde mevcut manzumenin veya sözcüklerin bulunmadığını göstermek için “-” işareti tercih edildi.

Dipnotlarda yazmalarda aynı mısradaki ayrı rivayetler “ / ” çizgisi ile ayrıldı. Her beytin birinci mısraına a, ikinci mısraına b harfi verildi.

Nüshalardaki vezni ve anlamı bozan bazı sözcük ya da hecelerın yerine en uygun olan tercih edildi. Tercih edilen kelime ya da ekin hangi nüshadan alındığını göstermek için köşeli parantezin iki şekli kullanıldı. Köşeli parantezin açık tarafı tercih edilen nüshayı göstermektedir. zârı Ü2] zâr Mill, rāz Ü2 [rāza Ü4 gibi.

Arapça, Farsça eklerle, birleşik isim ve sıfatların yazımında Prof. Dr. İsmail Ünver’in makalesindeki¹⁸⁹ önerilerine göre hareket edildi.

¹⁸⁹ İsmail Ünver, “eviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *AÜDTCF Türkoloji Dergisi*, C. XI, S. 1 1993, ss. 51-89.

Metin XVII. yüzyıla ait olduğundan dönemin dil özelliklerine bağlı kalınmaya çalışıldı. Bu konudaki çalışmalar dikkate alındı.¹⁹⁰

¹⁹⁰ Bkz: Hayati Develi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar*, Ankara: TDK Yayınları, 1995; Aziz Gökçe, “Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine Dudak Uyumu ve Ünsüz Uyumu”, *Turkish Studies*, Volume 4/3 Spring, 2009, s. 991-1012; Yavuz Kartallıoğlu, “Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?” *Turkish Studies*, Volume 3/6 Fall, 2008, s. 449-470.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
KARŞILAŞTIRMALI METİN

(KASİDE)

1

Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

KAŞİDE DER-NA' T-I HÂBİB-i HÜDÂ 'ŞALLA'LLÂHU ' ALEYHİ
VE'SELLEM'¹⁹¹

Lİ 'İŞMETİ EFENDİ NAZİRE-İ RİZÂYİ EFENDİ'¹⁹²

1. Demdür ki feyż-yâb ola ' âlem bahârdan¹⁹³
Gül-deste-i neşât ola dil rûzgârdan¹⁹⁴
2. Demdür ki ' andelîb-i hoş-âvâze-i çemen
Âgâz-ı nağme eyleye bir tâze kârdan
3. Demdür ki ola hem-eşer-i şavt bülbüle¹⁹⁵
Her nağme çıkmadın daği âgûş-ı târdan¹⁹⁶
4. Demdür ki kâse-i güle üstâd-ı nev-bahâr
Bir bir güher-feşân ola reşk-i hezârdan¹⁹⁷

¹⁹¹ Allah'ın selamı onun üzerine olsun.

K.1: Ü1 16b, Ü2 21b, Ü3 28b, Ü4 1b, Ü5 91b, Ü6 119b, R1 63b, R2 184b, R3 1b, Mill 1b, Mil2 1b, N 37b, AE 1b, E 47a

¹⁹² Başlık: Kaşide Der-Na' t-ı Hâbîb-i Hüdâ Şalla'llâhu ' Aleyhi Ve Sellem li ' İşmeti Efendi Nazîre-i Rîzâyî Efendi Ü2] Na' t-ı Şerîf-i ' İşmeti Efendi Ü4, Na' t-ı Şerîf Mill, Ez- Na' t-ı Şerîf-i ' İşmeti Efendi Rahmetu'llâhi ' aleyh AE, Der-Na' t-ı Hazret-i Seyyidü'l Kevneyn Ve Min Fağrû'l ' Âlemîn Şalla'llâhu Te' âlâ ' Aleyhi Ve Sellem Ü5, Ü6 Na' t-ı Şerîf Hazreti Resüle

¹⁹³ Bu naattan önce (H) nüshasında bir 'Münâcât' mevcut olup, bu nüsha temin edilemediği için şiir buraya kaydedilmedi. Söz konusu şiir Haluk İpekten'in kitabında 'Münâcât' başlığı altında yer almaktadır.

¹⁹⁴ 1b ola Ü2] ala Ü1 Ü3 Ü6 Mill N

¹⁹⁵ 3a ola Ü2] – R2

¹⁹⁶ 3b çıkmadın Ü2] çıkmadan Ü1 Ü4 Ü5 R2 R3 Mill

¹⁹⁷ 4b bir bir Ü2] yer yer Ü4 AE / güher-feşân Ü2] güher-nişân R2 Mill / reşk-i Ü2] eşk-i Ü1 Ü4 Ü6 R1 R2 R3 Mill N E

5. Demdür ki bir adeh mey-i nāb eyleye alāş
Dāmān-ı çeşm-i nergisi dest-i umārdan¹⁹⁸
6. Demdür ki keyf-i sāgar-ı pīşine-i bahār¹⁹⁹
Bī-gāne-sāz-ı fikr ola encām-ı kārdan
7. Demdür ki sihrkārī-i gül-onca-i emen
Şad mihr göstere nemed-i ākdārdan²⁰⁰
8. Demdür ki şu^c le-iz ola kibrit-i āftāb
Sünbül sefid-gün ola dūd-ı buārdan
9. Demdür ki kār-sāz ola ressām-ı nev-bahār
Perkār-ı cūy almaya hemvāre kārdan²⁰¹
10. Demdür ki fāriğ olmaya nessāc-ı bād-ı şubh
ārā-yı cūda keşmekeş-i pūd u tārdan²⁰²
11. Demdür ki meyl-sāz-ı erāğān olup nesīm²⁰³
Şad-şem^c -i şu^c le-güster ola ārzārdan²⁰⁴
12. Demdür ola hezār ^c arağ-riz-i cām-ı gül²⁰⁵
Her lağza lü³lü-i müje-i eşk-bārdan²⁰⁶

¹⁹⁸ 5b nergisi Ü2] ter gibi R2

¹⁹⁹ 6a pīşine-i Ü2] bīşine-i Ü3, pīşine R2

²⁰⁰ 7b ākdārdan Ü2] ākdārdan Ü1 Ü3 Mil1

²⁰¹ 9b perkār-ı cūy Ü2] perkār-ı cūyı Ü1 Ü4 R1 R3 E, bir kār-ı cūy Ü3, bir kār-ı cūyı Ü5 E

²⁰² 10b pūd u Ü2] pūd R3 N

²⁰³ 11a mey Ü2] – Ü4 R1 N E

²⁰⁴ 11b ārzārdan Ü2] ār u zārdan Ü4 AE

²⁰⁵ 12a demdür ola hezār Ü2] demdür k'ola hezār Ü1 Ü6 Mil1, demdür ki ola hezār Ü4 R1 R3 N, demdür bülbul ola Ü3

²⁰⁶ 12b her Ü2] bir Ü1 Mil1 / lü³lü-i Ü2] lüle-i Ü3 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil2 N, lüle Ü4, ola Ü1, olmaya Mil1 / müje Ü2 [müje-i Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE

13. Demdür ola benefşe ser-efgende-i hiçâb²⁰⁷
Mestâne cünbiş-i gül ü âvâz-ı hârdan²⁰⁸
14. Demdür şu resme ebr-i bahâr ola reşha-rîz²⁰⁹
Gül ittikâ-yı şâh ide havf-ı ‘ işârdan²¹⁰
15. Demdür tehî piyâle-i hum-hâne-i çemen
Reng iktisâb olup mey-i âteş-‘ izârdan²¹¹
16. Tahrîr-sâz-ı nağme ola muṭrib-i hezâr²¹²
Pâkîze böyle bir ğazel-i âbdârdan
17. Güller bitürse bād-ı emel köhne hârdan
Geçmez hezâr-ı dil güneh-i rûzgârdan²¹³
18. Dil güşe-gîr-i ‘ uzlet ü ol nev-bahâr-ı nâz²¹⁴
Gelmez mişâl-i serv leb-i cüybârdan
19. Da‘ vetde ol perîveşi âhum buhûr ile²¹⁵
Çıkmaz egerçi dâ’ire-i i‘ tizârdan²¹⁶
20. İtmekde nağd-i şabrı telef şâhid-i hevâ
Çün sîm-i eşk ceyb-i dil-i der-kenârdan²¹⁷

²⁰⁷ 13a demdür ola Ü2] demdür ki ola Ü4 R1 AE E

²⁰⁸ 13b gül ü Ü2] gül Ü5 / âvâz-ı Ü2] âzâr-ı Ü1, envâr-ı AE

²⁰⁹ 14a demdür Ü2] demdür ki AE / şu resme Ü2] şûriş-i AE / reşha-rîz Ü2] reşha-ğîz R2, reşhâdâr Mil1

²¹⁰ 14b ‘ işârdan Ü2] ğubârdan Ü4 R1 N E

²¹¹ 15b iktisâb Ü2] el-hayât R2 / olup Ü2] olur Ü1 Mil1, oldı E

²¹² 16a tahrîr Ü2] tahrik Ü3 Ü4 R1 R3 N E

²¹³ 17b güneh-i Ü2] gene Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 R1 R2 Mil1 N E, yine ol Ü6, yine R3

²¹⁴ 18a ‘ uzlet ü ol Ü2] evvel Ü3, ‘ uzlet olup R2, ‘ uzlet ol N AE / nev-bahâr-ı nâz Ü2] nev-nihâlden Mil1

²¹⁵ 19a perîveşi Ü2] perîveş N AE

²¹⁶ 19b i‘ tizârdan Ü2] i‘ tibârdan R1 E

²¹⁷ 20b sîm-i Ü2] sîb-i R2

21. Peymāne-baḥş-i ʿ işķ olalı dest-i ḥüsn-i nāz²¹⁸
Ĝaltān külāh-ı şabr ser-i ihtiyārdan²¹⁹
22. Bī-bāk nūş-ı bāde-i peymāne-i cünün
Olmaz şikeste dil ḥired-i ʿ taʿ nekārdan²²⁰
23. Bir dil ki cām-ı ʿ işķla mest-i müdām ola
Gül-günedār-ı şerm ola mı reng-i ʿ ārdan²²¹
24. Bir dil ki hem-nişīn-i neşāt-ı vişāl ola
Ḥaz̄z eylesün mi ğam gibi bir yādigārdan
25. Bir dil ki zūr-ı ʿ işķla zār u nizār ola²²²
Düşmez hilālveş nażar-ı iʿ tibārdan
26. Bir dil ki āšnā-yı tarīķ-i niyāz ola
Ḥarf-i cevāz alur dehen-i zīnhārdan²²³
27. Bir dil ki ḥār-zār-ı gülistān-ı şevķ ola²²⁴
Ser-māye-i tebessüm alur girye-zārdan²²⁵
28. Bir dil ki dūr-bīn ola mānende-i ḥired
Naķş-ı şafā görür şuver-i intizārdan²²⁶
29. Bir dil ki şevķına çeke ʿ işķuñ mey-i niyāz²²⁷
Zībā turunc büse alur laʿ l-i yārdan

²¹⁸ 21a olalı Ü2] ola mı Ü3 / nāz Ü2] yār Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1 R2 Mil1 N AE E

²¹⁹ 21b ihtiyārdan Ü2] ihtiyārdan N AE

²²⁰ 22b ʿ taʿ nekārdan Ü2] rüzgārdan Ü1, ʿ taʿ nkārdan AE

²²¹ 23b reng-i ʿ ārdan Ü2] reng-i ḥārdan Ü1 Mil1

²²² 25a zūr-ı Ü2] sūz-ı Ü1 Ü4 R1 R3 Mil1 N E, derd-i Ü3, zerd ü Ü6 R2 Mil2 / nizār Ü2] hezār Ü1

²²³ 26b alur Ü2] olur Ü1 Mil1

²²⁴ 27a ḥār-zār-ı Ü2] ḥāne-zār-ı Ü1 Ü4 Ü6 R1 N, ḥāne-zād-ı R2

²²⁵ 27b alur Ü2] olur Ü1 Ü5 Mil1 AE

²²⁶ 28b şafā görür şuver-i Ü2] şuver görür nażar-ı E / görür Ü2] görür yine Mil2

²²⁷ 29a şevķına Ü2] ʿ işķına Ü6

30. Bir dil ki hem-piyāle-i Cemşid-i ʿışk ola
Bāc-ı neşāṭ alur keder-i rūzgārdan²²⁸
31. Olmaz güsiste ḥalka-i bezm-i şarāb-ı ʿışk²²⁹
Cām-ı sipihr fāriğ olunca güzārdan
32. Heb cürʿ a-i maḥabbet-i şahbā-yı ʿışkdur²³⁰
Rizān olan bu kāse-i mīnā-nigārdan²³¹
33. Heb ʿışkdur murād-ı ḥarīfān-ı bezm-i mül²³²
Cām-ı şafā-şīʿār-ı mey-i ḥoş-güvārdan²³³
34. Heb ʿışkdur peyām-ı neşāṭ-āver-i hezār
Şūrīde şāhid-i gül-i nev-iştihārdan²³⁴
35. Heb ʿışkdur şirāre-zen-i ḥānmān-ı gül²³⁵
Heb ʿışkdur gelen nefes-i nev-bahārdan
36. Heb ʿışkdur hezār-ı dili nağme-sāz iden
Gül-berg-i naʿt-ı zāt-ı nübüvvet ü jārdan²³⁶
37. Şāh-ı rüsül ki zāt-ı nübüvvet-penāhidur²³⁷
Ser-cümle-i murād bu heft ü çihārdan²³⁸

²²⁸ 30b keder-i Ü2] güzer-i Ü4 R1 N E

²²⁹ 31a güsiste Ü2] şikeste Ü4 R1 N AE E / şarāb-ı ʿışk Ü2] şarāb-ı mül Ü6

²³⁰ 32a maḥabbet-i Ü2] maḥabbet ü R1 R2 R3 N E, ḥaḳīkat-i Ü1 Mil1

²³¹ 32b mīnā-nigārdan Ü2] mīnā-kārdan R3

²³² Bu beyit (Ü3) (Ü4) (R1) (AE) (E) nüshalarında yoktur.

²³³ 33b şīʿār-ı Ü2] şīʿār u Ü1 Ü4 Ü6 R2 R3 Mil1 N

²³⁴ 34b şāhid-i Ü2] şāh-ı AE

²³⁵ Bu beyit (Ü5) (Ü6) (AE) nüshalarında yoktur.

²³⁶ 36b nübüvvet ü jārdan Ü2] nübüvvet-medārdan Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 N E, nübüvvet-derārdan Mil2 AE

²³⁷ 37a nübüvvet Ü2] risālet Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 N E

²³⁸ 37b ser-cümle-i Ü2] ser-cümle R1 / heft ü çihārdan Ü2] heft çihārdan Ü1 Ü5 Mil1 AE

38. Şāh-ı rūsül ki peyk-i sepük-pā-yı da' veti²³⁹
Döndürdi rü-yı mihri ser-i reh-güzārdan²⁴⁰
39. Şāh-ı rūsül ki himmeti bir şāh-ı köhneyi
Kıldı nihāl ravza-i dārü'l-ķarārdan²⁴¹
40. Ol şeb ki irdi da' vete Rūhü'l-emīn ile
Kaşr-ı vişāl-i heft münakkaş izārdan²⁴²
41. Ser-tābe-pāy ğarķa-i emvāc-ı feyz olup
Mevvāc-ı baħr-ı nūr-ı tecellī-şī' ārdan
42. İzn-i nüzül ile olıcaķ soñra müsteķāb²⁴³
Geldi bu penç tuħfe ile Dāddārdan²⁴⁴
43. Ħalvet-nişīn-i ğār ki bulmaz reh-i duħūl²⁴⁵
Ħaşmı cevāb-ı ye 's alup perdedārdan²⁴⁶
44. Leb-teşnegānı eyledi sīrāb-ı cū-yı feyz
Ser-lüle-i benān-ı kef-i çeşmedārdan²⁴⁷
45. Eyler nişār cünbiş-i dest-i mehābeti²⁴⁸
Naķd-i metāneti kemer-i kūhsārdan²⁴⁹

²³⁹ Bu beyit (Mil1)'de yoktur.

²⁴⁰ 38b mihri Ü2] mihri AE

²⁴¹ 39b nihāl Ü2] ķarār AE

²⁴² 40b vişāl-i Ü2] vişāle Ü5 Ü6 R2 Mil2 AE

²⁴³ 42a İzn-i nüzül Ü2] ezden Ü3

²⁴⁴ Bu beyit (Ü5) ve (AE)'de yoktur.

²⁴⁵ 43a ğār Ü2] ğarı Ü3

²⁴⁶ 43b alup Ü2] olup Mil1

²⁴⁷ 44b Ser-lüle-i Ü2] Her lüle R1 E / çeşmedārdan Ü2] çeşmebārdan Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2
N AE E, çeşmesārdan Ü1

²⁴⁸ 45a Eyler Ü2] İde Ü4

²⁴⁹ 45b metāneti Ü2] ħayātı Ü1 Mil1

46. Eyler izāle bāng-i bülend-i hükümeti
 H̄āb-ı girānı h̄aşıyet-i köknārdan²⁵⁰
47. Eylerse tīg-ı qahrını der-kār hakk ider
 Harf-i vifākı şafha-i leyl ü nehārdan²⁵¹
48. Olsa nesīm-i Ka^ç be-rev-i luṭfi feyz-baḥş
 Güller biterdi her yaña vādī-i nārdan²⁵²
49. Fersüde olmayınca per-i şāh-bāz-ı çarḥ
 Şayd-efken-i şerī^ç ati qalmaz şikārdan²⁵³
50. Heb nağme-senc-i midḥati eczā-yı rūzgār
 Āvāze-i şenāsı gelür her diyārdan
51. Tarz-āšnā-yı naqş-ı şenāsı olursa dil²⁵⁴
 Üstād-ı feyz-i pür-meded-i Kirdgārdan²⁵⁵
52. Hıdmet-güzār-ı na^ç tı olup hāme-i zebān²⁵⁶
 Şad tevbe-i naşūḥ ide cürm-i qarārdan²⁵⁷
53. Hāmem revān ider ise ta^ç dād-ı medḥine²⁵⁸
 Āb-ı ḥayātı micmere-i yem-nişārdan²⁵⁹

²⁵⁰ 46b girānı Ü2] girān AE

²⁵¹ 47b vifākı Ü2] vefāyı Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 N AE E

²⁵² 48b biterdi Ü2] bitürdi AE E

²⁵³ 49b şerī^ç ati Ü2] şerī^ç at AE

²⁵⁴ 51a naqş-ı şenāsı Ü2] medḥ ü şenāsı Ü3

²⁵⁵ 51b Kirdgārdan Ü2] rūzgārdan Ü1

²⁵⁶ 52a Hıdmet-güzār-ı Ü2] Hıdmet-zebān-ı Ü4 R1 N E / hāme-i Ü2] nāme-i Ü4 R1 Mil1 N E, hāne-i Ü3

²⁵⁷ 52b ide Ü2] eyle Mil1

²⁵⁸ 53a revān Ü2] güzār Ü4 R1 N E / ider ise Ü2] iderse de Ü1 Ü4 R1 R3 Mil1 Mil2 N E, iderse Ü3 Ü5 Ü6 R2 AE / ta^ç dād-ı Ü2] Bağdād-ı Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1 R2 Mil1 Mil2 N E

²⁵⁹ 53b Āb-ı ḥayātı Ü2] Āb-ı ḥayāl-i Ü4 R1 R2 R3 N E

54. Ol sâde-dil gedâ gibi kim feyz-ḥ'âh olur²⁶⁰
Yek kûze âb-ı tîre ile şehryârdan²⁶¹
55. Maḫşûd ḥâk-pâyine bir intisâbdur
Ḳadr-i bülend-i dest-res-i iḳtidârdan²⁶²
56. Ümmîd odur ḥalâş ola dâmân-ı cân u dil²⁶³
Dest-i nesîm-i mekremetile gubârdan²⁶⁴
57. Oldum nişâne ta' ne-i seng-i melâmete²⁶⁵
Nâ-sâz-kârî-i dil-i nâ-hüşyârdan
58. Cân beste çeşm-i ḥ'âbgeh-i ḡaflet-âverî²⁶⁶
Dil mest bâde-i heves-i nâ-güvârdan
59. Yâ Rab âb-ı çeşm-i nedâmet-sirişk-i dil
Maḥv it gubâr-ı cürmi ten-i ḥâksârdan
60. Yâ Rab be-tâb-ı sîne-i âteş-dilân-ı ' ışḳ²⁶⁷
Bî-gâne kıлма şem' -i ümîdüm şirârdan
61. Yâ Rab be-dâm-sâzî-i zülf eyleme cüdâ
Murğ-ı nigâhı lâne-i ebrû-yı yârdan
62. Yâ Rab be-sîne-çâki-i ḥüsn eyle vâ-rehâ²⁶⁸
Reng-i ḥicâbı rû-yı dil-i şermsârdan²⁶⁹

²⁶⁰ 54a olur Ü2] ola R2

²⁶¹ 54b Yek Ü2] Biñ R1R3 N / ile Ü2] – Ü4

²⁶² 55b Ḳadr-i Ü2] Ḳadri Ü1 Ü3 Ü5 R2 R3 Mil1 N AE, Ḳıldı Ü4 R1 N E

²⁶³ 56a Ümmîd odur Ü2] Ümmîddür Ü3 Ü4 R1 N E / cân u Ü2] cân AE

²⁶⁴ 56b mekremetile Ü2] mekremetüñle Ü1 Mil1

²⁶⁵ 57a melâmete Ü2] melâmet Mil2

²⁶⁶ 58a ḥ'âbgeh-i Ü2] ḥübgeh-i R1

²⁶⁷ 60a be-tâb-ı Ü2] be-şân-ı Ü4 R1 N E

²⁶⁸ 62a be-sîne-i Ü2] [be-sîne Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

²⁶⁹ 62b ḥicâbı Ü2] ḥicâb AE

63. Yā Rab be-evvelin-sebak-ı hāne-i ezel
Kıl nükte-gir-i tab' umı ser-levh-i kardan²⁷⁰
64. Ser-levh-i na' t-ı naş-ı cemāl-i peyāberi²⁷¹
Kim hırz-ı cān-ı ümmet imiş havf-ı nardan²⁷²
65. Eyler halās zıll-ı livā-yı ' ināyeti
Süzān-ı haşrı germi-i rüz-ı şümardan²⁷³
66. Benden senā-yı zātına şad-şevk ' İşmeti
İlhām-ı luţf-ı hażret-i Āmirzgardan
67. Tā reşg-i mülk-i Çin ide sūdāger-i nesim
Dükkān-ı bāğ-ı nāfe-i müşk-i Tatardan
68. Şad-kāfile taḥiyyet ü teslīm ola revān
Ol zāt-ı bā-kemāle şığār u kibardan²⁷⁴

2

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Kulum ammā efendüm pādişāh-ı dīn-penāhumdur²⁷⁵
Ki gerdün dergeh-i rü-māl der-i efdāl-h'āhumdur

²⁷⁰ 63b Kıl Ü2] Kıldı Ü3 / nükte-gir-i Ü2] nükte gibi Ü1 Mill

²⁷¹ 64a cemāl-i Ü2] hayāl-i Ü1 Mill

²⁷² 64b havf-ı nardan Ü2] harf-ı nardan Ü4, harf-ı tardan R1 N E

²⁷³ 65b germi-i Ü2] germi Ü3 / rüz-ı Ü2] rüz u Ü4

²⁷⁴ 68b bā-kemāle Ü2] pür-kemāl Ü1 Mill

²⁷⁵ Bu kasideden önce (H) nüshasında iki şiir daha mevcuttur fakat bu nüsha temin edilemediği için şiirler buraya kaydedilmedi. Söz konusu şiirler Haluk İpekten'in kitabında 'Na't' ve 'Der-Medh-i Çār-Yār-ı Güzin' başlıkları altında yer almaktadır.

2: - Ü2, R2 186b

2. Ebu'l-feth ol şeh-i Sulṭān Meḥemmed Hān-ı ğāzī kim
Sa' ādetdür ki dergāhı hemīşe busegāhumdur
3. Şu' ā' in mihr o şāhenşāha pāy-nizār idüp dir kim
Fürūgum pertev-i zerrīn-rikāb-ı pādişāhumdur
4. Aña dirse sezādur ol şehinşāh-ı cihān-perver
Şehān fermān-revāna naqş-ı na' l encüm sipāhumdur
5. Benüm devletlü hünkārüm eger luṭf eyleyüp dirseñ
Ḳapumda 'İşmeti eski Ḳulumdur medḥ-ḥ'āhumdur
6. Yeter ser-māye-i 'izz ü şeref bu 'abd-ı nā-çize
Hemān dünyāda maḳşūdum budur Mevlā güvāhumdur
7. Serir-i salṭanatda zāt-ı pākūñ üstüvār olsun
Du' ā-yı devletüñ her çend vird-i şubḥgāhumdur

3²⁷⁶

Fe' ülün Fe' ülün Fe' ülün Fe' ül

1. Ebu'l-feth Sulṭān Meḥemmed k'odur
Sipih-āstān şāh-ı gerdün-veḳār
2. O sulṭān-ı ğāzī ki dergāhına
Yüzün görmege teşne şad tācdār
3. Daḥi görmedi dide-i rüzgār
Feridün-meniş böyle bir şehryār

²⁷⁶ 3: - Ü2, R2 201a

4. Zamānında āsūde ḥalk-ı cihān
Vücūdle ma' mūre ū diyār
5. Kimūñ cānı var doḡuna kimseye
Meger zūlf-i yāre nesīm-i bahār
6. Rikāb-ı hümāyūnına cezb idüp
Bu eski ḡulın itdi bā-i' tibār
7. Ḥaṭādan Ḥudā ḥıfz idüp zātını
Serir-i sa' ādetde ide ber-ḡarār

(GAZELLER)

İBTİDÂ-İ ĞAZELİYYÂT ‘İŞMETİ EFENDİ RAHMETULLÂH²⁷⁷

1

Mefâ‘ ilün Fe‘ ilâtün Mefâ‘ ilün Fe‘ ilün

1. İderdi merhamet ol ğamzekâr-ı nâz baña²⁷⁸
Vireydi baht eger fırsat-ı niyâz baña²⁷⁹
2. Zebân-ı lâlümi bî-gâne-i niyâz itdi²⁸⁰
Cefâlar eyledi bu çarh-ı hîle-bâz baña²⁸¹
3. Neden bilürdi dil âyîn-i bezm-i dildârı
Açılmasaydı eger perdedâr-ı râz baña²⁸²
4. Nigâh-ı mihr-i vefâ zanneder gören ammâ²⁸³
Ne güçeler ider ol çeşm-i fitne-sâz baña
5. Henüz ‘İşmetiyâ mest-i cām-ı pîşînüm²⁸⁴
Neler şunar daği sâķî-i dil-nüvâz baña²⁸⁵

²⁷⁷ Başlık: İbtidâ-i Ğazeliyyât-ı ‘İşmeti Efendi Rahmetullâh Ü2] İbtidâ-i Ğazeliyyât Ü4, Harfü'l-Elif Ü6 E, Fi Harfe'l-Elif Mil1, Ğazeliyyât Mil2, Ğazeliyyât-ı Merhûm ‘İşmeti Efendi AE

G.1: Ü1 18a, Ü2 23b, Ü3 31b, Ü4 3b, Ü5 92b, Ü6 121b, R1 66b, R2 186b, R3 3b, Mil1 3b, Mil2 3b, N 39a, AE 4b, E 47b

²⁷⁸ 1a ol Ü2] ey R1 N E

²⁷⁹ 1b fırsat Ü2] ruşat Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

²⁸⁰ 2a lâlümi Ü2] - Ü1

²⁸¹ 2b çarh-ı Ü2] şabr-ı Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 N E, baht-ı Mil2

²⁸² 3b Açılmasaydı Ü2] Açılmayaydı Ü5

²⁸³ 4a mihr-i Ü2] mihr ü Ü1 Ü5 Ü6 R1 R2 Mil2 E / gören Ü2] görün Ü4 R1 N E

²⁸⁴ 5a mest-i cām-ı pîşînüm Ü2] cām-ı bezm-i pîşînüm Ü3 Ü4 R1 N E

²⁸⁵ 5b Neler Ü2] Sâĝar Ü5

Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Hün-āb-ı dil ki dīde-i giryāne çıkdı heb
Emvāc-ı derd sāhil-i dermāne çıkdı heb
2. Zīr-i zemīn-i sīnedeki rīze seng-i ğam²⁸⁷
Seyl-āb-ı eşk-i çeşmile meydāne çıkdı heb
3. Bir kārīvān ki eyledüm andan ümīd-i feyz²⁸⁸
Peymāne-i ' azīz ile mestāne çıkdı heb²⁸⁹
4. Hün-ı cigerle besledüm ol naḥl-i nāzı ḥayf²⁹⁰
Bār-ı vişāli bir iki nā-dāne çıkdı heb
5. Tūmār-ı ğamda' İşmetiyā ḥātem-i dilūñ²⁹¹
Naḫş-ı ḥired-firībi ğarībāne çıkdı heb²⁹²

G.2: Ü1 18a, Ü2 23b, Ü3 31b, Ü4 3b, Ü5 92b, Ü6 121b, R1 66b, R2 186b, R3 3b, Mil1 4a, Mil2 4a, N 39a, AE 4b, E 47b

²⁸⁶ Başlık: Fī'l-Bā Ü2] Fī Ḥarfe'l-Bā Ü4 Mil1, Ḥarfü'l-Bā Ü5 Ü6 E

²⁸⁷ 2a Zīr-i zemīn-i sīnedeki Ü2] Zīb-i zemīn-i sīne olanı Ü6

²⁸⁸ 3a Bir Ü2] Her Ü3 / kārīvān Ü2] kārīvān Ü4 R2 Mil1, kārīvān R1 E / andan ümīd-i Ü2] idem āb-ı Mil1

²⁸⁹ 3b ' azīz Ü2] ğurūr Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

²⁹⁰ 4a nāzı Ü2] nāz AE / ḥayf Ü2] kim Mil1

²⁹¹ 5a ğamdaÜ2] ğamla R1

²⁹² 5b ḥired-firībi Ü2] ḥired-zemīni Mil1

Nazîre-i 'İşmetî²⁹³

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

1. Dilâ sulţân-ı ' işkuñ bendesi bāy u gedādur heb
Yanında en gedā kemter ğulāmı pādişādur heb
2. Hemān ben bende mi şanduñ o māhuñ zülfine bende
Kemend-i zülf-i yāre ħalk-ı ' ālem mübtelādur heb
3. Murāduñ ' aksine devr itse ğam çekme felek dāyim
Bu çarħuñ vaşfi erbāb-ı dile çün nā-sezādur heb
4. Ser-i kūyuñda ' āşıklar n'ola āh u fiġān itse²⁹⁴
Şehā erbāb-ı ' işkuñ cümlesi ehl-i hevādur heb
5. ' Aceb mi ' İşmetî biz zulmet-i ğamdan ħalāş olsağ²⁹⁵
O māhuñ mihr-i ruhsāriyle ' ālem pür-ziyādur heb

ĤARFÜ'T-TĀ

Mef' ulü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ulün

1. ' Işğ içre ne dervişe ne ħod şāhe niyāz it²⁹⁶
Her kār ki düşvār ola Allāhe niyāz it

G.3 - Ü2, R2 201b, AE 4b derkenarda

²⁹³ Başlık: - Ü2 [AE

²⁹⁴ 4a Ser-i R2] Seri AE

²⁹⁵ 5a biz R2] bir AE

G.4: - Ü2, Ü1 18a, Ü5 92b, R2 8b, Mil1 4b

²⁹⁶ 1a dervişe R2] derviş ü Ü1

2. Kıl āh-ı seḥergāhuñı ser-māye-i maḳşūd²⁹⁷
Mānend-i şabā bir gül-i nev-cāhe niyāz it²⁹⁸
3. Bir zevḳde yüz cām ile bir dem meded ey şevḳ
‘Özr ile gelen her ğam-ı cāngāhe niyāz it
4. Ser-rişte-i ümmīdūñ eger olsa da pür-pīç
Bir ‘uḳde-güşā ‘ārif-i āgāhe niyāz it²⁹⁹
5. Ol şūḥ bugün ‘İşmetiyā seyre çıkarmış³⁰⁰
‘Uşşāḳla var sen de ser-i rāhe niyāz it

5

Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün

1. Dil mest zülf-i yārda feryād u āh mest
Ehl-i hevā hemīşe olur şāmgāh mest
2. Bir dem müyesser olmadı huşyārī-i ferāğ
Geh pür-ḥumār bu dil-i āvāre gāh mest
3. İtdi nişāne ta‘ne-i aġyāre sīnemi
Bed-mestlikler eyledi baḥt-ı siyāh-mest
4. Her mū-yı sīne bāde-i miḥnetle ser-girān
Tā cür‘a ile olurımış her giyāh mest³⁰¹

²⁹⁷ 2a āh-ı seḥer-gāhuñı Ü1] vaḳt-ı seḥer kāse-i R2

²⁹⁸ 2b bir R2] her Ü1 Ü5 Mill

²⁹⁹ 4b ‘uḳde-güşā R2] ğuşşa-güşā Ü1

³⁰⁰ 5a çıkarmış R2] gidermiş Ü1 Mill

G.5: - Ü2, Ü1 18a, Mill 3b

³⁰¹ 4b her Ü1] – Mill

5. İsbāt-ı ʿışk eylemedi baña ʿİşmeti
Daʿvâ olur mı şıdķ olunca güvâh mest

ḤARFÜ'D-DÂL

6

Feʿilâtün Mefâʿilün Feʿilün

1. Kûh-ı ğam içre olmasam Ferhâd³⁰²
O lebi şîrîn eylemez beni yâd³⁰³
2. Murğ-ı dil dâm-ı zülfine düşdi
İde mi kuşca cānumı âzād
3. Dil-i bî-çâre bezm-i ʿışkında
Nâyveş tırmayıp ider feryâd
4. Böyle ʿâlî-ķader güzel olmaz
Ķatı yuķarudan boyı şimşâd³⁰⁴
5. İder ʿışķı hevâsı âhır-ı kâr³⁰⁵
Hırmen-i ʿömri ʿİşmeti ber-bâd³⁰⁶

G.6: - Ü2, Ü1 18a, Ü3 31b, Ü4 3b, Ü5 92b, R1 66b, N 39a, E 47b

³⁰² 1a olmasam Ü3] olmuşum Ü1 Ü4 N

³⁰³ 1b O Ü3] Oİ Ü4

³⁰⁴ 4b yuķarudan Ü3] yuķardan ol Ü1 N

³⁰⁵ 5a hevâsı Ü3] hevâyı Ü1

³⁰⁶ 5b ʿömri Ü3] şabrı Ü1 Ü4 Ü5 N

ḤARFÜ'R-RĀ

7

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Bezme rindān mey-i sāğarla keder virmezler³⁰⁷
Āftāb olsa gelen meclise yer virmezler
2. Şehr-i ' iŝkuñ ezeli resmi budur kim anda³⁰⁸
Şeb-i deycür-ı ğama táb-ı seher virmezler
3. ' Işk da' vāsın idenler zürefādur şimdi
Her cefā-cū güzelüñ yolına ser virmezler
4. Hūbdur ŝoĥbet-i yārān ne kaçarsun zāhid³⁰⁹
Saña sāğar yerine hūn-ı ciger virmezler
5. ' İşmeti ser-zeniş-i dehre taĥammül nice bir
Derd-i ħahrın çekene ' ömr-i dīger virmezler

8

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Hemīŝe kendüyi dil böyle nāl idüp n'eyler³¹⁰
Viŝāle çāre bulunmaz ħayāl idüp n'eyler

G.7: Ü1 19b, Ü2 24a, Ü3 32a, Ü4 4a, Ü5 92b, Ü6 122a, R1 67a, R2 188a, R3 4a, Mill 7b, Mil2 4a, N 39a, AE 4b, E 47b

³⁰⁷ 1a mey-i Ü2] mey ü Ü1 Ü3 Ü6 R2 Mill / keder Ü2] güzer Ü3 R1 E

³⁰⁸ 2a Şehr-i Ü2] Süz-ı Ü6 / resmi Ü2] resm AE

³⁰⁹ 4a ŝoĥbet-i yārān Ü2] meclis-i rindān N

G.8: Ü1 20a, Ü2 24a, Ü3 32a, Ü4 4a, Ü5 92b, Ü6 122a, R1 67a, R2 187b, R3 4a, Mill 7b, Mil2 4a, N 39a, AE 5a, E 47b

³¹⁰ 1a nāl Ü2] bāl Mill

2. Nüvîd-i luţf  ururmuş nesîm la  linden³¹¹
O genc-i r za a ılmaz su  al id p n'eyler³¹²
3. Naz r olur mı felekde meger o ebr ya³¹³
Hil l  addini b -h de d ll id p n'eyler
4. O Şeh-suv r ider  unki bir nig h  dir ĝ³¹⁴
Varup rik bına dil r y-m l id p n'eyler
5. Ser-i rehinde g r p   Őmet -i z r  dimiŐ³¹⁵
Bilinmed k nesi var   arz- al id p n'eyler

9

Mef  il n Fe' il t n Mef  il n Fe' il n

1. Dil n g rince o Őu ı nice  ar r   alur
O m h-p reyi kim g rse i tiy r   alur
2. Kem l-i Őev ıla girdi reh-i ma abbete dil
Giderse b yle bulup  in-i z lf   y r   alur³¹⁶
3.   Aceb ki b yle ser-end z-ı mest iken nergis³¹⁷
Yine elinde biraz c m-ı zer-nig r   alur³¹⁸

³¹¹ 2a  ururmuş  2] Şorarmış  1  3  4  5  6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

³¹² 2b r z  2 [r za  4

³¹³ 3a o  2] ol  3  6 N

³¹⁴ 4a  unki bir nig h   2] bir nig h   unki  3  6

³¹⁵ 5a z r   2] z r Mill

G.9:  1 18b,  2 24a,  3 32a,  4 4a,  5 93b,  6 122a, R1 67b, R2 189a, R3 4a, Mil1 4b, Mil2 4b, N 39b, AE 5a, E 48a

³¹⁶ 2b z lf    2] z lf-i  1  3  4  5  6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 AE N E

³¹⁷ 3a ser-end z-ı mest  2] mest-i ser-end z  4

³¹⁸ 3b biraz  2] hez r  3

4. Bahār-ı devleti qalmaz giçer gülüñ ammā
Dil-i hezārda āzār-ı zaḥm-ı ḥārı qalur
5. Ğurūr-ı ḥüsni qosun yār ‘ İřmeti o meyüñ³¹⁹
Zamān olur ki gider neşvesi ḥumārı qalur

10

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Fenāsin ‘ ālemüñ güş itmeyüp efsāne řanmıřlar³²⁰
Cem ü Key ‘ işret-i yek-rüzeyi āyā ne řanmıřlar³²¹
2. Kitāb-ı ḥüsnden ḥarf-ı vefāyı eylemişler ḥakk
Anı nā-āřnāyān-ı hevā bī-gāne (şanmışlar)
3. Bu demde zevķ u řādī ḥāḫıra gelmek umulmaz mı³²²
Meger dil ḥānesin vīrān görüp mey-ḥāne (şanmışlar)
4. O ser-keş baķmayup ‘ uřřāķa geçmiş kīn ü naḥvetle³²³
Anı ol sāde-levḥān řīve-i mestāne řanmıřlar³²⁴
5. Gelüp bī-bāk rū-māl eylemiřsin pā-yı dildāre³²⁵
Seni meclisde yārān ‘ İşmeti dīvāne şanmışlar

³¹⁹ 5a meyüñ Ü2] mehüñ Ü1 Mil1

G.10: Ü1 19b, Ü2 24b, Ü3 32b, Ü4 4a, Ü5 94a, Ü6 122b, R1 67b, R2 188a, R3 4b, Mil1 7a, Mil2 4b, N 39b, AE 5b, E 48a

³²⁰ 1a ‘ ālemüñ güş itmeyüp Ü2] güş idüp bu ‘ ālemüñ N / itmeyüp Ü2] eyleyüp Ü3

³²¹ 1b āyā Ü2] ammā Ü3

³²² 3a zevķ u Ü2] zevķ-i Ü4 Mil2 N AE / umulmaz mı Ü2] umulmazdı Ü3 Ü5 Ü6 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

³²³ 4a kīn ü Ü2] kīn-i Ü3 Ü4 R1 AE E

³²⁴ 4b levḥān Ü2] levḥān Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

³²⁵ 5a bī-bāk Ü2] bī-pāk Mil1 AE / dildāre Ü2] dildārı R2 Mil2

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Kaçıyup hışmıla ebrūlarını çin eyler
Tırmaz ol şūh-ı cefā-piše baña kın eyler³²⁶
2. Dökmede kanını erbāb-ı dilün ol hūnī
Bileyüp hañçer-i hūn-rizini keskin eyler
3. Şöyle germiyyeti var āteş-i 'ışkuñda gönül³²⁷
Çeşme-i çeşmüm anı ābla teskin eyler³²⁸
4. Beni şād itmedi bir lahza hayāliyle o şūh³²⁹
Dem-be-dem miñnet-i hicrāniyle ğamkın eyler³³⁰
5. Varmazuz 'İşmetiyā kūyına yāruñ çünkim
Kaçıyup hışmıla ebrūlarını çin eyler

Mütefā' ilün Fe' ülün Mütefā' ilün Fe' ülün

1. Gül-i aldan [.] geçüp dil mey-i rūh-perver ister
O da çarha uydı her bār dem-i kār-ı dīger ister³³¹

G.11: Ü2 24b, Ü5 93b

³²⁶ 1b Tırmaz Ü2] Durmaz Ü5

³²⁷ 3a 'ışkuñda gönül Ü2] 'ışkuñ dilde Ü5

³²⁸ 3b – Ü2 [ābla Ü5

³²⁹ 4a hayāliyle Ü2] vişāliyle Ü5

³³⁰ 4b hicrāniyle Ü2] hecri ile Ü5

G.12: Ü1 19b, Ü2 24b, Ü3 32b, Ü4 4b, Ü5 93b, R1 67b, R2 190b, Mil1 6b, Mil2 5a, N 39b, AE 5b, E 48a

³³¹ 1b bār Ü2] dem Mil2 AE / dem-i Ü2] ser-i Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 R1 Mil1 Mil2 N AE E, ser u R2

2. Dil-i bî-ķarār n'itsün gül ü lālesin bu bāġuñ³³²
Mey-i hecr-i nā-ümīdi ne sebū ne sāġar ister³³³
3. Ruġ-ı ħāksār-ı ümmīd yine açılurđı ammā
Dem-i jeng-bār-ı eyyām eşer eylemez yer ister
4. Der ü deşt pür-tef ü sūz ħazer ey ħamāme-i dil³³⁴
Bu hevā-yı āteş-engīz yine āteşin per ister³³⁵
5. Bu serāçe şey degilken nażarında 'İşmetinüñ³³⁶
Bu 'aceb ki çeşmi her dem yine gevher-i ter ister³³⁷

13

Nazīre-i 'İşmeti³³⁸

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Niķābuñ yüzden ey mehrū gider ruġsarı görsünler
Temāşā eylesünler nic{e} olur didāri görsünler
2. Şalın biñ nāzla ey serv-i nāzum bāġ-ı ħüsn içre³³⁹
Meded üftādeler ol şive-i reftāri görsünler
3. Ţabībüm künc-i ġāmda derd-i hecrüñle senüñ aġbāb
Neler taġsil idüptür ol dil ü bīmāri görsünler³⁴⁰

³³² 2a bî-ķarār Ü2] bî-ķarārı E / lālesin Ü2] lālesi R1 E

³³³ 2b hecr-i Ü2] hecr ü Ü3 / nā-ümīdi Ü2] nā-murādı Mill

³³⁴ 4a pür-tef ü Ü2] pür-tef-i Ü4 AE E

³³⁵ 4b per Ü2] ter R2 Mill

³³⁶ Bu beyit, (Ü4, R1, N, E)de yoktur.

³³⁷ 5b -Ü2 [ter Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 R1 R2 Mil1 Mil2 N AE E

G.13: Ü2 25a, R2 191b, AE 13b derkenarda

³³⁸ Başlık: - Ü2 [AE

³³⁹ 2a ey Ü2] çık R2 AE

³⁴⁰ 3b dil ü Ü2] dil-i R2

4. Senüñ la^c l-i lebüñ ħod ey perī āb-ı zülāl olmış³⁴¹
Anı şun teşne-diller nic{e} olurmuş bārī görsünler³⁴²
5. Eger ey ^c İşmetī mihr ü vefā isterse ^c aşıklar³⁴³
Varup yār eşigine yüz sürüp yalvarı (görsünler)

14

Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Şimdi şafā dilüñ ki ne nām u ne şānı var³⁴⁴
Āsīb-i dehr-i cevri-felekden emānı var³⁴⁵
2. Mümkün midür muķābele Zāl-i sipihr ile
Bāzū-yı Rüstemile çekilmez kemānı var³⁴⁶
3. Reşk ol gedā-yı bī-ser ü sāmāne kim anuñ³⁴⁷
Bir kendi bir de bir dil-i nā-mihribānı var³⁴⁸
4. Pervāne şem^c -i bezm lisānın bilür hele
Gel şem^c -i bahtı gör ki bilinmez lisānı var
5. Devrān müsā^c id olmağa muhtāc ^c İşmetī
Şaĥn-ı çemende nüş-ı meyüñ de zamānı var³⁴⁹

³⁴¹ 4a āb-ı Ü2] āb u AE

³⁴² 4b nic{e} olurmuş Ü2] nice olur R2

³⁴³ 5a mihr ü vefā Ü2] mihr-i vefā R2

G.14: Ü1 18b, Ü2 25a, Ü3 33a, Ü4 4b, Ü5 94a, Ü6 122b, R1 68a, R2 191a, R3 5a, Mil1 4b, Mil2 5a, N 39b, AE 6a, E 48a

³⁴⁴ 1a nām u Ü2] kām u Ü3 R1 R2, R3, E, kām Ü4 Ü5, kāmı N / şānı Ü2] nişānı Ü4 R3 Mil1

³⁴⁵ 1b dehr-i Ü2] dehr ü Ü1 Ü6 R2 R3 Mil1 Mil2, dehrde AE

³⁴⁶ 2b Rüstemile Ü2] Rüstemde N

³⁴⁷ 3a ol Ü2] olsun Ü3, olsun ol Ü4 R1 E / sāmāne Ü2] şāmāne AE

³⁴⁸ 3b bir dil-i Ü2] dil-i Ü1 Mil Mil2

³⁴⁹ 5b meyüñ Ü2] meyün Mil1

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. ' Arz-ı sūz itmekde yāre eşk ü āhum bir midür³⁵⁰
Ketm-i rāz itmekde nālemle nigāhum bir midür
2. Ehl-i dil ey māh müştāk-ı cemālūñdür senūñ
Seyre çık gör kim nevā-yı āh-ı şāhum bir midür³⁵¹
3. Rūy-ı dil göstermedi bir kerre mir 'āt-ı hayāl
Yoħsa bilmem çarħla baħt-ı siyāhum bir midür³⁵²
4. Her şirārı āhumuñ bir aħker-i cān-sūz olur³⁵³
Dehr ğadr itsün de görsün dād-ħ'āhum bir midür
5. ' Afv-ı küstāħi o ser-keşden umulmaz ' İşmeti
Āstānında meger cürm ü günāhum bir midür³⁵⁴

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Nāme yazsam yāre hāmem vird-i ' unvānın bilür
Münş-i dīvān-ı ğamdur ' ışķ fermānın bilür³⁵⁵

G.15: Ü1 20a, Ü2 25a, Ü3 32b, Ü4 4b, Ü5 93a, Ü6 122b, R1 68a, R2 189b, R3 4b, Mill 7b, Mil2 4b, N 40a, AE 5b, E 48a

³⁵⁰ 1a eşk ü Ü2] eşk-i R1 R3 E

³⁵¹ 2b nevā-yı Ü2] nidā-yı Ü5

³⁵² 3b baħt-ı Ü2] baħt ü Ü4

³⁵³ 4a Her Ü2] Hem E / cān-sūz Ü2] suzān Ü3 / olur Ü2] ider R2

³⁵⁴ 5b Āstānında Ü2] Āstānuñda Ü4 / cürm ü Ü2] cürm-i Ü5 AE

G.16: Ü1 19b, Ü2 25b, Ü3 33b, Ü4 5a, Ü5 94a, Ü6 123a, R1 68a, R2 187b, R3 4b, Mill 7a, Mil2 5b, N 40a, AE 6a, E 48a

³⁵⁵ 1b fermānın Ü2] ' unvānın N

2. Dür isem de şimdi şanma kim ferāmūs itdi yār³⁵⁶
Yine görse ‘aşık-ı bî-şabr u sāmānın (bilür)³⁵⁷
3. Sāyeveş bir daği olmaz hāk-ı pāyından cüdā
Dil o şūhuñ çāşnī-i derd-i hicrānın (bilür)
4. Tūresinde der-kemīn seyr-i ruḥı fikrile dil³⁵⁸
Zülfinūñ bāzīçegāh-ı gūy çevgānın bilür³⁵⁹
5. Rind ‘uzlet gūşesin dünyāya virmez ‘İşmetī
Destgāh-ı devletūñ āyīn erkānın bilür

17

Nazīre-i ‘İşmetī³⁶⁰

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Bu dil bār-ı gamuñla ḳaddini āḫir kemān eyler
Ḥadeng-i āhı ol dem menzilin tā āsmān eyler³⁶¹
2. Oḳuyup tıfl-ı dil her demde ey meh muşḫaf-ı ḫüsnūñ
Nuḳūş-ı ḫaṭṭını cümle anuñ ḫāṭır-nişān eyler
3. O meh-rū ṭurmayup gerçi cefā vü cevır ider ammā
Anuñla bu dil-i bî-çāreyi ol imtiḫān eyler³⁶²

³⁵⁶ 2a şanma kim Ü2] şanmañ kim Ü1 Ü3 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 N E, şanmañ Ü4

³⁵⁷ 2b şabr u Ü2] şabr-ı Ü4

³⁵⁸ 4a dil Ü2] yār Mil1

³⁵⁹ 4b gūy Ü2] gūy u Ü3 Ü6 R1Mil1 Mil2 N E

G.17: Ü2 25b, R2 189b, AE 5a derkenarda

³⁶⁰ Başlık: - Ü2 [AE

³⁶¹ 1b Ḥadeng-i Ü2] Ḥadengi AE

³⁶² 3b ol Ü2] hep R2 AE

4. Saña mā' il olaldan ey perī bu ṭab^c -ı meyyālüm
Derün-ı sīnesinde cān gibi mihrüñ nihān (eyler)
5. Görelden bāğ-ı dehr içre yüzüñ ey ğonca-i zībā
Dem-ā-dem bülbülāsā^c 'İşmetī āh u fiğān eyler

18

Mef' ulü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Rindüñ hemīşe nāle vü āhı nihān olur
Bir şāhdur ki ceş ü sipāhı nihān olur³⁶³
2. Şanmañ zemīn-i 'ışkuña bī-berg-i sāz ola³⁶⁴
Bir deştdür ki mihr-i giyāhı nihān olur³⁶⁵
3. Bir bī-ķarār devlete beñzer ḥayāl-i yār
Gāhī görünse dīdeye gāhī nihān olur
4. Kim ķaşd iderse baķmağā ḥürşīd-i ṭal^c ate³⁶⁶
Gözden perī-mişāl nigāhı nihān olur
5. Kem-nām ider cihānda hemān zevķı^c 'İşmetī³⁶⁷
Kim ḥalķ yanında cümle günāhı nihān olur³⁶⁸

G.18: Ü1 20a, Ü2 25b, Ü3 33b, Ü4 5a, Ü5 94a, Ü6 124a, R1 68b, R2 188b, R3 5a, Mil2 5b, N 40a, AE 6a, E 48a

³⁶³ 1b ceş ü Ü2] ceş-i Ü3

³⁶⁴ 2a 'ışkuña Ü2] 'ışkı ki Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil2 N AE E / bī-berg-i Ü2 Ü1 R1 N AE E] bī-berg ü Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 / sāz Ü2] bār Ü3

³⁶⁵ 2b mihr-i Ü2] mihr ü Ü4 Ü5 Ü6 R3

³⁶⁶ 4a - Ü2] de Ü4 / - Ü2] o R2

³⁶⁷ 5a ider Ü2] iden Ü4 / zevķı Ü2] zevķ-i AE

³⁶⁸ 5b kim ḥalķ Ü2] ḥalķuñ Ü3 Ü4 Ü6 R1 R2 N E

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Ehl-i ' ışkuñ dil-i hūnīnin adın gül qodılar³⁶⁹
Bāğ-ı kūyuñda benüm adımı bülbül qodılar³⁷⁰
2. Rūyuñ üzre görinen hāl degüldür yer yer
Tabağ-ı sīm içine bir nice fülful qodılar
3. Na' l şanma şanemā sā' id-i sīmīnūñde
Şem' i kāfūra bir iki varağ-ı gül qodılar
4. H̄asret-i rūyuñ ile serdeki dāğ-ı hūnīn
Şan hemān köhne sifāl içre qaranfül qodılar
5. Eşğ-i hūnīn ile pür-dīdelerüm ' İşmetiyā
Gūyiyā şışeler oldı ki aña gül qodılar³⁷¹

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Bāde-i nābuñ şafāsın nev-bahār olsun da gör
Sāğar-ı gül pür-şarāb-ı hoş-güvār olsun da gör
2. Sāde görme nüşa-i cāmı kerem kııl sākiyā³⁷²
Āb-ı zerle vaşf-ı la' lūñ der-kenār olsun da (gör)

G.19: Ü2 26a, Ü5 94a

³⁶⁹ 1a hūnīnūñ Ü2] hūnīni Ü5

³⁷⁰ 1b kūyuñda Ü2] ' ışkıñda Ü5

³⁷¹ 5b gül Ü2] mül Ü5

G.20: Ü1 18b, Ü2 26a, Ü5 93b, Mil1 5b, AE 4b derkenarda

³⁷² 2a göre Ü2 [görme Ü1 Ü5 Mil1 AE

3. Şafha-i dil açılup bir bir görünsün şerhalar³⁷³
Cā-be-cā rāz-ı derūnum āşkār olsun da gör
4. Sāhil-i ʿummān-ı ğam şimdi görünmezse n'ola³⁷⁴
Keştī-i bahta müsāʿ id rūzgār olsun da gör
5. Şāhid-i maʿ nā ider elbette bir yerden zühūr³⁷⁵
ʿ İşmetī hūrşid-i tabʿ uñ tābdār olsun da gör

21

Mefāʿ ilün Feʿ ilātün Mefāʿ ilün Feʿ ilün

1. Ne feyz-i şevka ne ser-sebze-i bahāre döner³⁷⁶
Bu köhne çarh-ı felek bilmezem ne käre döner
2. Hezār bezm şikest itdi rūzgār henūz
Bu nüh piyāle daği turma bir qarāre döner³⁷⁷
3. O mehveşüñ baqamam rüyına hicābumdan
Hemān şahīfe-i ruhsārı lālezāre döner³⁷⁸
4. Ne mümkün eylememek rind nüş-ı mey bī-bāk³⁷⁹
Nihān giden sū-yı hāmmāre āşkāre döner

³⁷³ 3a açılup Ü2] yazılup Ü1 Mil1 AE / bir bir Ü2] yer yer Ü1 Ü5 Mil1 AE / görünsün Ü2] açılusun Ü1 Ü5 Mil1 AE

³⁷⁴ 4a şimdi Ü2] şehri Ü5

³⁷⁵ 5a elbette bir yerden Ü2] bir yerden elbette Ü5

G.21: Ü1 19b, Ü2 26a, Ü3 34a, Ü4 5a, Ü5 93a, Ü6 123a, R1 68b, R2 190a, R3 5b, Mil1 6b, Mil2 5b, N 40a, AE 6b, E 48a

³⁷⁶ 1a ser-sebze Ü2 [ser-sebze-i Ü5 Mil2 N AE E

³⁷⁷ 2b nüh Ü2] nüh ü AE

³⁷⁸ 3b Hemān Ü2] Hemīn Ü3 / lālezāre Ü2] lālzāre AE

³⁷⁹ 4a rind Ü2] rindi Ü3 Mil1/ mey Ü2] meyi Ü5 AE

5. O dem ki devr ide meclisde ‘İşmeti sâkı³⁸⁰
Elinde cāmla bir merd-i subhadāre döner

22

Müfte’ ilün Mefā’ ilün Müfte’ ilün Mefā’ ilün

1. Seyl-i sirişk kim müdām kūyına pür-şitāb olur³⁸¹
Rāh-ı vişāl korqaram yek-sere ğarq-ı āb olur³⁸²
2. Sāğar elinde sīne-çāk gelse miyān-ı bezme yār
Kendüsi mäh-tāb eli pençe-i āftāb olur³⁸³
3. Bezmdede luṭf idüñ meded nām-ı vefā añılmasun
Ter düşe şāyed ol perī arada bir ḥicāb (olur)³⁸⁴
4. Dilbere bir nigāh-ı germ-süzümü ‘ arz ider müdām³⁸⁵
Yoḥsa ben anı başlasam yazmağa bir kitāb olur³⁸⁶
5. Zevkı cihānda ‘ İşmeti gūşe-nişin ider hemān³⁸⁷
Sāye-nişin-i cāhuma şanma ki şād- ḥāb (olur)³⁸⁸

³⁸⁰ 5a O Ü2] Ne R2

G.22: Ü1 19a, Ü2 26a, Ü3 34a, Ü4 5b, Ü5 93a, Ü6 123a, R1 68b, R2 189a, R3 5b, Mil1 5b, Mil2 6a, N 40b, AE 6b, E 48b

³⁸¹ 1a sirişküm Ü2 Ü3 Ü4 R1 R3 N AE E [sirişk kim Ü1 Ü5 Ü6 R2 Mil1 Mil2

³⁸² 1b yek-sere Ü2] yekser R1

³⁸³ 2b mäh-tāb Ü2] āftāb Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E / pençe Ü2] çeşme Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N

³⁸⁴ 3b arada Ü2] arda R1

³⁸⁵ 4a süzümü Ü2] süz AE / müdām Ü2] tamām Ü1 Ü3 Ü5 Ü6 R2 R3 Mil1

³⁸⁶ 4b Yoḥsa Ü2] Yoḥsa R2

³⁸⁷ 5a zevkı Ü2] zevk-i Ü6, zevk N

³⁸⁸ 5b cāhuma Ü2] cāhda Ü1 Ü3

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Rāyic olmaz her zamān naqd-ı temennā böyledür
Ağlama ey h̄'āce kim ümmīd-i dünyā böyledür³⁸⁹
2. Hem yaqar pervānesin hem sūz-ı dil izhār ider
Muqtezā-yı meşreb-i şem' -i şeb-ārā böyledür
3. Eşki-i gül-gūnum yeñilmez dostum ma' zūr tüt
Giryē-i bī-ihtiyār-ı nā-şekībā böyledür
4. Olsa bir sâ' at eger şüret-nümā-yı ārzū³⁹⁰
Yine maḥv eyler hemān bu çarḥ-ı mīnā böyledür³⁹¹
5. ' Ālemüñ bir fikre şālih kārı yoqdur ' İşmeti³⁹²
Vaz' -ı nā-sāz-ı cihān yā şöyledür yā böyledür³⁹³

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Rind ' ālemde nice ḥāṭır-ı āzād ister
Güli bī-dād bunuñ bülbüli feryād ister

G.23: Ü1 19a, Ü2 26b, Ü3 33a, Ü4 5b, Ü5 94a, Ü6 123a, R1 69a, R2 188a, R3 5b, Mil1 5b, Mil2 6a, N 40b, AE 6b, E 48b

³⁸⁹ 1b h̄'āce kim Ü2] h̄'āce-i Ü1 Ü5 Ü6 R3 Mil1, h̄'āce ki AE / ümmīd-i Ü2] āyīn-i R1 N

³⁹⁰ 4a bir Ü2] her AE / sâ' at Ü2] laḥza Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E / eger Ü2] n'ola Mil1

³⁹¹ 4b eyler Ü2] ider R2

³⁹² 5a kārı Ü2] vaz' -ı Ü3 R1 E

³⁹³ 5b Vaz' -ı Ü2] Kār Ü3 Ü4 R1 N E / cihān Ü2] felek R2

G.24: Ü1 20a, Ü2 26b, Ü3 33b, Ü4 5b, Ü5 94a, Ü6 122a, R1 69a, R2 189a, R3 6a, Mil1 8a, Mil2 6b, N 40b, AE 7a, E 48b

2. Tīşe-[i] cevriyle tek gön̄lümi vīrān itmeye³⁹⁴
Senden ey dehr-i denī kim dil-i ābād ister³⁹⁵
3. Yār cevr itmede te ʿyīde ne hācet ey baht³⁹⁶
O midur hūsn ki bir şemmeden imdād ister³⁹⁷
4. Çekmege naqş-ı murādı dil seng-i yāre
Saʿ y u Ferhād u sebük-destī-i Bihzād ister³⁹⁸
5. Böyle bir sūz-ı suhen nādīr olur ʿ İşmetiyā³⁹⁹
Nuṭṭ-ı cān-sūzda bir feyz-i Hudā-dād ister

25

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

1. Ruḥuñ resmin muşavvirler ʿ aceb şāhāne yazmışlar
Güle seyr eyleye anı göre cānāne yazmışlar
2. Görinen sūre-i ve ʿş-Şems⁴⁰⁰dür ey meh ʿ izāruñda
Degüldür ḥaṭṭ anı berg-i gül-i ḥandāne yazmışlar
3. Lebūñ üzre görinen gūyiyā bir beyt-i raʿ nādūr
Anı taʿ liḳ ḡubārī ḥaṭṭ ile mīrāne yazmışlar⁴⁰¹
4. Kaşuñ ḥüsnüñ berātında ʿ aceb tuḡra-yı ḡarrādūr
Anuñ şeklin berāt-ı şāh-ı ʿ ālī-şāne yazmışlar

³⁹⁴ 2a Tīşe-i Ü2] Şīşe-i R1 R3 N E / virān itmeye Ü2] virān itme Ü1, itme virān Ü4

³⁹⁵ 2b dil-i ābād Ü2] dil-i āzād R2

³⁹⁶ 3a itmede Ü2] itmege Mīl1 / ey baht Ü2] ey dil R2

³⁹⁷ 3b hūsn Ü2] hūsnī Ü3 Ü4 N / şemmeden Ü2] kimseden Ü1 Ü6 R2

³⁹⁸ 4b Saʿ y u Ü2] Saʿ y-ı Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mīl1 Mīl2 N AE E / Ferhād u Ü2] Ferhād AE

³⁹⁹ 5a sūz-ı Ü2] şūr-ı R2

G.25: Ü2 27a, R2 191b, AE 5a derkenarda

⁴⁰⁰ “Güneşe andolsun.” (Şems, 91,1)

⁴⁰¹ 3b ḡubārī Ü2] ḡubār R2 AE

5. Yazarken ŧi' r-i dil-süzüñü ŧāhā ' İŧmeti bendeñ
Elinde ħāme ile kāğıd anuñ yane yazmıŧlar

26

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Bilürdi dil gibi dilber ħam-ı cihān nicedür
Bileydi çāŧñi-i ŧi' ve-i bütān nicedür
2. İderse cevriile pā-māl o ŧeh-suvār beni
Sipihre gösterirem ben de ' izz ü ŧān nicedür⁴⁰²
3. Fezā-yı sinede yansun hezār meŧ' al-i dāħ⁴⁰³
Zemān-i naŧŧını da görsün āsmān nicedür⁴⁰⁴
4. ŧikāyetüm saħın ey nāle tuymasun dildār⁴⁰⁵
Zamān ola diye ŧāyed o dāstān nicedür⁴⁰⁶
5. Gelürdi tāb hemān ' İŧmeti-i ħasta-dile ⁴⁰⁷
Diyeydi luŧfila cānān o nā-tüvān nicedür

G.26: Ü1 18b, Ü2 27a, Ü3 33a, Ü4 6a, Ü5 93b, Ü6 123b, R1 69a, R2 189b, R3 6a, Mil1 5a, Mil2 6a, N 40b, AE 7a, E 48b

⁴⁰² 2b gösterem Ü2 [gösterirem Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE

⁴⁰³ 3a yansun Ü2] yaŧsun Ü1 Ü4 N / meŧ' al Ü2] meŧ' ale N

⁴⁰⁴ 3b görsün Ü2] görsün ki Ü6

⁴⁰⁵ 4a tuymasun Ü2] duymasun Ü4 Ü6 R1 N E

⁴⁰⁶ 4b dāstān Ü2] nā-tüvān AE

⁴⁰⁷ 5a tāb hemān Ü2] hemān tāb R2

Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün

1. Dem-be-dem eyledükçe āh şu' le-i dil bülend olur
Havf iderem ki dāmen-i zülfine bir gezend olur
2. Rüyına baksa alımaz kendüyi dīde bir zamān⁴⁰⁸
Pā-yı nigāha zülfinüñ her hamı bir kemend olur
3. Nāzla her tebessümi meclise bir şafā virür
Bezmdede mest dilberüñ şivesi dil-pesend olur
4. Sāğar-ı luṭfi sedd ider reh-güzer-i şikāyeti
Hār u ḥas-ı recā gelür cū-yı sirişke bend olur⁴⁰⁹
5. 'İşkla mest olan dilüñ kaydına düşme 'İşmeti
Erse de şubḥ-ı vā-pesin şanma ki hūşmend olur

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Getürmem ḥāṭıra ğamzeñ girizān olduğum yerdür
Hayāl itmem ser-i zülfüñ perişān olduğum yerdür
2. Ğubār-ı ḥaṭṭuñ istiğnā-yı bī-hengāmın artırmış
Ne ḥikmetdür bilinmez sırrı ḥayrān olduğum yerdür

G.27: Ü1 18b, Ü2 27a, Ü3 34a, Ü4 6a, Ü5 93b, Ü6 123b, R1 69b, R2 188b, R3 6a, Mil1 5a, Mil2 6b, N 41a, AE 7a, E 48b

⁴⁰⁸ 2a dīde Ü2] dil N

⁴⁰⁹ 4b Hār u Ü2] Hār-ı Ü5

G.28: Ü1 18b, Ü2 27a, Ü3 34b, Ü4 6a, Ü5 93a, Ü6 124a, R1 69b, R2 190a, R3 6b, Mil1 5a, Mil2 7a, N 41a, AE 7b, E 48b

3. Düşürmem luḫf-ı ṭab^ç -ı bādeye def^ç i ḡamı dilden⁴¹⁰
Zebān-ı ḡālī dirken eski mihmān olduğum yerdür⁴¹¹
4. Neṣāṭ-efzā ṣanur bī-derd olan ṣanma ḡarābātī⁴¹²
O vīrāne benüm yıllarla giryān olduğum yerdür⁴¹³
5. Ser-i zūlfūñ añup dir^ç İṣmetī her geh dil-i mehcūr⁴¹⁴
O ḡūṣe devlet-i pā-būse ṣāyān olduğum yerdür

29

Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilātün Fe^ç ilün

1. Çarḡ mihr āyīnesin ḡalḡa dem-ā-dem ne ṭutar
Ābda^ç aks-i hümā ḡorse de ādem ne ṭutar
2. Ser-girān olma ḡöñül bezm ḡoṣ-āheng ise de
Hele ḡör daḡi pes-i perdede^ç ālem ne ṭutar⁴¹⁵
3. Ber-murād olmaḡa yoḡ sende teveccūh ey dil
Deṣt-i pūr-ṣayd velī dām-ı ferāhem ne ṭutar⁴¹⁶
4. Naḡd-ı cānile aña ben de iderdüm raḡbet
Maṣṣib-ı mihr ü maḡabbet hele bilsem ne ṭutar⁴¹⁷

⁴¹⁰ 3a bādeye Ü2] bādeyi Mill / def^ç -i Ü2] def^ç i AE

⁴¹¹ 3b dirken Ü2] dir iken AE

⁴¹² 4a efzā Ü2] ābād R2 / bī-derd Ü2] bī-dād AE / ṣanma Ü2] ṣaḡn-ı Ü1 Ü3 Ü5 Ü6 R1 R3 Mill Mil2 N
AE, küy-ı Ü4 E, rind-i R2

⁴¹³ 4b yıllarla Ü2] yıllarca Ü4 N / giryān Ü2] mihmān Mill

⁴¹⁴ 5a zūlfūñ Ü2] zūlfīn Ü1 Ü5 Ü6 R2 R3 Mill / her geh Ü2] herḡiz Ü5 R1

G.29: Ü1 19a, Ü2 27b, Ü3 34b, Ü4 6b, Ü5 94b, Ü6 124a, R1 69b, R2 190a, R3 6b, Mill 6a, Mil2 7a, N
41a, AE 7b, E 48b

⁴¹⁵ 2b ḡör daḡi Ü2] daḡi ḡör R1 / ālem Ü2] maḡrem Ü3 Ü4 R1, ādem N E

⁴¹⁶ 3b ṣayd Ü2] ṣıyt Ü1 Ü5 R3 N, ṣaydı R2

⁴¹⁷ 4b mihr ü Ü2] mihr-i Ü4 R1 Mill N AE E

5. Zülfidür yine şikâr eyleyen üfdâdeleri
Zîr-i ser-püşda o kâkül-i pür-ham ne tutar⁴¹⁸
6. ‘İşmetî miḥnet-i eyyâm ile nâl oldu beden
Bî-vücûd itdi beni dehr teb-i ğam ne tutar⁴¹⁹

30

Mef’ülü Fâ’ ilätü Mefâ’ ilü Fâ’ ilün

1. Olsa ne deñlü reh-güzerinde tenük ğubâr
Toz kondurur mı dâmen-i zülfine rûzgâr⁴²⁰
2. Seng-i cefâya tutmağa bâ’ iş ne ey felek
Bir sāğar almasun mı ele rind-i bâde-ḡ’âr
3. Bülbül ne deñlü zevḡın ide bezm-i gülşenün⁴²¹
Hemvâr idince nağme-i sâzın geçer bahâr
4. Niş-i sitemle ‘ıyşını telḡ itdi bülbülün⁴²²
Böyle ḡalursa varsun öğünsün çemende ḡâr
5. Āsân degül buluşmağ o meh-rüye ‘İşmetî
Pek ser-girân bulunmağa muḡtâc perdedâr⁴²³

⁴¹⁸ Bu beyit, (Ü1), (Ü2), (Ü3), (Ü4), (Ü5), (Ü6), (R1), (R3), (Mil1), (Mil2), (N), (AE,) (E)de yoktur.

⁴¹⁹ 6b dehr-i teb-i Ü2] táb-ı teb-i Ü3 Ü4 R1 E

G.30: Ü1 19a, Ü2 27b, Ü3 34b, Ü4 6b, Ü5 93b, Ü6 124a, R1 70a, R2 190b, R3 6b, Mil1 6a, Mil2 7a, N 41a, AE 7b, E 48b

⁴²⁰ 1b Toz Ü2] Toz R2

⁴²¹ 3a deñlü Ü2] deñli R2 / ide Ü2] ider Ü3

⁴²² 4a itdi Ü2] eyle R2

⁴²³ 5b perdedâr Ü2] perde var Ü3 R1

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Gitdi dil zülfi hevāsiyle nişānın kim bilür⁴²⁴
Bir hümādur çıkdı elden āşyānın kim bilür
2. Çāre yok pīrāmeninden geçmege düzd-i hayāl⁴²⁵
‘Āşıkuñ gencīne-i rāz-ı nihānın kim bilür
3. Müdde' iler bī-şumār ammā gül ü şem' üñ yine⁴²⁶
Bülbül ü pervāneden ğayrı lisānın kim bilür⁴²⁷
4. Nev-bahār-ı hüsnidür pür-şür-ı 'ālem-gir olan⁴²⁸
Yoḡsa ol gül-ğoncanuñ reng-i ḡazānın kim bilür⁴²⁹
5. 'İşmetī vādī bilür bir nükte-dān var mı o şuḡ⁴³⁰
Dirse ger mihr ü maḡabbet dāstānın kim bilür⁴³¹

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Zemīn-i derd-ḡīz-i 'ışka meydān-ı belā dirler
Anuñ Mecnūnına ser-geşte-i deşt-i fenā dirler

G.31: Ü1 19b, Ü2 27b, Ü3 34b, Ü4 6b, Ü5 93a, Ü6 123b, R1 70a, R2 187b, R3 7a, Mil1 7a, Mil2 7b, N 41a, AE 8a, E 48b

⁴²⁴ 1a zülfi Ü2] zülfün Ü3 / nişānın Ü2] mekānın Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

⁴²⁵ 2a pīrāmeninden Ü2] pīrāheninden Ü4 / düzd-i Ü2] derd-i Mil1

⁴²⁶ 3a gül ü Ü2 gül R3

⁴²⁷ 3b Bülbül ü Ü2] Bülbül Ü4 E

⁴²⁸ 4a hüsnidür Ü2] hüsndür Ü5

⁴²⁹ 4b reng-i Ü2] berg-i Ü1

⁴³⁰ 5a o şuḡ Ü2] 'aceb R2

⁴³¹ 5b mihr ü Ü2] mihr Ü4 AE

G.32: Ü1 19a, Ü2 28a, Mil1 6a, Mil2 7b, AE 5b derkenarda

2. Felek dildādesin fersūde eyler ehl-i derd ammā
Yıķılsun nice bir gerdān olur bu āsiyā dirler
3. Zebūn-ı ıaˆn-ı bed-ḥāhum meded bir cām Őun sākı̄
Őarāb-ı dil-güŐayı ˆillet-i ˆaķla devā dirler
4. Ḥuzūr-ı pır-i ˆıŐķa vardıgumda sākıyā ne ğam ⁴³²
Fenā mey-ḥānesinde cān viren rinde gedā (dirler)⁴³³
5. N'ola ser-mest isem ey ˆıŐmetı yārān-ı mey-ḥāne
Gelürler her seķer peymāne-i ˆıŐķa Őalā dirler

33

Mef'ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Dilber ki bezm-i ḥüsn-i dil-ārāya bir gelür
Bir mübtelā da dil gibi dünyāya bir gelür
2. Olmaz baˆid ˆaŐıķa ser-menzil-i viŐāl
Őıb ü firāz rind-i sebük-pāya bir gelür
3. Bil ķadr-i ˆıŐķ pākümi güş it niyāzumı
Ḥarf-ı recā zebān-ı temennāya bir gelür
4. FurŐatdur ey hezār-ı cemen mevsim-i bahār
Gel yılda bezm-i gülşen-i zıbāya bir gelür
5. Eyyām-ı vaşlı ˆıŐmetiyā olsa Şad hezār
Muˆtād derd-i hecr-i ğam-efzāya bir gelür

⁴³² 4a sākıyā ne ğam Ü2] sākıyān-ı ğam Ü1 Mil1 Mil2

⁴³³ 4b rind Ü2 Mil2 AE [rinde Ü1

G.33: Ü2 28a, Mil2 7b

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Dil ser-i zülfüñden ayrılmaz recāsı pestdür⁴³⁴
Evc-i hüsnüñ sāye-i perr-i hümāsı pestdür
2. Güş olunmaz mācerāsı hün-ı eşk-i ' aşıkun⁴³⁵
Cüybār-ı gülşen-i zāruñ şadāsı pestdür
3. Hāne-i cāna tokunmaz pertev-i hürşid-i şevk⁴³⁶
Kaşr-ı ümmidüñ habābāsā bināsı pestdür
4. Va' de-i luţfuñla kábildür kul itmek gönlümi
Bende-i kem-naqd-ı ihsāndur behāsı pestdür⁴³⁷
5. ' İşmeti tefsir-i zevk-ı bāb-ı ' ışkı kaşdı ider⁴³⁸
Rütbe-i kaşdı bülend ammā edāsı pestdür

Mef' ulü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Her berg-i şāh olup yine perr-i hümā nazır
Gül oldı sāyesinde şehensāh-ı mülk-gir
2. Mengüş-ı jāleyi göricek nev-' arūs-ı gül
Oldı o demde çāk-zen-i karṭa-i harir

G.34: Ü2 28a, Ü5 93a, Mil2 8a

⁴³⁴ 1a zülfüñden Ü2] zülfinden Ü5 Mil2

⁴³⁵ 2a mācerāsı Ü2] mācerā-yı Ü5

⁴³⁶ 3a şevk Ü2] ' ışk Ü5 Mil2

⁴³⁷ 4b behāsı Ü2] edāsı Ü5

⁴³⁸ 5a tefsir-i Ü2] ta' bir-i Ü5 / zevk-ı bāb-ı Ü2] zevkiyyāt-ı Ü5

G.35: Ü2 28b

3. Kavş-ı kuzah mişāl var oldukça dūr olur
‘Add itmesün mesāfe-i cāhın ‘adüv yesİR
4. Varsaydı gülsitāne şerār-ı mehābeti
Cevr eylemezdi şāhid-i ‘aks-i güli esİR

36

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Gelmedi gitdi bir daḡi dildār
Yola bakmaḡdan oldu dīdem çār
2. Āteş-i hecri yaḡdı yandırdı
*Ve ḡinā Rabbenā ‘azābe’n-nār*⁴³⁹
3. Dūr düşmez idüm o meh-rūdan⁴⁴⁰
Olsa ger ṭālī‘üm dilā baña yār
4. Nice bir ḡāb ile olur ālūd
Dīde-i baḡtumu ilāhī uyar
5. Ağlamaḡdan ḡam u firāḡı ile
‘İşmetİNÜñ dü-çeşmi oldu pıñar

G.36: - Ü2, R2 191a, AE 6a derkenarda

⁴³⁹ Rabbimiz biz inandık, bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateş azabından (cehennemden) koru. (Âl-i İmrân, 3 / 16)

⁴⁴⁰ 3a düşmez R2] düşmen AE

Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

1. ' Arz-ı hüsn eylese eger dildār
Geçer ol demde kendüden dil-i zār
2. Anuñ üstine bir güzel olmaz
Hağ bu kim var egerçi daği hezār
3. Kıl kadar bir yerinde yok ' aybı
Bir muşavver rühdur cümle o yār
4. Ne ki giyse yaraşur o sīm-tene⁴⁴¹
Bu meşeldür güzel ne giyse uyar
5. Böyle hünkār olur mı ' İşmetiyā
Kulı ol tā ölünce yazılı var⁴⁴²

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ol melek-sīmā dilā her bār giyse çareler
Ka' beveş küyın anuñ eyler tavāf āvāreler
2. Ben aña ' arz-ı niyāz itsem ider ol baña nāz
Böyle mi olur ' aceb dünyāda hep meh-pāreler

G.37: - Ü2, R2 191b, AE 6a derkenarda

⁴⁴¹ 4a ki R2] - AE

⁴⁴² 5b Kulı R2] Hūyı AE

G.38: - Ü2, AE 6a derkenarda

3. Baħr-ı fırķatde nice demdür gezer dil zevraķı
Rūzgār ile ‘aceb bir gün bulur mı ķāreler
4. Ger ölürsem ĥasret-i zülfile ol māhuñ dilā
Dostlar baña kefen yerine şāllar şareler
5. Şafħa-i ruħsārı üzre göreli ĥatın anuñ
Levħ-i dilde ‘İşmeti durmaz mişālin ķareler

ĤARFÜ’Z-ZĀ

39⁴⁴³

Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün

1. Nevāziş-i güli dehrüñ ‘itāb-ı ĥārına degmez
Şafā-yı cāmı bu bezmüñ ġam-ı ĥumārına degmez
2. Serāy-ı ‘ālemüñ ey dil serir-i ‘izzet ü cāhı
Bu ĥākdān-ı ġamuñ künc-i teng ü tārına degmez
3. Hemīşe zevķı ġam-ālūdedür bu bāġ-ı fenānuñ
Tebessüm-i güli giryānī-i hezārına degmez
4. Hezār nāzla ‘uşşāķa bir nigāhı o şūħuñ
Reh-i niyāzda yıllarca intizārına degmez
5. İder mi ‘İşmeti-i zāre luţf pāye-i vaşlın
Göñül o şāhid-i nāzuñ bir i‘tibārına deġmez

⁴⁴³ G.39: Ü2 28b, Mil2 9a

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Recā-yı luṭf ile dest-i niyāze yüz sürerüz⁴⁴⁴
 ' İtāb iderse düşer ḥāk-pāye yüz sürerüz⁴⁴⁵
2. Murād bezmiñe [ki] iltifātıdır yāruñ
 Bu āstāne hemān ol recāye yüz (sürerüz)
3. Ümīd odur ki ola pāy-būsına bā' iş
 Hemīşe dāmen-i zülf-i dü-tāye yüz sürerüz
4. Ümīd odur k'olavuz behredār-ı vuşlata dost
 Zemīn-i luṭfına kim bī-nihāye yüz sürerüz⁴⁴⁶
5. Hicābe koydı bizi cürm-i ' ışk ' İşmetiyā⁴⁴⁷
 Ne yüzle ḥāk-i der-i dil-rübāye yüz sürerüz

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Dimeñüz mest-i mey-i vuşlat olan ğam bilmez
 O bezmgāhda dil bir ruḥ-ı ḥurrem bilmez

G.40: Ü1 20b, Ü2 28b, Ü5 94b, Mil1 8a, Mil2 8b

⁴⁴⁴ 1a luṭf ile Ü2] vaşl ile Ü1 Ü5 Mil1 / niyāze Ü2] vefāya Ü1 Ü5 Mil1

⁴⁴⁵ 1b düşer Ü2] düşüp Ü1 Ü5 Mil1

⁴⁴⁶ -Ü2 [Ü1 Ü5 Mil1

⁴⁴⁷ 5a cürm-i Ü2] şerm-i Mil1

G.41: Ü1 20b, Ü2 28b, Ü3 35a, Ü4 6b, Ü5 94b, Ü6 124b, R1 70b, R2 192a, Mil1 8b, Mil2 8a, N 41b, AE 8a, E 49a

2. Kağı nā-dāne o meh-pāre hevādār olsun
Her gören hem bilürem hüsniini dir hem bilmez⁴⁴⁸
3. Nice ser-sebz ola gül-gonca-i bāğ-ı ümmīd
Böyle pür-süz-ı hevā hālet-i şeb-nem bilmez⁴⁴⁹
4. Bilmek ister var ise mihr ü maḥabbet semtin⁴⁵⁰
Dil-i āvāreden alsun ḥaberi kem bilmez⁴⁵¹
5. ‘Ākile bir emeli derd-i ser itmek düşmez⁴⁵²
‘İşmeti naḳş-ı cebini nedür ādem bilmez

42

Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

1. Ḥarīf-i bezm-i ğamuñ cām-ı bādeden geçmez
Neden geçerse geçer rû-yı sâdeden geçmez
2. Tenür-ı sīneye gelmek muḥāldür tırüñ
Gelürse bu dil [.] zehr-āb bādeden geçmez⁴⁵³
3. Fedā ider dem olur nice dürr-i şāhid-i ‘ışḳ
Yolında kâh-şıfat bir fütādeden geçmez

⁴⁴⁸ 2b hem bilürem hüsniini dir Ü2] hüsniini dir hem bilürem Ü3, hüsniini dir hem bilürin Ü4 R1 N, hüsniini hem dir hem bilürin E

⁴⁴⁹ 3b pür-süz-ı Ü2] pür-şür-ı R1

⁴⁵⁰ 4a mihr ü Ü2] mihr Ü4 / semtin Ü2] resmin Ü3 Ü4 R1 E

⁴⁵¹ 4b ḥaberi Ü2] ḥaber R2

⁴⁵² 5a ‘Ākile Ü2] ‘Āşıka Ü3 R1 E

G.42: Ü1 20b, Ü2 29a, Ü3 35a, Ü4 7a, Ü5 94b, Ü6 124b, R1 70b, R2 192a, R3 7a, Mil1 8b, Mil2 8b, N 41b, AE 8b, E 49a

⁴⁵³ 2b āb-bādeden Ü2] āb-dādeden Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

4. Miyān-ı lu^ç bda şaṭranç-bāz-ı dehr gehī⁴⁵⁴
Bir iki rūḥ virür bir piyādeden geçmez⁴⁵⁵
5. Zamān-ı zerḳ u riyā gitdi ^ç İřmetī řimdi⁴⁵⁶
Bu demde gam der-i şab^ç -ı güřādeden geçmez

43

Mefā^ç ilün Fe^ç ilātün Mefā^ç ilün Fe^ç ilün

1. Bahār geldi bu faşl-ı ferāḥ-fezā düşmez
Kenāre ^ç azm idelüm böyle bir hevā düşmez
2. řemīm-i zülfin umardum nesīmden gördüm
Anuñ da üstine hiç bũ-yı āřnā düşmez
3. Cihānda devlet anuñ kim esīr-i zülfi ola⁴⁵⁷
Her ādemüñ serine sāye-i hümā düşmez⁴⁵⁸
4. Bu rüzgārda bir pāydār var mı ^ç aceb
Niçün şurur bu kühen-saşf-ı āsiyā düşmez⁴⁵⁹
5. Metā^ç -ı řevḳ kesād üzre ^ç İřmetī şimdi
Dükān-ı dehrde bir cām-ı pür-řafā düşmez

⁴⁵⁴ 4a lu^ç bda Ü2] şu^ç bede Mil2 AE / dehr gehī Ü2] dehr-i denī Ü3

⁴⁵⁵ 4b rūḥ Ü2] ruḥ Ü1 Ü6, rūḥ AE

⁴⁵⁶ 5a zevraḳ-ı deryā Ü2 [zerḳ u riyā Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 Mil1 Mil2 N E, zerḳ riyā AE

G.43: Ü1 20a, Ü2 29a, Ü3 35a, Ü4 7a, Ü5 94b, Ü6 124b, R1 70b, R2 191b, R3 7a, Mil1 8a, Mil2 8b, N 41b, AE 8b, E 49a

⁴⁵⁷ 3a zülfi ola Ü2] zülfüñ ola Ü1 Mil1

⁴⁵⁸ 3b serine Ü2] başma Ü3 Mil1, perine Ü4 / sāye-i Ü2] řāne-i R3

⁴⁵⁹ 4b şurur bu Ü2] şurursun Ü6 / kühen Ü2] – Ü6

ḤARFÜ'Ş-ŞÎN

44

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

1. O dem üstād-ı hikmet vaz' -ı kânün hevā itmiş⁴⁶⁰
Maḥabbet kārına naqş-ı cefādan ibtidā itmiş
2. Güzel tarḥ eylemiş üstād-ı hikmet ḥāne-i cānı
Şeh-i ' ı şka münāsib bir maḳām-ı dil-güşā itmiş⁴⁶¹
3. Göñül mestāne fāş itmiş nigāh-ı germ-i pinhānı⁴⁶²
Meded ey ğamzekār-ı nāz ' afv eyle ḥaṭā itmiş⁴⁶³
4. Dil-i mehcūr gelmiş bezm-i meyde ḥātır-ı yāre
Geçen aḥvāli añmış geh şikāyet geh şenā (itmiş)⁴⁶⁴
5. Ḥudāya ' İşmeti şad şükr ü minnet dāmen-i yāri⁴⁶⁵
Ser-i iḳbālūme çün sāye-i perr-i hümā itmiş

45

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

1. Şikār üzre yine şeh-bāz-ı ğamzeñ bāller şalmış⁴⁶⁶
Güzel şayd eylemiş murğ-ı dile çengāller şalmış

G.44: Ü1 20b, Ü2 29a, Ü3 35b, Ü4 7a, Ü5 94b, Ü6 125a, R1 71a, R2 192a, R3 7b, Mil1 9a, Mil2 9a, N 41b, AE 8b, E 49a

⁴⁶⁰ 1a hevā Ü2] vefā Ü3 Ü4 R1

⁴⁶¹ 2b maḳām-ı Ü2] maḳāmı R2

⁴⁶² 3a nigāh-ı germ-i Ü2] ğāh luṭfi Mil1

⁴⁶³ 3b eyle Ü2] itmiş Mil1

⁴⁶⁴ 4b şenā Ü2] niyāz Ü1, şafā N

⁴⁶⁵ 5a şükr ü Ü2] şükr Ü3 Ü4 R3 Mil1 AE / yāri Ü2] yāre Mil1 Mil2

G.45: - Ü2, Ü5 94b, AE 8b derkenarda

⁴⁶⁶ 1a ğamzeñ Ü5] zülfüñ AE

2. H̄adeng-i s̄ineden yer yer aqıtımış cū-yı h̄ūn-ālūd⁴⁶⁷
Ten-i h̄ākūmde naql-i derd-i diller dāller şalmış⁴⁶⁸
3. Çıqarmış t̄iğ-i āteş-tābını zarf-ı şürāh̄iden
Yine ceş-i gama sāk̄ī kümeyt-i aller şalmış
4. H̄am-ı zülfinde yāruñ dilleri taḥr̄ik idüp āḥir⁴⁶⁹
Şabā Çin mülkinin geşt itmege abdāller şalmış⁴⁷⁰
5. Yine mülk-i dili şāh-ı maḥabbet eyleyüp tesh̄ir
Fiğān u nāleden ey ʿ İşmeti dellāller şalmış

ḤARFÜ'L-KĀF

46

Feʿ ilātün Mefāʿ ilün Feʿ ilün

1. Reh-i ʿ işkuñda olmışam ben h̄āk
Her ne cevr eyleriseñ it bī-bāk
2. Olmasun diyü dīde gerd-ālūd
Eyledi reh-güzāruñı nemnāk
3. Bāğ-ı ḥüsn içre ey gül-i raʿ nā
Almasun yanuñı ḥas u ḥāşāk

⁴⁶⁷ 2a H̄adeng-i s̄ineden Ü5] H̄adengüñ s̄inede AE

⁴⁶⁸ 2b Ten-i Ü5] Ben AE / diller Ü5] maḥabbet AE

⁴⁶⁹ 4a H̄am-ı Ü5] Zaḥm-ı AE

⁴⁷⁰ 4b mülkinin Ü5] mülkini AE

G.46: - Ü2, Ü5 95a

4. o [.] knc-i belda dil-udeni
Elem-i firatu ile amnk
5. Vulatu ger myesser olmaz ise
 İmet snesin ider ad-k

47

Mef iln Fe' iltn Mef iln Fe' iln

1. Gnl bu nevede h b-am olmadu gitdn
Bahr ile gl ile urrem olmadu gitdn
2. emende glde nihn afda bd-1 ab⁴⁷¹
Sen ey hezr buna marem olmadu gitdn⁴⁷²
3. itbe neydi sebep byle ey berd-i ayl⁴⁷³
Gelince zam-1 dile merhem olmadu gitdn
4. Teksl itmedi idmetde rzgr amm
Yine cihnda gnl dem olmadu gitdn
5. İder mi 'afv meger ' İmet seni batu ⁴⁷⁴
Zamn-1 amda ana hem-dem olmadu gitdn

G.47: 1 21a, 2 29b, 3 35b, 4 7b, 5 95a, 6 125a, R1 71a, R2 192b, R3 7b, Mil1 9b, Mil2 9a, N 42a, AE 9a, E 49a

⁴⁷¹ 2a glde 2] glle 1 3 4 5 6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

⁴⁷² 2b buna 2] bu AE

⁴⁷³ 3a neydi 2] yandı AE / ayl 2] ceml AE

⁴⁷⁴ 5a meger ' İmet seni 2] seni ' İmet meger Mil1 / batu 2] ey bat 3 4 R1 R2 Mil1 N E

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün

1. Ey vaşl hevā-ḡāh-ı dile dāde mi geldüñ⁴⁷⁵
Yā pey-revī-i hecr ile bī-dāde mi geldüñ⁴⁷⁶
2. İtdüñ yine bir cünbişile sīmīni şad-çāk⁴⁷⁷
Ey tīşe-i ġam ḡāḡır-ı Ferhāde mi geldüñ
3. Bu nāle-[i] vāsūḡtegī nice bir ey dil⁴⁷⁸
Bu ġülşene bülbül gibi feryāde mi geldüñ
4. Vir ḡükmini bu dāmgeḡüñ olma perīşān
Dünyāya ġöñül fāriġ ü āzāde mi geldüñ⁴⁷⁹
5. Def' -i ġama yol bulmaġa ey ' İşmetī-i zār
ḡāk-i der-i mey-ḡāneye irşāde mi geldüñ

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün

1. Mest itdi beni tā o ḡadar bāde-i nāzuñ⁴⁸⁰
Şimdi çekemem ḡatresini cām-ı niyāzuñ

G.48: Ü1 20b, Ü2 29b, Ü3 35b, Ü4 7b, Ü5 95a, Ü6 125a, R1 71a, R2 192b, R3 7b, Mil1 9a, Mil2 9b, N 42a, AE 9a, E 49a

⁴⁷⁵ 1a dāde Ü2] yāde Mil2 AE

⁴⁷⁶ 1b hecr ile Ü2] hecr-i dile AE

⁴⁷⁷ 2a sīmīni Ü2] sīnemi Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

⁴⁷⁸ 3a nāle-i vāsūḡtegī Ü2] nāle vü bu āsūḡtegī R3, nāle vü bu sūḡtegī Ü1 Ü3 R1 Mil1, nāle vü eḡāne heves Ü4, nāle vü bu vāsūḡtegī Ü6 R2 E, bu nāle bu āsūḡtegī N, bu nāle-i āsūḡtegī AE

⁴⁷⁹ 4b - Ü2 Mil1 AE [ü Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 Mil1 Mil2 N E

G.49: Ü1 20b, Ü2 29b, Ü3 36a, Ü4 7b, Ü5 95a, Ü6 125a, R1 71b, R2 193a, Mil1 9a, Mil2 9b, N 42a, AE 9a, E 49a

⁴⁸⁰ 1a beni tā o ḡadar bāde-i Ü2] o deñlü beni sāḡī mey-i Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1 R2 Mil1 N E

2. Dīvāne midür dil ki ola beste-i mihri
Bir sencileyin dilber-i aġyār-nevāzuñ
3. Bilmez ki ider devlet-i pā-būsuñı taqrīb
Alçaqlar egerçi dili ġīsū-yı niyāzuñ⁴⁸¹
4. Bāl ü per-i pervāneyi yaqmaq mıdur ancaq⁴⁸²
Ey şem^ç -i şeb-ārā eşer-i sūz-ı ġüdāzuñ⁴⁸³
5. Baqş itmegi qo^ç İşmeti-i zār ile zāhid⁴⁸⁴
Fehm eyleye ġör^ç āqıbetin^ç ışq-ı mecāzuñ

ĤARFÜ'L-LĀM

50

Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün Mefā^ç ilün

1. Dilā āyīn-i^ç ışqı cünbiş-i murġ-ı çemenden bil
Eger tarz-ı niyāzı saña göstermezse senden bil⁴⁸⁵
2. Ser-i zülfüñdeki her bir girih bir^ç uqdedür dilde
Şikest-i ġatır-ı zārı o zülf-i pür-şikenden bil⁴⁸⁶
3. Cefā-yı çarqdan gitmiş hemān Ferhāddur şanma⁴⁸⁷
Bizi de kuştegān-ı qahr-ı dehr-i pīre-zenden bil

⁴⁸¹ 3b niyāzuñ Ü2] dirāzuñ Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 Mil1 N E

⁴⁸² 4a ancaq Ü2] bī-baht Ü4

⁴⁸³ 4b sūz-ı Ü2] sūz u Ü1 Ü4 Ü6 R1 R2 Mil1 Mil2 E

⁴⁸⁴ 5a zāhid Ü2] şimdi Ü3 Ü4 R1 E

G.50: Ü1 20b, Ü2 30a, Ü5 95a, Mil1 9b, Mil2 10a, AE 9b

⁴⁸⁵ 1b senden Ü2] benden Ü1 Ü5 Mil1 Mil2 AE

⁴⁸⁶ 2b Şikest-i Ü2] Şikeste Ü5 Mil2

⁴⁸⁷ 3a Ferhāddur Ü2] feryāddur Ü1 Mil1

4. Şikāyet itme ey dil hufte-baht-ı nā-mūsā' idden
Ne olsa baht-ı bīdār u sipihr-i pūr-fitenden bil⁴⁸⁸
5. Eger pākīze-gūy-ı hūb-ta' bīr olmağ isterseñ⁴⁸⁹
Ṭarīķin ' İřmetī üstād-ı pākīze-suħenden bil

51

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

1. İdüp nedīmini hār inledüñ hezārını gül⁴⁹⁰
' Aceb qalur mı řanur hūsninüñ bahārını gül
2. Hezār-ı zārınıñ itsün hāzer ğubārından⁴⁹¹
Zamān olur göremez pāyinüñ ğubārını gül⁴⁹²
3. İçer řafā ile bir cām-ı lāle-gūn ammā
Çeker o bir qadehüñ bir sene ğumārını gül⁴⁹³
4. Anuñ da cāmın ider tünd-bād-ı dehr řikest⁴⁹⁴
Şafā ile geçürür řanma rūzgārını gül
5. Şeh-i bahār gelür deyü ' İřmetī bāğa
İder nesīm-i seher ferş-i reh-ğüzārını gül⁴⁹⁵

⁴⁸⁸ 4b bīdār u Ü2] bīdār-ı Ü1 Ü5 Mil1 Mil2 AE

⁴⁸⁹ 5a pākīze-gūy-ı Ü2] pākīze-gūy u Ü5 Mil2

G.51: Ü1 21a, Ü2 30a, Ü3 36a, Ü4 8a, Ü5 95a, Ü6 125b, R1 71b, R2 193a, R3 8a, Mil1 10a, Mil2 10a, N 42b, AE 9b, E 49a

⁴⁹⁰ 1a İdüp Ü2] İder Ü3 / inledüñ Ü2] inledür Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

⁴⁹¹ 2a itsün Ü2] olsun Mil1

⁴⁹² 2b göremez Ü2] göre R1

⁴⁹³ 3b bir Ü2] her R2 / bir sene Ü2] ' aķıbet Ü6

⁴⁹⁴ 4a Anuñ da Ü2] Anuñ Mil1

⁴⁹⁵ 5b furūř-ı Ü2 [ferş-i Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Gel ey haṭ-ı ruḥ-ı gül maḥrem-i dil-i zār ol
Şeb-i siyāh gibi perdedār-ı esrār ol⁴⁹⁶
2. Göñül ider yine çevgān-ı āhını der-kār⁴⁹⁷
Sen ey nihāl-i maḥabbet gerekse bî-bār ol
3. 'Adüv-i zālime çok böyle i' tibār nice bir⁴⁹⁸
Biraz da bu dil-i āvāreye hevādār ol
4. Ne çāre n'eyleyeyüm çünki benden ayrıldıñ
Kimünle ister iseñ ey nedīm-i cān yār ol
5. Metā' -ı vaşlıla dükkān-ı feyz māl-ā māl
Hemān 'İşmetiyā cān ile ḥarīdār

ḤARFÜ'L-MİM**Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün**

1. Ğubārāsā o dem kim reh-güzārından mürür itdüm
Alup gīsū-yı müşgīn-tārınıñ büyn ḥuzūr itdüm

G.52: - Ü2, Ü1 21a, Mil1 9b, AE 9b derkenarda

⁴⁹⁶ 1b esrār Ü1] şebdār Mil1

⁴⁹⁷ 2a sinede Ü1 [yine Mil1 AE

⁴⁹⁸ 3a çok Ü1 Mil1] çak AE / i' tibār Ü1] i' tinā Mil1 AE

G.53: Ü1 21a, Ü2 30a, Ü3 36a, Ü4 8a, Ü5 95b, Ü6 125b, R1 72a, R2 193a, R3 8a, Mil1 10a, Mil2 10a, N 42b, AE 9b, E 49a

2. Dögünsem nice müddet vechi var seng-i melametle
Niçün ben kendümi hāk-i derinden böyle dūr itdüm⁴⁹⁹
3. Meger ser-mest imiş hūşyā şandum ol sitemkārı⁵⁰⁰
Zamānsız söyledüm derd-i dil-i zārı kuşūr itdüm⁵⁰¹
4. İştüdüm bende-i mehcūrını yād eylemiş bir gün⁵⁰²
‘ Aceb bilsem ne yüzden hātır-ı yāre huṭūr itdüm
5. Bu şeb ol mäh-rüyuñ ‘ İşmeti vaşlın hayāl itdüm⁵⁰³
Açıldı hātır-ı maḥzūnum ilkā-yı sürūr itdüm

54

Mefā‘ ilün Fe‘ ilātün Mefā‘ ilün Fe‘ ilün

1. Açılsa şafḥa-i ruḥsār gülsitān görsem⁵⁰⁴
Ne naqş ider yine şüretger-i zamān görsem
2. İrişse faşl-ı bahārī mişāl-i nergis-i bāğ⁵⁰⁵
Elümde ben daḥi bir cām-ı zer-nişān görsem⁵⁰⁶
3. Şafā gelür dil ü cāne niyāze ruḥşat olur⁵⁰⁷
Kaçan o ğamzeleri mest-i ser-girān görsem

⁴⁹⁹ 2b hāk-i Ü2] hāki AE

⁵⁰⁰ 3a hūşyā Ü2] hūşyār Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

⁵⁰¹ 3b derd-i Ü2] hāl-i AE

⁵⁰² 4a iştüdüm Ü2] istemiş Ü3

⁵⁰³ 5a rüyuñ Ü2] rünuñ Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

G.54: Ü1 21b, Ü2 30b, Ü3 36b, Ü4 8a, Ü5 95b, Ü6 126a, R1 72a, R2 193b, R3 8a, Mil1 10b, Mil2 10b, N 42b, AE 10a, E 49b

⁵⁰⁴ 1a Açılsa Ü2] Açıldı E / ruḥsār Ü2] ruḥsarı E

⁵⁰⁵ 2a bahārī Ü2] bahār AE

⁵⁰⁶ 2b ben Ü2] bir Ü4 R1 N E

⁵⁰⁷ 3a ruḥşat Ü2] fırsat Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

4. Bu sūz u tāb ‘ aceb mi hezārdan hele ben⁵⁰⁸
Taḥammül eyleyemem tāze bir cevān görsem⁵⁰⁹
5. Cefā-yı gerdiş-i eyyām ‘ İşmeti nice bir
Dil-i ḥazāni de bir kerre şādmān görsem

55

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

1. Eyledi kilik-i şenākārını iḥsān-ı nesīm
Naḫşını mühr-i gülüñ bende-i fermān-ı nesīm⁵¹⁰
2. Kıldı hem-ḥāşiyet-i zıll-ı hümā feyz-i bahār
Tācdār itdi güli sāye-i dāmān-ı nesīm
3. Virdi ehl-i çemene ruḫşat-ı ‘ ıyşı Cemşid⁵¹¹
Nāme-i ğonca ile peyk-i şitābān-ı nesīm⁵¹²
4. Nice ser-beste ḳalır rāz-ı derūn-ı ğonca⁵¹³
Büyünü gülşene neşr itmek iken şān-ı (nesim)⁵¹⁴
5. ‘ İşmeti dāde-i ‘ āşık gibi cū-yı çemeni⁵¹⁵
Dem gelür pür-gül ider dest-i gül-efşān-ı nesīm⁵¹⁶

⁵⁰⁸ 4a sūz u tāb Ü2] sūz-ı tāb Ü1 Ü4 R3 Mil1 AE / hezārdan Ü2] hezārda Ü5

⁵⁰⁹ 4b tāze bir Ü2] yine tāze Ü4

G.55: Ü1 21b, Ü2 30b, Ü3 36b, Ü4 8b, Ü5 95b, Ü6 126a, R1 72a, R2 193b, Mil1 10b, Mil2 10b, N 42b, AE 10a E 49b

⁵¹⁰ 1b fermānı Ü2 [fermān-ı Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 Mil1 Mil2 N AE E

⁵¹¹ 3a ‘ ıyşı Ü2] ‘ ıyş-ı Ü1 Ü3 Ü5 Ü6 R1 R2 Mil1 E

⁵¹² 3b nāme-i Ü2] nāfe-i R1 N

⁵¹³ 4a rāz-ı Ü2] zār-ı Mil1

⁵¹⁴ 4b itmek Ü2] eylemegem Mil1

⁵¹⁵ 5a cū-yı Ü2] şāh-ı Mil1

⁵¹⁶ 5b pür-gül Ü2] bir gün Ü6, bir gül E N

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

1. Ğamuñla girye vü zār oldı kārüm
Ne var bir laħza olsañ ğam-küsārum
2. Olupdur şīşe-i ħātır şikeste
Eyü olmaz şaқın bu inkisārum
3. Қomaz kim ađlaya derd-i derūm⁵¹⁷
Alup seyl-āb-ı eşküm reh-güzārum⁵¹⁸
4. Hemīşe seg raқıbe iltifātuñ
Diriğā ol қadar yoқ i' tibārum
5. İñende ' İşmetiyi itme pā-māl⁵¹⁹
Semend-i nāze binüp şeh-süvārum

Mefā' ilün Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Hemīşe ārzū-yı cām-ı pür-şarāb iderem
Mişāl-i zerre temennā-yı āftāb iderem
2. Yine diyār-ı dile seyl-i bādeyi aқıdup⁵²⁰
Kühen binā-yı ğamı ser-be-ser ħarāb iderem

G.56: Ü1 21b, Ü2 30b, Ü3 36b, Ü4 8b, Ü5 95b, R1 72b, R3 8b, Mil2 10b, N 42b, AE 10a, E 49b

⁵¹⁷ 3a ağlaya Ü2] ağlayam Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 R1 R3 Mil2 N AE E

⁵¹⁸ 3b Alup Ü2] Olur Ü1

⁵¹⁹ 5a iñende Ü2] şaқın kim Ü3 Ü4 R1 N E

G.57: Ü1 21b, Ü2 31a, Ü3 37a, Ü4 8b, Ü5 95b, Ü6 125b, R1 72b, Mil2 11a, N 43a, AE 10b, E 49b

⁵²⁰ 2a diyār-ı dile Ü2] diyār-ı dil E / bādeyi Ü2] bāde-i AE

3. Nişān-ı luṭf görünmez dehān-ı dilberden⁵²¹
Dil-i nizāre hemān yoḡ yere ʿ azāb iderem⁵²²
4. Serüm mişāl-i dıraḡt-ı şükūfedār-ı sefid⁵²³
Elümde bāde-i gül-rengden ḡicāb iderem⁵²⁴
5. Belürmesün diyü āşār-ı ʿ ışḡ ʿ İşmetiyā⁵²⁵
Sirişk-i ali ruḡ-ı zerdüme niḡāb iderem⁵²⁶

58

Mefʿ ülü Fāʿ ilātü Mefāʿ ilü Fāʿ ilün

1. Ben dehr-i dūnı kimseye dād üzre bulmadum⁵²⁷
Evzāʿ -ı rüzgārı murād üzre bulmadum
2. Naḡd-ı sirişki hep ḡadeḡ-i çeşme ḡoydı dil
Yoḡsa metāʿ -ı derdi kesād üzre bulmadum
3. Rāz-ı nihānum eyledi ḡuş-āşnā-yı yār
Ben āh-ı nālekārı fesād üzre bulmadum
4. Çekdüüm kenāre ben de ḡönül nice dem seni⁵²⁸
Bir kerre rāh-ı rüşdi sedād üzre bulmadum⁵²⁹

⁵²¹ 3a Nişān-ı Ü2] Neşāt-ı Ü1

⁵²² 3b nizāre Ü2] niyāze Ü3

⁵²³ 4a mişāl-i dıraḡt-ı Ü2] naḡl-i Ü3 / sefid Ü2] ümüd Ü3 Ü4 R1 E

⁵²⁴ 4b bāde gül Ü2 E R1 [bāde-i gül Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 Mil2 N, bāde-i rengden AE

⁵²⁵ 5a ʿ ışḡ Ü2] ʿ ışḡı Ü3 Ü5

⁵²⁶ 5b ali Ü2] al Ü5 AE / zerdüme Ü2] derdüme AE

G.58: - Ü2, Ü1 21b, Ü5 95b, Mil1 10b

⁵²⁷ 1a dehr-i Ü1] devr-i Ü5

⁵²⁸ 4a kenāre Ü1] kenār Ü5

⁵²⁹ 4b rüşdi Ü1] rüşd ü Ü5 Mil1

5. Serhadd-i imtiyāzı güzār itdi ' İşmeti
Ser-keş semend-i şab' -1 ' inād üzre bulmadum⁵³⁰

59

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. şem' -i ruřsāruñ odına atmağa pervāneyem
Cān u tenden geçmişem ben řālib-i cānāneyem
2. Sen řaçı Leylāya meftūn olalı ey dil-rübā
Řalmıřam řayretde ben Mecnūnveř dīvāneyem
3. Gāh ki ' arz-ı cemāl itseñ ne var ben bendeñe
Zümre-i ' uřřāķuñ içre ey perī pervāneyem
4. Rūh-ı ecsāde ta' alluķ itmedin diyü henüz
Āřnāyam dilberā şanma ki ben bī-gāneyem
5. Cüst ü cūyam řanma kim ey ' İřmeti bī-hüdedür
Āřnāyam baħr-ı ' iřķa řālib-i dūr-dāneyem

ĤARFÜ'N NÜN

60

Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün

1. Nāme-i sūziř-i dile āb-ı niyāz degmesün⁵³¹
Āyīne-i řaķiķate jeng-i mecāz degmesün

⁵³⁰ 5b şab' -1 Ü1] şab' 1 Ü5

G.59: - Ü2, AE 10a derkenarda

G. 60: Ü1 22a, Ü2 31a, Ü3 37a, Ü4 9a, Ü5 96b, Ü6 126a, R1 72b, R2 194b, R3 8b, Mill 12a, Mil2 11a, N 43a, AE 10b, E 49b

⁵³¹ 1a āb-ı Ü2] āb u Ü4

2. Derd-i derūnı pāre hep söyleye düşmüşem bu şeb
Sırr-ı nihānuma şaķın dīde-i rāz degmesün⁵³²
3. Kūçe-i gamda ‘ āşıķuñ hāne-i teng-i cānına⁵³³
Heçr gibi pür-āteş-i şabr u güdāz degmesün⁵³⁴
4. Bir daħı uğramaz hıred dā’ire-i hayālūme⁵³⁵
Güş-ı cünūnuma meded nağme-i sāz degmesün⁵³⁶
5. Göñlümi yār ‘ İşmeti ķayılem almasun ele⁵³⁷
Hātıruma tek ol meh-i sifle-nevāz degmesün⁵³⁸

61

Mef’ ulü Mefā’ ilü Mefā’ ilü Fe’ ulün

1. Alduķ haberūñ yine şehā peyk-i şabādan
Sende yoğımış zerre ķadar būy vefādan
2. İtseñ dili ger zūlf-i dil-āvīzine ķurbān⁵³⁹
Yer başmaz idi ayağı o demde şafādan⁵⁴⁰
3. Ayırdı ‘ adüv vaşfla āħir seni benden⁵⁴¹
Güm-geşte ola ķaddi anuñ bār-ı belādan⁵⁴²

⁵³² 2b şaķın Ü2] meded Ü3 Ü4 R1 Mil1 E

⁵³³ 3a teng ü Ü2 [teng-i Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E, neng-i Ü1

⁵³⁴ 3b pür-āteş-i Ü2] bir āteş-i Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1, bir āteşin R2 / u Ü2] - Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3
Mil1 Mil2 N AE E

⁵³⁵ 4a hayālūme Ü2 [hayālūme Ü1 Ü3 Ü4 R2 Mil1

⁵³⁶ 4b meded Ü2] şaķın R1 E

⁵³⁷ 5a Göñlümi yār ‘ İşmeti ķayılem almasun ele Ü2] Ķayıliz ‘ İşmeti o yār hātırım almasun ele Mil1

⁵³⁸ 5b Hātıruma Ü2] Hātıruma Ü4 / ol Ü2] o Ü3, – Ü4 / sifle Ü2] sifl Ü5

G.61: Ü1 23a, Ü2 31a, Mil1 11b

⁵³⁹ 2a ķurbān Ü2] berdār Ü1 Mil1

⁵⁴⁰ 2b o Ü2] ol Mil1

⁵⁴¹ 3a vaşfla Ü2] ta’ nla Mil1

⁵⁴² 3b Güm-geşte Ü2] Ķam-geşte Ü1 Mil1

4. Olmağ nice bir her şacı Leylāya çü Mecnūn
Gel söyleme yabana dilā geç bu hevādan
5. Hecrūnle diyār-ı ‘ ademe itdi ‘ azīmet⁵⁴³
Unutma şehā ‘ İşmetīyi hayr-du ‘ ādan

62

Mef‘ ūlü Mefā‘ ilü Mefā‘ ilü Fe‘ ūlün

1. ‘ Uşşākuñı haṭṭ gelmek ile az idemezsun
Rağbet-şiken-i gonca-i i‘ cāz idemezsun⁵⁴⁴
2. Geldükde haṭuñ ‘ aşıkuña nāz idemezsun
Mānend-i hümā evcde pervāz idemezsun
3. Gāhī egilüp gūşuña dir ol haṭ-ı nev-ḥīz⁵⁴⁵
Şimden gerü sen şiveye āgāz idemezsun⁵⁴⁶
4. Bu tarz-ı bed-āheng-i dil-āzārile ey gül⁵⁴⁷
Bu bāğda bir bülbüli dem-sāz idemezsun
5. Kendüñ yeñemezsun bilürem meşrebüñ ey dil⁵⁴⁸
Nüş-ı meye āgāz idicek az idemezsun

⁵⁴³ 5a Hecrūnle Ü2] Hecriyle Ü1 Mill

G.62: Ü1 22a, Ü2 31b, Ü3 37a, Ü4 9a, Ü5 96b, Ü6 126b, R1 73a, R2 195a, R3 8b, Mill 12a, Mil2 11b, N 43a, AE 10b, E 49b

⁵⁴⁴ - Ü2 [Ü1

⁵⁴⁵ 3a ol Ü2] o AE

⁵⁴⁶ 3b gerü Ü2] girü Ü5

⁵⁴⁷ 4a bed-āheng-i dil-āzār Ü2] dil-āzār-ı bed-āheng Ü1 Mill, bed- āheng-i dil-i zār Ü4, bed-āheng ü dil-āzār Ü5 R3 AE

⁵⁴⁸ 5a yeñemezsun Ü2] yeñemezseñ N AE

6. Şad rıtl-ı girān olsa çeker ‘İşmetī-i zār
Sākī anı sen mest-i ser-endāz idemezsün⁵⁴⁹

63

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Dirseñ ey dil çeşm-i bahtuñ derd-i hicrān görmesün
Kānlu yaşum sil nigāh itdükçe cānān görmesün⁵⁵⁰
2. Tārmār eyler hemān evrāk-ı ‘ıyşı rüzgār⁵⁵¹
Bir ser-āmed goncayı bir laḫza ḫandān görmesün
3. Eyleme zülfüñ perīşān tābe-sāmān dilleri
Çeşm-i bed-bīn-i ‘adüv ḫāk ile yeksān görmesün
4. Yād idüp zülfüñ hemān bī-hüş olur āşüfte dil⁵⁵²
Bāgda bī-çāre bir serv-i perīşān görmesün
5. Süz-ı dilden ḫopmadur bu şi‘r-i rengīn ‘İşmetī
‘Arz iderseñ ehline ‘arz eyle nā-dān görmesün

⁵⁴⁹ 6b anı sen Ü2] sen anı Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1 Mil1 N E

G.63: Ü1 22a, Ü2 31b, Ü3 37b, Ü4 9a, Ü5 96a, Ü6 126b, R1 73a, R2 194b, R3 9a, Mil1 11b, Mil2 11b, N 43a, AE 12a, E 49b

⁵⁵⁰ 1b yaşum Ü2] yaşuñ Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil2 N AE E, yaşın Mil1 / itdükçe Ü2] itdükte Ü1 Ü6 R2

⁵⁵¹ 2a Tārmār Ü2] Tār u mār Ü1 Ü3 Ü5 R1 R2 R3 Mil1 AE E / ‘ıyşın Ü2] ‘ıyşın Ü3 R1

⁵⁵² 4a Yād idüp zülfüñ hemān Ü2] Zülfini yād eyleyüp Ü3 Ü4 R1 E

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Nigāhum buse-çin olmağda la' l-i dil-sitānından
Şikārın almayan şeh-bāz çıkmaz āşyānından⁵⁵³
2. Mülāyim gösterür ' uşşāk-ı zāre kendüyi ammā
Alınmaz ħarf-ı vuşlat ol sitemkārūñ dehānından⁵⁵⁴
3. Sepük-sāmān gerekdür rind olan ey dil ħabābāsā⁵⁵⁵
Ki açılsa çıkan ancak hevādur cür' adānından
4. Dile her çend bir bāzīçe bulmağdur ' araz yoğsa⁵⁵⁶
Su 'āl itmek ne lāzım va' de-i vaşluñ zamānından⁵⁵⁷
5. Hemān ey ' İşmeti ' arz-ı ' ubūdiyyetden ayrılma⁵⁵⁸
Seni kim dūr ider ol şāh-ı ħüsnüñ āstānından⁵⁵⁹

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Vaz' -ı nā-sāzını dehrūñ gören ādem ne disün
Bilinür nesne degül meşreb-i ' ālem ne disün

G.64: Ü1 22b, Ü2 31b, Ü3 37b, Ü4 9b, Ü5 96a, Ü6 127a, R1 73b, R2 195b, R3 9a, Mill 12b, Mil2 11b, N 43b, AE 12a, E 49b

⁵⁵³ 1b almayan Ü2] eyleyen Ü5

⁵⁵⁴ 2b ol Ü2] o Mill

⁵⁵⁵ 3a ħabābāsā Ü2] ħayātāsā Ü3

⁵⁵⁶ 4a her Ü2] – E / bulmağdur Ü2] lāzımdur Ü5, bulmağda R1 / ' araz Ü2] ħaraz Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2
Mil1 Mil2 N AE E

⁵⁵⁷ 4b vaşluñ Ü2] vaşlın R1 E / zamānından Ü2] zebānından R1 E

⁵⁵⁸ 5a ' arz-ı Ü2] cāy-ı Ü1 R2 Mill

⁵⁵⁹ 5b şāh-ı ħüsnüñ Ü2] yoğsa o şāhuñ R2

G.65: Ü1 22a, Ü2 32a, Ü3 37b, Ü4 9b, Ü5 96b, Ü6 126b, R1 73b, R2 193b, R3 9b, Mill 11b, Mil2 12a, N 43b, AE 12b, E 50a

2. Güle hem-h̄ābe-i h̄ār olma demek mümkün mi
Bülbül olmuş tatalum bezmine mahrem ne (disün)
3. Bī-vefādur dimeden gerçi şıķılmaz o perī⁵⁶⁰
Baķsa ādem yine her h̄āli müselleme ne disün
4. Sen de inşāf ide ey muğbeçe gördükde seni
Hāy cānum dimesün bu dil-i pür-ğam ne disün
5. ʿİşmetī sūz-ı dilin didi o şūha ammā⁵⁶¹
Şimdi fırķatde dem-i hecrile hem-dem ne disün⁵⁶²

66

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. İtmesün mi murğ-ı dil kendin perīşān her zamān
Tünd-bād-ı ğam güzergāhında tıtmış āşyān
2. Ol siyeh-mest āfetüñ şimdi kim uğrar yanına⁵⁶³
Ĝamzeler h̄ünin cebin pür-çin ebrüdur kemān⁵⁶⁴
3. Bāde-i gül-rengde güyā bilürin her habāb⁵⁶⁵
Nev-ʿ arūs-ı cāme ķurmuş laʿl-gün bir sāyebān⁵⁶⁶
4. Olmadı bir ğonca hergiz zīb-i destār-ı emel
Gülşen-i ümmidden bir gül ķoparmaz bāğbān

⁵⁶⁰ 3a Bī-vefādur Ü2] Bī-vefāsın Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

⁵⁶¹ 5a didi Ü2] derdi Ü1 Ü3 Ü5 Ü6 R1 E, virdi R2 Mil1 N

⁵⁶² 5b dem-i Ü2] ğam-ı Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 N E

G.66: Ü1 22b, Ü2 32a, Ü3 37b, Ü4 9b, Ü5 95b, Ü6 127a, R1 73b, R2 195b, R3 9a, Mil1 12b, N 43b, AE 12b, E 50a

⁵⁶³ 2a āfetüñ şimdi Ü2] ʿ aşıķuñ AE

⁵⁶⁴ 2b h̄ünin Ü2] h̄ünī Ü1 Ü4 Ü6 R1 R3 Mil1 E / pür-çin Ü2] her çin AE

⁵⁶⁵ 3a bilürin Ü2] billürin Ü5 / her Ü2] bir Ü4

⁵⁶⁶ 3b laʿl-gün Ü2] güyiyā Ü3 Ü4 R1 N E, laʿl den Ü5

5. Yüz sürülmez pâyına ol nâzenînüñ ‘İşmetî⁵⁶⁷
İtmeyince cismini yıllarca hâk-i âstân⁵⁶⁸

67

Mütefâ’ ilün Fe’ ülün Mütefâ’ ilün Fe’ ülün

1. Demidür hayâl-i gamzeñ dil-i gam-küsâre gelsün
Bizi künc-i gamda tenhâ kıomasun kenâre gelsün⁵⁶⁹
2. İşidilmez oldı âhum ser-i zülfüñ eyle taħrîk⁵⁷⁰
Meded ey şabâ dil-i zâr bün-ı güş-ı yâre gelsün⁵⁷¹
3. Hâṭ u zülfi sâyesinde dil ü cân şafâda olsun⁵⁷²
Gelicek belâ-yı nâ-gâh ser-i rûzgâre (gelsün)⁵⁷³
4. Ne faşillar ola seyr it yine mekteb-i çemende⁵⁷⁴
Hele ders-i şevk-ı murğân-şifat-ı bahâre gelsün⁵⁷⁵
5. Neler okuya çemende hele güşdâr-ı şabr ol
Sebaḫ-ı hezâr-ı gülşen şifat-ı bahâre gelsün⁵⁷⁶
6. Daḫi ‘İşmetî cihânda işidilmedük nemüz var
O perî gelürse bezme ne var âşkâre gelsün⁵⁷⁷

⁵⁶⁷ 5a ol Ü2] bir Ü1

⁵⁶⁸ 5b cismini Ü2] cismüñi R2

G.67: Ü1 22a, Ü2 32a, Ü3 38a, Ü4 9b, Ü5 96b, Ü6 127a, R1 74a, R2 194a, R3 9b, Mil1 11a, Mil2 12a, N 43b, AE 12b, E 50a

⁵⁶⁹ 1b Bizi Ü2] Beni Ü4

⁵⁷⁰ 2a âhum Ü2] nâlem N / zülfüñ Ü2] zülfin Ü3 Ü6 R3 Mil1 N

⁵⁷¹ 2b bün-ı Ü2] – Ü4, bünü AE

⁵⁷² 3a Hâṭ u zülfi Ü2] Hâṭı vü zülfi Ü4, Hâṭ zülfi AE

⁵⁷³ 3b Gelicek Ü2] Gelecek Ü1 Ü4 Ü5 R1 R2 Mil1 N E

⁵⁷⁴ 4a yine Ü2] hele Ü1

⁵⁷⁵ 4b şevk-ı Ü2] şavt-ı Mil2 AE

⁵⁷⁶ - Ü2 [R2

⁵⁷⁷ 6b gelse Ü2 [gelürse Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E / ne var Ü2] n’ola N

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Ağlasam her dem ğam-ı hecrlile cevr-i yārdan⁵⁷⁸
Nem yerine dem gelür bu dīde-i ħün-bārdan
2. Zā' f-ı hecr-i yār ile şöyle ħayāl oldı tenüm
Şüretā teşĥiş olunmaz peykerüm dīvārdan⁵⁷⁹
3. Geldi dil bir ħastadur dārü'ş-şifā-i kūyuña⁵⁸⁰
Gel ṭabībüm kaçma tīmār eyle ol bīmārdan
4. Düşmen-i bed-ħ'āha dime luṭf u iĥsān eyle gel
Yüz çevirme dostum bu 'āşık-ı ğam-ħ'ārdan
5. Yāre 'arz it 'İşmeti gel eşk-i ħün-ālūdeñi
Ĥazẓ ide şāyed o belki dirhem ü dīnārdan

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Dir ise nāleyi 'uşşāk dırāz eylesesün
O perī cevrini çok luṭfını az eylesesün⁵⁸¹

G.68: Ü1 23a, Ü2 32b, Mil1 13a

⁵⁷⁸ 1a her Ü2] bir Ü1 Mil1

⁵⁷⁹ 2b peykerüm Ü2] şüretüm Mil1

⁵⁸⁰ 3a kūyuña Ü2] kūy ile Mil1

G.69: Ü1 22a, Ü2 32b, Ü3 38a, Ü4 10a, Ü5 96a, Ü6 127b, R1 74a, R2 194a, R3 9b, Mil1 11a, Mil2 12a, N 43b, AE 13a, E 50a

⁵⁸¹ 1b - Ü2 [çok Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R3 Mil1 Mil2 N AE E, luṭfını çok cevrini az Ü1, cevrini çok mihriini az R2

2. Bağlanup zülfine dil kendüyi rüsvā itmiş⁵⁸²
Şaķın ol ğamzeleri maķrem-i rāz eylesesün
3. Dem olur gögsini bī-minnet açar bād-ı şabā⁵⁸³
Ğonca ‘ arz-ı ruķ-ı al itmege nāz eylesesün
4. Dil ķo ğiķsün ğam-ı dünyāyı şafāsı var ise⁵⁸⁴
Yāre şıķlet virecek deñlü niyāz (eylesesün)
5. ‘ İřmetī mu‘ tekif-i künc-i ferāğız şimdi⁵⁸⁵
Baķt isterse der-i vuşlatı bāz eylesesün

70

Mütefā‘ ilün Fe‘ ülün Mütefā‘ ilün Fe‘ ülün

1. Ğün o şāhuñ āstānın şeb-i ğam penāh idersün⁵⁸⁶
Ne gerek ya daķi ey dil yine böyle āh idersün⁵⁸⁷
2. Ten-i zārı irğürürseñ reh-i yāre ğāfil olma⁵⁸⁸
Çıķa seyre tā ki ol şūķ hele bir nigāh idersün⁵⁸⁹
3. Şeb ü rüz āh u nāleñ ne bilür o yār-ı sermest⁵⁹⁰
Dem-i ‘ ömr-i nāzenīni ne iķün tebāh idersün⁵⁹¹

⁵⁸² 2a Bağlanup Ü2] Bağlayup Ü3 Ü4 R1 R2 R3 N E / zülfine dil kendüyi Ü2] kendüyi dil zülfine Ü3 / rüsvā Ü2] rüsvāy Ü3 Ü4 Ü6 R1 R2 Mil1 N E

⁵⁸³ 3a bād-ı Ü2] dest-i R1 R2 Mil1 E

⁵⁸⁴ 4a ğiķsün Ü2] ķeksün Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E / dünyāyı Ü2] hicrānı R2 / şafāsı Ü2] cefāyı Ü5

⁵⁸⁵ 5a ferāğız Ü2] ferāğı R2

G.70: Ü1 22a, Ü2 32b, Ü3 38a, Ü4 10a, Ü5 96a, Ü6 127b, R1 74a, R2 195b, Mil1 11a, Mil2 12b, N 44a, AE 13a, E 50a

⁵⁸⁶ 1a şāhuñ Ü2] şūķuñ Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 Mil2 N E / penāh Ü2] tebāh R1

⁵⁸⁷ 1b ya Ü2] ne Mil1 / ey Ü2] – Ü3 AE

⁵⁸⁸ 2a irğürürseñ Ü2] irğürürsin Ü4 R1 R2 N E

⁵⁸⁹ 2b tā ki Ü2] şāyed Ü1 Ü3 Ü4, cā‘iz R2 Mil1 / nigāh Ü2] ğünāh AE

⁵⁹⁰ 3a Şeb ü rüz āh u Ü2] Şeb rüz āh-ı Ü4 Ü5 AE

⁵⁹¹ 3b ne iķün Ü2] ya n’iķün Ü1 R1 E

4. Dil-i nā-murāduñ ey çarḥ ne recāsı var senden
Kimedür bu şıve vü nāz kime ʿ arz u cāh (idersün)⁵⁹²
5. Eşiginde yer gerekse saña ʿ İşmeti o māhuñ⁵⁹³
Dil ü cānı bir dem evvel aña rü-be-rāh idersün⁵⁹⁴

71

Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün Mefāʿ ilün

1. Ḥaberdār olmadı gitdi olsun āh u enīninden⁵⁹⁵
Şikāyet şehr-i ḥüsnüñ bir cevān-ı nāzenīninden
2. Nigāh-ı iltifātından ʿ adüvler behre-yāb ammā
O meh-rūnuñ cefādur vāyemüz çin-i cebīninden⁵⁹⁶
3. Ḥarīf-i bezm-i kām ol perde-püş-ı ʿ izz ü nāz eyle⁵⁹⁷
Ḥazer kıll bülbülün ey gönca āh-ı āteşininden⁵⁹⁸
4. Ḥumārın def e ey cān-ı belā-keş çāre bulmazsın
İçersin sākī-i dehrün mey-i dürd-āferīninden
5. Münāsibdür kümeyt-i kilik-i ṭab ʿ um cilvegāh itse⁵⁹⁹
Bu şıʿ rün ʿ İşmeti ḥazḫ eyledüm gāyet zemīninden⁶⁰⁰

⁵⁹² 4b şıve vü Ü2] şıve Ü4 / ʿ arz u Ü2] ʿ arz-ı Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 Mil1 Mil2 N AE E

⁵⁹³ 5a gerekse Ü2] gerek Ü5

⁵⁹⁴ 5b Dil ü Ü2] Dil AE / bir dem evvel aña Ü2] evvel bir dem aña R1, evvel aña bir dem R2

G.71: Ü1 22b, Ü2 71a, Ü3 38b, Ü4 10a, Ü5 96b, Ü6 127b, R1 74b, R2 195a, R3 10a, Mil1 12b, Mil2 12b, N 44a, AE 13a, E 50a

⁵⁹⁵ 1a āh u Ü2] āh-ı Ü1 Ü3 R1 E

⁵⁹⁶ 2b meh-rūnuñ Ü2] meh-rūdan R2

⁵⁹⁷ 3a bezm-i kām ol Ü2] bezmgāh Ü1, bezm-i kām Mil1 / eyle Ü2] olma Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 Mil1 N E

⁵⁹⁸ 3b āteşininden Ü2] nişininden Ü3

⁵⁹⁹ 5a ṭab ʿ um Ü2] ṭab ʿ -ı şūḫum Ü3 / itse Ü2] olsa Ü4

⁶⁰⁰ 5b Bu Ü2] Bir R1

Mef' ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün

1. Dil-ḥasta-i ' ışka nıgeh-endāz degülsın
Derd-i dil-i bımāre řifā-sāz degülsın
2. Sensın yine maḥrem olacağ gıncaya bülbül⁶⁰¹
Mānend-i řabā perde-der-i rāz degülsın
3. Ey bülbül-i zār eyleme da' vā-yı maḥabbet
Pervāne-şıfat ' āřık-ı pervāz degülsın ⁶⁰²
4. Gülzār-ı viřālũñ ki ḥayāt-āver-i cāndur
Murđ-ı dile ruḥřat-dih-i pervāz degülsın
5. Nāleñ ide mi ' İřmetiyā ol güle te' řır⁶⁰³
Bülbül gibi ḥoř-ḥ' ān-ı ḥoř-āvāz degülsın ⁶⁰⁴

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. ' Arz-ḥāl itsün niğāhuñ çeşm-i cānuñ tuymasun
Kārını ḥarf-ı recā görsün zebānuñ tuymasun
2. Ğamze ursun yāre ebrūlar ḥaberdār olmasun
Tırũñ itsün kārını ammā kemānuñ tuymasun

G. 72: Ü1 23a, Ü2 33a, Ü3 38b, Ü4 10b, Ü5 96a, R1 74b, Mil2 13a, N 44a, AE 13b, E 50a

⁶⁰¹ 2a maḥrem Ü2] ey dil Ü3 Ü4 R1

⁶⁰² 3b pervāz Ü2] ser-bāz Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 Mil2 N AE E

⁶⁰³ 5a ide mi Ü2] idemez Ü1

⁶⁰⁴ 5b ḥoř-ḥ' ān-ı Ü2] ḥoř-ḥ' ān u Ü1 Ü6 R1 Mil2 AE

G.73: Ü1 23a, Ü2 33a, Mil1 13a, Mil2 13a

3. Bāğı tenhā deyyü bülbül nağme-i bî-bākde
El-ğazer ey gonca ƣaşd-ı imtiğānuñ ƣuymasun
4. ‘ Ārızuñda ƣāb-ı mey güller bitürsün sākıyā
Dīde-i gül-çinüm ammā bāğbānuñ ƣuymasun
5. Da‘ vet-i feryāde āğāz itdün ammā ‘ İřmetī
Ol perī-rūdan ģazer ƣıl bīm-i cānuñ ƣuymasun

74⁶⁰⁵

Müfte‘ ilün Mefā‘ ilün Müfte‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Çeřmüne ģamzeñ öğredür ‘ işve vü nāz n’eydüğün
‘ Āřıka eşki gösterür semt-i niyāz n’eydüğün
2. Remz-i nigāh-ı dilberi fehm idemez o rind kim
Bilmeye ƣarz-ı ülfet-i meclis-i rāz n’eydüğün
3. Rıtl-ı girān-ı řevƣı şun reh-rev-i ‘ ışƣa sākıyā
Bilmeye tā ki zağmet-i řīb ü firāz n’eydüğün
4. İtmez idün ümīd-i ƣurb ol şeh-i nāza ‘ İřmetī
Bilseñ eger ol āteř-i sine-ğudāz n’eydüğün

⁶⁰⁵ G.74: Ü2 33b, Mil2 13a

Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün

1. O reng-i rüy hemān tek bozulmasun ırsun
 o dilde ' ude-i derdüñ çözümlösün ırsun
2. Ümüd odur ki ire řaydgāh-ı ğamzeñe dil
 Biraz o bāz řikāre süzümlösün ırsun
3. Çekerse de dili bend-i belāya zülfı ne ğam
 Hemān o rişte-i bārık üzümlösün ırsun
4. Bu sūz u tāba řadā virmesün zevāl ey dil
 o arañuz o güzelle düzümlösün ırsun
5. El urdı ğañçerine yine ' İşmeti sākı
 Meded görüñ ğam-ı dehrı çözümlösün ırsun

Mef' ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

1. aıuñ ğubarı rü-yı dil-ārāña onmasun⁶⁰⁶
 Hüsñüñ çerāğı tekye-i dehr içre sönmesün⁶⁰⁷
2. Tahrıre vaşf-ı hüsni bütānuñ alem yeter
 Küttāb-ı dehr-i dey alışup ğāme yonmasun⁶⁰⁸

G.75: - Ü2, R2 194b

⁶⁰⁶ Bu gazelden önce (H) nüshasında bir gazel mevcut olup bu nüsha temin edilemediği için gazel buraya kaydedilmedi. Söz konusu şiir, Haluk İpekten'in kitabında 76. gazel olarak yer almaktadır.

G.76: - Ü2, Ü5 96a, R2 194a

⁶⁰⁷ 1b sönmesün Ü5] onmasun R2

⁶⁰⁸ 2b dehre Ü5 [dehr-i R2

3. Şāh-ı bahāra gonca-i zanbağ şikāyete
Deyden bu demde şimdi gelüp riķ^ç a şunmasun
4. Deşt-i fenāda lāle yaķup sīnesine dāğ
Feryād-ı müstemend ü dil-efgāre dönmesün⁶⁰⁹
5. Bīdār eyle ‘İşmetīnūñ çeşm-i bahtını
Bir şem^ç uyandır ki o ‘ālemde sönmesün

77

Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün Mefā‘ ilün

1. Şehā murğ-ı dili kırtardı zülfüñ lāne kaydından
‘İzār-ı alüñ üzre hāl-i müşkīn dāne kaydından
2. Hümā-pervāz olup dil degme bir yerde karar itmez
Ferāğ-ı bāli vardır şimdilik kāşāne kaydından⁶¹⁰
3. Çıķarsa lücce-i ğamdan bizi bir āšnā olsa
Disem bir bir ne ğavta yutduğum bī-gāne kaydından⁶¹¹
4. Dem-ā-dem bezm-i meyde cām-ı la‘ lüñ şunsañ ‘uşşāķa⁶¹²
Ne var kırtarsañ ey sākī bizi peymāne kaydından
5. Alursun ‘İşmetī her şeb o şem^ç -i bezm-ārāya
Dem-i şubha irişse kırtulur pervāne kaydından⁶¹³

⁶⁰⁹ İki nüshada da kelime “‘figārı” şeklindedir. Vezin gereği “‘efgāre” olarak düzelttik.

G.77: - Ü2, Ü1 22b, Mill 13a

⁶¹⁰ 2b bāli Ü1] bāl Mill

⁶¹¹ 3b yutduğum Ü1] yutduğum Mill

⁶¹² 4a şunsañ Ü1] şunsa Mill

⁶¹³ 5b irişse Ü1] irişseñ Mill

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Fâriğ olmam âhdan dildâra kâr itmezse de⁶¹⁴
Sûziş-i dildür ğaraž yâr i' tibâr itmezse de
2. Sen hemân ayrılma ey dil reh-güzâr-ı yârdan
Pây-mâl-i esb-i nâz eyler şikâr itmezse de⁶¹⁵
3. Uğrasa murğ-ı ħadengi şâd olur dil bir zamân⁶¹⁶
Âşyân-ı sîne de bir dem qarâr itmezse de⁶¹⁷
4. Gâh olur ' uşşâkı cânından ider bîzâr ' ışk
' Uzlet eyler yârdan terk-i diyâr itmezse (de)
5. ' İşmetî pâ-mâl-i cevr olmağ yeter ' izzet dile⁶¹⁸
Bağt anı çeşm-i zağm-ı zülf-i yâr itmezse de⁶¹⁹

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Bâğ-ı ħüsnünde ħazân yer yer nümâyân olmada⁶²⁰
Daği zülfüñle ħaṭuñ dest-i girîbân olmada⁶²¹

G.78: Ü1 23a, Ü2 33b, Ü3 38b, Ü4 10b, Ü5 97a, Ü6 127b, R1 74b, R2 198a, R3 10a, Mil1 13b, Mil2 13b, N 44a, AE 13b, E 50a

⁶¹⁴ 1a âhdan Ü2] nâleden Ü3 Ü4 R1 N E

⁶¹⁵ 2b eyler Ü2] eyle AE

⁶¹⁶ 3a olur dil Ü2] olurdu R2 R3

⁶¹⁷ 3b bir Ü2] bu Ü1

⁶¹⁸ 5a ' izzet Ü2] ehl-i R2

⁶¹⁹ 5b çeşm-i zağm-ı Ü2] zağm-ı çeşm-i Ü1 Ü6 R2 / zülf-i yâr Ü2] rüzgâr R2

G.79: Ü1 24a, Ü2 33b, Ü3 39a, Ü4 10b, Ü5 97a, Ü6 128a, R1 75a, R2 198a, R3 10a, Mil1 15b, Mil2 13b, N 44b, AE 13b, E 50b

⁶²⁰ 1a yer yer Ü2] bir bir R3 Mil1

⁶²¹ 1b dest-i Ü2] dest ü Ü1 Ü3 Ü5 Ü6 R2 R3 Mil1, çâk-ı Mil2 AE

2. Vefk-i maḫṣūd üzre dildāra ne mümkin bir nigāh
Çeşm-i bed-bīn-i ‘adüv her dem nighbān olmada
3. Eyleyen ğam-dīdedür vaḫt-ı neşātuñ ‘ālemin⁶²²
Var mı ol ‘ālem meger her çend ḫandān olmada
4. Ser-be-ser erbāb-ı dil baḫsañ perīşān olmada⁶²³
Hergiz encāmuñ meh-i iḫbāli tābān (olmada)⁶²⁴
5. Baḫt-ı ser-keş sehldür fermān-ber olmak ‘İşmeti⁶²⁵
Söz hemān ‘ālemde bir bed-merd-i nā-dān olmada

80

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Ol degildür derd-i dil kim ḫābil-i ta‘bīr ola
Şanmañuz bī-çāreden ‘arz itmede taḫşīr ola⁶²⁶
2. Dem-be-dem ‘āḫil reh-i tedbīri pāk itmek gerek
Kim bilür cāyız ki bir kem-pāre dāmen-gīr ola⁶²⁷
3. Germ olup meclisde göndermiş birer duşnām-ı telḫ⁶²⁸
Luṭf idüp añmış beni ol nev-cevānum pīr ola

⁶²² 3a neşātuñ Ü2] neşātin Ü5 R2 Mil1E, neşāt R3 / ‘ālemin Ü2] ‘ālemün R1 R2 N E

⁶²³ 4a Ser-be-ser Ü2] Ser-te-ser Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E / olmada Ü2] rüzgār Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

⁶²⁴ 4b Hergiz encāmuñ Ü2] Her girān-cānuñ Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E, Her girān-ḫābuñ Ü3

⁶²⁵ 5a fermān-ber Ü2] fermānı Mil1, fermān E

G.80: Ü1 24a, Ü2 33b, Ü3 39a, Ü4 11a, Ü5 97a, Ü6 128a, R1 75a, R2 197a, R3 10b, Mil1 15a, Mil2 13b, N 44b, AE 14a E 50b

⁶²⁶ 1b itmede Ü2] itmeden AE

⁶²⁷ 2b kem Ü2] keh Ü1 Ü3 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 N E

⁶²⁸ 3a birer Ü2] bize Ü3 Ü6 Mil2 N E, biri R2

4. Dilberüñ germ olması gelmek ne mümkün hâtırâ⁶²⁹
Tîr-i peykân kendeveş âhum ki bî-te 'şîr ola⁶³⁰
5. Bir dem evvel çayy olunsa deşt-i hicrân 'İşmetî
Sevmem ol vâdîyi kim pür tâb u bî-taḥcîr ola⁶³¹

81

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

1. Geç o dilberden ki hem-derd-i dil ü cân olmaya
Tünd-bād-ı âhdan zülfi perîşân olmaya
2. Meclisüñden kimseye feyz olmaz ey sâķî-i ğam
Mey midür ol mey ki ḫâlet-baḫş-ı yārân olmaya
3. Tâ ola bād-ı maḫabbet gerd-ḫîz-i deşt-i ğam
Dem mi vardur dîde-i ümmîd giryân olmaya
4. Ḥ'ân-ı luḫfindan ide lâyıķ mı ğayrı behre-yâb
Dest-i mihmânında kemter pâre-i nân olmaya
5. Ol meyüñ ol dilberüñ meftûnidur dil 'İşmetî
Neş 'esinde derd-i ser vaşlında hicrân olmaya

⁶²⁹ 4a germ Ü2] nerm R2

⁶³⁰ 4b Tîr-i Ü2] Tîr ü Ü5 / kendeveş Ü2] küzeveş Ü4

⁶³¹ 5b tâb u Ü2] tâb-ı Ü3 Ü4 R1 Mil1 N AE

G.81: Ü2 34a, Mil2 15b

Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün

1. Bāde o bādedür anı mest içe hūşyār ola
Şişe o şışedür anuñ neş'esi ber-ķarār ola
2. Ol dem olur mı luḫ idüp ref' ide ḫākdan anı
Nīm-keş-i cefāsına ğamzesi destyār ola
3. Keşti-i baḫr-ı ārzū ğavḫa-ḫ'or-ı maḫabbeti
Sāḫil-i vaşl-ı dilbere irgüre rūzgār (ola)
4. Ḥande-i luḫfına gülüñ bāğda dil virür hezār
Ḥayf o nev-hevāya kim şifte-i bahār ola
5. Eyle du'ā ki 'İşmeti' ışķ piyāle şunmasun
Yoḫsa dil-i figārda şanma ki iḫtiyār ola

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Kadeḫ ser-germ-i mey ol keç-külāh-ı nāz mestāne
Niğeh ḫayrān-ı vaşl u ğamze-i ğammāz mestāne
2. Şabā kıaldurmasun mı şāhid-i gül-berg-i ra' nāyı
Yine rāh-ı çemende öyle bir mümtāz mestāne
3. Göñül ğayret-keş-i bār-ı melāmet zülf ālūde

⁶³² G.82: Ü2 34a, Mil2 15b

G.83: Ü2 34a, Mil2 16a

Muğannī ser-be-zānū-yı ḥacālet sāz mestāne

4. Ciger şad-pāre-i miḥnet dil-i ʿ işķ-āşnā ser-mest
Nihān olsun mı sırrum ʿ İşmetī hem-rāz mestāne

84

Mefāʿ ilün Feʿ ilātün Mefāʿ ilün Feʿ ilün

1. Ḥaṭ-ı ruḥın o mehūñ cān-ı zāre gösterme
Dem-i ḥazānı Ḥudāyā hezāre gösterme
2. Hevā-yı ʿ işķ ciger-süz imiş meded ey baḥt⁶³³
O kārı her dil-i nā-kerdekāre gösterme⁶³⁴
3. Düşerse yāre eger ʿ arz-ı süz u tāb ey dil⁶³⁵
Şikāyetūñ o ḳadar āşkāre gösterme
4. Zamān süz-ı derūnuñdan olmasun āgāh⁶³⁶
Çerağ-ı mihr ise de rūzgāre gösterme
5. Niyāz-nāme-i dil ʿ İşmetī perişāndur
O şekl ile anı zīnhār yāre gösterme⁶³⁷

G.84: Ü1 23b, Ü2 34b, Ü3 39a, Ü4 11a, Ü5 96b, Ü6 128a, R1 75a, R2 196b, R3 10b, Mil1 14a, Mil2 14a, N 44b, AE 14a, E 50b

⁶³³ 2a ciger Ü2] çeker Ü4

⁶³⁴ 2b her Ü2] bu R2 / kerde Ü2] kerd-i R2 R3

⁶³⁵ 3a süz u Ü2] süz Ü4 R2 R3 Mil1 N AE

⁶³⁶ 4a Zamān Ü2] Zamāne Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

⁶³⁷ 5b o Ü2] bu R2

Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Olursa dilde n'ola dāğ-ı ārzū tāze
Henüz açıldı o gül daği reng ü bū tāze⁶³⁸
2. Bu demde içmemege çāre var mıdur ādem
‘Ale’huşūş ola sāķī-i ħande-rū tāze
3. ‘Aceb ne yüzden ola ‘arz-ħāl-i ħayrānum⁶³⁹
Daği o şūħ-ı nev-āyīn-i tünd-ħū tāze
4. Çekildüğine göre yār minneti bārī
Olaydı çarħ-ı kühen-sāl-i fitne-cū tāze
5. Cefā-yı dehr ile gelmekde ‘İşmetīye fütūr
Her āyīne yine bed-ħāh-ı herze-gū tāze⁶⁴⁰

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Bahār-ı ħüsnüññ bil ħadrin ey meh cāvidān şanma⁶⁴¹
O gevher degme bir kānda bulunmaz rāygān şanma

G.85: Ü1 23b, Ü2 34b, Ü3 40a, Ü4 11a, Ü5 96b, Ü6 128b, R1 75b, R2 196b, R3 10b, Mill 14a, Mil2 14b, N 44b, AE 14a, E 50b

⁶³⁸ 1b daği Ü2] – R2 / reng ü Ü2] reng-i AE E

⁶³⁹ 3a ola Ü2] olur Ü1 Ü3 Ü5 Ü6 R1 R3 Mill N E

⁶⁴⁰ 5b bed-ħāh-ı Ü2] bed-ħāh R2

G.86: Ü1 23b, Ü2 34b, Ü3 39b, Ü4 11b, Ü5 97b, Ü6 128b, R1 75b, R2 197b, R3 11a, Mill 14b, N 45a, E 50b

⁶⁴¹ 1a ħadrin Ü2] ħadrini Ü5 / meh Ü2] dil Mill

2. Meyānuñ naqşı çıkmaz bir dem āgūş-ı hayālümnden
Beni ey bī-vefā kendüñ gibi nā-mihribān şanma
3. İrağdan eyle pervāzı tezerv-i bāğ-ı āzārı⁶⁴²
Göñül ser-pençe-i şāhīn-i ğamdur āşyān şanma
4. Düşer fırsat nigāhe ğamzesi ser-mest iken yāruñ⁶⁴³
O tiri her zamān ey cān-ı şeydā der-kemān şanma
5. Mey-i düşīne virmiş yāre dārū-yı ferāmūşı⁶⁴⁴
Gice mestāne nāleñ ' İşmeti ħātır-nişān şanma⁶⁴⁵

87

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Bā' iş olmakdur ğaraż germiyyet-i bāzārına⁶⁴⁶
Yoğsa dehrüñ kim tıyar evzā' -ı nā-hemvārına⁶⁴⁷
2. Nağme-i sūz-ı emel gitdükçe oldı sīne-sūz⁶⁴⁸
Muṭrib-i ṭālī' meger zehr-āb içirdi tārına⁶⁴⁹
3. Bir hilāli istese bir demde eyler āftāb⁶⁵⁰
Āferīnler sākī-i sıhr-āferīnün kārına

⁶⁴² 3a pervāzı Ü2] pervāz ey Ü1 Ü3 Ü5 R1 Mil1 / āzārı Ü2] āzādum Ü4 R1

⁶⁴³ 4a nigāhe Ü2] nigāhı E

⁶⁴⁴ 5a yāre Ü2] – R2

⁶⁴⁵ 5b nāleñ Ü2] alduñ R2

G.87: Ü1 23b, Ü2 35a, Ü3 39b, Ü4 11b, Ü5 97b, Ü6 128b, R1 76a, R2 196b, R3 11a, Mil1 14a, Mil2 14a, N 14a, AE 14b, E 50b

⁶⁴⁶ 1a germiyyet-i Ü2] germiyyet ü Mil1

⁶⁴⁷ 1b Yoğsa Ü2] Yoğsa R2 / tıyar Ü2] duyar Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

⁶⁴⁸ 2a Nağme-i sūz-ı emel Ü2] Nağme-i sūz-ı emel Ü1 Ü5 Ü6 R1 Mil1 Mil2 N AE E, Nağme-sāzān Ü3

⁶⁴⁹ 2b içürdi Ü2] içürmiş Ü1 Ü3 R1 R2 R3 Mil1 / tārına Ü2] bārına R2 Mil1

⁶⁵⁰ 3a bir Ü2] her Ü4

4. Gerçi mestüñ bir zamān olmaz girībānı dürüst⁶⁵¹
Kimse yapışmaz hele dāmān-ı istiġfārına
5. Geç o naḥl-i tāzenüñ berg ü berinden ‘İşmeti⁶⁵²
Māye-i cān olsa da güçdür taḥammül bārına⁶⁵³

88

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Göñlümi vīrān idüp a‘ dāyı dil-şād eyleme
Ey şeh-i ḥüsn ü behā dād eyle bī-dād eyleme⁶⁵⁴
2. Pençe-i şāhīn-i ġamzeñden amāndur dostum⁶⁵⁵
Dām-ı zülfünden meded dil murġın āzād (eyleme)⁶⁵⁶
3. Cām-ı ‘ işkuñ müsteḥakḳın gözle luḫ it sākīyā
Ḳābil-i feyz olmayan yārān irşād eyleme⁶⁵⁷
4. Virme hecrüñle felek güncişke bülbül ‘ālemin⁶⁵⁸
Gördigüñ her beççe-i zāġı perī-zād eyleme⁶⁵⁹
5. Bezm-i rindān ‘İşmeti ḫalvetgeh-i esrārdur
Mest-i şevḳ olduñsa da zīnhār feryād eyleme⁶⁶⁰

⁶⁵¹ 4a olmaz Ü2] kalmaz Ü1 Ü3 Mil1

⁶⁵² 5a o Ü2] bu R2

⁶⁵³ 5b Māye-i Ü2] Pāye-i Ü4

G.88: Ü1 24a, Ü2 35a, Ü3 39b, Ü4 11b, Ü5 97b, Ü6 128b, R1 76a, R2 197b, R3 11a, Mil1 15a, Mil2 14b, N 45a, AE 14b, E 50b

⁶⁵⁴ 1b ḥüsn ü Ü2] ḥüsn-i Ü1 Ü4 R3 AE

⁶⁵⁵ 2a Pençe-i Ü2] Pençe Ü3 Ü5

⁶⁵⁶ 2b meded dil murġın Ü2] göñül murġını Ü1

⁶⁵⁷ 3b yārān Ü2] yārānı Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 Mil1 Mil2 N AE E, nādāmı R3

⁶⁵⁸ 4a hecrüñle Ü2] siḫrüñle Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E / ‘ālemin Ü2] ‘ālemüñ R2, ‘ālemi E

⁶⁵⁹ 4b beççe-i Ü2] peççe-i Ü5

⁶⁶⁰ 5b olduñsa da Ü2] olduñ ise Ü1 Mil1

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Sūzum artar ol şeh-i bî-dād ger dād itse de
‘ Işık ider kārın dil-i vîrānum ābād itse de
2. Sūz-ı dil bulmaz sükūn üstād-ı şîrînkār-ı ‘ ışık
Her bün-ı müyumda bir ser-çeşme bünyād itse de⁶⁶¹
3. Çāre var mı Kays-ı kadrin bulmağa āşüfte-dil⁶⁶²
Bāğda gün başına bir serv āzād itse de
4. Ehl-i bezm efsürde dilber mest ‘ āşık n’eylesün⁶⁶³
Güş olunmaz nağmesi biñ kerre feryād itse de⁶⁶⁴
5. Rūzgārumdan yine bulmam tesellî ‘ İşmeti⁶⁶⁵
Kendüyi zür eyleyüp ihsāne mu‘ tād itse de⁶⁶⁶

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Açılsa goncaveş dil geşt-i bāğ itsem bahār olsa
Bir elde sāğar-ı la‘ lîn bir elde dest-i yār olsa

G.89: Ü1 24a, Ü2 35a, Ü3 40a, Ü4 12a, Ü5 97b, Ü6 129a, R1 76a, R2 196a, R3 11b, Mil1 14b, Mil2 14b, N 45a, AE 14b, E 50b

⁶⁶¹ 2b bün-ı Ü2] debn-i AE

⁶⁶² 3a Kays-ı Ü2] feys-i Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 AE / kadrin Ü2] kadrün R2

⁶⁶³ 4a bezm Ü2] dil R2

⁶⁶⁴ 4b olunmaz Ü2] olunca R2

⁶⁶⁵ 5a yine Ü2] hele Mil2 AE

⁶⁶⁶ 5b Kendüyi Ü2] Kendümi Ü4, Kendüni R2

G.90: Ü1 23b, Ü2 35b, Ü3 40a, Ü4 12a, Ü5 97b, Ü6 129a, R1 76b, R2 197a, R3 11b, Mil1 13b, Mil2 15a, N 45b, AE 15a, E 51a

2. Çemende hemçü nergis âteşin bâdeyle ‘ıyş itsek⁶⁶⁷
Neşât *ahsentü*⁶⁶⁸-h̄ân olsa dil-i gam dāgdār olsa⁶⁶⁹
3. Çekilmez zaḥmet-i firḳat ḳarār itmez dem-i vuşlat⁶⁷⁰
Göñül tıflına bir bâzîçe bulsam pâydar olsa
4. Olup hem-hâl zülfüñle bulurdı tesliyet diller⁶⁷¹
O gīsūlar da bir müddet perişān-rūzgār (olsa)
5. İder bir bir ḥikāyet eşk ü āhuñ ‘İşmeti yāre
Ne deñlü mācerā-yı derd-i ‘ışḳuñ bī-şumār olsa

91

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Yāre ‘azm itdüm vücūdum ḥāk-ı dergāh itmege⁶⁷²
İstemem sāyem bile bu yolda hem-rāh itmege⁶⁷³
2. Cism-i yāri ḥāk-i pāyine götürse cū-yı eşk⁶⁷⁴
Ḳor mı devrān çeşm-i ḥ̄āb-ālūdın āgāh itmege⁶⁷⁵
3. Belki gūş eylerdi cānān bu dil-i müştāḳda⁶⁷⁶
Olsa ḳudret dāstān-ı hecri kütāh itmege

⁶⁶⁷ 2a âteşin Ü2] âteş E / bâdeyle Ü2] bâde ile Ü5 R2 Mil2 E

⁶⁶⁸ Aferin, mükemmel.

⁶⁶⁹ 2b olsa Ü2] – Ü4 N

⁶⁷⁰ 3a vuşlat Ü2] firḳat Mil2

⁶⁷¹ 4a Olup Ü2] Olmadı E / diller Ü2] ḥatır Ü3 Ü4 R1 N

G.91: Ü1 23a, Ü2 35b, Ü3 40b, Ü4 12a, Ü5 97a, Ü6 129a, R1 76b, R2 197a, R3 11b, Mil1 13b, Mil2 15a, N 45b, AE 15a, E 51a

⁶⁷² 1a ‘azm Ü2] ‘arz Ü1 Ü3 Mil1

⁶⁷³ 1b bile Ü2] daḫi Ü3

⁶⁷⁴ 2a yāri Ü2] zārı Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E / götürse Ü2] gösterse Ü4 / cū-yı Ü2] ḥūn-ı AE

⁶⁷⁵ 2b çeşm-i ḥ̄āb-ālūdın āgāh Ü2] dāstān-ı hecri kütāh Ü4, dāstān-ı hecri āgāh R1 N

⁶⁷⁶ 3a müştāḳda Ü2] müştāḳdan Ü1 R2 Mil1, müştāḳı da Ü4

4. Çünkü kaşd-ı cān ider gelsün hadengi sīneye
Bulmaz hiç öyle bir vādī güzergāh itmege⁶⁷⁷
5. Virmedi bir dem hicāb-ı ışk ruḥşat ıŝmetī
Meclis-i vuşlatda dil-ḥāh üzre bir āh itmege

92

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. ıŝ-Ārif-i Cem-meşrebüñ mestāne dirler göñline
Her belā-keş ıŝ-āşıkuñ dīvāne dirler göñline
2. Ehl-i isti' dāde enfāsı ḥired-süz olmada
Pīr-i deyrüñ āteşin peymāne dirler göñline⁶⁷⁸
3. Fi'l-meşel olsa perī-ḥāne dil-i dünyā-perest
ıŝ-Ākıbet bünyān anuñ büt-ḥāne dirler göñline⁶⁷⁹
4. Işılāḥ-ı ehl-i dilde nükte-sencān-ı hevā
Zāhid-i ḥod-restenüñ eyā ne dirler göñline
5. ıŝmetinüñ ḥātırı biñ kerre ābād olsa da
Dermendüñ çāre yok vīrāne dirler (göñline)

⁶⁷⁷ 4b bulmaz Ü2] bulamaz Ü1, hiç bulunmaz Ü4, bulunmaz AE

G.92: Ü1 24a, Ü2 35b, Ü3 40b, Ü4 12b, Ü5 97b, Ü6 129b, R1 76b, R2 197b, R3 12a, Mil1 15a, Mil2 15a, N 45b, AE 15b, E 51a

⁶⁷⁸ 2b Pīr-i Ü2] Tīr-i Mil1 / deyrüñ Ü2] dehrüñ R2

⁶⁷⁹ 3b bünyān Ü2] bīnān Ü3 Ü6, bünyād Ü4 / büt-ḥāne Ü2] dīvāne R2

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. Mīve-i vaşlına yāruñ gönül ikdām itme⁶⁸⁰
Olacaq nesne degüldür şama' -ı hām itme⁶⁸¹
2. Yād-ı la' lile anuñ eyle şanā' at ey dil⁶⁸²
Bezm-i ğamda heves-i bāde-i gülfām itme
3. Germ olup meclis-i meyde lebüñe ey sākī⁶⁸³
Cāmdan ğayrıya ihsān idüp in' ām itme⁶⁸⁴
4. Baña cevri eylemeyüp dirseñ eger yār dilā⁶⁸⁵
Aña n'eylerseñ idüp sevdigün i' lām (itme)
5. Pendümi ğuş idüp ey ' İşmeti mengüş eyle
Yārsız cennet olursa yerün ārām itme

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Kaşlarıñ ' aksi şehā bu çeşm-i pür-ğün-ābda
Beñzer ol mähilere oynar miyān-ı ābda

G.93: Ü1 24a, Ü2 35b, Ü3 40b, Ü4 12b, Ü5 97a, Ü6 129b, R1 77a, R2 196a, Mil2 15b, N 45b, AE 15b, E 51a

⁶⁸⁰ 1a gönül ikdām Ü2] şama' -ı tām Ü3

⁶⁸¹ 1b nesne degüldür şama' -ı hām Ü2] nesne degül ey gönül ikdām Ü3

⁶⁸² 2a eyle Ü2] – Ü4

⁶⁸³ 3a meclis-i Ü2] meclisde Ü4 / lebüñe Ü2] lebüñi Ü1 Ü3 AE

⁶⁸⁴ 3b Cāmdan ğayrıye Ü2] Cām-ı ğayrıye Ü3 / ihsān idüp in' ām Ü2] in' ām idüp ihsān Ü1

⁶⁸⁵ 4a eylemeyüp Ü2] eylesün Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 N AE E

G.94: - Ü2, Ü5 97a, R2 196a

2. Ey gül-i bāğ-ı leṭāfet ağızuñ içre dişlerüñ
Kaṭre kaṭre jālelerdür gonca-i sīr-ābda
3. Sāḳiyā cām-ı lebüñ ṭab‘ a ne hoş ḫālet virür
Görmedüm ol ḫāleti hergiz şarāb-ı nābda
4. Rūzgār el virmeyüp baḫr-ı gam içre fülk-i dil⁶⁸⁶
Döne döne ḫāşılı ḫaldı yine gird-ābda
5. ‘İşmeti ümmid-i vaşlından ferāgat eyle var
Kimseler görmez anı illā ḫayāl-i ḫ‘ābda

95

Nazīre-i ‘İşmeti⁶⁸⁷

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

1. İtmez şanemā mihr-i cihān-tāba teveccüh⁶⁸⁸
‘Ālemde iden sen meh-i tābāna teveccüh
2. Meyl itse n’ola ḫançer-i bürrānuña göñlüm
Dil-teşne olan lā-büd ider āba teveccüh
3. Nāz uyḫusuna varur o dem giryeler itsem
Yārān olıcaḫ kişi ider ḫ‘āba teveccüh
4. Deryā-yı melāḫatde bulunmaz aña hemtā⁶⁸⁹
Kim eylemez ol gevher-i nā-yāba teveccüh

⁶⁸⁶ 4a Rūzgār el Ü5] Rūzgāruñ R2

G.95: - Ü2, Ü5 97b, R2 198b, AE 15a derkenarda

⁶⁸⁷ Başlık: - R2 [AE

⁶⁸⁸ 1a şanemā R2] şānemā AE

⁶⁸⁹ 4a aña R2] saña Ü5 AE

5. Reşg-i leb-i la' lile anuñ ' İşmeti řimdi⁶⁹⁰
İtse n'ola her demde mey-i nāba teveccüh

96

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Bařsa kim germiyyet-i ' ıřķıla ger dīdāruña
Bir içim şudur hemān ol la' l-i gevher-bāruña
2. Hıstayam geldüm senüñ dārü'ş-şıfā-i kūyuña
Ey řabīb-i cān tīmār eyle ben bimāruña
3. Māh-rūlarda senüñ gibi řanı bir pāk-rū
Şāflıkde reşg ider āyīneler ruhsāruña
4. Servi hayretde şoyup bülbülleri lāl eyledüñ⁶⁹¹
Şad-hezārān āferīn reftāruña güftāruña
5. ' İřmetiye bezm-i ğamda būseler va' d eyledüñ⁶⁹²
Döndüñ ammā durmaduñ peymāneveş iķrāruña

97

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Kūnc-i ğamda nā-ümīd olmam vişāl-i yār(ı)la
Dem-be-dem Hāřdan ümīdüm var yine dīdārla

⁶⁹⁰ 5a la' lile añun R2] la' lüñle senüñ Ü5

G.96: - Ü2, R2 198b, AE 13b derkenarda

⁶⁹¹ 4a Servi R2] Serv AE / bülbülleri R2] - AE

⁶⁹² 5a va' d R2] ' ahd AE

G.97: - Ü2, R2 198b, AE 13b derkenarda

2. Ğam yemem şād u feraḥ bī-gāne şeklin baĝlasa
Āşnāyam çün ĝam-ı dilber gibi dildārla
3. Rāzıyam öldüğüme yāruñ firākıyla dilā
Görmesün tek gözlerüm anı hemān aĝyārla
4. Sırr-ı ‘ışķım ‘āleme fāş itdi āhumla sirişk
Bildiler anı muḥaşşal çāre yok inkārla
5. Dil aĝız virmez yatur ĝam pisterinde ‘İşmetī
Ḥasta-ḥāl olmuş yine bir gözleri bīmārla

98⁶⁹³

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. Gerçi baķmaz ‘āşıķuñ ol meh dil-i bīmārına
Kimseler baķmaz anuñ da vaķt olur ruḥsārına
2. İḥtirāz itmek gerek sūz-ı dilinden ‘āşıķuñ
Kā’ināt itmez taḥammül āh-ı āteş-bārına
3. Şafḥa-i idrāke taşvīr eylemiş maḥv olmaz ol
Naķş-ı ‘ışķun āferīn üstād-ı şīrīnkārına
4. Mevc-ḥız olmaķda gitdikçe yem-i ĝam el-ḥazer
Pür-ḥaḫardur baķma ey dil gevher-i şehvārına
5. Ḥalkla germ-ūlfet olmaķ ārzü itmez göñül
Tıfl-ı dil itmez taḥammül kimsenüñ āzārına

⁶⁹³ G.98: - Ü2, Ü5 97a

6. Sāğar-ı leb-rīzi elden dūr tūtma ʿ İřmetī
Vāʿ iz-i dil-mürdenüñ tūtma qolın güftārına

99⁶⁹⁴

Nazīre-i Be Ğazel-i Yetīmī (...)

Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilātün Fāʿ ilün

1. Qadrla menzilüñ ey meh ne var eflāk ise de
Hāline ehl-i dilüñ eyle nazār hāk ise de
2. Şāh-ı ʿ işkam atım öñinde revā peyk şabā
Şanma kim her ne qadar çāpük ü çālāk ise de
3. Nedür ey pīr-i muğān meyde olan ol hālet
Nerm ider her ne qadar yār ğazabnāk ise de
4. Almazam sāķī-i nā-dānlar elinden ayağı
İçi ger zehr-i ğama tōp tōlu tiryāk ise de
5. Esb-i nāza binüp ey şāh-ı cihān ʿ İřmetīyi
Pāy-māl eylemek olmaz ne qadar hāk ise de

⁶⁹⁴ G.99: - Ü2, AE 15a derkenarda

Mef' ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Ey mäh dil çeker ten-i pür-yāreye seni⁶⁹⁵
Pür-āteş itseler de o bî-çāreye seni⁶⁹⁶
2. Ey dīde-i ġāfil nedīmān-ı bezm-i rāz⁶⁹⁷
Kūteh nazār dimişler o meh-pāreye seni
3. Ey zevrağ-ı ümīd ne ġam rüzgārdan
Emvāc-ı baht bir gün atar kâreye seni
4. Kār-āšnā geçinme haber bizdedür gönül
Nerrād-ı ' ışk hîç kōmamış areye seni⁶⁹⁸
5. Şimdi hāzefle yoğ güherüñ farkı ' İşmeti⁶⁹⁹
Kim rağbet eyler almağa bir pāreye seni

Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilätün Fe' ilün

1. Āh-ı dil-süz o mehi şayda medār olsun mı⁷⁰⁰
Pençe-i dūd-ı derün mihre şikār olsun mı⁷⁰¹

G.100: Ü1 25a, Ü2 36a, Ü4 12b, Ü5 98a, Ü6 129b, R1 77a, R2 199a, Mil1 17a, Mil2 15a, N 46a, AE 15b, E 51a

⁶⁹⁵ 1a pür-bāre Ü2 [pür-yāreye Ü1 Ü4 Ü5 R1 R2 Mil1 Mil2 N AE, bî-çāreye Ü6 E

⁶⁹⁶ 1b Pür āteş Ü2] Bir āteş R1

⁶⁹⁷ 2a dīde-i ġāfil Ü2] dīde ġāfil olma Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 Mil1 Mil2 N E, dil ġāfil olma AE / rāz Ü2] yār Ü1 Ü4 R1 R2

⁶⁹⁸ 4b Nerrād-ı Ü2] Mezād-ı Mil1, Ne dād-ı AE

⁶⁹⁹ 5a hāzefle Ü2] hāzefle Ü1 Ü5, - R2

G.101: Ü1 24b, Ü2 36a, Ü3 40b, Ü4 12b, Ü5 98a, Ü6 129b, R1 77a, R2 199a, R3 12a, Mil1 16a, Mil2 16b, N 46a, AE 16a, E 51a

⁷⁰⁰ 1a medār Ü2] şikār Ü4

2. Niçün ol meh şıķılur nālelerümden bilsem⁷⁰²
Bülbülüñ nağmeleri hiç güle ‘ār olsun mı
3. Țutmasun dāmen-i zülfüñ dil-i şeydā n’itsün⁷⁰³
Haşre-dek rāh-ı mezelletde ğubār olsun mı⁷⁰⁴
4. Yār olmazsa murāduñca gehī incinme
Yā hemān her didigüñ ey dil-i zār (olsun mı)⁷⁰⁵
5. ‘İşmetī bezmde luṭf eyleye sāğar şuna yār
Dil-i şūrīdede hiç şabr u qarār olsun mı

102

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

1. H̄‘āstkār-ı cāme vir ey meh o zer peymāneyi⁷⁰⁶
Ben ķomam elden sıfāl-i köhne-i mey-ķāneyi
2. Bir zamān görmezdi bir hūşyār çeşm-i rüzgār⁷⁰⁷
Şimdi devrān çok görür bir bezme bir mestāneyi⁷⁰⁸
3. Ol şeb-i hurrem ki pertev-baḥş ola şem‘ -i ḥayāl⁷⁰⁹
Kim recā itmez Hūdādan devlet-i pervāneyi⁷¹⁰

⁷⁰¹ 1b mihre Ü2] mihr Ü3 Ü5 Mil1 AE / şikār Ü2] medār Ü4, hezār AE

⁷⁰² 2a bilsem Ü2] bilmem Ü4 Ü6 R1 N

⁷⁰³ 3a zülfüñ Ü2] zülfin Ü3 R2 Mil1

⁷⁰⁴ 3b rāh-ı Ü2] ḥāk-i N

⁷⁰⁵ 4b dil-i şeydā Ü2] [dil-i zār Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N AE E

G.102: Ü1 25a, Ü2 36a, Ü3 41a, Ü4 13a, Ü5 98a, Ü6 130a, R1 77b, R2 199b, R3 12a, Mil1 16b, Mil2 16b, N 46a, AE 16a, E 51a

⁷⁰⁶ 1a H̄‘āstkār-ı Ü2] H̄‘āstgān-ı Ü5 / meh Ü2] mihr R2 R3 Mil1

⁷⁰⁷ 2a bir hūşyār Ü2] biñ hūşyārı Ü3

⁷⁰⁸ 2b görür Ü2] – AE / bir Ü2] biñ Ü1 Mil1

⁷⁰⁹ 3a hurrem Ü2] ‘işyān Ü3 Ü4 R1 / ola Ü2] olup Ü3

⁷¹⁰ 3b pervāneyi Ü2] peymāneyi Ü1

4. Geç o naḥlũñ ārzũ-yı pāy-būsından gönũl⁷¹¹
Dāmen-i zũlfũñ ḳomaz biñ pāre itseñ ṣāneyi⁷¹²
5. Vaḳti geḳdi bāḡda ʿıyṣ u ṣafānuñ ʿİṣmeti⁷¹³
Ṣimdi ben dũnyāya virmem kũṣe-i vırāneyi⁷¹⁴

103⁷¹⁵

Mefāʿ ilũn Mefāʿ ilũn Mefāʿ ilũn Mefāʿ ilũn

1. Elinden içmemek yāruñ ne mũmkin cām-ı pũr-ṣũri⁷¹⁶
Çeker meclisde ḥānçer sīnem üzre çeṣm-i maḥmũri
2. Görũp mest olduḡum taʿ n itme fermān-ı maḥabbetdũr⁷¹⁷
Ṭutar ehl-i mũrũvvet zāhidā maʿ zũr meʿmũri
3. Taḥammũl bāde-i ḥũsn ü cemāle ḥayli müṣḳildũr⁷¹⁸
Kemīne reṣḥa-i cām-ı tecellī mest ider Ṭũri
4. ʿAraz sũz-ı dili bir dem ferāmũṣ itmedũr sākī⁷¹⁹
Bir iki cāmle luṭf eyle yād it cān-ı maḥmũri⁷²⁰
5. Umulmaz ʿİṣmeti ʿuṣṣāḳa meyl ol serv-ḳāmetden
Berāt-ı ḥũsnine ebrũsı çekmiṣ ḥaṭṭ-ı maḡrũri⁷²¹

⁷¹¹ 4a pāy-būsından Ü2] būs-ı pāyından Ü3

⁷¹² 4b Dāmen-i zũlfũñ Ü2] Dāmen-i zũlfin Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mill N E / pāre Ü2] kerre R3

⁷¹³ Bu beyit (N) nüshasında yoktur. Onun yerine 100. gazelin 5.beyti kayıtlıdır. / u Ü2] - Ü1

⁷¹⁴ 5b vırāneyi Ü2] mey-ḥāneyi Ü3 Ü4 R1 R2, ḡam-ḥāneyi N

G.103: Ü1 24b, Ü2 36b, Ü3 41a, Ü4 13a, Ü5 98b, Ü6 130a, R1 77b, R2 199b, R3 12b, Mill 16a, Mil2 16b, N 46a, AE 16a, E 51a

⁷¹⁵ Başlık: - Ü2] Müzeyyel Ü4

⁷¹⁶ 1a ṣũri Ü2] sũzi Ü6

⁷¹⁷ 2a maḥabbetdũr Ü2] taʿ accũbdũr Ü4 R1 N

⁷¹⁸ 3a ḥũsn ü Ü2] ḥũsn Ü1 Ü4 R1 Mill

⁷¹⁹ 4a ʿAraz Ü2] ʿArz Ü3 R3

⁷²⁰ 4b maḥmũri Ü2] maḡrũri Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 Mill E

⁷²¹ 5b maḡrũri Ü2] maʿ zũri Ü3

6. Ümîd oldur ola üstâd-ı mümtâz-ı felek kâdrüñ
Bu naqş-ı nâ- pesendüm dîde-i ‘afv ile manzûrî
7. ‘İmâdü’ d-devle zîb-efzâ-yı câh-ı şeyhü’l-islâmı
Ola hemvâre zâtı hânedân-ı devletüñ nûrî⁷²²

104

Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün

1. Baħr-ı ‘ıřkuñ fülk-i dil hîç bir kenârın bulmadı⁷²³
Zevrağ-ı mihr-i maħabbet rûzgârın bulmadı⁷²⁴
2. Deşt-i sînemde ħayâlün bir dem ârâm eylemez⁷²⁵
Beñzer ol vâdide çeşmüm çeşmesârın (bulmadı)
3. Sûz-ı dil oldı sebab tâb-ı cemâl-i dilbere
Devlet-i ħüsninde ammâ i‘ tibârın bulmadı
4. Seyl-i eşküm ħalmadı tâb-ı temûz-ı hecr ile
Bâd-ı âteş-bâr-ı âh ammâ ħarârın bulmadı⁷²⁶
5. Gerdiş-i câm-ı emel bulmaz nihâyet ‘ İşmetî
Kimse ol bezm ehlinün bir hûşyârın bulmadı⁷²⁷

⁷²² 6. ve 7. beyitler -Ü2 [Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 R1 R2 R3 Mil1 N E

G.104: Ü1 24b, Ü2 36b, Ü3 41b, Ü4 13b, Ü5 98b, Ü6 130a, R1 78a, R2 199b, R3 12b, Mil1 15b, Mil2 17a, N 46b, AE 16b, E 51b

⁷²³ 1a kenârın Ü2] ħarârın Ü4

⁷²⁴ 1b - Ü2] ü Ü1 Ü3 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N E

⁷²⁵ 2a Deşt-i Ü2] Dest-i R2 / eylemez Ü2] itmedi Ü1 R2 Mil1

⁷²⁶ 4b âteş-bâr-ı Ü2] âteş-bâre Ü1 E

⁷²⁷ 5b bir Ü2] her AE

Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Ğam-ı cihānı ne bilsün o şūh-ı her-cāyī
Çeken bilür ğam-ı tākāt-rübā-yı dünyāyı⁷²⁸
2. Mişāl-i ğonca olur mı nühuftē āteş-i dil
Nesīm-i āh olıcağ şu' le-ħiz-i rüsvāyı
3. Şağın şağın ki muğaylān-ı rāh-ı kūy-ı emel⁷²⁹
Hezār-pāre ider dāmen-i temennāyı
4. Niyāz ħançer-i āzār-bağş-ı ğamze-i nāz⁷³⁰
Girişme lāzime-i şive-i dil-ārāyı⁷³¹
5. Cihāne od urur sūz-ı ' ışk ' İşmetiyā⁷³²
Eger ğüşāde idersem dehān-ı şekvāyı

Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün

1. Āhına hem-reh oldı dil şib ü firāzı bilmedi⁷³³
Şevk-i ruħuñla zaħmet-i dūr u dirāzı bilmedi⁷³⁴

G.105: Ü1 25a, Ü2 36b, Ü3 41b, Ü4 13b, Ü5 98a, Ü6 130b, R1 78a, Mil1 16b, Mil2 17a, N 46b, AE 16b, E 51b

⁷²⁸ 1b ğam-ı Ü2] yem-i Ü4

⁷²⁹ 3a kūy-ı Ü2] kūh-ı Mil1

⁷³⁰ 4a ğamze-i nāz Ü2] ğamze-i yār Ü6 E, rüsvāyī Ü3

⁷³¹ 4b şive-i Ü2] şive Ü3 E

⁷³² 5a od Ü2] āteş Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 Mil1 Mil2 N AE E

G.106: Ü1 24b, Ü2 37a, Ü4 13b, Ü5 98b, Ü6 130b, R1 78a, R2 200a, Mil1 16b, Mil2 17a, N 46b, AE 16b, E 51b

⁷³³ 1a Āhına Ü2] Ehline N / hem-reh Ü2] hem-rāh R2 / şib ü firāz Ü2 [şib ü firāzı Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 Mil1 Mil2 N, şib-i firāzı AE E, şeb-i firāzı R2

⁷³⁴ 1b dūr u Ü2] dūr-ı Ü5 AE E, rāh-ı R2 Mil1

2. Hün-ı sirişk-i rû-yı zerd şandı ki kâr-sâz ola⁷³⁵
Hayf ki Qays-ı nâ-murâd tarz-ı niyâzı bilmedi
3. Sinede zaħm-ı ħançerin gördi tegâfûl itdi yâr⁷³⁶
Yâreme merhem olduğın şive vü nâzı bilmedi⁷³⁷
4. Qoynına girmege gülûñ himmet umar bahardan
Daħi şabâ ol âteş-i sine-güdâzı bilmedi⁷³⁸
5. Naqş-ı bahârı ‘İşmetî bâğda ‘andelîb-i mest
Gördi ħaķîķat añladı naqş-ı mecâzı bilmedi⁷³⁹

107

Mef’ülü Fâ’ ilätü Mefâ’ ilü Fâ’ ilün

1. Bâzû-yı baħt ger pür iderse kemânumı
İster verâ-yı Qâfa qosunlar nişânumı
2. Bî-hüde gerd-i evc-i Ėamum rûzgârdur⁷⁴⁰
Bu ârzü ile qomuşam âşyânumı⁷⁴¹
3. Ėarķ-âb-ı eşķ ü âteş-i mevvâc-ı ħasretem⁷⁴²
Ėall eylesem bu remzi kim añlar zebânumı

⁷³⁵ 2a sirişk-i Ü2] sirişk ü Ü5 R1 Mil1 AE / rû-yı zerd şandı ki Ü2] rû-yı zerd şanki R2, verd-i zer şandı ki AE E / ola Ü2 olur Ü4 Ü6 R1 R2 E

⁷³⁶ 3a Sinede Ü2] Sine AE

⁷³⁷ 3b olduĖuñ Ü2] olduğın Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 Mil1 Mil2 N AE E

⁷³⁸ 4b sine-güdâzı Ü2] sine-güzârı AE

⁷³⁹ 5b naqş-ı Ü2] ‘ışķ-ı Mil2 AE

G.107: Ü1 24b, Ü2 37a, Ü3 41b, Ü4 14a, Ü5 98a, Ü6 130b, R1 78b, R2 199a, R3 12b, Mil1 15b, Mil2 17b, N 46b, AE 17a, E 51b

⁷⁴⁰ 2a gerd-i evc-i Ü2] evc-i gerd-i R2 / rûzgârdur Ü2] rûzgârda Ü3 Ü6 E

⁷⁴¹ 2b Bu Ü2] Bir Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 N E / - Ü2] ben R2

⁷⁴² 3a âb-ı Ü2] âb u Mil2 / eşķ ü Ü2] eşķ-i Ü3 / mevvâc Ü2] emvâc Ü1 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 E / ħasretem Ü2] ħayretem Ü5 Mil1 N

4. Derd-i dile bulunmadı bir çäre-sâz hayf
Hengâm-ı ʿ izz ü nâze düşürdüm zamānumı
5. Elbetde ʿ İşmetî görünür sâhil-i ümîd⁷⁴³
Mühlet virüp Hudâ eger almazsa cânımı

108

Mefʿülü Mefâʿilü Mefâʿilü Feʿülün

1. Hecrinde dil ü zâre belâ rûz şeb oldı⁷⁴⁴
Haqqâ ki ğam-ı ʿ ışqla hâlüm ʿ aceb oldı
2. Ey dil o bu şeydâlığı ol tâze nihâlûñ
Ser-keşligine eşk-i revānum sebeb oldı
3. Meclisde mecâl olmadı dildâre niyâze⁷⁴⁵
Güyâ ki baña sâğar-ı mey mihr-i leb oldı
4. Āvâreliğûñ zevķını almışdı dil-i zâr⁷⁴⁶
Ümmîd ʿ inân-gîr-i semend-i țarab oldı⁷⁴⁷
5. Kesb-i emelüm feyz-i hevâ eyledi şad-âb⁷⁴⁸
Maşşûl-i recâ ʿ İşmetiyâ bî-taʿ b oldı

⁷⁴³ 5a Elbet de Ü2] Elbet Ü1 Ü3 Ü4 Ü5 Ü6 R1 R2 R3 Mil1 Mil2 N E

G.108: Ü1 25a, Ü2 37a, Ü3 42a, Ü4 14a, Ü5 96b, Ü6 130b, R1 78b, R2 200a, Mil1 17a, Mil2 17b, N 47a, AE 17a, E 51b

⁷⁴⁴ 1a Hecrinde dil ü zâre Ü2] Hecründe dil-i zâre Ü3 Ü5, Hecründe dilüñ zâd-ı Ü1 Mil1, Hecründe dilüñ zâdı Ü4 Ü6 R1 N, Hecrine dilüñ zâr-ı R2, Hecrinde dil-i zâre Mil2 AE, Hecrinde dilüñ zâdı E / rûz Ü2] rûz u Ü3 R2, rûz-ı Ü4 Ü6 R1 N E

⁷⁴⁵ 3a mecâl Ü2] muhâl Mil1 R2

⁷⁴⁶ 4a dil-i Ü2] dili AE

⁷⁴⁷ 4b ʿ inân-gîr-i semend-i țarab Ü2] ʿ inānuñ hele şimdi țaleb R2

⁷⁴⁸ 5a Kesb-i Ü2] Kişt-i Ü1 Ü3 Ü4 Ü6 R1 R2 Mil1 N E

Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Bir mihre eyleyüp yine dil āšnā beni
Mānend-i zerre eyledi ser-der-hevā beni
2. Sevķ itdi ' ışķ kūy-ı ħarābāta uğradum
Ġāyet ħicāba koydı bu tāc u ħabā beni
3. Bir cām-ı pür-şarāb ile yād itdi bendesin
Luţf itdi añdı ħayr ile ol meh-liķā beni
4. Her dem elümde ' İşmetiyā kāse-i niyaz
Mānend-i mihr der-be-der itdi Ĥudā beni⁷⁴⁹

Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilätün

1. Nedür bu ħafletüñ ey dil dem-i bahār ħalur mı
Ġiçer leţāfet-i gülzār ħüsn-i yār ħalur mı
2. Bu gice sīneye çekdük ħayāl-i dilberi ammā
Senüñ de yanına ey çeşm-i eşk-bār ħalur mı
3. Şikest iden dilümi bād-ı āhumdan ħazer itsün⁷⁵⁰
Ki yerde şöyle mi iñler bu inkisār ħalur mı

G.109: Ü2 37b, Mil2 18a

⁷⁴⁹ 4b itdi Ü2] itmiş Mil2

G.110: Ü2 37b, Mil2 18a

⁷⁵⁰ 3a āhumdan Ü2] āhdan Mil2

4. Nedür netīce-i resm-i vefā vü devlet-i vuşlat
Bu ıŧılāḥ ṭurur mı bu i‘ tibār ḳalur mı
5. Hemīŧe ‘ İŧmetiyā ‘ aḳl-ı pīr pend ider ammā
Yine hevā vü hevesden dil-i fiḡār ḳalur mı

111

Mef‘ülü Fā‘ilätü Mefā‘ilü Fā‘ilün

1. Hecrinde çeşm-i ter aḳıdur eşk-i alini
Besler hemīŧe ḥünla naḥl-i ḥayālini
2. Maḡrūr imiŧ müŧā‘ade-i vaşl-ı dilbere
Añsun biraz raḳīb kemālün zevālini
3. Cāmın hemān pür itdi ŧurāḥi-i goncadan⁷⁵¹
Güller hevālaruñ göricek i‘ tidālini
4. Sūzān çemende micmer-i lāle nihāl-i bāḡ⁷⁵²
Farḳ-ı güle yine büridi sebz şālini
5. Her ŧi‘ri kem diye götürür yāre ‘ İŧmeti
Bi’z-zāt pādişāha virür ‘ arz-ḥālini

G.11: Ü2 37b, Mil2 18a

⁷⁵¹ 3a Cāmın Ü2] Cāmını Mil2

⁷⁵² 4a nihāl Ü2] nihān Mil2

Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Tā fikr-i zülfi cān-ı belā-zāde gelmedi
Evtār-ı çeng-i dil ser-i feryāde gelmedi
2. Meclisde mümkin olmadı dildāre ' arz-hāl
Dil-ḥ'āhum üzre mest olacaḡ bāde gelmedi
3. Bil ḡadr-i teng-i vaḡt-ı niyāzı göñül daḡı
Şahbā-yı nāz dīde-i bī-dāde gelmedi
4. Virmişdi gerçi neşve-i mey ruḡşat-ı niyāz
Nām-ı ümīd ḡātır-ı nā-şāde gelmedi
5. Nüzhet-serāy-ı ' işḡa daḡı ' İşmetī gibi
Şūrīdekār bir dil-i āzāde gelmedi⁷⁵³

G.112: - Ü2, Ü1 25a, Ü5 98a, Mill 17a
⁷⁵³ 5b āzāde Ü5] āvāre Ü1

(TARİHLER)

1

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

TARİH-İ KAŞR-I SULTÂN İBRÂHİM⁷⁵⁴

1. Şehinşâh-ı mu' azzam Hâzret-i Sultân İbrâhîm
Odur devletle şimdi vâriş-i mülk-i Süleymânî
2. Serîr-i salţanatda zât-ı pâki ber-devâm olsun
Hudâ virsün o şâh-ı ' âleme ' ömr-i firâvânî
3. Yine himmetle bir kaşr-ı hümâyün eyledi bünyâd
Ki tarh u tarzınıñ heb cümle ' âlem oldı hayrânî
4. O deñlü irtifâ' ı var o kaşr-ı dil-pesendüñ kim⁷⁵⁵
Sipihrüñ pestdür nisbetle aña tāk-ı eyvânî
5. Nesimāsâ hevâsı rûh-bağş âbı hayât-efzâ
Muhaşşal hüsninüñ fehminde ' âciz ' aql-ı insânî⁷⁵⁶
6. O bî-hemtâ serây-ı dil-keşüñ târih-i itmâmın
Didi hâtif ' aceb a' lâ müferrih kaşr-ı sultânî

T. 1: - Ü2, Ü5 99b, R2 200a

⁷⁵⁴ Başlık: Tarih-i Kaşr-ı Sultân İbrâhîm Ü5] – R2

⁷⁵⁵ 4a dil-pesendüñ Ü5] dil-pezirüñ R2

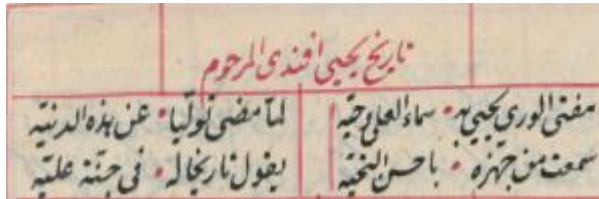
⁷⁵⁶ 5b fehminde Ü5] kıymetde R2

Mef' ūlū Mefā' ilū Mefā' ilū Fe' ūlūn

TĀRĪḤ-İ FETH-İ BAĞDĀD⁷⁵⁷

1. Ḥaḫḫ eyleye sultān-ı cihān Ḥān Murāduñ
Hemvāre çerāğ-ı gül-i iḳbālını rūşen
2. Bağdādı yine kuvvetle eyledi teşhīr
Ber-geşte olup ḳahrı ile devlet-i düşmen
3. Şebt eylemege vaḳt-i sa' idin bu cihāduñ
Feyz isteriken ' İşmetiyā fazl-ı Ḥudādan⁷⁵⁸
4. Tebrīk-i ğazā eyleyüp ol zıllu'l-lāha⁷⁵⁹
Hāḫif didi tārīḫini fethūke müteyemmin (1048)

TĀRĪḤ-İ YAḤYĀ EFENDİ EL-MERḤŪM

T. 2: - Ü2, Ü1 17b, Ü5 99b, R2 200b, Mil1 3b

⁷⁵⁷ Başlık: Tārīḫ-i Feth-i Bağdād Ü5] – Ü1 R2, Tārīḫ-i Feth-i Bağdād Behişt-i Ābād Mil1

⁷⁵⁸ 3b isteriken Ü5] istedigüñ R2

⁷⁵⁹ 4a zıllu'l-lāha Ü5] zıll-ı ilāha Ü1 R2 Mil1

T.3: - Ü2, Ü5 99b

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

1. *Eyyeda'l-lāh*⁷⁶¹ zihī zāt-ı mekārim-üslüb
Eyledi kâh-rübā-yı keremi cezb-i kulüb
2. Gösterirler beni engüşt ile mānend-i hilāl⁷⁶²
Hāk-i dergāhına bir kâh da olsa mensüb
3. Hüsni hulkı çü gül-i nev-res-i gülşen memdüh
Eşer-i himmeti çok nüşha-i sāgar mergüb⁷⁶³

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Nāle-i dil-süz-ı bülbül dil-nevāz-ı gıncadur⁷⁶⁵
Şanma āh-ı āteş-i 'işret-güdāz-i gıncadur
2. Hār-ı miñnetden şikāyetdür şanurlar nālesin
Bülbülüñ ammā ki maşşudı niyāz-ı gıncadur

Naz. 1: Ü2 38a, Ü5 99a, R2 200b, Mil2 18b

⁷⁶⁰ Başlık: Kıt'a Ü2 [Nazm R2, Rubā'ıyyāt Ü5

⁷⁶¹ Allah'ın eli manasında Arapça bir tabirdir.

⁷⁶² 2a beni Ü2] anı da R2

⁷⁶³ - Ü2 [R2

Naz. 2: - Ü2, Ü4 14a, R1 79a, N 47a

⁷⁶⁴ Başlık: - Ü2] Rubā'ı Ü4

⁷⁶⁵ Bu şiirden önce (H) nüshasında bir şiir daha mevcut olup, bu nüsha temin edilemediği için şiir buraya kaydedilmedi. Söz konusu şiir Haluk İpekten'in kitabında 2. nazım olarak yer almaktadır.

(KITA)

Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Ramazān-ı şerīf gitdi deyü
Dide-i sūfiyān pākīdür
2. Bir iki tūp ki atılır şeb-i 'id
Felegüñ āh-ı şu' lenākīdür

(RUBAİLER)

1

Mef' ülü Mefā' ilün Mefā' ilün Fa'

Mehcūr ideli bendesini cānāne
Hem-sāyeler oldı cümle hep bī-gāne
Yārān-ı şafā gibi belā güncinde⁷⁶⁶
Ayrılmadı āferīn ğam u hicrāne⁷⁶⁷

2

Mef' ülü Mefā' ilün Mefā' ilün Fa'

Dil-beste olan zülfine hem-çün şāne⁷⁶⁸
Bir çāre bulur mı çākī-i dāmāne

Kıt.: Ü4 14a, R1 78b, N 47a

Rüb.1: Ü2 38a, Ü5 99a, Ü6 131b, R2 201a, Mil2 18b, E 51b

⁷⁶⁶ 2a güncinde Ü2] güncinden Ü6, E

⁷⁶⁷ 2b ğam u Ü2] ğam Ü5 Ü6 R2 Mil2 E

Rüb.2: Ü2 38a, Ü5 99a, Ü6 131b, Mil2 18b, E 51b

⁷⁶⁸ 1a hem-çün Ü2] hem-çü Ü5

Bî-ķayd görindi dil bu Şeb zülfinde
Zencîrini kırmasun Őaķın dîvâne

3

Mef' ũlü Mefā' ilün Mefā' ilün Fa'

Seyr eyleriken naķŐ-1 ruķ-1 dildârı
Şanma ola görinen ĥaķ-1 ruķsârı
DögmîŐ yer yer ķekerken ũstād-1 cemāl
Ol ķeŐm-i siyāhına sũrme-i bîmârı

(MÜFRETLER)⁷⁶⁹

1

Mef' ũlü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Ey pâdiŐāh-1 ĥüsn ne Şeh-bāz olur gözüñ
Dil murĝı n'etsün aña hümālar Őikār olur

2

Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Őabũĥ-1 sāĝar-1 ĥũrŐid ider ĝüŐāde hemān
Dem-i Őeĥergeh ola ĝonca-i ķemen maĥmũr

Rũb.3: - ũ2, ũ5 99a, ũ6 131b, E 51b

⁷⁶⁹ Bu başlık altındaki Şiirler (ũ5)te 'Mũfredāt' baŐlıĝı altında kayıtlıdır.

Mũf. 1: ũ2 38a, ũ5 99a, ũ6 131b, E 51b

Mũf. 2: - ũ2, ũ5 99a, ũ6 131b, E 51b

Mef'ülü Fā' ilätü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Luṭf eyle 'İşmetīyi süründürme dostum
Çoḡdan esīr-i zülf-i siyāh-ı dü-tā imiş

(MATLALAR)

1

Mefā' ilün Fe' ilätün Mefā' ilün Fe' ilün

1. Dimeñ ki rāh-ı vişāl içre ḡār u ḡaş çoḡdur⁷⁷⁰
O ḡārzārı açar āteşin nefes çoḡdur⁷⁷¹

2⁷⁷²

Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün

1. Her ne zamān ki vaşf idem nazm-ı şafā-şī' ārumı
Hüsn-i ḡabül-i būs ider dāmen-i iftiḡārumı

Müf. 3: - Ü2, Ü5 99a

Mat. 1: Ü2 38a, Ü5 99a, R2 201a, Mil2 18b

⁷⁷⁰ 1a Dimeñ ki rāh-ı vişāl içre Ü2] Reh-i vişāle şanmañ ki R2

⁷⁷¹ 1b ḡārzārı Ü2] ḡār-rāz Ü5

⁷⁷² **Mat.2:** Ü2 38a, Ü5 99a, Ü6 132a, Mil2 18b, E 52a

3

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Açdı yine gülleri bād-ı bahār⁷⁷³
Dağların tazeledi rüzgār

4

Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Gel ey hayāl-i dost hevādār-ı hātır ol
Şahn-ı serāy-ı dīdede bir şeb misāfir ol

5

Müstef' ilün Fe' ülün Müstef' ilün Fe' ülün

1. Bezm-i çemende bülbül eyler nevā perīşān
Gerçi murādı zāhir ammā edā perīşān

6

Mef' ülü Fā' ilātü Mefā' ilü Fā' ilün

1. Dest-i bahār açınca hum-ı gonca-i teri
Her gül hemān pür eyledi gülşende sāğarı

Mat. 3: - Ü2, Ü5 99a, Ü6 131b, E 51b

⁷⁷³ 1a açdı Ü2] açıldı E

Mat. 4: - Ü2, Ü5 99a, Ü6 132a, E 52a

Mat. 5: - Ü2, Ü5 99a, Ü6 131b, E 51b

Mat. 6: - Ü2, Ü5 99a, Ü6 132a, E 52a

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

1. Hudā i' zāz idüp Sultān Murād-ı dād-mu' tādı
Semend-i devletine itdi pāy-endāz Bağdādı

8⁷⁷⁴**Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün**

1. Hemīşe şanma 'āşık şem' veş āh-ı kebūd eyler
Ḥabābāsā hemān bir āhla maḥv-ı vücūd eyler

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

1. Dil senüñ memnūn-ı luṭfuñdur gerek şād eyleme
Bende-i dīrīnedür isterseñ āzād eyleme

Mat. 7: - Ü2, Ü5 99a, Ü6 132a, E 52a

⁷⁷⁴ **Mat. 8:** - Ü2, Ü5 97a

Mat. 9: - Ü2, Ü5 97a

DİZİN

Kişi İsimleri Dizini

A

Abdulkadir Efendi, 6
Abdurrahimzâde Mehmed Efendi, 5
Ali Emiri, xii, 11, 81, 82
Ali Hâdi, 80
Âmirzgâr, 106
Astarıcı Sinanzâde Mehmed, 5
Azmizâde Hâletî, 13

B

Bâkî, 11, 67, 82
Belîğ, 6
Beşir Ağa, 79
Beyânî, 26
Beyâzî Hasan Efendi, 5
Bihzâd, 127
Bolevî Mustafa Efendi, 5
Bostan-zâde Ahmed Efendi, 4
Bostanzâde Efendi, 5

C

Caferzâde Abdalbâkî Efendi, 5
Cem ü Key, 116
Cemşid, 50, 102, 149

D

Dahhâk, 32

E

Ebu Eyyup El-Ensârî, 5
Ebû Sâid Efendi, 14
Esad Efendi, xii, 81
es-Seyyid İsmail, 80

F

Fahri Bilge, 79
Ferhâd, 84, 90, 113, 127, 144, 145
Ferîdün, 32, 107
Feyzî, 6
Fuzûlî, 82

G

Güftî, 9
Gümülcineli Ali Efendi, 4

H

Hâlîl, 21
Haluk İpekten, v, 4, 24, 98, 106, 164, 194
Hasan Efendizâde Şeyh Mehmed, 5
Hâzret-i Sulţân İbrâhîm, 34, 192
Hisâli, 13, 14
Hz. Muhammed, 10, 31
Hz. Süleyman, 34

I

I. Ahmed, 1
I. Mustafa, 4
IV. Mehmed, 32
IV. Murat, 35

İ

İsmail Ünver, 95
İsmetî, iv, iii, iv, v, vi, vii, xi, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10,
11, 12, 13, 14, 24, 25, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 34,
35, 38, 39, 43, 46, 48, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57,
58, 60, 61, 62, 64, 66, 67, 69, 70, 71, 82, 94, 95

K

Kanuni Sultan Süleyman, 1,4
Kâtipzâde, 75
Kays, 88, 174, 187
Kedkenî, 59
Kelîm, 82
Kethüda-zâde el Hac Mehmed b. İsmail, 80
Köprülüler, 1
Kudsizâde Şeyh Mehmed, 5
Küçük Ali Ağa-zâde Mustafa, 79

L

Leylâ, 154
Leyli, 16, 19

M

Mecnûn, 132, 152, 154
Mehmed, v, 3, 4, 5, 8, 10, 11, 29, 31, 32, 80, 218,
219, 220
Mehmed Birgivi Efendi, 29
Mesihâ, 27
Mezâkî, 82
Muhammed Yümnî, 74
Müezzinzâde Abdülkadir Efendi, 5
Münîrî, 80

N

Nâ'ilî, 2, 24
Nâdirî, 11, 12, 82
Nâilî-i Kadîm, 24
Nazmî, 6
Nef'î, 2, 13
Neşâtî, 2, 25

ç

ç Ārif-i Cem, 25, 60, 176
ç İsi, 15
ç İşmetî, 8, 10, 11, 27, 28, 40, 41, 42, 51, 52, 55, 56,
58, 66, 67, 70, 72, 73, 78, 79, 83, 98, 106, 107,
109, 111, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121,
122, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 133,
134, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146,
148, 149, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160,
161, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 172,
173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182,
183, 184, 185, 187, 188, 190, 191

P

Pir Ali, 4

R

Reşîd, 82
Rıza, 9
Rızâyî Efendi, 30
Rüstem, 92

S

Sabri, 82
Safâyî, 3, 9
Serdar Yüksel, v
Seyyid İbrahim Edhem, 80
Sırrı Çelebi, 80
Sultan III. Mustafa, 79
Sultan IV. Mehmed, 31
Sultan İbrahim, 34
Sultan Murat, 38
Sultân Mehemmed, 32, 41, 107
Sultân Mehemmed Hân, 32, 107
Sultân Murâd, 38, 77, 81, 199
Süleymânî, 34, 192

Ş

Şeyh Fazullah Efendi, 4
Şeyhî, 4, 6, 8, 82
Şeyhî Mehmed Efendi, 4, 8
Şeyhülislâm Yahyâ, 4, 6, 9, 13, 14, 25, 26, 35
Şeyhülislâm Yahyâ Efendi, 4, 6, 9, 35

T

Toganî Ahmed Dede, 4

T

Tülay Söğüt, v

V

Vücûdî, 11, 12, 82

Y

Yahya Paşazâde Mehmed Nutki Efendi, 5
Yetimî, 11, 82

Z

Zâl, 119

Yer İsimleri Dizini

A

Almanya Milli Kütüphanesi, 82
Anadolu, vii, 5, 55, 65, 96

B

Bağdād, 38, 77, 81, 193, 199
Bağdat, 35, 38
Balıkesir, 4

Ç

Çin, 106, 142

E

Edirnekapısı, 6

G

Galata, 5

İ

İngiltere Milli Kütüphanesi, 8
İstanbul, vii, xv, 1, 3, 4, 5, 6, 26, 32, 43, 56, 58, 65,
67, 68, 73, 74, 75, 76, 95
İstanbul Üniversitesi, xv, 3, 67, 73, 74, 75, 76, 95
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, xv,
73, 74, 75, 76
İzmir, 5

K

Kāf, 187
Kalenderhane Medresesi, 5
Kanlıca, 6

M

Madrid Milli Kütüphanesi, 82
Mısır Milli Kütüphanesi, 82
Millet Kütüphanesi, xiv, 11, 81
Milli Kütüphane, xiv, 79

N

Necef, 20

Nuruosmaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, xiv, 80

ç

ç Adn, 27

O

Osmanlı Devleti, 1, 2, 67

R

Revan, xv, 77, 78
Rumeli, vii, 5, 6

S

Sahn Medreseleri, 5
Selanik, 5
Siyavuş Paşa Sultan Medresesi, 4
Süleymaniye Kütüphanesi, xiv, 81

Ş

Şam, vii, 5, 6
Şeyhülislâm Zekeriya Efendi Medresesi, 4

T

Tatār, 106
Topkapı Sarayı, xv, 73, 77, 78

Ṭ

Ṭür, 184

V

Vâlide Sultan Medresesi, 5
Vatikan Kütüphanesi, 82
Vefâ, 23

Y

Eser İsimleri Dizini

E

et-Tarîkatü'l-Muhammediyye, 29

İ

İsâ-zâde Tarihi, 29
İsmetî Divanı, v, 14, 31, 33, 43, 46, 52, 53, 54, 55, 57,
61, 62, 64, 69, 94

M

Metâli'ü'n-Nezâ'ir, 13, 14

T

Terceme-i Tarîkatü'l-Muhammediyye, 29
Tevârih-i Devlet-i Aliyye, 29

SONUÇ

İsmetî Divanı (İnceleme-Metin-Dizin) adını taşıyan bu çalışmayla *İsmetî Divanı*'nın tenkitli metnini ortaya koymak ve şairin hayatı, sanatı ve *Divan*'ı hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın sonucunda *İsmetî* ve *Divan*'ı ile ilgili şunlar söylenebilir:

İsmetî, ilmiye sınıfına mensup bir ailede yetişen bir şairdir. Kendisi de şairliğinin yanı sıra müderris, kadı ve kazaskerlik vazifelerinde bulunmuştur.

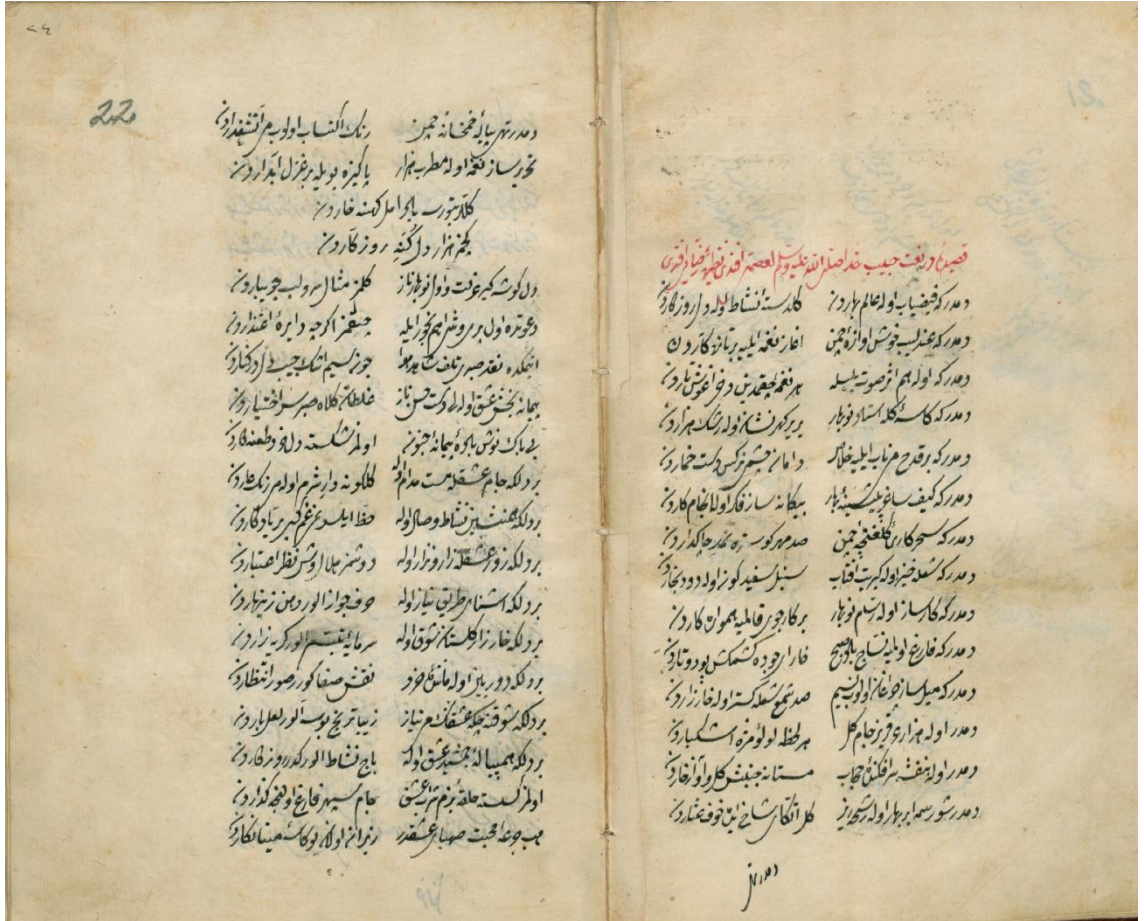
Şairin en önemli eseri *Divan*'ıdır. *Divan*'ın Türkiye kütüphanelerinde 16, yurtdışı kütüphanelerinde 9 olmak üzere toplam 25 yazma nüshası bulunmaktadır. Türkiye kütüphanelerinde bulunan iki nüsha temin edilememiş 14 yazma nüsha temin edilmiştir. Bu 14 nüshanın, müellife mi müstensihne mi ait olduğu anlaşılamamış bu sebeple bütün nüshalar tenkite dahil edilmiştir.

İsmetî, Sebki Hindî üslubuna bağlı olarak şiirler yazan bir sanatçıdır. Üslubun birçok özelliği *Divan*'ında görülmektedir. Somutlaştırma ve alışılmamış bağdaştırmalar, yeni kelime ve terkipler, mübalağa ve tezat, üslub-ı muadele, konuşma diline yer verme, acı, ıstırap ve ben dilinin yoğun olarak kullanımı, birleşik yapılar, vâsuht aşk ve sevgiliden yüz çevirme gibi özelliklere manzumelerinde yer vermesi Sebki Hindî'nin ayırıcı vasıflarına sahip olduğunu göstermektedir.

Şiirlerinin konusunu aşk, sevgili, aşkın hâlleri oluşturmaktadır. Bir dönem Mevlevîlik tarikatına intisap etse de şiirlerinde tasavvufa çok fazla yer vermediği anlaşılmaktadır.

İsmetî çok fazla şiir yazan bir şair değildir. Buna rağmen tezkirelerde övücü vasıflarla anılmıştır. Dönemindeki diğer şairler kadar kudretli olmasa da *İsmetî*'nin şairliğiyle döneminde saygı kazandığını söylemek mümkündür.

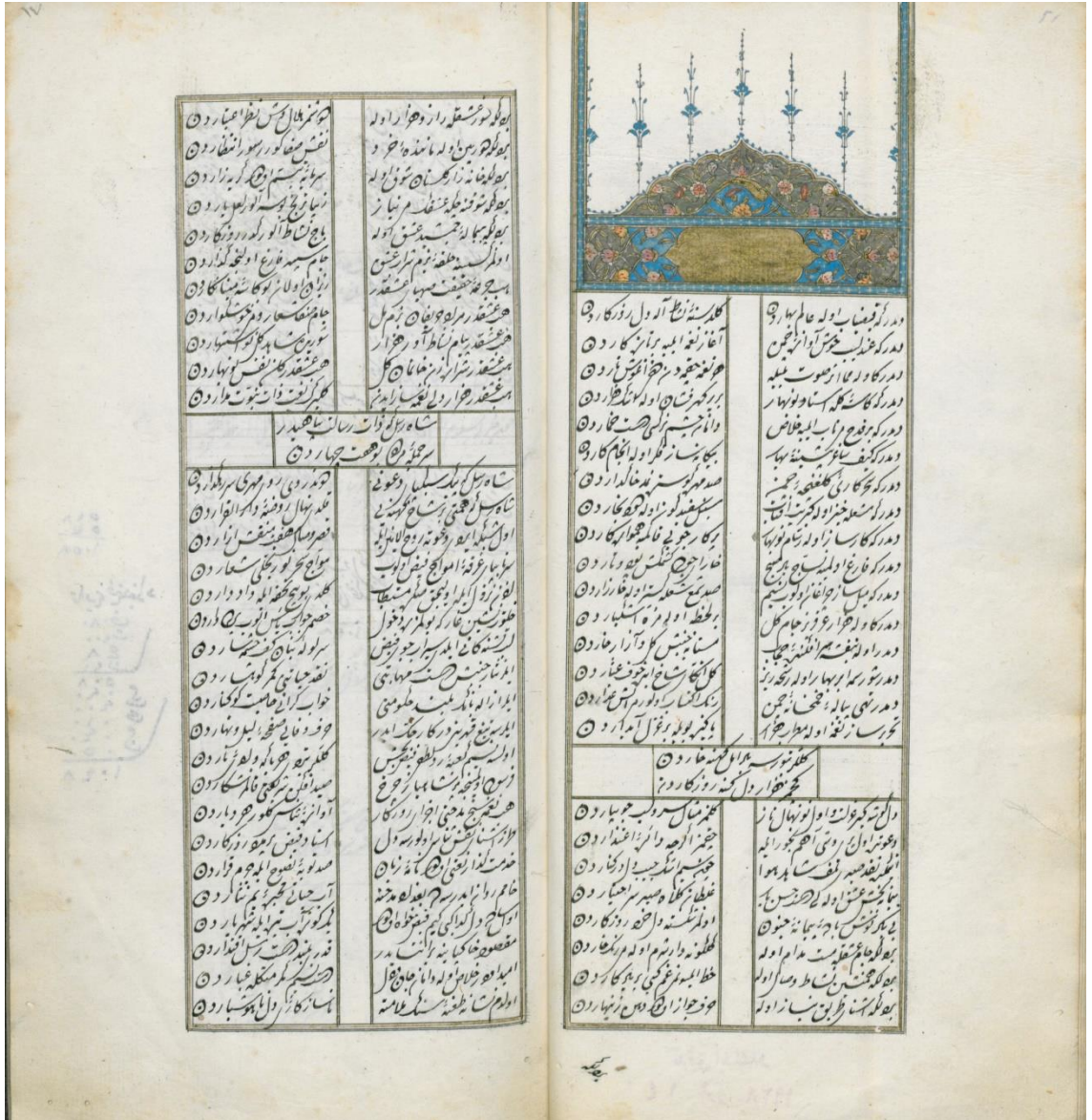
YAZMA NÜSHA ÖRNEKLERİ

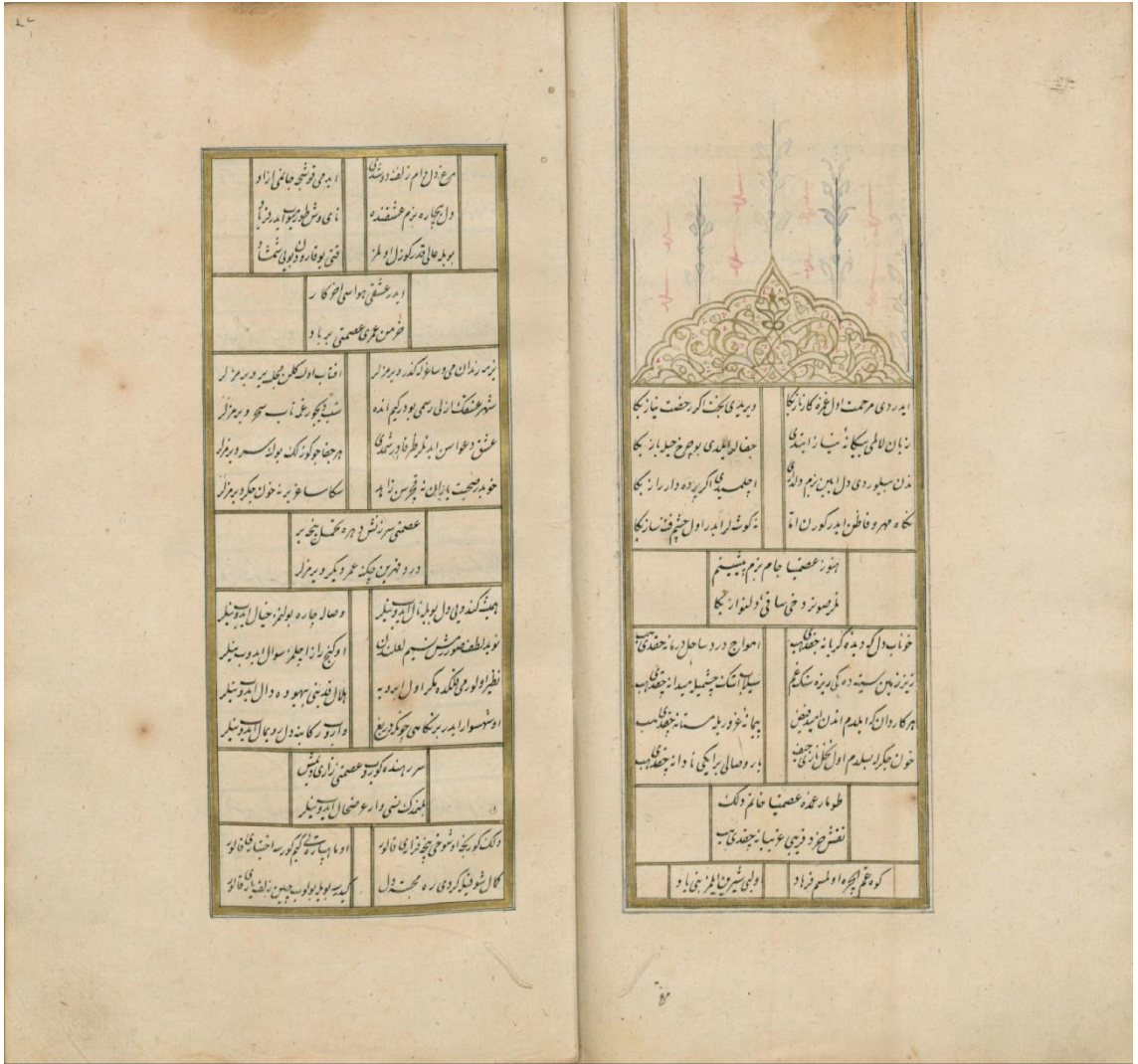
İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 391 / 3 nüshasından

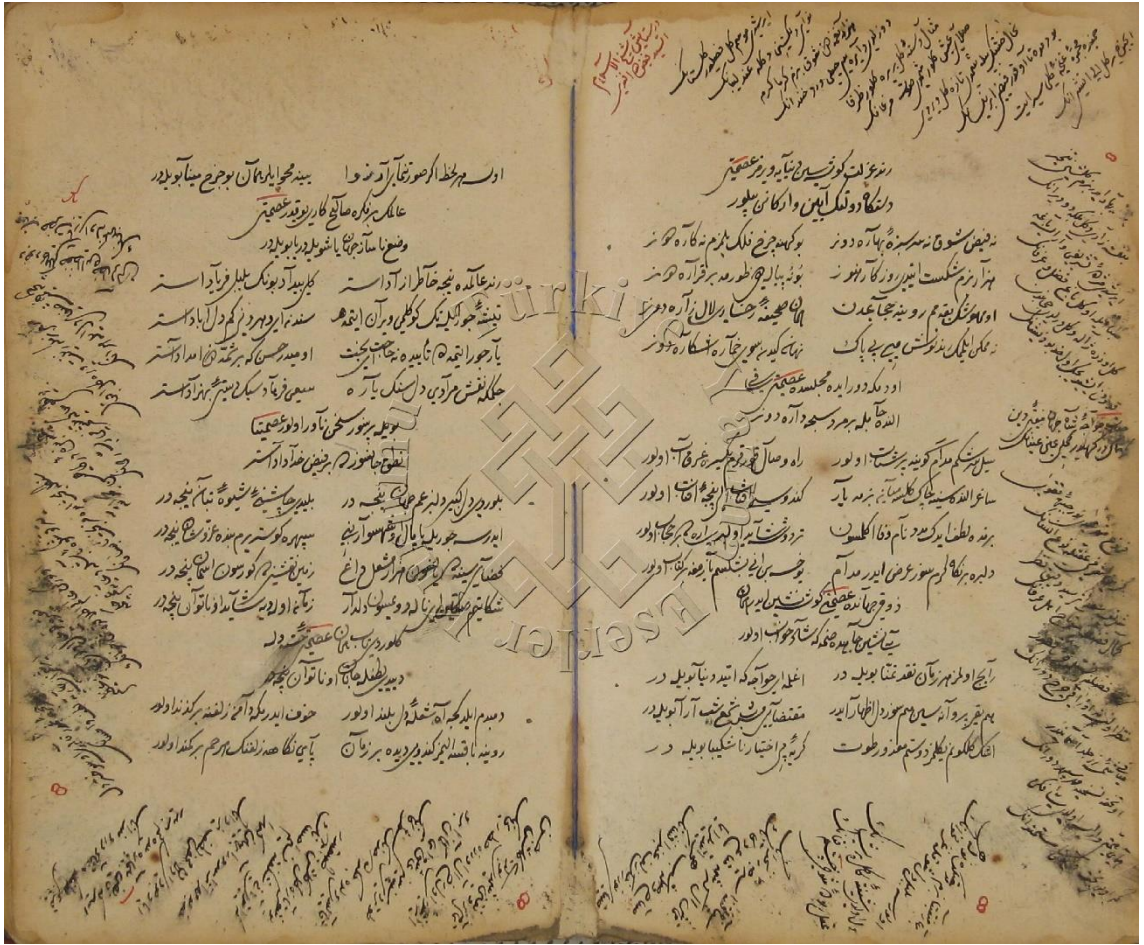
Istanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 978 / 1 nüshasından

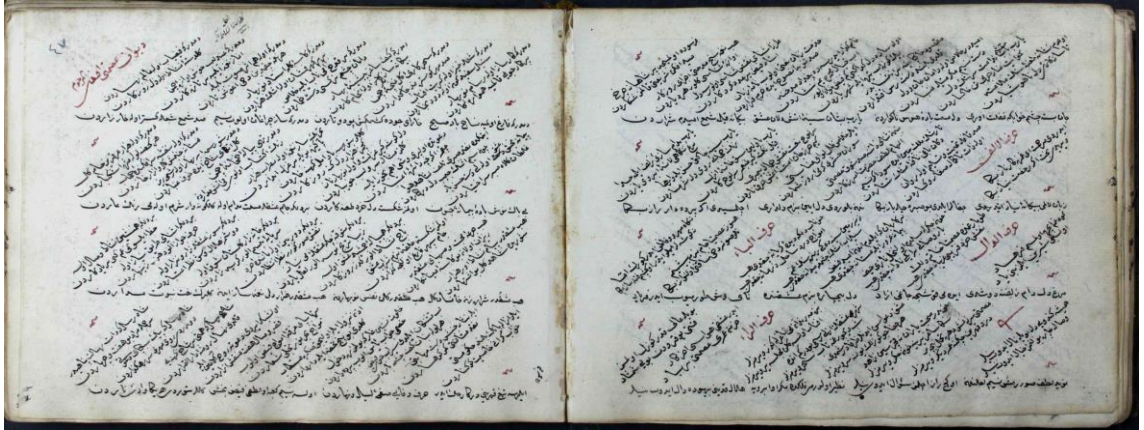
Istanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 1597 / 2 nüshasından

Istanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 2838 / 2 nüshasından

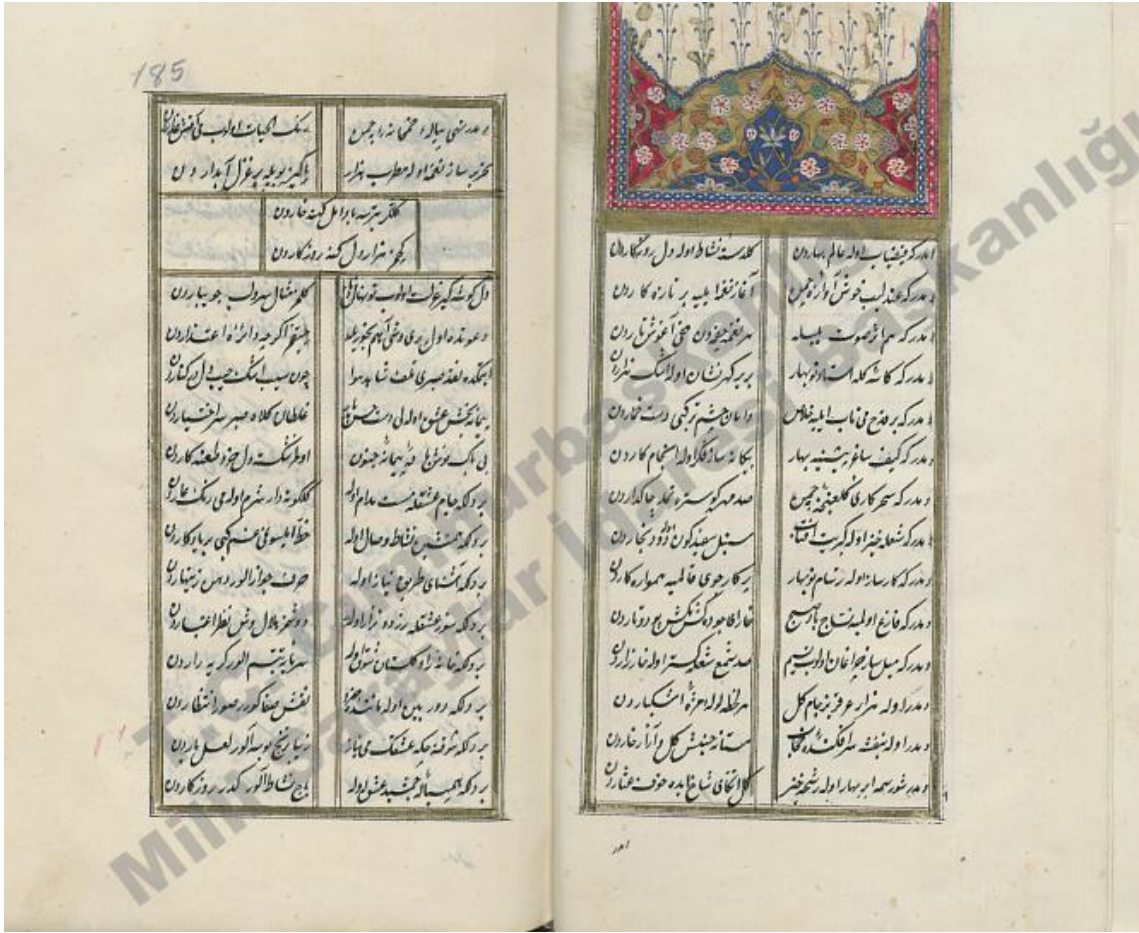
Ali Emirî Efendi Manzum Eserler (Millet Kütüphanesi), 298 / 1 nüshasından

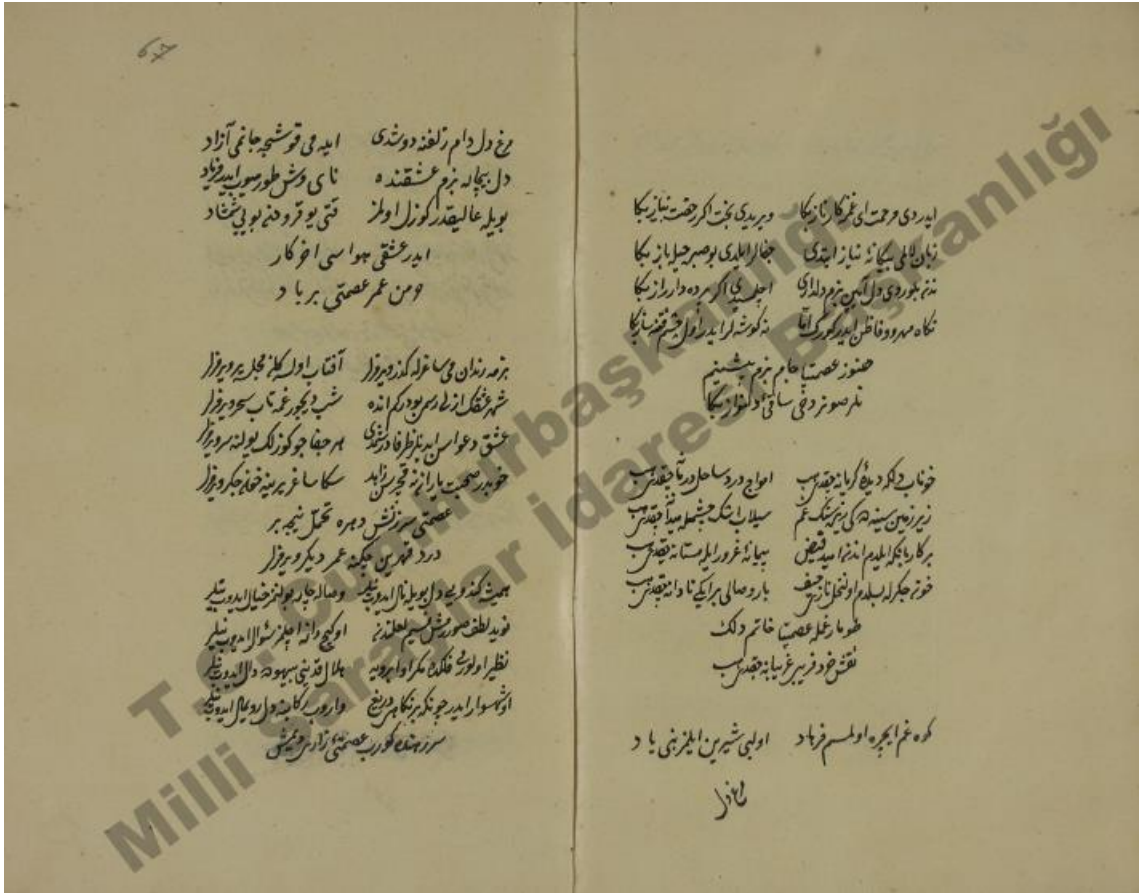
Esad Efendi (Süleymaniye Kütüphanesi), 3798 / 3 nüshasından

Revan (Topkapı Sarayı Kütüphanesi), 789 / 1 nüshasından

Revan (Topkapı Sarayı Kütüphanesi), 798 / 3 nüshasından

ایردی و حمتی غم کارانیکا و بریدی جن اگر حضرت نازیکا
 زبان ملی کیا نسا زانیکا جبار الادی بو صبر جبار نیکا
 ننه بوری دل کس نهم دلای اجلی ای اگر مرده دار نازیکا
 نگاه مهرو فاقن ایبر کور آقا نکوشن لراید اول خشم نازیکا
 حضرت عصمتی عام نهم بشینم
 نرسوز دنی سانی اول نواز نیکا

خونبار کدیغ کرایه قهریب اواج درد سعاد و با قهریب
 زیر زمین سینه کی نهم نیکم عم سیلاب نکل چشمه سید قهریب
 بر کار نیکو اطمینانده امید عشق بیانه غور اولمستانه قهریب
 خوزه جگر ابله ام اولم ناز نهم باره صالی برانیکه نادایه قهریب
 طوبی با غل عصمتی خاتم دلک
 نقش خود فریب غریبا: قهریب

که غم با بجه اولمسم فریاد اولی شیرین ایلیزنی یاد
 ناز

بخ دل دام زلفه دوشدی اییدی قوشیجی جانمی آزاد
 دل بیکار نهم عشقنده نامی خوش طوسو ایید فریاد
 بویله عالیقدر کوزل اولن قتی یوترو دهنه بوی شناد
 ایبر عشقی هوامی افکار
 هومن عمر عصمتی بر باد

بر مردنای می ساغول کوز بوزار آفتاب اول کله بخلیه بوزار
 شهر عشقک از نهم بود که انده شبنم بجز غریب سحر بوزار
 عشق و عواس این ناطقانه دوشنیه هم جفا چوکوز لک یولنه بوزار
 خوب بر صحبت باران نهم قهریب سکا ساغورینه خنده جگر بوزار
 عصمتی سر زشش دهره تحمل نیجه بر
 درد قهریب نیکه عمر دیکر بوزار

همین کلمه لایحه دل بویله نال اییدیکه وصال جبار نهم نضال اییدیکه
 نوره لطف صورتش سیم لعلندن او کچ وانه نهم سوال اییدیکه
 نظیر اولوش کلکله مکر واپردنیه بلال قندی سیهوده دال اییدیکه
 اوش سوار اییدر چو نکر نیکه مریض وار ویر کایه دل نهم اییدیکه
 سر زنده کور بیهوشی ناز نهم عشق

Revan (Topkapı Sarayı Kütüphanesi), 764 / 2 nüshasından

KAYNAKLAR

- ABDULKADİROĞLU Abdullah, *İsmail Belîğ Nubetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübtetü'l Eşâr*, Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi Yayınları, No: 8, 1985.
- AKÜN Ömer Faruk, *Divan Edebiyatı*, 3. b, İstanbul: İsam Yayınları, 2015.
- ALPARSLAN Ali, “Gubârî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), C. 14, 1996.
- ATAK İlhami, *İBB Atatürk Kitaplığı MC Yz K 0131 Numarada Kayıtlı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni ve Mecmuların Sistemik Tasnifi Projesine (MESTAP) Göre Tasnifi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik: Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- ATASEVEN Yusuf, “Mesîhî Divanı’nda Gündelik Hayat Tezâhürleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 50, 2017, ss. 224-236.
- AYDEMİR Yaşar, ÇELTİK Halil “Redife Farklı Bir Bakış: Divan Şiirinde Ön Kafîye ve Ön Redif”, *Bilig*, S. 46, 2008, ss. 193-214.
- BABACAN İsrail, “Sebk-i Hindî Şiirinde Teşbih ve İstiâre Tercihindeki Farklılıklar”, *Turkish Studies*, Volume 5 / 1 Winter 2010, ss. 756-773.
- BABACAN İsrail, *Klâsik Türk Şiirinin Son Baharı Sebk-i Hindî (Hint Üslûbu)*, Ankara: Akçağ, 2012.
- BAŞ Fatma, “17. Yüzyıl Divanlarında Köprülü Ailesinden Sadrazamlara Sunulan Kasideler”, *Journal of Turkish Language and Literature*, Volume 2, Winter 2016. ss. 35-50.
- BAŞPINAR Fatih, *17. Yüzyıl Şairlerinden Beyânî'nin Divan'ı İnceleme-Tenkitli Metin*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2008.

- BATMAZ Şakir, “Osmanlı Devleti’nde Bir Merasim Kaidesi Olarak Topla Selâmlama (1800-1900)”, *Bilimname*, XII, 2007, ss. 187-199.
- DEMİRBAĞ Ömer, “Dîvân Şiirinde Kıskançlık”, *Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 45, 2019, ss. 13-30.
- DEMİREL Şener, “17. Yüzyıl Sebki Hindî Şairlerinden Nâilî ve Fehîm’in Şiirlerinde Somutlaştırma veya Alışılmamış Bağdaştırmalar”, *Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebki Hindî*, İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2006, ss. 34-88.
- DEVELİ Hayati, *Evlîya Çelebi Seyahatnâmesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar*, Ankara: TDK Yayınları, 1995.
- DEVELLİOĞLU Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 25. b., Ankara: Aydın Kitapevi, 2008.
- DİLÇİN Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, 8. b., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.
- EKİNCİ Ramazan, *Vekâyi’u’l Fuzalâ Şeyhî’nin Şakâ’ik Zeyli*, C.1, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2018.
- ERCAN Özlem, *Sâfi Dîvânı Hayatı-Sanatı-Karşılaştırmalı Metin Sözlük-Dizin*, Bursa: Gaye Kitabevi, 2014.
- ERDEMİR Lokman, *17. Ve 18. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Islahat Ve Yenileşme Faaliyetleri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- GÖKÇE Aziz, “Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine Dudak Uyumu ve Ünsüz Uyumu”, *Turkish Studies*, Volume 4/3 Spring, 2009, ss. 991-1012.
- GÜL Kebiran, *Milli Kütüphane FB-464 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuası (v.1b-109b) İnceleme-Metin, Çeviri Yazısı*, (Yüksek Lisans Tezi), Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- İNBAŞI Mehmet, “Dördüncü Murad’ın Bağdat Seferi Masraf Defteri”, *Erzurum, AÜ Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 12, 1999, ss. 277-287.

- İPEKTEN Haluk, *Nâilî-i Kadîm Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 3645, 2019.
- İPEKTEN Haluk, TEKİN Şinasi, “XVII. Asır Şâirlerinden İsmetî”, *Tarih Dergisi*, C.XIII, 1963, ss. 103-118.
- İsmetî Birgilî-zâde Mehmed Efendî, *Divan*, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî Efendi, No. 298/1.
- KALYON Abuzer, *Peşteli Hisâlî Metâli 'ü'n-Nezâ'ir (II. Cilt) İnceleme-Metin*, (Doktora Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- KAPLAN Mahmut, *Neşâtî Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 3650, 2019.
- KARTALLIOĞLU Yavuz, “Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?” *Turkish Studies*, Volume 3/6 Fall, 2008, ss. 449-470.
- KAVRUK Hasan, *Şeyhülislâm Yahyâ Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 3147.
- KAYA Bayram Ali, *Azmizâde Hâletî Dîvânı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 3524, 2017.
- KAYA Bilge, *Hisâlî Hayatı-Eserleri ve Metâli 'ün Nezâir Adlı Eserinin Birinci Cildi (İnceleme-Metin)*, (Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- KESİK Beyhan, “Koca Râgıp Paşa'nın Şiirlerinde Sebk-i Hindî Tesiri”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2., 2009, ss. 150-169.
- KURNAZ Cemal, ÇELTİK Halil, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, 1. b., Ankara: H Yayınları, 2010.
- KÜÇÜK Sabahattin, *Bâkî Dîvânı Tenkitli Basım*, 2. b., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- KÜLEKÇİ Numan, *Gani-Zâde Nâdirî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserler: Dîvânı ve Şeh-nâmesinin Tenkidli Metni*, (Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 1985.

- Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id*, Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, No. 06 Hk 240.
- Mecmû'a-i Eş'âr ve Fevâ'id*, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan, No. 34 SÜ-Tarlan 67/1.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane, Ankara Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, No. 06 Hk 578.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Milli Kütüphane, Ankara Milli Kütüphane, Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi, No. 06 Hk 578.
- Mecmû'a-i Müntehabât-ı Eş'âr*, Nuruosmaiye Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, No. 34 Nk 4967/1.
- MENGİ Mine, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 13. b., Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.
- MUM Cafer, "Sebk-i Hindî'de Beyit Yapısı, Paradoksal İmajlar ve Çoklu Duyulama", *Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebk-i Hindî, 29 Nisan 2005 Bildiriler*, İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2006, ss. 108-242.
- ÖZCAN Abdulkadir, "Mehmed IV" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), C. 28, 2004, ss. 414-418.
- ÖZTEKİN Özge, "Eski Şiire Diyalektik Gönderme: Sebk-i Hindî'nin Alışılmamış Bağdaştırmalarında Metaforik Bir Yansıma Olarak Karşıtların Birliği", *Turkish Studies*, Volume 4 / 1 Winter 2009, ss. 519-528.
- PALA İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, 19.b., İstanbul: Kapı Yayınları, 2010.
- SARAÇ Yekta, *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları*, 3. b., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2013.
- ŞAHİN Esmâ, *Bâkî Divanı'na Göre 16. Yüzyıl Osmanlı Toplum Hayatı*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- TOPUZ İsa, *İslam Muhâkeme Hukukunda Şâhitte Aranan Şartlar*, (Yüksek Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

- TÖKEL Dursun Ali, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi*, 1. b., Ankara: Akçağ Yayınları, 2000.
- ÜNLÜ Osman, “Müzeyyel Gazelerde Fahriye”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 31, 2012, ss. 33-53.
- ÜNVER İsmail, “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *AÜDTCF Türkoloji Dergisi*, C. XI, S. 1 1993, ss. 51-89.
- ÜZER ALTUNER Nuran, *Safâî ve Tezkiresi*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, 1989.
- YAVUZ Kemal, “Türk Şiirinde Nazire”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 10, 2013, ss. 359-424.
- YILMAZ Kâşif, *Güftî-Teşrifâtü's Şuarâ*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 3646, 2019.
- YÜKSEL Emrullah, “Birgivi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. 6, 1992.
- ZAVOTÇU Gencay, *Rızâ Tezkiresi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 3550, 2017.
- ZÜLFE Ömer, *Hecrî Kara Çelebî Muhyi'd-dîn Mehmed Dîvân*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, 2010.

<http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

<http://teis.yesevi.edu.tr/arama>

<http://www.yazmalar.gov.tr/>

